

תמצית גפ"ת

מסכת יומא

תמצית מסכת יומא

סיכום של דברי הגמ' עם רש"י ותוס' (באותיות קטנות),
בצורה מסודרת וברורה
מועיל לחזרה ולבהירות הסוגיות.

תמוז התשפ"א
מודיעין עילית

ניתן להשיג חוברות "תמצית" גם על מסכתות-

ברכות, מסכתות סדר מועד, סדר נשים, סדר נזיקין, סדר קדשים, ומסכת נדה.
וכן תמצית גפ"ת על מסכתות ברכות, שבת, עירובין, פסחים, שקלים, יומא, סוכה, יבמות,
כתובות, נדרים, גיטין, קידושין, בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, ומסכת מכות.
תמצית תנ"ך.

תמצית משנה ברורה

ותמצית ספרי מוסר (שערי תשובה, מסילת ישרים, נפש החיים, וחזו"א אמו"ב).

נקודות מכירה ברחבי הארץ. לפרטים 0527692282

מידי חודש יו"ל חוברות סיכום על הגמ' הנלמדת לפי סדר הדף היומי, ועל
משנה ברורה לפי סדר מבחני "דרשו", ניתן לקבל חוברות אלו במייל

A0527692282@gmail.com

כל הזכויות שמורות

נכתב לפום ריהטא בסדר לימוד דף היומי

הערות ותיקונים יתקבלו בברכה

לפרטים- 0527692282

בכלי אבנים, או שכה"ג שעבודתו לפני ולפנים היתה לשכתו בנויה בקודש. תוד"ה ומאי), ולשכה זו היתה בצפון מזרח העזרה, דכתיב בפרה "חטאת היא" וחטאת הקריבה במזבח נשחטת בצפון, אמנם הפרה נשחטת בהר המשחה, וכתוב בפרה "והזה אל נוכח פני אהל מועד" שהמזה עומד בהר המשחה ומכוין לראות פתחו של היכל שהוא בכותל המזרחי, ולכן תיקנו חכמים שתהיה לשכתו בלשכה בצפון מזרח העזרה להכירא שהפרשתו היא לצורך עבודת פרה שנקראת חטאת וטעונה מזרח, וישים לב להיות זריז במעשיה וסדר עבודותיה. ונקרא שמה לשכת בית האבן מפני שמעשי הפרה בז' הימים של עשייתה (אבל בשעת קידוש מקדשים בכל הכלים. תוד"ה שכל) היו בכלי גללים - צפיעי בקר), כלי אבנים, וכלי אדמה (שחוקקים אותם באדמה שהיא כאבן רכה, ואין עושים אותם בכבשן ככלי חרס), שאינם מקבלים טומאה, כדי שלא יבואו לזלזל בטהרת הפרה, דכיון שהיו מטמאים את הכהן העושה את הפרה בטומאה דרבנן, שהיו אחיו הכהנים נוגעים בו, בדגדי אוכלי תרומה מדרס לחטאת, (תוד"ה להוציא), שהרי טבול יום כשר לעשית הפרה, ועשו זאת כדי להוציא מליבן של צדוקים שהצריכו הערב שמש, חששו שיזלזלו בטהרתה.

ב: מקור דין פרישת ז' ימים לרבי יוחנן -

לרבי יוחנן לומדים דין פרישת כהן גדול ז' ימים קודם יוה"כ מדכתיב לגבי הפרישה בימי המילואים "כאשר עשה ביום הזה ציווה ד' לעשות לכפר עליכם".

ולא לומדים שבקרבנות יצטרכו כל המשמרת של הבית אב פרישה, (שבכל יום בשבוע היה עובד בית אב אחר מאותה משמרת, וכל בית אב יפרש ז' ימים לפני יומו), דאין לומדים דבר שאין קבוע לו זמן מדבר שקבוע לו זמן.

ולא לומדים דין פרישה לפני הרגלים (או חג המצות הואיל ופתח בו הכתוב תחילה בכל מקום, או חג הסוכות הואיל ומרובה מצוותו סוכה לולב וערבה וניסוך המים), דאין לומדים פרישה ז' ימים לרגל שהוא ז' ימים, מפרישת ז' ימים ליום אחד.

ולא לומדים דין פרישה לפני שמיני עצרת, דשאני שמיני עצרת שיש קדושה לפניו, ואילו קדושת שבת שהיתה לפני היום השמיני למילואים אינה תלויה בבי"ד (תוד"ה דנין), ואף שזה ק"ו להצריך פרישה גם באופן שיש קדושה לפניו, הא כתיב "הזה" שיהיה כזה. או דאין לומר שעיקר הרגל א"צ פרישה והטפל לו יהיה טעון פרישה, ואף למ"ד ששמיני עצרת זה רגל בפני עצמו,

מסכת יומא:

שבעת ימים:

במה צריך פרישה ז' ימים, ומנלן

עבודות יום הכיפורים נעשות ע"י הכהן גדול, ולפני אותם עבודות מכינים את הכהן גדול ע"י פרישה ז' ימים ללשכה שהיתה במקדש. עוד מצינו דין פרישה ז' ימים בימי המילואים, דכתיב "ופתח אהל מועד תשב יומם ולילה שבעת ימים", וביום השמיני עבדו במשכן, וכן כהן השורף את הפרה אדומה טעון פרישה ז' ימים, עוד מצינו שמה לפני עלייתו לקבל את התורה שהה ו' ימים בהר סיני, דכתיב "וישכון כבוד ד' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים, ויקרא אל משה ביום השביעי". הגמרא מבארת מנין לומדים דיני פרישה אלו, וכדלהלן.

ב. ז' ימים קודם יוה"כ מפרישים כה"ג מביתו

ללשכת פרהדרין, דאין עבודות יום הכיפורים כשרות אלא בו, דכתיב "וכפר הכהן אשר ימשח אותו", וכן מתקנים - (מזמנים) לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבים מלבוא למקדש. ולרבי יהודה היו מתקנים לו גם אשה אחרת שמא תמות אשתו, דכתיב "וכפר בעדו ובעד ביתו" ביתו זו אשתו, אמרו לו חכמים א"כ אין לדבר סוף דשמוא גם היא תמות. וכתבו התוס' (ד"ה וחכ"א) שביבמות מבואר שחוששים רק למיתת אחת ולא לשתיים ושלש, וצ"ל שבאמת לזמן מועט אין חוששים אפילו למיתת אחת, ומ"מ אם חוששים משום מעלה דכפרה א"כ יש לחשוש אפילו ליותר, אי נמי כיון שכפרת כל ישראל תלויה בזה חוששים אפילו ליותר, וכיון שאין לדבר סוף ממילא לא עושים תקנה. עוד כתבו התוס' (ד"ה שבעת) שיש מקומות שהתנא שונה את המניין בתחילה, כמו ז' ימים קודם יוה"כ, ויש מקומות ששונה את המניין לבסוף, כמו האשה נקנית בג' דרכים.

ז' ימים קודם שריפת הפרה היו מפרישים את הכהן השורף את הפרה ללשכת בית האבן שהיתה בבירה (לרבי יוחנן היה מקום מיוחד בהר הבית ובירה שמו, ולריש לקיש כל המקדש קרוי בירה. ולא הפרישו לשם את הכה"ג לפני יוה"כ, או כדי שיהיה הכירא לפרה שכל מעשיה

ולרב אשי לא לומדים דין פרישה לעצרת ור"ה, דבמילואים הקריבו פר לחטאת ואיל לעולה, ובעצרת ור"ה מקריבים שניהם לעולה.

רבינא מתרץ את הקושיות הנ"ל שלומדים עבודה בכהן גדול מעבודה בכהן גדול, אבל שאר המקרים אין עבודתם בכהן גדול. וללישנא בתרא תירץ רבינא שבשאר המקרים זה לא תחילת העבודה באותו מקום, אבל יום הכיפורים זה היה העבודה הראשונה לפני ולפנים, וכן יום השמיני למילואים היתה תחילת העבודה במזבח החיצון, ואף שמשוה שימש כל ז' ימי המילואים, לא הוכשר אלא לשעה ועבד בבגדי לבן, וזה לא נקרא עבודה לגבי עבודת הכהנים.

מקור דין פרישת ז' ימים בכהן השורף את הפרה-
לריו"ח אין לזה ילפותא, וזה מעלה בעלמא - שעשו בה מעלות רבות מפני שהקילו לטמא מדעת את הכהן ששורף אותה. ובשם רבי ישמעאל אמר ריו"ח שגם דין זה נלמד מ"כאשר עשה ביום הזה ציוה ד' לעשות לכפר עליכם", לעשות זה מעשה פרה, (גזירה שוה ציוה ציוה, ואף שגם ביוה"כ כתיב ציוה, שם הציוה נאמר אחרי העשיה, ואף שבקרבנות כתיב "צוותו", עדיף ללמוד ציוה ציוה מאשר ציוה צוותו), לכפר אלו מעשי יוה"כ (ולא פרה, דאין כפרה בפרה).

שיטת ריש לקיש בהפרשת כה"ג קודם יוה"כ-
לר"ל אין לומדים דין זה מימי המילואים, דא"כ תהיה ההפרשה לעיכובא ככל דיני ימי המילואים, וא"כ אף הכה"ג שהיו מתקנים היה צריך הפרשה, ומלשון המשנה מדויק שלא היו מפרישים אותו אלא רק מתקנים אותו, אלא המקור הוא מפרישת משה ו' ימים קודם שעלה לקבל את התורה, דכתיב "ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" והמילים ששת ימים מיותרים ונכתבו לדרוש שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ו' ימים, ולפ"ז א"צ הפרשה לכה"ג אלא ו' ימים, (ותנא דמתני' שמצריך ז' ימים סובר כרבי יהודה בן בתירא שחושש שיטמא מאשתו שתראה דם בשעת ביאה, ובוכל נדה טמא ז' ימים ואינו יכול לעבוד במקדש. וא"א להטבילו ביום השביעי או בלילה וישרוף את הפרה בשביעי, דרק טבול יום דרבנן כשר לפרה אבל טבול יום דאורייתא פסול מדרבנן, ויש מ"ד שגם מדאורייתא מותר רק טבול יום דטמא מת ודשרץ ולא דבוכל נדה. תוד"ה רבי יהודה).

היינו רק לענין פז"ר קש"ב (פייס) אבל שאר פרי החג היו מקריבים אותם לפי סדר המשמרות ללא פייס, זמן (ברכת שהחיינו), רגל לעצמו שאין שם חג הסוכות עליו, (ובתוס' ד"ה פז"ר) הביאו מרש"י סוכה מ"ח שהכונה שאין יושבים בו בסוכה, ולר"ת הכונה שטעון לינה במוצאי יו"ט אחרון, קרבן לעצמו (פר אחד ואיל אחד ז' כבשים, ואילו שאר ימי הסוכות מקריבים פרים מרובים וב' אילים וי"ד כבשים) שיר לעצמו (שאינו מענין גזל מתנות עניים כשאר ימי סוכות, לרש"י לא נתפרש מהו שירו, ובתוס' ד"ה שיר) הביאו ממסכת סופרים שיש שהיו אומרים בו למנצח על השמינית, ושמא זה היה גם שיר הלויים בביהמ"ק, ברכה שהיו מברכים לחיי המלך, (וברש"י בסוכה מבאר שאומרים בו ביום שמיני חג העצרת הזה. ור"ת מפרש שהכונה למה שמזכירים בברכת המזון ובתפילה), אבל לענין תשלומין הוא תשלומין של ראשון, שמי שלא הקריב חגיגה ביו"ט ראשון יכול להקריב כל הרגל ואף ביו"ט אחרון.

ג. ולא לומדים דין פרישה לפני עצרת או לפני ראש השנה, שזה פרישת שבעה ימים ליום אחד כמו יוה"כ, דביום השמיני למילואים הקריבו פר אחד ואיל אחד, ובעצרת מקריבים שני אילים, (לרבי דס"ל שמקריבים איל אחד ביוה"כ ניחא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון שמקריבים ביוה"כ שני אילים, מ"מ השני קרב למוספין ורק א' הוא לחובת היום, משא"כ בעצרת שמקריבים שני אילים לחובת היום), וביום השמיני למילואים הקריב אהרן פר ואיל שלו, משא"כ עצרת ור"ה שמקריבים פר ואיל משל ציבור, וכדלהלן.

והנה נחלקו רבי יאשיה ורבי יונתן אם "קח לך" ו"עשה לך" הכונה שיקח ויעשה משלו, או שבא הכתוב לומר כביכול ("מ"מ אם היה הציבור יכול להתכפר בשל יחיד, וי"מ כאילו יכולים לומר כך, דקשה לומר שהקב"ה קץ בישראל) משלך אני רוצה יותר משלהם, אבל הלקיחה היא משל ציבור, (ור"א מבאר דהא דכתיב "ועשית לך ארון עץ" ומאידך כתיב "ועשו ארון עצי שיטים", כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום אז נקראת העבודה על שמם, כאן בזמן שאין עושים רצונו של מקום). הגמ' מבארת שלא נחלקו אלא בעלמא, כגון "קח לך סמים" ו"עשה לך שתי חצוצרות כסף", אבל במילואים וביוה"כ לכו"ע יקח משלו, דבמילואים כתיב "ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עיזים וכו' " ואח"כ כתיב "ויאמר ד' אל אהרן קח לך", וביוה"כ כתיב "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר וכו' והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו".

באימה, שתהא התורה ניתנת באימה רתת וזיע, דכתיב "עבדו את ד' ביראה וגילו ברעדה" במקום גילה מתן תורה של לוחות דכתיב "פקודי ד' ישרים משמחי לב" שם תהא רעדה.

האם התורה ניתנה בו' סיון או בז' סיון – לריה"ג בו' בחודש ניתנה תורה (-י' הדברות) כתנא קמא, וא"כ בהכרח מה שקרא הקב"ה למשה ביום השביעי היה אחר מתן תורה, ולר"ע בז' ניתנה כרבי יוסי, והענין היה כל ז' ימים מראש חודש, ומ"מ אף לריה"ג נמנים ימים אלו בכלל מ' יום שהרי ב"ז בתמוז ירד ונשתברו הלוחות, וכזמן שנתאחר ביום השביעי מלעלות, כך נתעכב מלרדת ב"ז תמוז.

וישמע את הקול מדבר אליו – משה שמע וכל ישראל לא שמעו, ואף לרבי אלעזר דאמר ש"ויקרא אל משה" היינו לכל ישראל זה דווקא בסיני ולא באוהל מועד, ואב"א לשון קריאה הוא לכל ישראל ולשון דיבור הוא רק למשה.

ויבוא משה בתוך הענן – לא היה יכול ליכנס בענן (כמ"ש "ולא יכול משה לבוא וגו' כי שכן עליו הענן"). אלא שתפשו הקב"ה והביאו, וי"א שנעשה לו שביל בתוך הענן, וכמו הלשון "בתוך הים".

לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אחרי שקורא לו.

האומר דבר לחבירו אין לאומרו לאחרים אא"כ יאמר לו לך אמור.

ימי המילואים

לעיל נתבאר שלרבי יוחנן לומדים פרישת כה"ג לפני יוה"כ ממה שאהרן ובניו פרשו מביתם בז' ימי המילואים לפני תחילת עבודתם במשכן בא' ניסן. אגב זה מבאר הגמרא מה ממה שנאמר בימי המילואים הוא לעיכובא (שנתבאר שריו"ח לא לומד ממילואים כיון שא"כ פרישת כה"ג לפני יוה"כ תהיה לעיכובא), ודברים נוספים שנאמרו בימי המילואים.

ה. מה נאמר לעיכובא

שיטת רבי יוחנן וריש לקיש שכל האמור בפרשת המילואים מעכב, דכתיב "ועשית לאהרן ולבניו ככה", ומה שלא כתוב בהאי עניינא בפרשת תצוה אלא בפרשת צו שנאמר שם העשיה בפועל, כגון נתינת האורים והתומים אל החושן (מדין המילואים, ומה שנאמר בפרשת תצוה זה מדין עשית הבגדים) נלמד מגזירה שוה פתח פתח, וי"א

ד. מה היו עושים בימי הפרישה – בזמן הפרשת הכה"ג קודם יוה"כ והכהן השורף את הפרה היו מזים עליהם כל שבעה מכל חטאות שהיו שם (שהיו שומרים בחיל מעט מכל אפר פרה, וי"א שאפר פרה של משה לא כלה), לריו"ח למדו דין זה מימי המילואים, ואף ששם היו מזים דם, נכנסו מים תחת דם (דאינו אלא אסמכתא בעלמא, ועיקר קרא אתא לומר שבכל ז' ימי המילואים יעשו כמו ביום הראשון. תוד"ה נכנסו), ולר"ל שלומדים מסיני ושם לא היתה הזאה (דהא דכתיב "ויקח משה את הדם ויזרוק על העם" זה לא נעשה בשביל טהרה. תוד"ה הזאה), היתה ההזאה בכהן משום מעלה בעלמא בפרה כמבואר לעיל, וביום הכיפורים לכבוד כניסה למחנה שכינה. וכתבו התוס' (שם) שבדורות האחרונים גזרו חכמים לאסור הזאה בשבת.

תניא כוותיה דריו"ח שלומדים מימי המילואים, שכמו שבימי המילואים אהרן פרש ז' ימים ושימש יום אחד, ומשה לימדו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה, אף לדורות כה"ג פורש שבעה ומשמש יום אחד ושני ת"ח מתלמידיו של משה (לאפוקי צדוקים שהיו משנים לתת את הקטורת על האש בחוץ ואח"כ היו מכניסים) מלומדים אותו כל ז' כדי לחנכו בעבודה, וכן מפרישים ז' ימים את הכהן השורף את הפרה (וכנ"ל ב.).

תניא כוותיה דר"ל שלומדים מסיני, והיינו ריה"ג דלהלן, ורבי יוחנן סובר כר"ע, וממה שרבי אלעזר תלמידו של ריו"ח סובר כר"ע, מבואר שלריה"ג לומדים לדורות ממה שהיה בזמן מתן תורה. תוד"ה תניא.

ז. מחלוקת ר"ע וריה"ג בסדר מתן תורה

וישכון כבוד ד' על הר סיני – לריה"ג משה עלה ונתכסה ונתקדש בענן אחרי קבלת עשרת הדברות בתחילת מ' יום, ולר"ע מראש חודש שכן כבוד ד' והענין על ההר, ולא היתה שם פרישה כלל, שהרי בימים אלו משה עלה וירד בהשכמה להזהירם על פרישתם מהאשה ועל מצות הגבלה.

ויכסהו הענן – לריה"ג הענין כיסה את משה, ולר"ע הענין כיסה את ההר שהרי משה עלה וירד בימים אלו.

ויקרא אל משה – לר"ע משה וכל ישראל עומדים למתן תורה, ולא בא הכתוב לומר ויקרא אל משה לבדו אלא שחלק כבוד למשה. ולריה"ג היינו למשה לבדו, לרבי נתן הטעם כדי למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת ואין ללמוד מכאן חיוב פרישה לשאר הנכנסים למחנה פרישה, ולרבי מתיא בן חרש כדי לאיים עליו שכשהוא לבדו יבין וישים לבבו ליכנס למחנה שכינה

לקדש אותם לכהן וי"ו מוסיף על ענין ראשון. וכן לומדים מפסוק זה להצריך עשירית האיפה שמביא כל כהן אפילו הדיוט ביום חינוכו גז"ש זה זה.

ואף קריאת פרשת המילואים כדכתיב ויאמר משה אל העדה וכו' "מעכבת, דכתיב "זה הדבר אשר ציוה ד" אפילו דיבור מעכב.

הנכנס למקדש מחוסר בגדים או בלא קידוש ידים ורגלים חייב מיתה אפילו בביאה ריקנית, אבל הנכנס למזבח אינו חייב אלא בנכנס לשמש. תוד"ה להביא.

כיצד הלבישם משה- (ונ"מ למיסבר קראי, ואין הנדון לעתיד לבוא, שהרי אז יבואו אהרן ובניו ומשה). כתונת ומצנפת אהרן ואח"כ בניו, אבנט י"א בבת אחת והיינו בלא הפסק בין הלבישות, שהלביש לאהרן את כל בגדיו ולא חגר אותו באבנט, ואח"כ הלביש לבניו מכנסים כתונת ומצנפת, ואח"כ נטל את האבנטים וחגר את אהרן ואח"כ את בניו. וי"א שאף בזה אהרן ואח"כ בניו, כפי שכתוב בעשיה "ויתן עליו את הכתונת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל וכו', ויקרב את בני אהרן וילבישם כתונת ויחגור אותם באבנט". למ"ד בבת אחת היה אבנט כה"ג שונה מאבנט של כהן הדיוט, ששל כה"ג היה "שש משזר ותכלת וארגמן" ונמצא שזה כלאים, דשש הוא פשתן ותכלת זה צמר, ושל כהן הדיוט היה של בוך, ולמ"ד אהרן ואח"כ בניו היו האבנטים שווים.

חשש טומאת הכהן גדול וענייני טומאה

הגמרא חוזרת לבאר הא דאיתא במתני' ב. שהיו מפרשים את הכה"ג מביתו ללשכת פרהדרין, ומבאר מדוע הפרישוהו מאשתו, ומאידך מדוע לא הפרישוהו מבני אדם כדי שלא יטמא בטומאות מות, ואגב זה מבאר הגמרא את המחלוקת אם טומאה הותרה בציבור או שטומאה דחיה היא בציבור, וכללי רצוי ציץ, ועוד מענייני טומאה, וכדלהלן.

י. טעם הפרשת כה"ג מאשתו ז' ימים ולא הביאה עימו ללשכת פרהדרין, (דבע"כ לא היתה קדושה, דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וכ"ש שכיבה. רש"י. והתוס' (ד"ה מביתו) הקשו שהרי כל הר הבית הוא מחנה לוי, ובעל קרי אינו רשאי להכנס למנחה לוי. ולכן ביארו התוס' שקושיית הגמ' למה לא הפרישוהו למחילה אחת בהר הבית, דמחילות לא נתקדשו), שמא יבעול אותה ואח"כ היא תימצא ספק נדה - שימצא דם על הסדין שקינחה בו ואין ידוע אם כבר בשעת ביאה היה בה דם, ויהא טמא ז' ימים משום בועל נדה, ויהיה אסור לו לבוא למקדש ביום הכיפורים. והנה לר"ע נדה מטמאה את בועלה למפרע כל מעת לעת כמו שטמאה טהרות מעת לעת, אף כשנמצא הדם "אחר אחר" אחרי

מדכתיב "ושמרתם את משמרת ד' ", וי"א מדכתיב "כי כן צוית".

לרבי חנינא דבר שאינו מעכב לדורות אינו מעכב בימי המילואים.

ונחלקו אמוראים לענין מה נחלקו, לרב יוסף נחלקו לענין סמיכה, דכתיב "וסמך... ונרצה" וכיון שהכפרה היא ע"י זריקת הדם, בהכרח כוונת הכתוב לומר שאף אם לא סמך מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר מן המובחר וכיפר.

ולרב נחמן בר יצחק נחלקו לענין תנופה, דכתיב "לתנופה... לכפר" וכיון שהכפרה היא ע"י זריקת הדם, בהכרח כוונת הכתוב שאם לא הניף כאילו לא כיפר וכיפר.

ולרב פפא נחלקו לענין פרישת שבעה, דמבואר ממתני' שאת הכהן שהיו מתקנים תחתיו לא היו מפרשים.

ולרבינא נחלקו לענין רבוי בגדים (שישמש בשמונה בגדים) ומשיחה של שמן המשחה על ראשו ובין ריסי עיניו, שבעה ימים, דכתיב "שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו", ומשמע דבעינן לבישה ומשיחה ז' ימים, וכתיב "אשר ימשח אותו ואשר ימלא" לרבות אף בלא ז' ימים, ומדאיצטריך קרא למעט משיחה לומדים שלכתחילה צריך משיחה ז' ימים, אי נמי משיחה הוקשה ללבישה דכתיב "למשחה בהם ולמלא בהם". ונתינת שיריים והקטרת אימורים לכו"ע אינם מעכבים. תוד"ה סמיכה.

ה: ביאור לשונות ציווי שנאמרו בשמיני

למילואים- "קחו את המנחה וכו' ואכלוה מצות אצל המזבח כי כן צוית" שיאכלוה נדב ואביהוא באנינות אף שקדשים אסורים לאונן ק"ו ממעשר. "ואת שעיר החטאת וכו' אכול תאכלו אותה בקודש כאשר צוית" בשעת מעשה כשראה ששרפו את שעיר החטאת שהוא שעיר ר"ח אמר להם שכיון שלא אירע בו פסול היה לכם לאוכלו בקודש כפי שצויתי אתכם במנחה, שאמרתם לכם שמפי הקב"ה נצטויתי. "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור וכו' כאשר ציוה ד' " ולא מעצמי אני אומר, ומשה טעה בדבר שרק על קדשי שעה הותרו לאונן, אבל שעיר ר"ח שהוא קדשי דורות לא.

לא נאמר במפורש בפרשה ענין הלבישת המכנסים, וזה נלמד מדכתיב "וזה הדבר אשר תעשה להם

לא ס"ל הכי. אבל התוס' כתבו שרבה סובר כסתם מתני' שטומאה הותרה בציבור, ובזבחים איירי לענין פסח, דאף שהוא בא באסיפת ציבור והוא נחשב כקרבן ציבור לדחות שבת וטומאה, מ"מ כיון שלא כל הציבור מביאים קרבן אחד בשותפות עדיף לעשותו ע"י טהורים אפילו למ"ד טומאה הותרה בציבור.

לרב נחמן טומאת מת הותרה בציבור, ולרב ששת טומאת מת דחווה היא בציבור. ו"א שנחלקו כשנטמא כל הבית אב אם צריך להביא כהנים מבית אב אחר, אבל באותו בית אב אף לרב נחמן יקריבוהו טהורים, ו"א שאף בזה סובר רב נחמן שיכולים הטמאים להקריבו, דכל טומאת מת בציבור התורה התירה דכתיב לגבי פסח שני "איש כי יהיה טמא לנפש" איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחים, אבל זבים ומצורעים נדות ויולדות שטומאתם יוצא עליו מגופו לא הותרו, ובוכל נדה כנדה.

ז. ומודה רב נחמן בדבר ששייריו נאכלים שיש לחזור להקריבו בטהרה כדי שיוכלו לאכול את השייריים, ועל כן אם היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת בידו, אומר ומביאים אחרת תחתיה (ואם אין אחרת מזומנת ישתוק). וכן לרב נחמן הא דאיתא בברייתא שאם היה מקריב מנחת פרים ואילים וכבשים ונטמאת המנחה בידו אומר ומביאים אחרת תחתיה (ואם אין אחרת ישתוק), לא איירי במנחת פרים ואילים וכבשים של חג שהם קרבן ציבור וזמנם קבוע ומנחתם דוחה טומאה, אלא איירי במנחת פר של ציבור שעבדו ע"ז שמביאים עולה **דכיון שלא קבוע זמן לקרבן זה דינו כקרבן יחיד**, (והא דאם אין אחרת ישתוק, אין הטעם משום דטומאה דחווה בציבור, שהרי פר זה אינו דוחה שבת וטומאה כיון שלא קבוע לו זמן, אלא משום רצוי ציץ על טומאת הקרבן, אבל על טומאת הגוף של הכהנים אין הציץ מרצה. תוד"ה פרים). ואיל היינו אילו של אהרן של יום הכיפורים, דאע"פ שקבוע לו זמן הרי הוא של יחיד (הכא ודאי חשוב קרבן ציבור לדחות שבת וטומאה מיהו לא הותרה אלא דחוי' כיון שיחיד מביאו. ואף שכולם נלמדים מפסוק אחד, ס"ל שמדאורייתא גם הוא מותר, ומדרבנן גזרו שכיון שזה קרבן יחיד יחזרו אחר הטהורים, ולמ"ד טומאה דחווה בציבור, בכולם היא דחווה מדאורייתא. תוד"ה כיון). וכבשים היינו כבש הבא עם העומר, שיש שם שייריים הקרבים לאכילה, והכונה למנחת העומר עצמו שהיא באה עם הכבש, ולא למנחת נסכים שכולה כליל.

והא דתנאי שדם שנטמא וזרקו, בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה שאף שהציץ מרצה והבעלים מתכפרים ואסור להם להביא קרבן אחר דמדאורייתא זה חולין בעזרה, מ"מ קנסוהו חכמים שלא יהיה הבשר נאכל, ומ"מ רואים מזה שאינו הותרה (דאף שלענין אכילה לכו"ע טומאה לא הותרה בציבור, מ"מ אם

הזמן דלהלן, אמנם הכא מפרישין אף לרבנן שמא ימצא הדם ב"חד אחר" בתוך כדי שתדך מהמיטה ותדיח פניה של מטה, (ואם נמצא הדם מיד בשעת יציאת השמש הם טמאים בודאי, וכן בנמצא על שלו, דדרך בנות ישראל לשמש בשני עדים אחד לו ואחד לה, טמאים בודאי, שאין דרך שיצא דם מן האישה). רבי זירא לומד מחשש זה שבועל נדה טבילתו ביום, דאם טבילתו בלילה כנדה צריך הפרשה ח' ימים, שהרי צריך הערב שמש לאחר הטבילה, ורב שימי מנהרדעא דוחה שאף אם טבילתו בלילה יכולים להפרישו עוד שעה אחת סמוך לשקיעה והאי דקרי ל"י שבעה דמשום ההוא פורתא לא חשיב ל"י ויוכל לטבול כבר בליל ערב יוה"כ, אמנם הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה שבועל נדה טובל ביום.

בעל קרי דינו כנוגע בשרץ (לענין הטומאה שטובל ביום טומאתו וטמא עד הערב, והוא ראשון לטומאה, ולענין זמן הטבילה), ובוכל נדה דינו כטמא מת שטבילתו ביום, וכן לענין טומאת שבעה שבשניהם כתוב בתורה שהם טמאים שבעה ימים והם אב הטומאה, ומ"מ בועל נדה חמור מטמא מת שהוא מטמא משכב ומושב אפילו עשר מצעות זו ע"ז זו (שטמא מת אינו מטמא אלא מה שנגע) בטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים כשאר כל עושה משכב ומושב כגון זב וזבה ונדה ומצורע. וכתבו התוס' (ד"ה שטמא) שכאן חזר בו רש"י ממה שכתב בפסחים ס"ז: שמצורע אינו עושה משכב ומושב לטמא אדם וכלים. וה"ר משה מפונטיז"א מבאר שהגמ' בפסחים מדברת בימי ספרו שאז אינו עושה משכב ומושב. עוד כתבו התוס' (ד"ה אלא) שטמא מת חמור מבוכל נדה שטעון הזאה שלישי ושביעי ומטמא כלי מתכות לעשותם אב הטומאה כיוצא בו.

ז. כל חיבי טבילות כגון זב וזבה מצורע ומצורעת ובוכל נדה וטמא מת טבילתם ביום, ונדה ויולדת טבילתם בלילה.

אם טומאה הותרה בציבור או דחווה בציבור -

הא שאין מפרישים את הכה"ג מבני אדם שמא יטמא בטומאת מת, לרבא רואים מזה שטומאת המת הותרה בעבודת ציבור, דיום הכיפורים כולו קרבן ציבור, וגם הקרבן שלו דוחה את הטומאה שהרי זמנו קבוע וקרבן ציבור תלוי בו. ולרבינא גם למ"ד דחווה שעושים מה שאפשר כדי להמנע מהטומאה, לא חששו לטומאה זו משום דלא שכיחא. וכתבו התוס' (ד"ה אמר) שכאן משמע שרבה סובר שטומאה הותרה בציבור, ובזבחים ל"ג מבואר שאביי ורבה סוברים שטומאה דחווה היא בציבור, ותיירץ ר"י שכוונת רבא כאן לומר שמשמע שטומאה הותרה בציבור, ול"ה

נטמא הבשר ולא השיריים, למ"ד טומאה הותרה בציבור שהוא מיקל כ"כ, צריך להתיר את השיריים באכילה. תוד"ה (דס), איירי בקרבן יחיד.

והא דתניא שהציץ מרצה על דם בשר וחלב שנטמאו, בשוגג או במזיד (והא דאמר לעיל שבמזיד לא הורצה, הגמ' במנחות שואלת שזה סתירה, ויש שמתרץ שם שהחילוק בין שוגג למזיד הוא רק לענין הטומאה ולא לענין הזריקה, ויש שמתרץ הפוך. אמנם מדאורייתא זה מרצה בכל ענין, והמחלוקת היא האם חכמים ראו להחמיר יותר בטומאה שזה תחילת הפסול וגם לא נתכוין לעשות מצוה, או שחכמים ראו להחמיר יותר בזריקה משום שזה מגונה להקריב לגבוה דבר שאינו טהור. תוד"ה שנטמא) או באונס או ברצון בין ביחיד בין בציבור, ומדבעי ציץ לרצוי שמע מינה לאו התר הוא. (אמנם יחיד אין טומאת הגוף נדחית אצלו, משא"כ בציבור שנדחית ולא ע"י הציץ), צ"ל שהציץ מרצה רק על של יחיד, והא דקתני ציבור הכונה שגם של ציבור כשר אבל שם זה הותרה, או שמדובר בקרבנות ציבור שלא קבוע להם זמן שאין הטומאה נדחית מחמתם, והציץ מרצה עליהם.

ז: הגמ' מביאה ברייתא שהציץ מרצה על עוון טומאה שהותרה מכללה בציבור (אבל בפיוגול (-מחשבת חוץ למקומו) כתיב "לא ירצה", ובנותר שחישב בשחיטה לאוכלו חוץ לזמנו כתיב "לא יחשב". וכתבו התוס' (ד"ה אם) שיש גורסים איפכא, דלמסקנה גם חוץ לזמנו וגם חוץ למקומו נלמדים מהפסוק נאמר בו לא ירצה, ועוד דבכל מקום הגמ' קוראת פיוגול למחשבת חוץ לזמנו. ומה שהברייתא מקדימה מחשבת חוץ למקומו למחשבת חוץ לזמנו, אף שבתורה מחשבת חוץ לזמנו קודמת, משום שמחשבת חוץ למקומו קלה יותר שאין בה כרת והותרה בבמה), ומבואר שטומאה הותרה בציבור, דלא כרב ששת. והגמ' תולה דבר זה במחלוקת דלהלן.

האם הציץ מרצה כשאינו על מצח הכה"ג - שיטת ר"ש שהציץ מרצה אף כשאינו על מצח הכה"ג (והוא תלוי בסיכתא - יתד, אבל אם נשבר אינו מרצה), דכתיב "והיה על מצחו תמיד לרצון" ואין לומר שתמיד יהיה על מצחו, שהרי הכה"ג נכנס לבית הכסא או הולך לישון. אבל לרבי יהודה אין הציץ מרצה אלא כשהוא על מצח הכה"ג, דכתיב "והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עוון הקדשים", (ור"ש לומד מזה שאם הציץ נשבר אינו מרצה דבענין שראוי למצח, ור"י לומד דין זה מו' דמצחו, ור"ש אינו דורש מיתור הו'. ומ"והיה על מצחו" לכו"ע לומדים שמקום הנחת הציץ הוא על המצח), והא דכתיב "תמיד" היינו שאסור לכה"ג

להסיח דעת מהציץ, (וחייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ק"ו מציץ, דבציץ יש רק אזכרה אחת ובתפילין הרבה אזכרות, ואינו ק"ו גמור, דבציץ השם הוא בגלוי, וזה שם של ד' אותיות, ובתפילין רק האות ש' של שד"י היא הלכה למשה מסיני. תוד"ה ומה), ור"ש הוכיח כדבריו מכה"ג ב"וה"כ בעבודת פנים שאינו נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב שאין הציץ על מצחו ומרצה (שאף שאינו יכול ללוש את הציץ, וקרבן ציבור דוחה טומאה, מ"מ אם נטמא הקרבן בידו א"צ להביא אחרת אפילו אם יש לו. תוד"ה מכלל), ומבואר שאף קרבנות ציבור טעונים רצוי ציץ דטומאה דחווה בציבור, ואמר לו ר"י שטומאה הותרה בציבור ויה"כ כולו קרבן ציבור וא"צ רצוי ציץ, ורב ששת כר"ש.

ח. מספר ההזאות בז' ימי ההפרשה לכה"ג קודם יוה"כ ולכהן השורף את הפרה - לר"מ היו מזים עליהם מי חטאת בכל יום, לרבי יוסי היו מזים שלישי ושביעי, ולר"ח סגן הכהנים כה"ג שלישי ושביעי ועל הכהן השורף את הפרה היו מזים בכל יום. הגמ' מבארת שלכו"ע טומאה דחווה בציבור, דאי הותרה א"צ הזאה כלל לגבי יום הכיפורים (תוד"ה א'), ואין המחלוקת אם טבילה בזמנה מצוה ומזים בכל יום שמוא היום זמנה, שהרי רבי יוסי סובר במקום אחר (מי שהיה שם כתוב על בשרו לא ירחץ ולא יסוך, דכתיב "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, לא תעשון כן לד' אלוכם", ואם נזדמנה לו טבילה של מצוה, לת"ק כורך עליו גמי להגן עליו מפני חוזק שטף המים וטובל, ולרבי יוסי יורד כדרכו וטובל שמוא לא ימצא גמי וישהה טבילתו ליום אחר) שטבילה בזמנה מצוה, דכתיב "וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ", וכאן רבי יוסי סובר שמספיקה הזאת שלישי ושביעי, אלא לכו"ע טבילה בזמנה מצוה, אלא שנחלקו אם לומדים בהיקש שגם הזאה בזמנה מצוה, או לא (ויכול להתחיל עם ההזאה אחרי זמן מרובה, ומה שצריך הזאה שלישי ושביעי היינו שלא יקדים, וישהה בין הזאה להזאה ד' ימים), ור"ח סגן הכהנים סובר שאין הזאה בזמנה מצוה, ומ"מ עשו מעלה בכהן השורף את הפרה. וכתבו התוס' (ד"ה דכולי) שר"ת פסק שטבילה בזמנה אינה מצוה. עוד כתבו התוס' (ד"ה מקשינו) שהמ"ד שטבילה בזמנה אינה מצוה לומד מכתב "וחטאו ביום השביעי" שגם לתרומה צריך הזאה.

ח: והא דאיתא בברייתא שאין בין הפרשת כהן השורף את הפרה לכהן גדול ביום הכיפורים אלא שכה"ג הפרשתו לקדושה להכנס למחנה שכינה, שע"י הבדלתו מן הבריות חלה עליו אימה והוא נבדל מקלות ראש ואין ליבו זה עליו, ומותר ליגוע בו, אבל כהן השורף הפרשתו

ומעשר שני אע"פ שיש בו איסור "לא תוכל לאכול בשעריך" ואין פסידא לאוכלו בירושלים, לא הטריחום חכמים, מפני שהפרהדרין חייבום למכור בזול וסמכו על מה שרוב עמי הארץ מעשרים, ואיירי בנחתום חבר, ומתוך שהוא רגיל למכור כל שעה הקילו עליו, אבל שאר בני אדם צריכים להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים, ומעשר ראשון ומעשר עני מפרישים ולא נותנים. וכתבו התוס' (ד"ה תנן) שבירושלמי מקשים שכאן מבואר שהנחתום מפריש, ובמסכת דמאי מבואר שהלוקח צריך להפריש, ויש מבארים שכאן מדובר בנחתום עם הארץ ששוכר גבל חבר לעשות חלתו בטהרה, שסומכים עליו שתיקנה, (אמנם) חבר הלוקח מהם שלא שייך בו טעמא דפרהדרין מפריש מעשר שני ומעלהו אואוכלו בירושלים, ובדמאי מדובר בנחתום עם הארץ. ויש מבארים שהמוכר במידה דקה המוכר צריך להפריש, אבל המוכר במידה גסה הלוקח צריך להפריש. עוד כתבו התוס' שאין מוסרים לעם הארץ לא ודאי טבל ולא דמאי.

מנין הכהנים הגדולים שהיו - כתיב "יראת ד' תוסיף ימים" זה מקדש ראשון שהיה ת"י שנים והיו בו י"ח כהנים גדולים, "ושנות רשעים תקצרנה" זה מקדש שני שהיה ת"כ שנים והיו בו יותר משלש מאות כהנים גדולים, צא מהם מ' לשמעון הצדיק, פ' ליוחנן כה"ג, וי' לישמעאל בן פאגי, וי"א לר"א בן חרסום, נמצא ששאר הכה"ג לא השלימו שנתם. ריב"א (תוד"ה ולא) גורס שהיו בבית ראשון ח' כהנים, כמפורט בדברי הימים (עזריה אמריה אחיטוב צדוק שלום חלקיה עזריה שריה ויהוצדק), והתוס' מקיימים הגירסה י"ח ומבארים שהיו ט' כהנים גדולים, וכוונת הגמ' שגם אם נצרף את סגניהם, שא"א שבמשך השנים לא כיהנו יום כיפור אחד משום אונס של הכה"ג, מ"מ היו רק י"ח, ואילו בבית שני אף אם מסתמא הסגן לא כיהן תחת הכה"ג, כיון שכהן רק יו"כ אחד, מ"מ היו קרוב לג' מאות. אי נמי בבית ראשון מונה מפנחס ואילך שניתנה הכהונה לו ולזרעו אחריו, ונוספו אלעזר פנחס אבישוע בקי עזי זרחיה מריות עמרית אחיטוב צדוק אחימעץ עזריה יוחנן, ושריה אינו בכלל לפי שגלה בגלות יכניה ולא שימש כל ימיו, וי"מ שהיה רק עזריה אחד בימי עזריה, ונקרא על שמו מפני שמסר נפשו על עבודת המקדש כשבא עזריה לשרת וחירף אותו. ובספרי איתא שבבית שני היו פ' (וי"א פ"א וי"א פ"ב וי"א פ"ג) כהנים גדולים, וצ"ל דלא חשיב אלא כהנים שיצאו מפנחס.

חורבן שילה היה מפני גילוי עריות של בני עלי, (ואע"פ שלא חטאו בפועל אלא ששהו קיני יולדות מפני שהיו בעלי גאות והיו מותרים בהקרבנות, והנשים היו ממתנות עד שיקריבום ומשתהות מלחזור לבעליהן ונתבטלו מפניהם ורביה, מ"מ הכתוב מעלה כאילו שכבו), ומפני בזיון קדשים, שהיו לוקחים מהקרבנות לפני הקטרת האמורים.

לטהרה להחמיר בטהרתו מפני שהיו מטמאים אותו באותו יום להוציא מליבם של צדוקים ולכך החמירו בטהרתו שאין נוגעים בו, דין זה הוא או כר"מ או כרבי יוסי, אבל לרבי חנינא סגן הכהנים יש חילוק גם כמה ימים מזים. ולא חשיב שזה פורש ללשכת פרהדרין וזה פורש ללשכה של פני הבירה, דלא חשיב אלא דבר שזה מעלה בזה על פני זה, אי נמי זה הכונה שזה פורש לקדושה, דלשכת פרהדרין היתה בנויה בקודש (דאף אם היתה פתוחה לחול, דלכן מותר לשבת ולישן בה, מ"מ היא בנויה בקודש סמוך לעזרה. וי"א שהיתה פתוחה לקודש, ורק לענין אכילת קדשי קדשים דינה בקודש, אבל מותר לשבת ולשכב שם, כדמצינו שטמאים הנכנסים לשם אין חייבים כרת), ולשכת האבן היתה בנויה בהר הבית שאינו קדוש יותר משאר ירושלים אלא רק טהור יותר, שזב ובעל קרי וכל מי שהטומאה יוצאת מגופו אין נכנסים לשם. תוד"ה דאי.

כהן השורף את הפרה היו מפרישים אותו ברביעי בשבת כדי שיום ד' תחול בשבת, שהרי בשבת אין מזים דהזאה שבות ואינה דוחה שבת, וביום ד' ג"כ אין מזין, שהרי ודאי אינו היום השלישי לטומאתו שהרי פרש כבר ג' ימים, ואינו היום השביעי שהרי לא הזו עליו בשלישי, אבל שאר הימים הם בספק שלישי או שביעי, אבל כה"ג שהפרשתו תלויה בקביעותא דירחא מפרישים אותו בג' תשרי ואין מזים עליו ברביעי להפרשתו ובשבת, ונמצאת הזאתו בטלה ב' ימים.

לשכת פרהדרין - בתחילה - כל ימי שמעון הצדיק שהאריך ימים נקראת לשכת בלווטי שרים, ואחר שהתחילו לקנות הכהונה בממון ממלכי בית חשמונאי, והחליפה כל י"ב חודש מפני שהיו רשעים ולא היו משלימים שנתם, וכל כהן חדש היה בונה בנין חדש נאה מן הראשון כדי שתהיה קרויה על שמו, שינו שמה ללשכת פרהדרין פקידי המלך המתחלפים כל שנה.

ט. מה צריך להפריש מדמאי - הנחתומים הלוקחים תבואה מעם הארץ כדי למכור פת בשוק א"צ להפריש אלא תרומת מעשר וחלה, ולא תרומה גדולה מפני שהיו עמי הארץ מפרישים אותה, ולא מעשר ראשון ומעשר עני דהמוציא מחבירו עליו הראיה ויאמר ללוי ולעני שיביאו ראייה שהעם הארץ שמכר לו לא עישר, דמשעה שהפרישו ואין על הפירות שם טבל אין בו אלא ספק גזל לויים ועניים, אבל תרומת מעשר שבתון מעשר ראשון יש איסור ועוון מיתה באכילתה, (וכתבו התוס' (ד"ה מעשר ראשון) דלא דווקא נחתום, אלא אפילו כל אדם מפרישם והם שלו. ומה שלא אמרו שימכור את התרומות מעשר לכהנים ויטול דמיה, משום שזה דבר מועט (אחד ממאה) וכשמוכרה בזול מפני שאוכליה מועטים דמיה מועטים, לכן תיקנו חכמים שיתנה לכהנים),

חורבן בית המקדש

ט: מקדש ראשון חרב מפני עבודה זרה (דכתיב "קצר המצע מהשתרע" - מהשתרר עליו שני רעים) גילוי עריות (כדמצינו שבנות ציון הלכו בצורה שהכניסה יצר הרע בבחורי ישראל) ושפיכות דמים (דכתיב "וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד"), והיו רשעים אלא שתלו בטחונם בקב"ה, והקב"ה הביא עליהם ג' גזירות כנגד ג' עבירות, כדכתיב "לכן בגללכם ציון שדה תיחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער".

מקדש שני היו עוסקים בתורה ומצוות וגמ"ח וחרב מפני שנאת חינוס, ללמדך ששקולה שנאת חינוס כנגד ג' עבירות. ומה שמצינו שגם במקדש ראשון היה שנאת חינוס, היינו בנשיאי ישראל.

ראשונים שנתגלה עוונם שלא היו מסתירים פשעיהם נתגלה קיצם "לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם", אחרונים שלא נתגלה עוונם שבני מקדש שני היו רשעים בסתר לא נתגלה קיצם.

רבי יוחנן אמר שטובה ציפורנים של ראשונים מכריסם של אחרונים, אמר לו ריש לקיש שאחרונים עדיפי שעוסקים בתורה למרות שעבוד המלכויות, אמר לו רבי יוחנן בירה (-בית המקדש) תוכיח שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים, וכן אמר רבי אלעזר.

ריש לקיש לא היה מדבר אפילו עם רבי אלעזר מרא דארעא דישראל ורק אם ר"א היה מתחיל לדבר איתו הוא היה משיב (תוד"ה רבי אלעזר), שמי שר"ל היה מדבר איתו היו נותנים לו עיסקה בלי עדים, אבל עם זעירי היה מדבר.

משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ועדיין היו משתמשים בבת קול.

במקדש שני לא שרתה שכינה, י"מ משום שלא כולם עלו, וי"מ שגם אם כולם היו עולים לא היתה שורה שכינה, משום דפרסאי מבני יפת הם והם בנו את בית המקדש השני ואין השכינה שורה אלא על בית שנבנה ע"י זרעו של שם.

י. הגמ' מבארת המקומות שהזכירה תורה בזרעו של נח.

אחימן ששי ותלמי ילידי הענק - אחימן הוא המיומן שבאחים, ששי (מלשון השאת והשבר) עושה את הארץ כשחיתות ע"י פסיעותיו, תלמי עושה את הארץ תלמים תלמים כשורות המחרישה. אחימן בנה את ענת, וששי בנה את אלוש, ותלמי בנה את תלבוש. ילידי הענק היינו שמעניקים את החמה בקומתם, שנראה שצוארם נוקב ועולה בחלון הרקיע.

עתידה רומי שתיפול ביד פרס, וי"א עתידה פרס שתיפול ביד רומי, מפני שסתרו בתי כנסיות, ועוד גזירת מלך היא שיפלו הבונים ביד הסותרים, דאין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם ט' חודשים.

דיני מזוזה

הגמ' ממשיכה לעסוק בלשכת פרהדרין שלשם היו מפרישים את הכהן גדול ז' ימים קודם יו"כ, ומבארת האם מה שהכה"ג היה דר בה זה מחייב אותה במזוזה, שהרי חיוב מזוזה הוא רק בבית דירה. אגב זה מבארת הגמרא אלו מקומות נחשבים בית דירה והם חייבים במזוזה, ואלו מקומות פטורים ממזוזה מחמת שאינם בית דירה או מטעם אחר, וכן מתבארים עוד מדיני מזוזה.

מזוזה בלשכות שבמקדש - כל הלשכות שהיו במקדש לשומרי הבית לא היה להם מזוזות, ולשכת פרהדרין, לחכמים היתה חייבת במזוזה מפני שהיה בה בית דירה לכהן גדול, ולרבי יהודה היו עוד לשכות שהיה בהם בית דירה ולא היה להם מזוזה, ובלשכת פרהדרין היתה מזוזה משום גזירה שמא יאמרו שהכהן גדול חבוש בבית האסורים. ולא חשיב לשכת בית האבן שהיה שם בית דירה לכהן השורף את הפרה, כיון שהיתה בנויה בהר הבית ולא בקודש, אי נמי כיון שרק פעם בכמה שנים היה דר שם לא חשיב דירה. תוד"ה חוץ.

י: לרבה טעם הפטור לר"י משום דכל בית שאינו עשוי לימות החמה ולימות הגשמים אינו קרוי בית (ומ"מ קרוי בית חורף או בית קיץ). לאב"י לא נחלקו באותם ימים שחייבת במזוזה, ונחלקו בשאר ימים אם חייבת משום גזירה, ולרבה בשאר ימים לכ"ע פטורה, נחלקו אם דירה בע"כ שמה דירה, ולר"י אין שמה דירה ומדרבנן קובעים שם שלא יאמרו כה"ג חבוש בבית האסורים.

לר' יהודה סוכה בחג הסוכות חייבת בעירוב (שאם היא פתוחה לחצר שיש בה עוד דירות ולא עירבה עמהם היא אוסרת עליהם) ובמזוזה ובמעשר מדאורייתא (דא"א לחייב

בדיקת המזוזות - מזוזת יחיד נבדקת שמא נרקבה או נגנבה ב' פעמים בשבע שנים, ושל רבים שבשערי חצרות מדינות ועירות ב' פעמים ביובל, דכל דבר של רבים אין להטריח עליו הרבה, שאם תטריח כל אחד יאמר שחבריו יעשו.

מקומות שאינם בית דירה - בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות של יין ושמן ותבואה, ואין אדם דר שם, נחלקו בזה תנאים אם פטור דכתיב "ביתך" - המיוחד לך, או שחייב. לרב כהנא נחלקו בסתם אבל אם הנשים מתקשטות שם חייבים, ולרב יהודה בסתם לכו"ע פטור ונחלקו כשהנשים מתקשטות שם, ואם הנשים רוחצות שם פטור לכו"ע אף לרב כהנא, וכן פטור בבית הכסא הבורסקי המרחץ והטבילה, דכתיב "בית" - העשוי לתשמישי כבוד, ואלו אינם עשויים לתשמישי כבוד, ואף מרחץ דיחיד דלא נפיש זוהמיה פטור, הגמ' מביאה ברייתא בה מבואר שרפת ולולים ומתבן ואוצרות יין ושמן בסתמא חייב, ודלא כרב יהודה.

י"א: בית שער (-בית קטן שעושים לפני שער החצר, וכולם עושים אותו קפנדראי) **אכסדרא** (-פרוזדור שלפני הבתים) **ומרפסת** (-מקום ארוך הבנוי לפני בתים בקומה השנייה ודרך שם עולים לבתים), פטורים ממזוזה, דכתיב "בית" - המיוחד לדירה, ואלו אינם מיוחדים לדירה. והקשו התוס' (ד"ה יכול) שבמנחות מבואר שבית שער אכסדרה ומרפסת חייבים במזוזה, ותיירצו שמדברנן חייבים. אי נמי הכא מיירי בבית שער של אכסדרה ובית שער של מרפסת. והרי"ף תירץ דהתם איירי בפתוחים לבית.

הר הבית הלשכות והעזרות פטורים ממזוזה, דכתיב "בית" - של חול, ואלו הם קודש.

שער עגול - שער המדי (-העשוי ככיפה) ר"מ מחייבו במזוזה, וחכמים פוטרים מפני שכל עיגול בחלקו העליון אינו רחב ד' טפחים, ומפרש אב"י שאם אין ברגלה גובה ג' שנתמעט רוחבה קודם שיגביה גובהה ג' או שאין השער גבוה י' לכו"ע פטור ממזוזה, דכל פחות מג' הוא כארעא סמיכתא, ואין על זה שם פתח אפילו לר"מ לומר חוקקין להשלים, ונחלקו היכא שיש ברגלה ג' ברוחב ד' וגבוהה י' ואין ברחבה למעלה בתוך י' רוחב ד', ויש בה כדי לחוק ולהשלימה לד' שאין החומה בנויה בעובי שוה ומתעגלת לפי העיגול הפנימי, אלא היא רחבה בריבוע, ונחלקו אי אמרינן חוקקין להשלים. והא דמבואר בשבת ז' שהזרק חפץ בשבת למעלה מ' טפחים והחפץ נח בחור למעלה מ"ט, זה תלוי במחלוקת ר"מ ורבנן, צ"ל דאיירי התם שהחור רחב ד'

מעשר מדרבנן, שמא יבוא להפריש מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב, ואין הטבל מתחייב במעשר מלאכול ממנו אכילת עראי עד שיראה פני הבית, דכתיב "בערתי הקודש מן הבית", וחכמים פוטרים. אב"י רצה לבאר שבימי הסוכות חייבת לכו"ע ונחלקו בשאר ימות השנה אם גוזרים אטו סוכות או לא, ורבא דוחה דלהדיא קתני שהמחלוקת היא בימי החג, ולכן אומר רבא שבשאר ימות השנה פטורה לכו"ע, ונחלקו בימי החג, דר"י לטעמיה דסוכה דירת קבע בעינן וסוכה הגבוהה מכ' אמה כשרה אע"פ שא"א לעשותה אלא במחיצות של קבע, ולכן היא נחשבת בית גם לענין מזוזה, ולחכמים דירת עראי בעינן.

מה שנתבאר לעיל זו שיטת רש"י, אבל שיטת התוס' (ד"ה רבנן, השני) שרבנן מחייבים גם סוכה בימי החג מן התורה, אבל בשאר ימים לא גוזרים לא בסוכה ולא בלשכות שבמקדש, ולר"י סוכה ולשכות פטורים מן התורה גם כשיושבים בהם, וגזרו חכמים לחייבם שמא יאמרו שיושבים בבית האסורים, שזה גנאי ובזוי מצוה כאילו הקב"ה מטריח על ישראל וחובשם בבית האסורים, וכן לענין מעשר חייב מדרבנן בין בחג בין בשאר ימות השנה, ולא חוששים שיפרישו מן החיוב על הפטור, כיון שכולם יודעים שזה מדרבנן כיון שזה חייב כל השנה.

היכן מצינו חיוב מעשר מדרבנן - בסוגין מבואר שאין לחייב מעשר מדרבנן במקום שאינו דירה, שמא יבוא להפריש מן החיוב על הפטור או איפכא, וכתבו התוס' (ד"ה דילמא) שמה שמצינו חיוב מעשר מדרבנן כגון בלוקח מעם הארץ, כיון שאין מפריש תרומה גדולה, ומעשר ראשון ועני מפריש והם שלו, ממילא יש הכר שזה חיוב מדרבנן, ובמכנים שיבולים לעשות עיסה איכא הכר שיכול לאכול עראי בלא מעשר, ומה שתיקנו בלוקח מן הנכרי למ"ד יש קנן לנכרי להפקיע מיד מעשר, וכן בשל חו"ל היו מפרישים עד שבאו הרובים וביטלוהו, בשל נכרי וחו"ל אין לחשוש לטעות, ובעצין שאינו נקוב אם נאמר לו שיחזור ויתרום הוא ישמע לנו.

י"א. בכל השערים שבעזרה לא היתה מזוזה, מלבד שער נקנור מפני לשכת פרהדרין, לרבנן ניהא, ולר"י י"ל דכולה חדא גזירה.

אלו שערים חייבים במזוזה - שערי בתים, חצרות, מדינות כגון מדינה המוקפת הרים ויערות ואין יוצאים ממנה אלא דרך שערים, ועיירות, חייבים במזוזה, דכתיב "ובשעריך", ואם נעשו השערים לחזק את הבנין שמעליהם פטורים, אבל אם יש בהם בית דירה לשומר חייבים, ובשערי מחוזא שרוב בני העיר ישראל לא עשו מזוזה משום סכנה שמא יאמר המלך שעשו לו כשפים בשערי העיר, שאף ששלוחי מצוה אינם ניזוקים, היכא דקביע הזיקא שאני.

נגעים אלא בבית המיוחד לאדם מסוים, וכמו שמצינו בברייתא שאין טומאת נגעים אלא אחרי כיבוש וחלוקה לשבטים ולבית אבות וכל אחד מכיר את שלו, דכתיב "לאחוזת", אבל אם אין אחד מכיר את שלו לא חשיב מיוחד לו ואינו מטמא בנגעים, דכתיב "אשר לו הבית".

י"ב. טומאת נגעים בירושלים - לת"ק אין ירושלים מטמאה בנגעים דכתיב "אחוזתכם", ולרבי יהודה ירושלים מטמאה בנגעים, אבל מקום המקדש אינו מטמא שכשקנה דוד את הגורן מארונה היבסי גבה את הכסף מכל שבט ושבט. הגמרא מוכיחה שבתי כנסיות דכרכים ג"כ מטמאים בנגעים, וצ"ל שכוונת ר"י לכל מקום מקודש, ומחלוקתם היא אם ירושלים נתחלקה לשבטים (וכדלהלן). ולפי ההו"א שכוונת ר"י דווקא למקום המקדש, סובר ת"ק שכל ירושלים אינה מטמאה בנגעים, מפני שהיא קדושה לאכילת קדשים קלים ומעשר שני, וכיון שהיא מיוחדת לקדשי גבוה לא חשיב "אחוזתכם", ור"י סובר שרק מקום מקדש שהוא מחנה שכינה לאכילת קדשי קדשים אינו מטמא, אבל ירושלים מטמאה, וכ"ש בתי כנסיות ומדרשות. תוד"ה במאי.

מחלוקת אם ירושלים נתחלקה לשבטים - איתא

בברייתא שחר הבית השטח שאינו בנוי בצד מזרח, והלשכות, והעזרות עזרת נשים ועזרת ישראל, וי"א אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים להלן מרגלי ישראל ששם היה המזבח מתחיל, היו בחלקו של יהודה, ומשם לצד מערב והיינו האולם וההיכל וקודש הקדשים היו בחלקו של בנימין, ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה לתוך חלקו של בנימין ובה היה המזבח בנוי, ובנימין הצדיק היה מצטער עליה ורוצה לבלעה בכל יום, לפיכך זכה ונעשה אושפיזן לגבורה שיהיה הארון נתון בחלקו. ומבואר מברייתא זו שירושלים נתחלקה לשבטים, אמנם בברייתא אחרת איתא שאין משכירים בתים בירושלים, מפני שאינה שלהם, ולר"א בר צדוק אף את המיטות אין משכירים, (אבל היו נוטלים בכוח את עורות הקדשים של שלמי חגיגה ושמחה, דאורח ארעא להשאיר באכסניא כלי חרס ועור הבהמה), ומבואר שירושלים לא נתחלקה לשבטים. וכתבו התוס' (ד"ה ירושלים) שלמ"ד ירושלים נתחלקה לשבטים לא היה יסוד בקרן דרומית מזרחית מפני שזה היה בחלקו של יהודה, ולמ"ד לא נתחלקה ירושלים לשבטים צ"ל הכי גמירי לא לעשות בקרן זו יסוד.

מבפנים, דבלא זה מבואר כאן שלא אומרים חוקקים להשלים. (תוד"ה הכל). והא דמבואר שם שבית שאין תוכו גבוה י"ט אין תטלטלין בתוכו, איתא לכו"ע, דכיון שאין גבוה י"ט בשום מקום, לכו"ע לא אומרים חוקקין להשלים.

שער שאינו מקורה או שאינו גבוה י' טפחים פטור ממזוזה.

בית השותפין ובית האשה חייבים במזוזה, ולא ילפינן לפטור ממזוזה מדכתיב "ביתך" - ולא ביתה ולא בתיהם, דכתיב "למען ירבו ימיכם" דמשמע שכל מי שחפץ בחיים חייב וגם נשים ושותפים רוצים חיים, אלא לומדים מ"ביתך" לקבוע המזוזה בצד ימין לכניסתו לבית שזה דרך ביאתו, דדרך לעקור רגל ימין בתחילה.

בית הכנסת - אם יש בו בית דירה לחזן הכנסת חייב במזוזה, ואם אין בו בית דירה, ר"מ מחייב, וחכמים פוטרם. וכתבו התוס' (ד"ה שאין) שמשמע כאן שלהלכה בית הכנסת שאין בו בית דירה פטור ממזוזה, דמסתמא הלכה כרבנן, והא דאיתא במנחות ל"ג שבפתח שהיה רב הונא נכנס היתה שם מזוזה, היה זה פתח הבית שדרכו היה נכנס לבית המדרש. ובירושלמי משמע שאצל רבי חנינא היתה מזוזה בבית המדרש עצמו, וצ"ל שהיה זה בית מדרש שלו עצמו ולא של רבים.

טומאת נגעים

נתבאר לעיל שיש מחלוקת אם בית הכנסת חייב במזוזה, הגמרא דנה אם מחלוקת זו היא גם לענין אם יש טומאת נגעים בבית הכנסת, או לא, ואגב זה מבארת הגמרא האם יש טומאת נגעים בירושלים, שזה תלוי אם ירושלים נתחלקה לשבטים או שהיא של כל ישראל.

איתא בברייתא שבית הכנסת ובית השותפין ובית האשה מטמאים בנגעים, ולא לומדים שאינם מטמאים בנגעים מדכתיב "ובא אשר לו הבית" - ולא לה ולא להם, דכתיב "בבית ארץ אחוזתכם", והא דכתיב "לו" היינו שמי שאינו רוצה להשאיל כליו לאחרים הקב"ה מפרסם כליו ברבים, כלומר שהנגעים באים על צרות עין. ובברייתא אחרת מבואר שלומדים מ"לו" שבתי כנסיות ומדרשות אים מטמאים בנגעים. והגמ' תולה מחלוקת זו במחלוקת ר"מ ורבנן אם בית הכנסת חייב במזוזה או לא, או דאף לרבנן הוא מטמא בנגעים אם יש בו בית דירה לחזן. הגמרא מנסה לומר שיש חילוק בין בתי כנסיות דכרכים שכיון שזה מקום שווקים מתקבצים שם אנשים מהרבה מקומות להתפלל, ואין להם בעלים מיוחדים, לבתי כנסיות דכפרים שכל בעליו ניכרים והרי הוא כבית השותפין. והגמ' דוחה שבית הכנסת שבכפרים ג"כ אינו מטמא בנגעים, דאין טומאת

האם מותר לחזור ולהשתמש בגדי הכה"ג - לרבי
דוסא לומדים מ"ללבש" שבגדי כה"ג ביה"כ כשרים לכהן הדיוט ואינם טעונים גזירה, ו"והניחם שם" היינו שלא ישתמש בהם כה"ג ביה"כ אחר. ולרבי אבנטו של כה"ג שהוא של בוך שונה מאבנטו של כהן הדיוט שהוא של כלאים, ועוד דאין להשתמש לקדושה קלה בבגדים שהשתמשו בהם לקדושה חמורה, אלא לומדים מ"ללבש" לרבות את השחקים שהם כשרים לעבודה (אע"פ שבגדים מטושטשים או קרועים פסולים, ולא אמרין דכיון דכתיב "לכבוד ולתפארת" ואין עניות במקום עשירות יפסלו. תוד"ה ילבש). י"א דווקא שחקים, אבל בגדים שלא נשחקו פסולים לתרומת הדשן כדאמרין לגבי הוצאת הדשן (כ"ג): שבגדים שבישל בהם קדירה לרבו לא ימזוג בהם כוס לרבו, ואין נראה לרש"י, דדווקא בהוצאת הדשן הבגדים מתלכלכים, משא"כ תרומת הדשן שאינו אלא מחתה ליום. ולומדים מ"והניחם שם" שהם טעונים גזירה.

כה"ג שנפסל ומינו אחר תחתיו וחזר והוכשר
ראשון חוזר לעבודתו, והשני לר"מ כל מצוות כה"ג עליו שאסור בפריעה ופרימה ולהטמא לקרובים ואסור באלמנה ומשמש בשמונה בגדים. ולרבי יוסי אינו ראוי להיות כהן הדיוט דמעלין בקודש ואין מורידין, וממילא אינו משמש בד' בגדים, ובדיעבד נמי פסול דהוי ליה מחוסר בגדים, ואינו משמש בכהונה גדולה בשמונה בגדים משום איבה, ואם עבר ועבד עבודתו כשרה דהא כהן גדול הוא, ואם מת ראשון השני חוזר לעבודתו לכהונה גדולה, ולא חיישינן שיצפה מתי ימות הראשון. וכתבו התוס' (ד"ה כהן) שאף שמן הדין הוא כה"ג, מ"מ איצטריך לטעמא דמעלין בקודש ואי מורידין, דכה"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה, ומסתבר שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים. והלכה כרב יוסי, ואינו הלכתא למשיחא, דיש בזה נ"מ שפרנס הממונה על הציבור שעבר מחמת אונס, שכשיעבור האונס חוזר לשרתו, וגם נוהגים כבוד בשני. ורבי חיים כהן מבאר שהגמ' פוסקת הלכתא למשיחא, ורק בדבר שזה לא שכיח מחמת שזה עבירה הגמ' שואלת הילכתא למשיחא. תוד"ה הלכה.

התקנת אשה לכה"ג שמא תמות אשתו

כתיב "וכפר בעדו ובעד ביתו" והיינו שהכה"ג מכפר בהקרבן הפר גם בעד אשתו. ונחלקו ר"י וחכמים אם מטעם זה מתקנים אשה לכה"ג שמ תמות אשתו, או שאין חוששים לזה, ולהלן תבואר מחלוקתם, וכן יבואר איך היה הכה"ג מקדש אשה זו באופן שלא יהיו לו ב' נשים.

י"ג לרבי יהודה מתקנים לכה"ג אשה אחרת תחתיו לפני יוה"כ, שמא תמות אשתו, וכתב "וכפר בעדו ובעד ביתו". ולרבנן אין מתקנים, ואף שמתקנים לו

דיני הכנת כה"ג חילופי ודיני בגדי כהונה

נתבאר במתני' ב. שאחד מהדברים שהיו מכינים לפני יוה"כ הוא כהן גדול אחר למקרה שיארע פסול בכהן גדול. הגמרא מבארת כיצד היה כה"ג זה מתחנך לעבודה, ומה היה דינו כשחזר הראשון והוכשר. כמו כן מבארת הגמרא ממה היה עשוי האבנט, והאם מותר לחזור ולהשתמש בבגדים שלבש הכה"ג ביה"כ.

חינוך הכה"ג החילופי - לפני יוה"כ היו מתקנים כהן גדול חילופי, שמא יארע פסול לכה"ג. ואם נטמא הכה"ג קודם תמיד של שחר, חינוכו של השני הוא ע"י לבישת ח' בגדים בהקרבן התמיד, ועי"ז הוא מחונך לכהונה גדולה לפני עבודת יוה"כ, ואם נטמא לאחר הקרבן התמיד של עבודת יוה"כ לובש ד' בגדים ככהן הדיוט, חונכים אותו ע"י האבנט שהוא של בוך דכתיב "ובאבנט בד יחגור", ואינו של כלאים ככהן הדיוט למ"ד ששל כהן הדיוט של כלאים כמו של כה"ג כל השנה דכתיב "ואת האבנט שש משזר ותכלת", ולמ"ד שכהן הדיוט לובש כל השנה אבנט של בוך, קודם תחילת עבודת היום לובש ח' בגדים ומהפך במזבח החיצון אחד מאברי התמיד בצינורא שזה נחשב עבודה כיון שאותו אבר ממנה להתעכל מחמת הפיכה זו, וכדמצינו שזה עבודה שזר חייב עליה מיתה משום "והזר הקרב יומת". שיטת רב פפא שעבודתו מחנכתו, שכיון שעבודת יוה"כ אינה כשרה אלא בכה"ג, ממילא מה שהוא עושה עבודה זו זה החינוך לכהונה גדולה, כדמצינו שכלים שעשה משה משיחתו מחנכתו כדכתיב "וימשחם ויקדש אותם", והכלים שנעשו בשאר הדורות לא נמשחו דכתיב "אותם", עבודתם מחנכתו.

י"ב: ממה היה עשוי האבנט - אבנט כה"ג ביה"כ
היה של בוך, ובשאר ימות השנה היה של כלאים. ואבנט של כהן הדיוט, לרבי היה של כלאים, ולר"א ברבי שמעון ור' דוסא היה של בוך. דעת ריב"א שכיון שבכהן גדול כתוב מצנפת וכהן הדיוט כתוב מגבעות, של כה"ג היתה קצרה, שהיה צריך להניח תפילין וציץ, ושל הדיו היתה רחבה, שלא היה צריך להניח ציץ. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שאע"פ שיש בזה שינוי בין כה"ג להדיוט, כיון ששניהם ממין אחד לא החשיבה הגמרא דבר זה לחילוק ביניהם, וכן אינו נחשב חינוך לכה"ג ללבוש את המצנפת.

לר' יהודה תרומת הדשן צריכה כתונת ומכנסים דכתיב "ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש", ומדכתיב "ילבש" לומדים לרבות אבנט ומצנפת מפני שעבודה היא.

מגורשת), ואם רואה שהיא עומדת למות הוא נכנס לבית הכנסת וחל הגט למפרע, ואין חוששים שהוא לא יכנס, דכהנים זריזים הם, וכ"ש כה"ג. (תוד"ה אלא). דעת הירושלמי שלא היה מקדש את האשה השניה לפני יו"כ, אלא ייחדו אותה שאם תמות אשתו הראשונה הוא יקדש אותה ביו"כ, ואף שנמצא כקונה קנין בשבת, אין שבות במקדש וזה צורך העבודה. תודה לחדא.

רב אסי וי"א רב עזריא מקשים א"כ ביבום אם יש למת שתי נשים לא יתייבמו דהא כתיב "בית", והגמ' מתרצת דאופן זה נתרבה מדכתיב ב"פ יבמות". ורבינא וי"א רב שרביא מקשים שא"כ ארוסה לא תתייבם דהא אמרת דכל כמה דלא כניס לאו ביתו הוא, והגמ' מתרצת שמרבים ארוסה מדכתיב "החוצה".

קידושין ונישואין בשבת - איתא בירושלמי שבתולה שנכנסה לחופה מבעוד יום מותר לבוא עליה בשבת, דמשעה שנכנסה לחופה קנאה לכל דבר, אבל אלמנה שאין לה חופה ואינה נקנית לבעלה. ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה אלא ע"י ביאה, צריך לבוא עליה מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבת, ויותר נראה שאף לאלמנה יש חופה קודם ביאה והיינו יחוד, ואת היחוד צריך לעשות לפני שבת, אבל בתולה די שתצא בהינמא לפני שבת ויכולה להתייחד בלילה. תוס' שם.

י"ד. כהן גדול אונן יכול להקריב קרבנות, דכתיב "לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וכו' ", והיינו שאם מתו אביו ואמו אינו יוצא מקדושתו אלא יכול להקריב ולא חילל עבודתו בכך, ומזה לומדים שכהן הדיוט אונן מחלל עבודתו, אמנם הוא אסור באכילת קדשים דאפילו במעשר הקל כתיב "לא אכלתי באוני ממנו". ולרבי יהודה אינו עובד כל היום שמא יאכל, אבל בלילה מקטיר חלבים ואימורים, דאנינות לילה דרבנן, ואף שלר"י מתקנים לו אשה ביוה"כ שמא תמות אשתו ומבואר שממשיך לעבוד, ואף שהוא מגרשה בתנאי וכנ"ל ונמצאת מגורשת למפרע, וממילא אינו אונן, מ"מ הוא טרוד מחמת מיתתה ובקדשים צריך שמחה וגדולה, דכתיב "לך נתתם למשחה" כדרך שהמלכים אוכלים, שם לא חוששים שיאכל מן הקדשים כיון שביוה"כ אסור לכולם לאכול.

כהן שהיה באמצע הקרבה ושמע שמת לו מת, לר"י יפסיק באמצע העבודה, ולרבי יוסי יגמור, (ולכו"ע לא מסתבר שכה"ג אונן יביאוהו מביתו כדי לעבוד). לרש"י איירי כאן בכהן הדיוט, ולתוס' (ד"ה היה) מייירי בכהן גדול, שאף שמדאורייתא יכול לעבוד, מדרבנן מניח עבודתו ויוצא, שמא יאכל.

כהן אחר תחתיו, לטומאה ע"י קרי או התזת צינורא מפי עם הארץ חיישין, אבל למיתה לא חיישין, ואמרו חכמים לר"י דא"כ יש לחוש אף למיתת השניה, ור"י סובר שלמיתה אחת חוששים ולא לשתיים, ובאמת לחכמים אין לחוש אף לטומאה, דכהן גדול זריז הוא ונשמר מן הטומאה, דאי חיישין א"כ אין לדבר סוף, ומ"מ ממנים כהן אחר כדי שיזדרז יותר.

כיצד היה הכה"ג מקדש את האשה השניה - הגמ' דנה בדעת ר"י שמתקנים לו אשה אחרת תחתיו שמא תמות אשתו ובעינן "וכיפר בעדו ובעד ביתו" איך מקיימים דין זה, שהרי צריך גם לקדשה וגם לכונסה דאי לאו הכי לא חשיבא ביתו, וא"כ יש לו ב' נשים, ו"ביתו" אמר רחמנא ולא ב' בתים. והגמ' אומרת כמה אופנים שנותן גט בתנאי, והגמ' דוחה אפשרויות אלו, ויש עוד דחיות רבות לאפשרויות דלהלן, והגמ' אומרת רק אחת מהדחיות לכל אפשרות, (אם יתן גט לראשונה ע"מ שתמותי ביוה"כ, שאם תמות יחול הגט למפרע, ונ"מ שאם מתה באמצע העבודה, לא היה עד שמתה שני בתים. תוד"ה על מנת שתמותי), ואם תמות רק השניה תישאר הראשונה אשתו, א"כ אם לא מתה יש לו ב' בתים. ואם יתן גט ע"מ שלא תמות שאם לא תמות יחול הגט למפרע, שמא תמות הראשונה ונמצא שאין לו אשה כלל. ואם יתן גט ע"מ שתמות אחת מהם, שמא אף אחת לא תמות ויש לו ב' בתים, ואם מתה אחת אין לו אשה כלל (תוד"ה על מנת שתמות), וכן לא חל הגט כיון שאין זה כריתות, (כמו שהנחת גט ע"מ שלא תשתה יין כל ימי חייו או חייה לא הוי גט, ורק אם תלה בחיי פלוני הוי גט ויכולה להנשא לאחר אחרי מיתת אותו פלוני, וגם בחיי אותו פלוני אם קלקלה אין חיוב אשת איש, דאינו אלא חשש שמא תשתה בחיי פלוני. וכתבו התוס' (ד"ה כל) שלמסקנת הגמ' גיטין פ"ג: אם תלה בחיי הרי זה כריתות, ורק אם תלה בחייה אינו כריתות, דכל תנאי שקיים התנאי יהיה רק במיתתה ואז יחול הגט, אין זה כריתות). ואם יתן גט לשניה ע"מ שלא תמות הראשונה, שמא תמות הראשונה באמצע העבודה ויתברר למפרע שאין הגט גט ועבד עם שני בתים. ואם יתן גט לשניה ע"מ שתמות הראשונה (באמצע העבודה, יחד עם התנאי ע"מ שלא תמות הראשונה. תוד"ה אלא), שמא תמות הראשונה ונמצא שאין לו אשה). והגמ' מסיקה שנותן גט לשניה ע"מ שלא תמות הראשונה, ולראשונה נותן גט ע"מ שהוא יכנס לבית הכנסת ביום הכיפורים, (ולא יתלה בה אם לא תיכנס, שמא היא לא תכנס ונמצא שגם היא

אלו עבודות נעשות ע"י הכה"ג לפני יוה"כ-

ז' ימים קודם יוה"כ הכה"ג היה זורק את הדם של התמיד, ומקטיר את הקטורת, ומטיב את הנרות מוציא את אפר הפתילות שכבו (וכן היה עושה בכל בוקר, דכתיב "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות") ומקריב את הראש ואת הרגל כדי שיהיה מוכן לעבודת יוה"כ. ובשאר ימות השנה היה הכה"ג מקריב איזה קרבן שירצה ואין אנשי המשמר יכולים לעכב על ידו, ונוטל בחלוקת הקדשים לאכילה איזה חלק שירצה.

לרב חסדא הדין הנ"ל הוא דלא כר"ע שטהור שהזו עליו מי חטאת נטמא, דכתיב "והזהה הטהור על הטמא" ולא כתיב "והזהה הטהור עליו". ולחכמים אם טמא נטהר ע"י המי חטאת כ"ש שטהור נשאר בטהרתו, ולומדים מ"על הטמא" שלא נאמרו דיני ההזאה שהשיריים שנשארו באזוב כשרים להזאה אלא בדברים המקבלים טומאה, שאם נתכוין להזות על הבהמה והזהה על האדם, יכול לחזור ולהזות ממים אלו, אבל אם נתכוין להזות על האדם והזהה על הבהמה, א"א לחזור ולהזות על האדם ממים אלו כיון שאין שם הזאה בהזאה על בהמה, והוא כמים שנעשית בהם מלאכה.

לאביי אף לר"ע ניחא שהיה עובד כל היום ולפנות ערב היו מזים עליו.

על מה נאמר "אמרתי אחכמה והיא רחוקה

ממני" - לר"ע זה נאמר על מה שטמא נטהר ע"י המי חטאת וטהור נטמא על ידם. ולחכמים פסוק זה נאמר על הדין שהמזה ומי שהזו עליו טהורים ומי שנגע במים טמא, (ואף שמי שהזו עליו אינו טהור אלא אחרי טבילה והערב שמש, וגם מי שמזים עליו אינו טמא יותר מזה, מ"מ טמא שהזו עליו גרמה לו ההזאה טהרה ולנוגע היא גרמה טומאה. אי נמי הכונה לטהור שנפלה עליו הזאה שהוא טהור לגמרי. תוד"ה למזה. ומה שהמזה עצמו טהור ילפינן מ"והזהה הטהור". תוד"ה מא'). ומה שאמרה תורה "ומזה מי הנדה יכבס בגדיו" היינו נושא, ואמרה תורה מזה כדי להשמיענו ששיעור טומאתו הוא כשנושא שיעור הזאה, ואף למ"ד הזאה לא צריכה שיעור היינו לכמה שצריך להגיע ע"ג האדם, אבל בכלי שממנו מזים צריך שיעור כדי שיטבול ראשי הגבעולים ויזה.

י"ד: סדר הקטרת הקטורת והטבת הנרות-

במתני' מבואר שהקטרת הקטורת קודמת להטבת הנרות, ובתמיד מבואר שהטבה קודמת להקטרה. לרבי יוחנן מתני' כר"ש איש המצפה והמשניות בתמיד כרבנן. והא דתנן להלן במתני' שהפיס השני הוא מי מדשן את המנורה (ומי שוחט ומי זורק ומי מדשן את המזבח הפנימי ומי מעלה אברים לכבש ומסדרם עליו ואח"כ מעלים אותם משם למזבח, והיו י"ג כהנים מביאים את האברים משום "ברב עם הדרת מלך", והיו מתפזרים וחוזרים ונאספים לפיס השלישי כדי שיהיה הרגש קול בעזרה משום "בבית אלוקים נהלך ברגש"), והקטורת היא רק בפיס השלישי (והיו מכריזים חדשים לקטורת - אלו שעדיין לא הקטירו, בואו והפיסו, אבל אלו שכבר הקטירו לא, מפני שהקטורת מעשירה), אביי מפרש שהמשנה שלנו מיירי בהטבת ב' נרות אחרונות שהיו אחרי הקטורת, אבל ה' נרות ראשונות היו קודם וע"ז מיירי המשנה של פיס שהקטורת אחר ההטבה, והיה מפסיק באמצע הטבת הנרות בקטורת, ולא בא אביי לחלוק על רבי יוחנן ולבאר שהמשנה בתמיד מדברת על ה' נרות. תוד"ה אמר), והא דמצינו שהיה מפסיק באמצע הטבת הנרות בזריקת דם התמיד זה דעת אבא שאול שמטיב את כל הנרות ואח"כ מקטיר. ורב פפא מפרש שמתני' דהכא כרבנן שהקטרה היתה באמצע ההטבה, ומתני' דפיס כאבא שאול, ולדידי גם המשנה בפרק ג' כששחטו התמיד ביו"כ קאי לרבנן, ויוצא שרישא וסיפא רבנן ומציעתא אבא שאול.

ט"ו. ביאור הפסוקים לרבנן ולאבא שאול - כתיב "מערב עד בוקר" תן לה מידתה שתהא דולקת והולכת כל הלילה, והיינו חצי לוג ששערו חכמים שזה מספיק ללילי טבת, ואם יותיר בלילות הקצרים יותיר. דבר אחר אין לך עבודה שכשרה מערב עד בוקר - כלומר אין לך עבודת יום שכשירה אחר הדלקת הנרות, אלא זו בלבד, וא"כ הא דכתיב "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה" היינו שבזמן הדלקה תהיה הקטורת מוקטרת כבר, ולרבנן א"כ אף "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות יקטירנה" היינו שבזמן ההטבה תהיה הקטורת מוקטרת. ולאבא שאול בשחרית כפשוטו הטבה קודמת להקטרה ולדידי מפסיק באמצע הטבה עם שחיתת התמיד וזריקת דמו, ושאיני בערב דדרשינן "אותו" שאין לך עבודה שכשרה מערב עד בוקר וכו'.

זריקת דם התמיד-

הכהן הזורק את דם התמיד היה מגיע לקרן מזרחית צפונית ומזה על הפינה באופן שהדם ילך גם למזרח וגם לצפון, ואח"כ היה עושה כך בקרן מערבית דרומית, (ולא הפכו את הסדר, משום שכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין) (ולמזרח -דין הפניה למזרח שייך רק לראיה שהכבש נמצא בצד דרום ממה שכתוב "ומעלותיהו פונות קדים" שיתנו את הכבש באופן שיפנה ממנו למזבח לצד ימין, שזה שייך רק אם הכבש בצד דרום), וממילא הוא מגיע בתחילה לקרן מזרחית צפונית, והיינו שבחטאת שזריקת הדם היא למעלה הוא עולה בכבש ופונה לימין למזרח, גם בשאר הדמים שניתנים למטה כשהכהן עומד על הרצפה היה מתחיל מדרך הדרום. ולא היה מזה בקרן דרומית מזרחית וצפונית מערבית, משום שעולה טעונה יסוד ואין יסוד לקרן דרומית מזרחית אלא רק בצדדים צפון ומערב, ועוד אמה בצדדים מזרח ודרום).

ולר"ש איש המצפה לא היה נותן על קרן מערבית דרומית, אלא היה נותן על הצד המערבי ואח"כ על הצד הדרומי, דכתיב "ושעיר עיזים אחד לחטאת לד' על עולת התמיד יעשה" שבתמיד עושים גם מעשה עולה וגם מעשה חטאת, (ואין לומר שבחטאת צריך לעשות כמו בעולה, דכתיב בחטאת "על עולת התמיד יעשה ונסכו"), ומקדים של עולה כיון שהתמיד הוא עולה, ואין עושים גם שתים שהם ד' וגם ד' שהם ד', דלא מצינו דמים מכפרים וחוזרים ומכפרים, אבל לחלקן פיסוק מתנות בעלמא הוא, ואף שדם החטאת ניתן למעלה היה נותן את כל המתנות למטה, שלא מצינו דמים שחצין למטה וחצין למעלה, (דמה שהיה מזה מדם הפר כנגד עובי הכפורת אחת למעלה ושבע למטה, היינו כשליח ב"ד המכה שנותן כל מכה מתחת המכה הקודמת), והא דנתן הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים, אין הכונה לאמצע גובה המזבח מלשון טהר טיהרא -צהרים, (וכיון שהיה מזה ז' הזאות, א"א לצמצם שלא יהיה מהם לא למעלה ולא למטה. רש"י. והתוס' (ד"ה מאי) מבארים שכיון שמתחילה נתן על הקרנות א"כ הרי זה חצי למטה וחצי למעלה), אלא הכונה לגוף גג המזבח שמטהרו ע"י שמפנה את הקטורת לכאן ולכאן ומזה על מקום הגילוי, מלשון "כעצם השמים לטהר".

כמה מדות ומקומות בהר הבית ובמקדש

הסוגיה דלהלן אינה שייכת למסכת יומא, והובאה כאן משום שהגמרא לעיל העמידה את המשנה כדעת רבי

שמעון איש המצפה, למרות שלא מוזכר כאן שום דבר בשמו, והגמ' מביאה עוד מקום שמצינו כהאי גוונא, ואגב זה מבארת הגמרא מה היו מדות עזרת הנשים איזה לשכות היו בה, ומה היה גובה הכתלים והפתחים בהר הבית, וכיצד סידו שהכהן השורף את הפרה אדומה יראה את פתח ההיכל בשעת הזאת הדם, ואגב זה יבואר היכן בדיוק היה המזבח החיצון.

ט"ו: אלו לשכות היו בבית המוקד, ומקום לשכת

בית הטלאים - מבואר במסכת תמיד שלשכת בית הטלאים (שהיו בה לפחות ו' טלאים מבוקרים ממום) היתה בפינה הצפונית מערבית של בית המוקד (-טרקלין גדול שהיו מסיקים בו מדורות גדולות, כדי שהכהנים שהיו הולכים יחפים על רצפת העזרה שהיא משיש יתחממו שם. רש"י. ור"ח (תוד"ה ואחת) מבאר שהאש בשני בתי המוקד היתה לצורך המזבח, דמצוה להביא אש מן ההדיוט, ועוד היתה מערכה כדי שאם תכבה האש בשני בתי המוקד יביאו ממנה), והיו שם ג"כ לשכת החותמות (ששם מניחים את החותמות של הקונה סלתות ונסכים מן ההקדש), בית המוקד, ולשכה שעושים בה את לחם הפנים. ובמידות איתא שלשכת הטלאים היתה בפינה המערבית דרומית, ובפינה הדרומית מזרחית היתה לשכת לחם הפנים, ובלשכה שבפינה המזרחית צפונית גנזו בית חשמונאי אבני מזבח שחיללום מלכי יון ע"י שהקטירו על המזבח לעבודה זרה, ובלשכה שבפינה הצפונית מערבית יורדים לבית הטבילה, (ושתי לשכות אלו היו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד. תוס' י"ז. ד"ה ומר) ושתים מהלשכות היו בקודש ושתים בחול, וחתוכות עצים היו מבדילות בין הקודש לחול. הגמ' שואלת שיש כאן סתירה היכן היתה לשכת הטלאים, ומבארת שמסכת מדות נשנתה בסתמא ע"י רבי אליעזר בן יעקב.

ולהלן י"ז. מתרץ רב אדא בריה דרבי יצחק שאין כאן מחלוקת אלא לשכה זו היתה לאורך צד מערב עד קרוב לצפון וקרוב לדרום, וממילא היא נראית למי שבא מצפון בצד דרום -שהיא משוכה יותר לצד דרום, ולמי שבא מדרום היתה נראית בצד צפון -שהיא משוכה יותר לצד צפון, ומסתבר שהיתה נוטה יותר לצד דרום, ממה שהקשו סתירה במקום לשכת לחם הפנים, וביארו שהתנא במידות שנה את סדר הלשכות דרך ימין, והתנא בתמיד שנה את הסדר דרך שמאל, ולולא שנאמר שלשכת הטלאים היתה יותר לצד דרום א"כ גם אם מונים דרך שמאל יוצא שלשכת לחם הפנים נמצאת בקרן דרומית מערבית. (ואף שכל פניות שאתה פונה צריכות להיות דרך ימין (דגמרינן מים שעשה שלמה, שכתוב שם

פונים פונים. תוד"ה והא), זה רק בעבודה ולא בחשבונות בעלמא).

ט"ז עזרת נשים היה אורכה מזרח למערב ורוחבה מצפון לדרום מאה שלושים וחמש אמה, וארבע לשכות במקצועותיה: בפינה הדרומית מזרחית היתה לשכת הנזירים (לבשל את השלמים ולגילוח השיער וניתן תחת הדוד דכתיב "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים"), בפינה המזרחית צפונית היתה לשכת דיר העצים (שבעלי מומים בודקים אם העצים מתולעים, מפני שעץ מתולע פסול למזבח), בפינה הצפונית מערבית היתה לשכת המצורעים (ששם היו טובלים ביום השמיני לטהרתם כשבאים להכניס בהונותיהם, אע"פ שכבר טבלו מבערב), והלשכה שבפינה המערבית דרומית אמר רבי אליעזר בן יעקב שאינו זוכר למה היתה משמשת, ואבא שאול אמר שהיתה שם לשכת בית שמוניא (שהיו נותנים בה יין ושמן).

גובה הפתחים והכתלים - איתא במסכת מדות שכל הפתחים בהר הבית היו גבוהים כ' אמה (שכל הבנינים היו גבוהים מאד, הרבה מעל הפתחים) ורוחבם י' אמות, וכל הכתלים של הר הבית היו גבוהים, חוץ מהכותל המזרחי התחתון שהיה לרגלי הר הבית שממנו נכנסים לחיל ומהחיל לעזרת נשים ומשם לעזרה הגדולה, כדי שהכהן השורף את הפרה בהר המשחה (ה-ה הזיתים) שזה מזרחית לירושלים ופני הכהן היו למערב יכוון ויראה מעל הכותל דרך השערים את פתח ההיכל בשעת הזאת הדם דכתיב "וזהה אל נוכח פני אהל מועד", וכיון שפתח ההיכל נמצא במקום גבוה בהר כ' אמות יותר מפתח הר הבית, ממילא אם הכותל היה גבוה יותר לא היו רואים את פתח ההיכל דרך הפתחים. הגמ' מעמידה משנה זו כר"א בן יעקב (מובא להלן) שמוסיף עוד מדרגה בגובה אמה בין עזרת ישראל לעזרת כהנים ונמצא כ' אמות ומחצה המסתירים את פתח ההיכל שגובהו כ' אמה, אבל לחכמים לא היה צריך להנמיך את הכותל המזרחי.

רב אדא בר אבהו רוצה להעמיד את המשנה כרבי יהודה הסובר שמקום המזבח באמצע העזרה כנגד הפתחים (י' אמות כנגד פתח ההיכל, ועוד י"א אמה לצפון וי"א אמה לדרום) ונמצא שגובה המזבח מסתיר את הפתח, ולכן הוצרכו שהכותל המזרחי יהיה נמוך, (וכן לר"ש שהמזבח בצד צפון היו המזבח והכבש עומדים כנגד הפתח. תוד"ה הא). והגמ' דוחה שבמדות מבואר שאורך העזרה היה מאה ושמונים ושבע אמה, (ובהם י"א אמה

לכניסת ישראלים, וי"א אמה לכהנים, והמזבח ל"ב אמה, ובין האולם ולמזבח כ"ב אמה, וההיכל ק' אמה, וי"א אמה אחורי בית הכפורת), ורוחב העזרה מאה שלושים וחמש אמה, (הכבש והמזבח ס"ב אמה, ח' אמות מן המזבח לטבעות הקבועים בקרקע שבהם נותנים את צואר הבהמות של קדשי קדשים ששחיטתם בצפון, כ"ד אמות מקום הטבעות, ד' אמות מהטבעות לשולחנות שעליהם מדיחים קרבי קדשי קדשים. מקום השלחנות אינו פחות מד' (בתחילה מבאר רש"י שמקום השלחנות אינו כלול בשאר החשבונות, אך כתב רש"י שיתכן שזה כלול באמות שנותרו לאחר החשבון של הדברים המפורשים, וי"מ שמקום השלחנות כלול עם מקום הננסים), ד' אמות מהשלחנות לננסים (-עמודים נמוכים הקבועים בקרקע שקבועים בהם ווי ברזל שעליהם תולים את הבהמה כדי להפשיטה. וכתבו התוס' (ד"ה מן) שבתמיד משמע שהשלחנות היו צמודים לננסים, וצ"ל שהיו שלחנות צמודים שעליהם מונחת הבהמה כדי שלא תיגרר על הקרקע, והשלחנות האחרים היו לצורך הדחת הקרבים, אי נמי אין כוונת המשנה בתמיד שהיו צמודים ממש, אלא היו רחוקים ד' אמות, והבהמות לא היו נגררים לארץ מפני שגוף הבהמה גדול ומגיע לשלחנות), ח' אמות מהננסים לכותל העזרה, ושאר האמות היו מתחלקות חצי חצי (י' אמה וחצי לכל אחד) בין הכבש לכותל ומקום הננסים (עצמם), ולפי רבי יהודה יוצא שרוב המזבח היה בצד דרום, וכיון שחצי מרוחב העזרה זה ס"ז אמות וחצי, ומהמזבח לצד צפון יש ס"ב אמות וחצי, וב' אמות מתוכם הם היסוד והסובב, וגובה הסובב הוא שש אמות, ויחד עם י"ג אמות ומחצה שקרקע העזרה גבוהה מקרקע הר הבית נשאר גובה חצי אמה ברוחב ב' אמות שאפשר לראות דרכם את פתח ההיכל, (אבל האמה שמעל הסובב היתה מוסתרת מה"ג אמות ומחצה הנ"ל. תוד"ה רובא. עוד כתבו התוס' ש"ל שראית הגמ' שהמשנה במדות אינה כר"י היא ממה שלר"י המזבח היה באמצע, ובמדות מבואר שהמזבח לא היה באמצע). ובהכרח שסתמא דמסכת מדות כראב"י, ולדבריו צ"ל שבין הכבש לכותל היה רק ה' אמות וחצי, והכבש והמזבח הם ס"ב אמה, נמצא כל המזבח בדרום, והוא מסתיים באמצע העזרה.

ובאופן אחר מבאר רש"י שרב אדא בר אבהו בא ליישב את הסתירה הנ"ל ט"ו: לגבי מיקום לשכת הטלאים, וכל דברי הגמ' אינם דחית דבריו אלא המשך דבריו לומר שהמשנה בתמיד היא רבי יהודה, דכבר מצינו שהוא חולק על סתמא דמתני' במדות לגבי מקום המזבח.

לפנים מכותל המזרח היו סורג (מחיצה העשויה מקרשים צרים וארוכים המונחים באלכסון וביניהם הרבה נקבים כמו בסירוגי מיטה של חבלים), ולפנים ממנו היה חיל שהוא י' אמות ויש בו י"ב מדרגות לכל רוב ההר מצפון לדרום, וגובה ורוחב כל מדרגה הוא חצי אמה. וט"ו מעלות היו מעזרת נשים לעזרת ישראל, וגובה ורוחב כל

רבינו לפני עלותו להר סיני). עוד מבואר (ו.) שהיו מפרישים את הכה"ג מאשתו בימים אלו, שמא יבעל אותה והיא תימצא ספק נדה והכה"ג יהיה טמא טומאת שבעה. עוד מבואר (ב. ו"ג.) שהיו מכינים כה"ג שיכהן אם יארע פסול בכה"ג, ולר"י מכינים אף אשה אחרת שמא תמות אשת הכה"ג. עוד נתבאר (י"ד.) שבז' ימים אלו הכה"ג היה זורק את דם התמיד ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל, והיו מזים עליו בכל יום מאפר פרה אדומה. ולהלן יבוארו דברים נוספים שהיו מכינים בהם את הכה"ג בז' ימים אלו, וכן מה היו עושים בערב יוה"כ ובלייל יוה"כ.

קריאת פרשת יוה"כ – זקני ב"ד היו קורין לפניו כל ז' הימים בסדר היום בפרשת אחרי מות, ואומרים לו שיקרא בפיו שמא שכח, אבל אין לחוש שמא לא למד, דהא כתיב "והכהן הגדול מאחיו" שיהיה גדול מאחיו בכח בנוי בחכמה ובעושר, (ולאחרים לומדים מפסוק זה שאם אין לו ממון מגדלים אותו משל אחיו), ובבית שני שהיו קונים את הכהונה גדולה בדמים, היו אומרים לו גם שמא לא למדת.

העברת הקרבנות לפני הכה"ג – ערב יוה"כ שחרית היו מעמידים את הכה"ג בשער המזרח, ומעבירים לפניו פרים ואילים וכבשים כדי להרגילו בעבודה – שיתן אל ליבו הלכות סדר היום, אבל שעירים לא היו מעבירים לפניו, דכיון דעל חטא קאתו חלשה דעתיה, אבל פר אע"פ שעל חטא הכהנים בא, אם היה יודע שאחד מהם חטא היה מחזירו בתשובה, (כדאמרי אינשי שאם בן אחותך נעשה שוטר אל תעבור לפניו בשוק שכיון שהוא מכירו מתחילה, יוכל בקלות למצוא עליו עלילה), ותנא דברייתא סובר שאף שעירים היו מעבירים לפניו.

אכילת הכה"ג – כל ז' הימים היה יכול לאכול מה שרוצה, ערב יוה"כ שחרית לא היו מניחים אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל מביא את השינה, ולא היו מאכילים אותו אתרוג או ביצים או יין ישן, וי"א אף לא בשר שמן, וי"א אף לא יין לבן. ולרבי יהודה בן נקוסא היו מאכילים את הכה"ג סלתות וביצים כדי למסמס אכילה שבמעיו ולשלושלו כדי שלמחרת לא יצטרך לנקביו, אמרו לו שאלו מביאים לידי חימום של קרי מפני שהם מרבים את הזרע. ועיין להלן אלו דברים נוספים מביאים לידי זיבה.

זב תולים ראייתו באכילה מרובה, ונ"מ אינו טמא טומאת שבעה ואינו מביא קרבן, (אבל בעל קרי טמא אף באונס, וקרי

מעלה הוא חצי אמה. ובין האולם ולמזבח היה כ"ב אמה, וי"ב מדרגות שגובהם ורוחבם הוא חצי אמה. ולראב"י היתה מדרגה בגובה אמה בעזרת ישראל, והיה עליה דוכן שבו ג' מדרגות של חצי אמה.

י"ז. דברי הגמ' בעמוד זה הובאו לעיל ט"ו: – ט"ז: .

י"ז: קדימת הכהן גדול בענין הקרבת ואכילת

הקרבת ולחם הפנים – כהן גדול יכול להקריב מתי שרוצה בכל המשמרות איזה עולה או מנחה שרוצה, ונוטל איזה חטאת או אשם שרוצה. ובענין חלוקת שתי הלחם של עצרת ולחם הפנים מצינו בזה מחלוקת: לאביי בשתי הלחם מודים רבנן שנוטל אחת שזה מחצה, כיון שאינו דרך ארץ לתת לו פחות מלחם שלם, ובלחם הפנים לרבי לעולם נוטל חמש שזה מחצה, דכתיב לגבי לחם הפנים "והיתה לאהרן ובניו" מחצה לאהרן ומחצה לבניו, ולרבנן אינו נוטל מחצה אלא פחות ממחצה וממילא נוטל ארבע או חמש, וזה תלוי במחלוקת ר"י ורבנן לענין חלוקת החלות, שלרבנן שמשמר היוצא נוטל שש ומשמר הנכנס נוטל שש, הכה"ג נוטל חמש שזה פחות ממחצה, ולר"י שמשמר הנכנס נוטל שבע, ושתיים מהם בשכר הגפת דלתות שמוגיפים במוצאי שבת דלתות העזרה והחיל וההיכל והשלכות שפתחום בשחרית המשמר היוצא, ואין הכה"ג חולק בחלות אלו, והנכנס נוטל חמש, הכה"ג נוטל פחות ממחצה שזה ארבע.

י"ח. לרבא רבי סובר כר"י בענין חלוקת החלות, ובחלוקה רגילה נוטל חמש שזה מחצה, ואם יש משמר שמתעכב שנוטל ב' חלות, (שהרי ביו"ט באים כל המשמרות, ואם יו"ט שבסוף הרגל חל ביום חמישי פעמים יש משמר שמאחר ללכת, וכן היכא שיו"ט של תחילת הרגל חל ביום שני יש משמר שמקדים לבוא, ואותו משמר נוטל ב' חלות, וגם אם הם כמה משמרות נוטלים רק ב' חלות. אבל אם יו"ט חל בערב שבת או ביום ראשון, שבעל כרחם הם מקדימים לבוא או מאחרים ללכת, כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים, כמו בשבת שבתוך הרגל, א"כ נשארו ח' חלות, ואז הכה"ג נוטל ד', הגמ' שואלת על רבא א"כ למה איתא בברייתא שלרבי תמיד נוטל חמש, ונשארת בקושיא.

המשך סדר הכנת הכה"ג קודם יוה"כ

נתבאר לעיל ב. ששבעת ימים קודם יוה"כ היו מפרישים את הכהן הגדול מביתו ללשכת פרהדרין שהיתה במקדש, (לדעת ריו"ח לומדים דין זה מההפרשה של ימי המילואים לפני חנוכת המשכן, ולר"ל לומדים דין זה מהפרשת משה

הנמצא בחול בעובי החומה מעל שער המים שהיה מגיע לתוכה מים באמה מעין עיטם, והולך ללשכה שבצפון ולומד חפינת הקטורת ונכנס לבית המקדש ועובד כל היום כדאיאת לעיל י"ד. שכל שבעת הימים הוא זורק את הדם וכו', ולפנות ערב היו מזים עליו וחוזר לדרום וטובל כר"ע הסובר שטהור שנפלה עליו הזאה נטמא, והולך לישון בלשכת פרהדרין, ולא מסתבר שיטריחוהו ללכת בערב לטבול בדרום וילך ללשכתו שבצפון לישון. והגמרא דוחה דאדרבה יש להטריחו כדי שיפרוש אם הוא צדוקי, או אפילו אם הוא אדם כשר טוב להטריחו כדי שלא תזוח דעתו עליו להתגאות בכתר כהונה, שהרי מטעם זה לא עשו את שתי הלשכות סמוכות ולא עשו לו רק לשכה אחת.

שש לשכות היו בעזרה, שלש בדרום, והם לשכת המלח שהיו נותנים בה מלח לצורך מליחת הקרבנות, לשכת הפרוה ששם היו מולחים עורות קדשים (ועל גגה היה בית טבילה לכה"ג ביוה"כ), ולשכת המדיחין ששם היו מדיחים קרבי קדשים (אבל בשר קדשים היו מדיחים על שלחנות שבעזרה. תוד"ה ששם), ומשם היתה מסיבה (-מדרגות המתעלות סביב עמוד) לגג בית הפרוה. ושלש לשכות היו בצפון, והם לשכת העץ שלא זכר ראב"י למה היתה משמשת ולאבא שאול היא היתה לשכת הכה"ג והיתה מאחורי שתי הלשכות האחרות וגג שלשתם שוה, לשכת הגולה ששם היה בור הגולה (על שם בור שכו שם עולי גולה) והגלגל היה נתון עליו ומשם היו מביאים מים לכל צרכי העזרה, ולשכת הגזית ששם היתה יושבים הסנהדרין ודנים את הכהנים, ומי שנמצא בו פסול היה לובש ומתעטף בשחורים ויוצא והולך, ומי שלא נמצא בו פסול היה לובש ומתעטף בלבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים.

שבעה שערים היו בעזרה, בדרום היה שער הדליקה ואחריו שער הקרבן ואחריו שער המים שבו היו מכניסים צלוחית של מים של ניסוך בחג הסוכות, במזרח היה שער נקנור והיתה לשכה בימינו ולשכה בשמאלו, אחת לשכת פנחס המלביש, ואחת לשכת עושי חביתין, ובצפון היה שער נצוץ שהיה בנוי כאכסדרה ועליה היתה בנויה על גביו ושם היו כהנים שומרים מלמעלה ולוים מלמטה והיה ממנו פתח לחיל, ואחריו היה בצפון שער הקרבן, ואחריו היה שער בית המוקד.

חוב מגיעים ממקומות שונים, והזוב דומה למי בצק של שעורים ואינו קשור אלא כלובן ביצה המוזרת, ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת), וכן תולים בכל מיני מאכל, ולרבי יהודה בן בתירא אין מאכילים זב בימי בדיקת חלב או גבינה או ביצה או יין או מי גריסים של פול או בשר שמן או מורייס או שום או שחלים או חלגלוגות או גרגיר, (הגרגיר נקרא אורות מפני שהוא מאיר את העיניים, ומי שאינו יכול לאוכלו יעבירו ע"ג עיניו, והיינו כשהוא גדל על המיצר שאין סביבותיו זרע אחר שיכחיש כוחו).

י"ח: אכסנאי לא יאכל ביצים ולא ישן בטליתו של בעה"ב.

רב כשהגיע לדרשיש ורב נחמן כשהגיע לשכנציב היו מכריזים "מאן הוא ליומא" - מי תינשא לו ליום שהוא כאן ותצא אח"כ, ואף שאין לאדם לישא אשה במדינה אחת ואח"כ לישא אשה במדינה אחרת, שמא אח ישא את אחותו, שאני הכא דרבנן אית להו קלא ושמים קרוי על בניהם, והיו מודיעים זאת ז' ימים קודם בואם, שהיו אשה שתבעו להנשא ונתפייסה צריכה לשבת שבעה נקיים מיום שנתרצית, שמא מחמת חימוד ראתה דם, (ודין זה הוא אפילו בקטנה. וגם אחרי ז' נקיים שבדקה שחרית וערבית וטבלה אח"כ, אם עדיין לא נישאת צריכה לבדוק בכל יום, ולכן צריך שבעה נקיים סמוך לבעילת מצוה. תוד"ה והאמר), אי נמי היו רק מייחדים את הנשים ולא היו נזקקים להם כדי שיהיה פת בסלם, וכתבו התוס' (ד"ה יחודי) שאף שאסור לו לבוא עליה היום, מ"מ יש פת בסלו כיון שאחר שבעה היא מותרת, ודעת ר"י שגם יחוד אסור לפני שבעה נקיים, ולכן מבאר ר"י שכיון שההכרזה היא רק מי תתייחד עמהם וממילא אין מזה דם חימוד, (ואם היו רוצים לבוא עליהם היו לוקחים אותם לעירם). ודעת התוס' שאין איסור יחוד בנשוי קודם ז' נקיים של דם חימוד, אפילו אם אין אשתו עמו, ורק בחור שלא נשא מעולם שיצרו תוקפו אסור ביחוד אם פירסה אשתו נדה, (כדמצינו שרק בבחור אמרינן שכל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם), ואפילו אי נימא שבאלמן נמי אסור, הכא שהיו להם נשים במקום אחר מותר, אמנם מי שמת לו מת ברגל, בזמן שהוא נוהג אבילות אף נשוי אסור ביחוד, דדברים שבצינעא נוהג, ויש מתירים ביחוד ברגל.

י"ט. מקום לשכת פרהדרין - שתי לשכות היו לכה"ג, לשכת פרהדרין ולשכת בית אבטינס, אחת בצפון ואחת בדרום. הגמ' רצתה לומר שמסתבר שלשכת פרהדרין היתה בדרום שהיה יוצא ממנה בבוקר ומיסך את רגליו כדרך כל המשכימין, וטובל במקוה

הכהנים סימן ככף רגל עגל בין כתפיו, שנאמר "ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף עגל".

אם היה חכם דורש בדבר הלכה כל ליל יו"כ, שלא יישן ויראה קרי, ואם לאו אבל הוא יודע להבין ולשמוע דבר הלכה תלמידי חכמים דורשים לפניו. אם רגיל לקרות קורא, ואם לאו היו קורין לפניו באיוב עזרא ודברי הימים, שהם דברים הממשיכים את הלב לשומעם ועי"ז אין שינה חוטפתו, זכריה בן קבוטל (וי"א קפוטל) אומר פעמים הרבה קראתי לפניו בדניאל.

בפרק ראשון דק"ש אסור לרמוז בעיניו ולקרוץ בשפתותיו ולהראות באצבעותיו, לפי שצריך לכיון בו דכתיב "והיו הדברים האלה על לבבך", והעושה כך עליו הכתוב אומר "ולא אותי קראת יעקב", ובפרק שני מותר.

ודברת בס- שצריך להשמיע מה שמוציא מפיו ולא בתפילה שהיא בלחש. רש"י. והתוס' (ד"ה בס) מבארים שבק"ש שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, אבל בתפילה אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. עשה אותם קבע. ולא בדברים אחרים - שיחת הילדים וקלות ראש, שהשח שיחת חולין עובר בעשה, וי"א בלאו דכתיב "כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר" - אין לו רשות לדבר.

ביקש להתנמנם פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה (מכה באצבע הסמוכה לאגודל ומחברו לאגודל בחזקה ושומטה ומכה על כפו שזה משמיע קול), ואומרים לו אישי כה"ג עמוד והפג (-טייל כדי להפג שינה מעיניך) אחת על הרצפה (-אחוי קידה שנועץ אגודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה ועומד), ומעסיקים אותו עד שיגיע זמן השחיטה, בשירה בפה "אם ד' לא יבנה בית וכו'" כלומר שיזהר שעבודתו תהיה לשם שמים ואז היא תהיה לרצון, שאם אינה רצויה אין טירחתו עולה לכלום, אבל לא בכלי. יקירי (-חשובי) ירושלים לא היו ישנים כדי שישמע קולם ולא ירדם, ואף בגבולין - בנהרדעא, עשו כן זכר למקדש אלא שהיו חוטאים מחמת שהיו משחקים אנשים ונשים יחד, וזה גרם שלא יבוא משיח, ואמר על זה הקב"ה "לפתח חטאת רובץ" - שהיצר הרע מחטיא את האדם בעל כרחו, אבל לשטן אין רשות לקטרג ביוה"כ.

ע"כ סדר הכנת הכהן גדול לעבודת יום הכיפורים.

חמש טבילות וי' קידושין של ידים ורגלים טובל כהן גדול ומקדש ביוה"כ בקודש על בית הפרוה שהיתה בנויה בתוך עזרה מקודשת, חוץ מהטבילה הראשונה שהיתה בחול על שער המים בצד לשכתו של הכה"ג, מפני שאינה בגלל יוה"כ, שהרי בכל ימות השנה אפילו טהור אינו נכנס לעזרה ללא טבילה, אבל על הטבילות שמחמת יוה"כ נאמר "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש".

מסרוהו זקני ב"ד שקראו לפניו בסדר היום **לזקני כהונה** והעלוהו לעלית בית אבטינס ללמדו חפינת הקטורת המוטלת עליו ביוה"כ דכתיב "ומלוא חפניו קטורת סמים" והיא עבודה קשה, ובית אבטינס היו כותשים את הקטורת ומערבים את סממניה, והשביעוהו שלא יהיה צדוקי ויתקן את הקטורת מבחוץ ואח"כ יכניסה לפניו, דהא כתיב "ומלוא חפניו קטורת וכו' ונתן את הקטורת על האש לפני ד'", ואמרו לו אישי כה"ג אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחינו ושליח ב"ד, משביעים אנו עליך על דעתינו ועל דעת ב"ד שלא תשנה דבר מכל שאמרנו לך, ונפטרו והלכו להם.

י"ט: לרב הונא בריה דרב יהושע שכהנים הם שלוחי דרחמנא, (לרש"י הנ"מ היא שמונת לכהן להקריב קרבנות למזדור הנאה ממנו. ולתוס' (ד"ה מי) לכו"ע אסור במזדור הנאה, כיון שהוא נהנה מזה, והנ"מ היא היכא שאמר בעל הקרבן שאינו מעונין בהקרבנו של כהן פלוני), שכיון שישראל לא יכולים להקריב הכהנים לא יכולים להיות שלוחיהם, כוונת האמירה הנ"ל היא שהשבועה היא על דעתם ועל דעת ב"ד ולא לפי מחשבת ליבו. והתוס' (שם) מביאים שהגמ' בנדרים מסתפקת אם הכהנים הם שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן, ולא פשוט מדברי רב הונא בריה דרבי יהושע, או משום שחיפשו לפשוט ספק זה מדברי התנאים, או משום שהספק שם אם הם גם קצת שלוחי דידן, אבל ודאי שהם שלוחי דרחמנא.

הוא פורש ובוכה מפני שחשדו בו שהוא צדוקי, והם פורשים ובוכים מפני שכל החושד בכשרים לוקה בגופו.

הצדוקים היו מכניסים את הקטורת כשהיא מעלה עשן, ולמדו זאת מדכתיב "כי בענן אראה על הכפורת". הגמ' מביאה מעשה בכה"ג צדוקי שעשה כן (ואח"כ אמר לו אביו שאע"פ שהם צדוקים הם מתייראים מהפרושים), ולא עברו ימים מועטים עד שמת והוטל באשפה והיו תולעים יוצאים מחוטמו שהחוטם הראשון להכנס לבית מפני שהוא בולט לפניו, וי"א שביציאתו בא מלאך וחבטו על פניו, ומצאו אחיו

תרומת הדשן

כתיב "והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח", מכאן שמצוה בכל יום לקחת מעט דשן מעל המזבח ולשים אותו ליד המזבח. לאחר שנתבאר איך היו מכינים את הכה"ג לפני יוה"כ ובליל יוה"כ, מבארת המשנה תחילת סדר יום הכיפורים בתרומות הדשן שהיתה עוד לפני הקרבת התמיד, ואגב זה מבארת הגמרא שאר דיני תרומת הדשן של כל יום, וכיון שהיו עושים פייס לראות מי יזכה בתרומות הדשן מבארת הגמ' בפרק שני דיני ד' הפייסות שהיו במקדש, ומפרק שלישי הגמרא מבארת סדר עבודת הכהן גדול ביום הכיפורים.

ב' אברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות

הלילה, שעדיין יש באבר ממש, צריך להחזירם למזבח, ומועלים בהם דקדשי ד' קרינן בהו כיון שלא נעשית כל מצותם, ואם פקעו לאחר חצות לא יחזיר אע"פ שיש בהם ממש כל שמשלה בהם האור, ואין מועלין בהם כיון שנעשית מצותם. רב רצה ללמוד דין זה שחצות עושה עיכול מדכתיב "כל הלילה והקטיר", ומאידיך כתיב "כל הלילה והרים", הא כיצד, חלקהו חציו להקטיר וחציו להרמה של הדשן. רב כהנא מקשה מהמבואר במתני' שברגלים היו תורמים כבר מאשמורה ראשונה. ולכן הגמרא אומרת שלומדים זאת מדכתיב "כל הלילה עד הבוקר" - תן בוקר - חצות לבקרו של לילה - עלות השחר אם משלה בהם האור, אבל לענין הקטרה של אברים שלא נתעכלו, וכן לענין הרמת הדשן של אברים שנתעכלו, כל הלילה כשר, וחכמים קבעו זמן הרמת הדשן לפי המתאים לאותו יום.

ועל כן בכל יום היו תורמין את הדשן מהמזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין לאחריו, וביוה"כ דאיכא חולשה דכהן גדול שעליו מוטלות כל

עבודות היום מחצות (-כדי שינוח בין עבודה זו לעבודות היום, וריב"א לא גורס כה"ג, אלא הכונה שהכהן התורם יהיה חלש, ולר"י גורסים כה"ג, והכונה שמקדימים לתרום ולסדר את המערכה ולסלק את האברים שלא נתעכלו כדי שימצא הכה"ג הכל מוכן בעלות השחר שהוא עדיין לא רעב וחלש). וברגלים דנפישו ישראל כדמצינו שלא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל שהביאו קרבנותיהם והם רצו להיות מוכנים להקריבם מיד אחר התמיד, וממילא רב הדשן במקום המערכה וצריך להעלות את הדשן לתפוח (-גל של אפר כמין תפוח של ענבים הנדוך בגת, וזה נמצא באמצע המזבח), לאחר ההרמה היו תורמין מאשמורה ראשונה שהיא שליש הלילה, דפעמים יש בתפוח כג' מאות כור. מצות תרומת הדשן היא לחתות מן הדשן פעם אחת בין הרבה בין מעט ובלבד שלא יפחות ממלא קומץ, ולתת את הדשן במזרחו של כבש, והוא היה נבלע במקומו,

דכתיב "והרים את הדשן וכו' ושמו אצל המזבח", וזו היתה העבודה הראשונה בשחרית בהשכמה. רש"י.

דעת התוס' (ד"ה אהיכא) שהגמרא סברה בתחילה דלא איירי הכא בתרומת הדשן, שהיא זמנה תמיד סמוך לבוקר, אלא מדובר על הרמת הדשן מהמערכה לתפוח, דמדאורייתא מותר להרימם כשהם יבשים לפי הצורך, ומסרו הכתוב לחכמים כפי הנראה להם לצורך המערכה לפי כמות הקרבנות שעומדים להקריב, ואין כוונת רב דווקא לחצות, ורב כהנא הקשה שמהפסוק משמע דאיירי דווקא בחצות, אלא איירי בתרומות הדשן ממש, אי נמי איירי בסילוק אברים לתפוח, שאם נתייבשו אפשר מחצות. עוד כתבו התוס' (ד"ה אברים) שדעת רש"י בזבחים שאברים שנעשו קשים כעץ ראויים לתרומת הדשן, אבל דעת התוס' שאף שאינם ראויים להקטרה, אינם כשרים לתרומת הדשן, דרך אפר ראוי לתרומת הדשן, ור"י הבחור מיישב את שיטת רש"י שהכונה להרמת האפר לתפוח ולא לתרומת הדשן, ולענין זה חצות עושה עיכול, אבל יכול להשאירם במערכה עד שיהיו ראויים לתרומת הדשן. דעת התוס' שאין להעלות לתפוח גחלים שאינם מעוכלות, ולדעת ר"י הבחור גם גחלים לוחשות מותר להעלות לתפוח.

קריאת הגבר - לרב גבר היינו אדם, ולרב שילא תרנגול, ופעם אחת אירע שרב שימש מתורגמן לרב שילא מפני שלא הכירוהו, ופירש שגבר זה אדם, ואמר לו רב שילא שיאמר שגבר זה תרנגול, וענה לו רב שכשפירש כך לרבי חייה לא אמר לו כלום, והבין רב שילא שזה רב שהוא אחיינו של רבי חייה ואמר לו שישב בכבודו שאינו כדאי שתהא מתורגמני, וענה לו רב שמי שהתחיל במלאכה עליו לעשות גם מלאכה פחותה, אי נמי משום דמעלין בקודש ואין מורידין וזה גנאי שיעמוד מתורגמן פחות ממנו. תניא כוותיה דרב, ותניא כוותיה דרב שילא.

גביני כרוז והיה אומר עמדו כהנים לעבודתכם ולוים לדוכנכם וישראל למעמדכם, והיה קולו נשמע ג' פרסאות, ופעם אחת נשמע קולו של כה"ג ביוה"כ כשהתודה על פרו ואמר אנא ד' חטאתי, ' פרסאות, אע"פ ששם זה היה בזמן חולשה דתעניתא וביום ולא בלילה (דביום גלגל חמה מנסר ברקיע, והנסורת מזה נקראת לא, ועליה אמר נבוכדנצר "וכל דירי ארעא כלא חשיבין", וקול זה וקול המונה של רומי גורמים כל אחד שלא ישמעו את הקול השני, וקולות אלו וכן קול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף הולכים מסוף העולם ועד סופו, אך ביקשו רבנן רחמים שלא ישמעו קול הנשמה בצאתה מן הגוף וביטלו קול זה, וי"א שאף קול לידה נשמע מסוף העולם ועד סופו, וי"א אף

צד של הארון עשר אמות, כרובים שעשה שלמה, שהיו עומדים על הארץ ליד הארון אחד בצפון ואחד בדרום, וכל כנף הוא ה' אמות, ונמצא שעובי גוף הכרובים אינו מן המידה אלא בנס היו עומדים, ולא מנאום לעיל משום שהם ניסים שבפנים ולא היו ידועים לכל, אבל לחם הפנים היו מגביהים אותו להראותו לעולי רגלים, ואומרים ראו חיבתכם לפני המקום שהוא חם בשעת סילוקו כמו בשעת סידורו, דכתיב "לשום לחם חום ביום הלחח", ועל כן היה מקבל טומאה, שהרי כלי עץ העשוי לנחת - שאינו מיטלטל אינו מקבל טומאה, ואף חוצץ בפני הטומאה, ואף שהשלחן היה מצופה זהב ואזלין בתר ציפוי, הזהב בטל לעץ, דרחמנא קרייה עץ.

שלמה נטע אילנות שהיו מוציאים פירות זהב בזמנם, דכתיב "ירעש כלבנון פריו" שפרי ישראל הנמצא בלבנון שזה בית המקדש מרעיש כשהרוח נושבת והפירות נוקשים זה בזה, וכשנכנסו נכרים להיכל יבש, ועתיד הקב"ה להחזירם לנו, ולא מנו נס זה מפני שהיו העצים קבועים במקומם, ולפי זה אף ניסי הארון וכרובים לא מנאום מטעם זה.

ניסים בירושלים - לא הזיק נחש ועקרב בירושלים, ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום שמזונותי דחוקים, דירתי דחוקה, שאלין בירושלים.

כ"א: אש המערכה במקדש ראשון רבוצה כארי - שהגחלת שנפלה מן השמים בימי שלמה היתה דומה לארי רובץ, והיתה על המזבח עד שבא מנשה וסילקה, (ובמקדש שני ככלב), ברה כחמה, יש בה ממש, אוכלת לחים כיבשים, אינה מעלה עשן, אבל אש שנתנו משל הדיוט היתה מעלה עשן, דמצוה להביא אף אש מן ההדיוט, דכתיב "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח".

מקדש שני לא היו בו ארון כפורת וכרובים, שכינה, רוח הקודש לא שרתה בנביאים משנת שנים לדריש ואילך, ואורים ותומים לא היו משיבים לנשאלים בהם, אבל היה לובשם הכה"ג, דאי לאו הכי היה מחוסר בגדים, (תוד"ה ואורים). אש משמים - היתה ולא סייעה לשריפת הקדשים.

ו' מיני אש - א' אש רגילה אוכלת ואינה שותה. ב' חום של חולים שותה ואינו אוכל שהחולה צמא ואינו רוצה לאכול. ג' אש של אליהו אכלה ושתתה. ד' אש של המערכה אכלה לחים ויבשים. ה' אש של גבריאל דחתה אש אחרת שציננה את הכבשן מבפנים ושרפה מבחוץ

רידיא - מלאך הממונה על השקית השדות ממטר השמים ממעל ומן הארץ מתחת, והוא קורא למים עליונים ותחתונים).

כ"א. המקדים ויוצא לדרך יחידי קודם קריאת הגבר (-תרנגול) שזה זמן המזיקים, דמזו בראשו מפני שהוא המית את עצמו, ולרב יאשיה לא יצא עד שישנה הגבר בקריאתו, וי"א עד שישלש. והיינו בתרנגול בינוני שאינו ממחר קריאתו ולא מאחר.

אלו ניסים היו בביהמ"ק ובירושלים

איתא במתני' שברגלים לא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל. הגמ' מביאה את הנס שאירע בדבר זה שאע"פ שהיו עומדים צפופים היו משתחווים רווחים, ואגב זה מביאה הגמ' את הניסים הנוספים שנעשו בבית המקדש ובירושלים.

י' ניסים שנעשו בבית המקדש - א' בעליתם לרגל היו עומדים צפופים (-שמרוב דוחק אף רגליהם היו צפים באויר) ונמשכים עד י"א אמה אחורי בית הכפורת, וכשהם היו משתחווים היו באים כולם למזרח המזבח בתוך העזרה והיו רווחים - שהיה ד' אמות בין אחד לחבירו, שאחד לא ישמע את וידוי חבירו, כדי שלא יתבייש. ב' לא הפילה אשה מעוברת מחמת שנתאותה לאכול בשר ע"י שהריחה מריח בשר הקודש. ג' לא הסריח בשר הקודש מעולם. ד' לא נראה זבוב בבית המטבחים שבעזרה. ה' לא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ. ו' לא נמצא פסול בעומר ובבשתי הלחם ובלחם הפנים, שאם היה בהם פסול אין אחר להביא תחתיהם, מפני שהעומר היה נקצר לביל מוצאי יו"ט והיו קוצרים רק כשיעור עשרון מנופה ב"ג נפה, וכן שתי הלחם נאפים מערב יו"ט ואין אפיתם דוחה יו"ט, וכן לחם הפנים אם יפסל אין עושים אחר והשלחן יעמוד ריק עד שבת הבאה. ז' לעולם לא כיבו גשמים אש של המערכה. ח' עשן המערכה כל רוחות שבעולם לא הזיזוהו, ואף דאיתא להלן שהיה נוטה לצד, מ"מ היה עולה בקו אחד ולא היה מתפזר. ט' שברי כלי חרס שמבשלים בהם קדשי קדשים ובליעתם נאסרת משום נותר, והם טעונים שבירה במקום קדוש, ואם לא יבלעו נמצאו אשפתות של שברים בעזרה, ומוראה ונוצה של עולת העוף, ודישון מזבח הפנימי והמנורה שהיה נותנם עם תרומת הדשן במזרח הכבש, היו נבלעים במקומם. ודישון מזבח החיצון, להרב פורת גם הוא היה נבלע במקומו, ור"ת חולק. (תוד"ה נבלעין). י' לחם הפנים בזמן סילוקו היה חם כמו בזמן סידורו.

ניסים נוספים - מקום ארון אינו מן המידה שקודש הקדשים היה עשרים אמה על עשרים אמה, ובכל זאת היה מכל

רצים בכבש שאורכו ל"ב אמה, ומי שהגיע ראשון לד' אמות הסמוכות למזבח זכה (ורב פפא מסתפק אם הד' אמות כוללים אמה של היסוד ואמה של הסובב או לא), ואם היו שניהם שווים היו עושים פייס לכל הכהנים. ואחרי שראו שבאו לידי סכנה, שדחף אחד את חברו ונפל ונשברה רגלו, התקינו שמתחילה יהיו תורמים ע"י פייס.

מעיקרא היו סבורים שא"צ פייס מפני שתרומת הדשן היא עבודת לילה ואינה חשובה בעיניהם, ואיכא דאמרי מפני שיש אונס שינה היו סבורים שא"צ פייס. אבל הקטרת אברים ופדרים שהם כשרים כל הלילה תיקנו בהם פייס כדאיתא במתני' מי מעלה אברים לכבש ומן הכבש ולמזבח, (לתוס' ד"ה בראשונה) אין קושית הגמ' מעצם ההקטרה, שהרי היא כשרה ביום, אלא הקושיה ממה שהמקטיר היה צריך להיות ניעור בלילה עד שיתעכלו, כדי שאם יפקעו מעל המזבח יחזירם למערכה). ללישנא קמא מפני שהם סוף עבודת היום - סיום הקרבן שנשחט ונזרק דמו ביום, ולא עבודת לילה, (אבל תרומת הדשן זו עבודת לילה, והא דאמר ריו"ח שאם קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן א"צ לחזור ולקדש לצורך עבודת היום אם לא יצא מן המקדש, ואפילו לרבי שסובר שלילה מועלת בקידוש ידים ורגלים מודה שבזמן זה לא פסלה לינה, אין הטעם משום שקידש לתחילת עבודת היום, אלא משום שקידש מתחילה לשם עבודה). וללישנא בתרא מפני שיותר קל להשאר ער מאשר לקום מוקדם.

אחר שתיקנו פייס שוב לא באו הכהנים לפייס, מפני שחשבו שאולי לא יזכו לתרום, ולכן תיקנו שמי שתורם יזכה בסידור מערכה ובשני גזרי עצים. התוס' (ד"ה שתי) דנים אם זה היה ב' תקנות בב' זמנים, או שמעיקרא תיקנו כך מפני שחששו שאם יתקנו פייס ימנעו מלבוא.

כ"ב: מנו את הכהנים בפייס ע"י אצבעות, ולא מנו אותם סתם לגולגולתם, מפני שאסור למנות את ישראל אפי' לדבר מצוה, שנא' 'ויפקדם בטלאים', והמונה סתם עובר בלאו ד"לא ימד' וי"א בב' לאוים "לא ימד ולא יספר". לרבי יונתן בזמן שישאל עושים רצונו של מקום יהיו רבים "אשר לא ימד ולא יספר", ובזמן שאינם עושים רצונו של מקום יהיו "כחול הים" שיש לזה מניין. ולאבא יוסי בן דוסתאי בידי אדם "לא ימד ולא יספר" אבל בידי שמים יוכלו לסופרם.

כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור הרי הוא מתעשר.

את אלו שזרקו את חנניה מישאל ועזריה. ו' אש דשכינה אכלה אש אחרת של המלאכים שאמרו לקב"ה "מה אנוש כי תזכרנו".

הסימן מעשן המערכה לגשמי אותה שנה-
במוצאי יו"ט האחרון של חג שאתמול נחתם גזר דינם על גשמי שנה, דבחג נידונים על המים, היו כולם צופים לעשן המערכה, אם היה נוטה כלפי צפון ע"י רוח דרומית היו יודעים שגשמי השנה מרובים, והיו העניים שמחים, ובעלי בתים עצובים מפני שפירותיהם מרקיבים ואינם יכולים לאוצרם וצריכים למוכרם בזול. ואם העשן היה נוטה כלפי דרום ידעו שגשמי השנה מועטים, והיו העניים עצובים ובעלי בתים שמחים מפני שפירותיהם משתמרים. ואם היה העשן נוטה למזרח כולם היו שמחים מפני שרוח מערבית היא שקולה ומביאה גשמים לפי הצורך, הפירות אינם מרקיבים ותבואת הזרע מצליחה ואין רעב בעולם, ואם היה נוטה למערב כולם היו עצובים מפני שרוח זו מייבשת את הזרעים. אמנם לבני בבל שהיא לחה תמיד מחמת מימיה רוח מזרחית לעולם יפה, ורוח מערבית לעולם קשה, ורוח צפונית יפה לחיטים בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בזמן שהם חונטים, ורוח דרומית קשה לחיטים בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בזמן שהם חונטים, וסימנך שלחן בצפון מועיל לחיטים הראוים לו, ומנורה בדרום מועילה לזיתים הראוים לה.

בראשונה

סדרי העבודה והפייסות במקדש

פרק זה עוסק בענייני עבודה השייכים לכל יום: א' תרומת הדשן. ב' ארבעת הפעמים שהיו הכהנים מתאספים להטיל גורלות כדי לדעת מי יזכה בשאר העבודות שהיו בתמיד ובקטורת, (ונחלקו הראשונים אם פייסות אלו היו גם ביוה"כ, או שביוה"כ אין העבודות כשרות אלא ע"י הכהן גדול). ג' מניין הכהנים שהיו נצרכים לעבודת התמידים ולקרבנות אחרים.

כ"ב. מי זוכה בתרומת הדשן-

בתחילה כל כהן מאותו בית אב שהיה רוצה לתרום את המזבח היה תורם, ואם היו כמה שרצו לתרום, היו

שאל המלך

לעיל נתבאר ששאל מנה את ישראל שנאספו למלחמה ע"י שכל אחד נתן טלה ומנו את הטלאים. אגב זה מבארת הגמ' כמה עניינים השייכים לשאל, ולמה הוא הפסיד את המלוכה.

בשעה שאמר הקב"ה לשאל "לך והכית את עמלק", אמר אם על נפש אחת צריך להביא עגלה ערופה, כ"ש על נפשות הרבה, ואם אדם חטא בהמה מה חטאה, ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו, יצאה בת קול ואמרה "אל תהי צדיק הרבה", וכשאמר שאל לדואג להרוג את נוב עיר הכהנים יצאה בת קול ואמרה "אל תרשע הרבה".

שאל נענש לקונסו מיתה לבטל מלכותו בגלל עבירה אחת, שלא הרג את אגג, דכתיב "נחמתי כי המלכתי את שאל למלך", ולא היה עונש על הריגת נוב עיר הכהנים. ודוד אף שחטא גם במעשה דאוריה וגם במנין ישראל לא נענש, והא דכתיב "ויתן ד' דבר" אינו עונש בגופו, ועל מעשה דבת שבע נענש בגופו (מלבד מה שמתו הילד הראשון של בת שבע ואמנון, ונאנסה תמר ומרד בו אבשלום) שנצטרע ו' חודשים ופרשו ממנו סנהדרין ונסתלקה הימנו שכינה. וס"ל כשמואל שלא קיבל דוד לשון הרע על מפיבושת, ולרב שקיבל לשון הרע, נענש מידה כנגד מידה שמפני שאמר שיחלק את נחלתו יצאה בת קול ואמרה רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה. ומה שחטא בכך שאמר שירה על מפלתו של שאל, זה נחשב כשוגג, לפי שאין אדם נתפס על צערו, ששאל היה רודפו. תוד"ה והאמר.

בן שנה שאל במלכו- כבן שנה שלא טעם טעם חטא. לא נמשכה מלכות שאל מפני שלא היה דופי ביחוסו, וכמו שאמר ריו"ח שאין ממנים פרנס על הציבור אא"כ תלויה קופת שרצים (-שיש דופי במשפחתו) מאחוריו, שאם תזוז דעתו אומרים לו חזור לאחוריו. שאל נענש לבוא לידי מעשה דאגג מפני שמחל על כבודו כשאמרו עליו מה יושיענו זה.

כ"ג. ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, והא דכתיב "לא תקום ולא תטור" (נקימה היינו לא להיטיב לחבירו מחמת שלא היטיב לו, ונטירה היינו לומר לחבירו איני כמון שלא הטבת לי) איירי בממון, אבל בצערא דגופא מותר ליטור בלב ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק, אבל לא יקום דכתיב "הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם

משיבים ועונים עושים מאהבה ושומחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", ואם מפייסים אותו ומתפייס עליו נאמר כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו.

המשך ענייני הפייסות

צורת מניית הכהנים בפייס- בריא היה מוציא אצבע אחת, וחולה שאינו יכול להוציא אצבע אחת לבדה היה מוציא ב' אצבעות, אבל אין מונים אלא אחת. (והיו עומדים בעיגול והממונה אומר מנין גדול הרבה יותר ממנין הכהנים, ונוטל מצנפת מראש אחד הכהנים ומתחיל למנות ממנו, ומי שמנין כלה בו זכה). ואין מוציאין לא גודל ולא את האצבע השלישית מפני הרמאין, שיראה שמנין כלה בבא אחרי ויוציא שתי אצבעות כדי שהוא יזכה, מפני שאדם יכול להרחיק הרבה את האגודל מהאצבע ונראה כאצבעות ב' בני אדם. ואם הוציא את האצבע השלישית מונים לו אחת, שאינו רמאי, שניכר שאינו משני בני אדם שאין יכול להרחיק זה מזה אבל אם הוציא גודל אין מונים לו, ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה בפקיע, והיינו רצועה של ערביים שראשה חתוך לרצועות דקות כדי שהסוס ירגיש אותה יותר. (ומזה למד אב"י דהא דתנן בן ביבאי על הפקיע, אין הכונה לעשית הפתילות לשמחת בית השואבה, אלא הכונה למלקות).

סיבת תקנת הפייס- מעשה בשני כהנים שקדם אחד את חבירו ונטל סכין ותקע בליבו, וסברו אקרא בעלמא הוא, ועוד היה מעשה שדחף אחד את חבירו ונפל ונשברה רגלו, וכשראו שאפילו ממילא באים לידי סכנה תיקנו פייס.

אחרי שתקע סכין בליבו עמד רבי צדוק ואמר על מי להביא עגלה ערופה על העיר או על העזרות - משל היושבים בעיר או מהכהנים שומרי העזרה, ואף שאין ירושלים מביאה עגלה ערופה אמר כן כדי להרבות הבכי (ואף שי"ל דס"ל שירושלים ואפילו עזרות נתחלקו לשבטים, מ"מ הרי כאן נודע מי הכהן, וגם אין צד שהעזרות מביאות עגלה, דבעינן עיר הקרובה אל החלל. תוד"ה וירושלים), וגעו (-צעקו) כל העם בבכיה, בא אביו של תינוק ומצאו מפרפר ואמר הרי הוא כפרתכם, ואמר שכין שעדיין לא מת שיוציאו את הסכין כדי שלא תיטמא, ללמדך שחמורה בעיניהם טהרת כלים משפיכות דמים, דשפיכות דמים הוזלה וטהרת כלים כדקיימא קיימא.

לפינן מתרומת מעשר דכתיב בה "והרמותם ממנו" ושיעורה אחד מעשרה, או מתרומת מדין ששם השיעור היה "אחד נפש מחמש המאות". ובתוס' (ד"ה מתרומת) כתבו שהכונה ל"אחד אחוז מן החמישים". עוד מבארים התוס' למה הגמ' לא מנסה ללמוד מתרומה גדולה או מחלה).

באלו עבודות זר חייב מיתה

אע"פ שזר מזהר מלעבוד כל עבודות המקדש (מלבד שחיטה שהיא כשרה בזר), דכתיב "וזר לא יקרב אליכם", מ"מ לא על כל העבודות נאמר "והזר הקרב יומת". הגמ' דורשת מהפסוקים מהם הכללים לפיהם אנו יודעים את זר חייב מיתה על עבודה זו או לא, וכהמשך לסוגיה הקודמת שעוסקת בתרומת הדשן מביאה הגמרא מחלוקת אם זר שתרם את הדשן חייב מיתה או לא.

זר חייב מיתה לכו"ע על זריקה, הקטרה, ניסוך המים, וניסוך היין.

חיוב מיתה בזר שתרם את הדשן-

לשיטת רב אין זר חייב מיתה על תרומת הדשן, דכתיב "ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת", אינו חייב אלא בעבודת מתנה לתת על המזבח ולא בעבודת סילוק מהמזבח כתרומת הדשן, ומ"ועבדתם" לומדים שאינו חייב אלא בעבודה תמה שאין אחריה עבודה משא"כ שחיטה קבלה והולכה שיש אחריהם זריקה, אבל זריקה היא סיום העבודות בדם, והקטרה היא סיום העבודות בקומץ מנחה ובאברים ופדרים, וכן ניסוך היין בכל השנה וניסוך המים בחג.

לוי לומד מדכתיב התם "לכל דבר המזבח" לרבות שגם על עבודת סילוק אם היא עבודה תמה, כגון תרומת הדשן חייב מיתה, (ורב לומד מפסוק זה לרבות שבע הזאות שבפנים על הפרוכת מפר העלם דבר ופר משיח ושל יוה"כ ושל מצורע, ולוי לומד דין זה מ"לכל", ורב לא דורש תיבה זו).

כ"ד: תניא כוותיה דרב שזר חייב מיתה על זריקת דם המזבח בחוץ, בין הזאה שעל הפרוכת לפני, ובין הזאה שעל בין הבדים של יום הכיפורים לפני ולפנים, וכן המזה בחטאת העוף והממצה והמקטיר בעולת העוף, והמנסך ג' לוגין מים או יין, ולא כתיב הכא שחייב על תרומת הדשן.

ותניא כוותיה דלוי שזר חייב מיתה על תרומת הדשן וז' הזאות שבפנים ושל מצורע והמעלה ע"ג המזבח בין דבר כשר בין דבר פסול בהנך שפסול בקודש שאם

המשך ענייני תרומת הדשן

כ"ג: אלו בגדים כשרים לתרומת והוצאת הדשן, והאם בעלי מומין כשרים- כתיב "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן". לת"ק לומדים שאף הבגדים האחרים הם בגדי קודש, אלא שהם פחותים מהראשונים כגון שחקים או פשתן שאינו מוצהב ואין דמיהם יקרים, מפני שהם מתלכלכים בהוצאת הדשן, וזה גנאי לשמש בהם על המזבח בעבודת אכילה, דבגדים שבישל בהם קדירה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו. ור"א לומד מדכתיב "אחרים והוציא" שאף בעלי מומין שהם מרוחקים משאר עבודות כשרים להוצאת הדשן. לר"ל ה"ה שנחלקו אם בעלי מומין כשרים להרמה, דאף הרמה לאו עבודה היא ועשייתה בכתנות ומכנסים בלבד. ולרבי יוחנן בהרמה מודה ר"א שעבודה היא ופסולה בבעלי מומין ועשייתה אף במצנפת ואבנט, והא דכתיב "ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן" שמשמע שמספיק ללבוש כתנות ומכנסים, בא לדרוש "מדו בד" שיהיו כמדידתו לא נגירות על הארץ ולא מסולקות מן הארץ, ו"על בשרו" היינו שלא יהיה דבר קודם למכנסים, (ור"ל דס"ל שהתורה כתבה דווקא כתנות ומכנסים מפני שלובש רק אותם גם מודה לדרשות אלו מדכתיב "מדו" ולא כתנות, ומדאייר "על בשרו").

ובברייתא נחלקו תנאים מה לומדים מדכתיב "ילבש על בשרו", לרבי יהודה לומדים לרבות מצנפת ואבנט להרמה, ולרבי דוסא לומדים שבגדי כה"ג ביוה"כ כשרים לכהן הדיוט, אבל לא ישתמש בהם כה"ג ביוה"כ אחר דכתיב "והניחם שם", ולרבי אבנטו של כה"ג ביו"כ שהוא של בוך אינו אותו אבנט של כהן הדיוט שהוא כלאים, וגם אין להשתמש לקדושה קלה בבגדים שהשתמשו בהם לקדושה חמורה, ובא הכתוב לרבות את השחקים שהם כשרים לכל העבודות ובלבד שלא יהיו קרועים, ומ"והניחם שם" לומדים שהם טעונים גניזה. הגמ' אומרת שאין הכרח שנחלקו אם תרומת הדשן נחשבת עבודה, ד"ל שלכו"ע נחשבת עבודה, ונחלקו אם צריך פסוק לרבות או לא.

כ"ד: שיעור תרומת הדשן הוא קומץ, דילפינן גז"ש "והרים את הדשן" מ"והרים ממנו בקומצו", ועל כן לא יפחות מאומד מלוא הקומץ ואם רצה להוסיף מוסיף, ואין לומר שצריך דווקא קומץ, דא"א לקומץ בידי גחלים ורתחות. (ולא

קודש מאלו שלא זכו בפייס את כל הבגדים ומשאירים לו רק מכנסים.

כ"ה. היכן וכיצד היו מפייסים - לשכת הגזית היתה כמין בסילקי (בית גבוה מעל עליה) גדולה, והפייס היה נעשה במזרחה, וזקן היה יושב במערבה, והכהנים היו עומדים בעיגול, והממונה נוטל מצנפת מראש אחד מהם, וממנו היה מתחיל למנות, (ולרב נחמן שמפייסים בבגדי חול, היתה זו מצנפת חול, כדמצינו שכהן שעשתה לו אמו כתונת כדי להראות תפארת עושרה ונוי מלאכתה וכמה היא מהדרת מצוות, עובד בה עבודת יחיד). ומכאן שלשכת הגזית היתה חציה בקודש וחציה בחול וב' פתחים היו לה אחד בקודש ואחד בחול, דאם כולה בקודש איך היה הזקן יושב במערבה והרי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, וכן אם היתה פתוחה רק לקודש היה דינה כקודש אע"פ שהיא בנויה בחול, ואין לומר שכולה בחול או שהיא פתוחה רק לחול, דהא בעינן "בבית אלוקים נהלך ברגש".

התוס' (ד"ה אין ישיבה בעזרה) דנים אם היה מותר לשבת בעזרה לצורך אכילה, כיון שאכילה היא עבודה, או משום דכתיב "למשחה לגדולה" כדרך שהמלכים אוכלים והיינו מיושב, או שגם בזה אסור לשבת, ואפילו בעזרות הבנויות בחול ופתוחות לקודש אסור לשבת, ורק בקדשים קלים הנאכלים בכל העיר היו יושבים באכילתם. עוד כתבו התוס' (ד"ה והא) שלא היו מפייסים בעזרה עצמה שהיא קדושה יותר, משום שזה גנאי לעמוד בעזרה בלא מצנפת, או משום שהיו עומדים בעיגול ואם זה היה בעזרה נמצא אחוריהם אל היכל ד'.

הפייס השני היה מי שוחט, מי זורק, מי מדשן מזבח הפנימי, ומי מדשן את המנורה, ומי מעלה אברים לכבש: הראש והרגל של ימין בכהן אחד, ושתי הידים בכהן שני, והעוקץ (-זנב) והרגל של שמאל בכהן שלישי, והחזה (-שומן החזה הרואה את הקרקע ללא ראשי הצלעות) והגרה (-הצואר ובו מחוברים הקנה והכבד והלב) בכהן רביעי, ושתי הדפנות בכהן חמישי, והקרבים בכהן שישי. והסולת עשרון למנחת נסכים של התמיד, והחביתין חצי עשרון למנחתו של כה"ג הקריבה בכל יום עם התמידין מחציתה בבוקר ומחציתה בערב (וקרויה חביתין משום דכתיב "על מחבת בשמן תיעשה"), והיין ג' לוגין של ניסוך לכבש התמיד.

י"ג כהנים היו זוכים בפייס השני, אמנם לא היו י"ג פייסות בפייס השני, אלא הכהן שזכה היו י"ב כהנים שאחריו בצד ימינו נמשכים עמו לפי הסדר הנ"ל.

עלו לא ירדו. ובכלל זה זריקה והזאות והקטרות וניסוך היין והמים. תוד"ה והמעלה.

לכו"ע עבודות הנעשות לפני ולפנים אין בהם חיוב מיתה כשעשאו זר אלא בעבודת מתנה ולא בעבודת סילוק כגון הוצאת כף ומחתה שהכה"ג מכניס שם לקטרות ביוה"כ ומניחם בין הבדים וחוזר ומוציאם, דכתיב "מבית לפרוכת ועבדתם עבודה מתנה". וכן זר שעבד עבודת סילוק בהיכל שהיא עבודה תמה כגון דישון מזבח הפנימי והמנורה פטור, דכתיב "ולמבית לפרוכת" לרבות היכל, אבל בעבודת מתנה חייב, ומ"מ זר שסידר את השלחן פטור, דאיכא סידור בזיכין בתרי', ולא עבודה תמה היא, ובסידור בזיכין פטור, דאיכא סילוק והקטרה בשבת הבאה, ובסידור המנורה בבוקר לסלק את הנרות של זהב מהמנורה ולקנח את אפרם היטב ולחזור ולקובעם בה פטור, דאיכא נתינת פתילה, ובנתינת פתילה פטור, דאיכא נתינת שמן, ובנתינת שמן פטור, דאיכא הדלקה, ובהדלקה פטור, דלאו עבודה היא, אע"פ שהצתת הקיסמים הדקים במזבח באופן שמערכה אחת עומדת לכלות והוצרכו להצית בה אש נחשבת עבודה וטעונה כהן וכלי שרת (-לבישת בגדי כהונה, ד' בגדים אם הוא כהן הדיוט וח' אם הוא כה"ג), דכתיב "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים על האש". וזר שסידר את העצים במערכה פטור, דאיכא סידור שני גזירי עצים, ובסידור שני לרב גזירין פטור, דאיכא סידור אברים שכל זה מעבודת הסידור, דשם סידור אחד הוא, ולרבי יוחנן זר שסידר שני גזירין חייב, דס"ל שזו עבודה תמה וסידור האברים זה תחילת סידור אחר.

המשך ענייני הפייסות

עושים ד' פייסות ואין עושים הכל בפעם אחת, כדי להשמיע קול המון עם רב בעזרה כמה פעמים שזה כבוד המלך, דכתיב "אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלוקים נהלך ברגש".

באלו בגדים מפייסים - לרב נחמן מפייסים בבגדי חול, כדי שלא יבואו לעבודה בעלי זרועות שלא זכו בפייס, ומי שהיה זוכה בפייס היו החזנים (-שמשים) מלבישים לו מכנס קודש כדי שלא ישאר ערום כשיפשיטוהו, ואח"כ מפשיטים ממנו את בגדי החול ומשאירים לו רק מכנסים. ולרב ששת מפייסים בבגדי קודש, כדי שלא יבואו מחביבות המצוה למהר ולעשותה בבגדי חול, והחזנים היו מפשיטים בגדי

שתי דפנות, העוקץ והרגל, שתי ידים, (ואמנם על בהמה כחושה נאמר "כל נתח טוב ירך וכתף" שהיך יותר טוב מהכתף). ולחד מ"ד קרב בדרך הילוכו בחייו, שמה שיותר קרוב לראש קודם להקרבה.

כ"ו. הפיס השלישי היה על הקטורת, והיו מכריזים חדשים לקטורת בואו והפיסו, ומעולם לא שנה אדם בהקטרת הקטורת, מפני שהיא מעשירה דכתיב "ישימו קטורה באפיך" וסמך ל"י" ב"כ" חילו", אבל עולה אינה מעשירה אעפ"י שהוא ג"כ באותו פסוק "וכליל על מזבחיך", כיון דשכיחא ומסתברא דקאי אלא שכיחא דאל"כ נמצאו הכל עשירים.

לא משכחת אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא - להורות כדת וכהלכה אלא בשבטים לוי ויששכר, אבל לא יהודה אע"ג דכתיב ב' "יהודה מחוקקי" דמ"מ אינו אליבא דהלכתא.

אין מפיסים על התמיד של בין הערבים, אלא מי שזכה בשחרית זכה גם בערבית (אבל בקטורת לא), ובשבת שהיו משמרות מתחלפות היו מפיסים אף על של בין הערבים. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) שבפייס השני היו מפיסים גם אלו ב' כהנים ביאו ב' גזירי עצים לתמיד של בין הערבים, ואותם של בוקר היה מסדרם הכהן שזכה בתרומת הדשן.

הפיס הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח, והיו מחלקים את העלאת האברים לשנים, משום "ברב עם הדרת מלך". ולרבי אליעזר בן יעקב המעלה לכבש הוא מעלה למזבח לאחר זמן, דאינו דרך ארץ להביא כהנים אחרים והכהנים הראשונים ילכו להם ומיתחזי כטריחא להו מילתא, (אבל בהא דאיתא בפסחים שחט ישראל וקיבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו וכו', משום "ברב עם הדרת מלך", שם כיון שהיו הרבה פסחים ולא היה הולך משם זה כן דרך ארץ. תוד"ה מקום), ולדבריו היו מפיסים על הבאת הגחלים במחתה לקטורת ודלא כרבי יהודה כדי לא לפחות בד' פייסות.

כ"ז: כמה כהנים היו מקריבים את התמיד משעת הולכת אברים והלאה - בסתמא היה תמיד של שחר קרב ע"י תשעה כהנים חמשה לאברים, הקריבים והסולת והחביתין והיין כל אחד ע"י אחד. ובחג בעשרה מפני שביד כהן אחד צלוחית של מים לניסוך המים. ובין הערבים בכל יום ב"א, מפני שהיו ב' שבידם ב' גזירי עצים להוסיף על עצי המערכה להרבותם, (דלגבי תמיד של שחר כתיב

כ"ה: קבלת הדם לא היה עליה פייס והזורק היה מקבל (ולא חוששים שאגב חביבותיה של הזריקה שהיא עבודת מזבח, לא יקבל את כל הדם, וכתב "ואת כל הדם ישפוך") ולא השוחט, דתניא בן קטין שהיה כה"ג עשה י"ב דדים לציקת מים מהכור, כדי שיהיו י"ב כהנים העסוקים בתמיד מקדשים ידיהם בבת אחת, והשוחט א"צ לקדש ידיו שהרי שחיטה כשרה בזר, ואי אמרת שוחט מקבל הרי היה צריך לקדש ידיו בשביל הקבלה.

לרבי יהודה לא היה פייס על הבאת הגחלים לקטורת במחתה, אלא מי שזוכה בקטורת להוליכה להיכל ולהקטירה היה אומר לזה שעימו (-בימינו) שיחתה גחלים מהמזבח החיצון ויביא את המחתה להיכל ויתנם על המזבח הפנימי, אע"פ שהקטורת אינה שכיחא שהיא באה רק ב' פעמים ביום, דאינה באה בנדבה והיא מעשירה את העוסקים בה עדיין אין עושין לזה פייס בפנ"ע. והתוס' (ד"ה תא) דנים אם לת"ק היה פייס גם על הבאת גחלים למחתה, או שלת"ק הכהן שזכה בקטורת היה יכול להביא את המחתה (כדמצינו שהכה"ג ביה"כ היו עושה הכל), והיה יכול לומר לאחר שיביא את המחתה, והיה רגיל לומר לזה שימינו שיביא משום איבה, אבל היה יכול לומר לאחר שיביא.

סדר הולכת והקרבת אברי התמיד - לכו"ע הראש (והפדר בכלל הראש, כיון שא"א להקטיר את הראש בלא פדר וכדלהלן. תוד"ה מניין) והרגל של ימין היו קרבים ראשון, כדאיתא בברייתא שהראש והפדר קודמים לכל האברים דכתיב "ואת ראשו ואת פדרו וערך" (והיו נותנים את הפדר על בית השחיטה ומעלהו כך, שזה הוא דרך כבוד של מעלה מפני שבית השחיטה מלוכלך בדם הראש), והיו מקריבים את הרגל עם הראש כיון שבראש יש הרבה עצמות. והיינו לבן עזאי בשם רבי יהושע היה התנא של משנתינו גם הולך אחר עילוי, רק ס"ל לפי גודל האברים, הראש והרגל, שתי ידיים, העוקץ והרגל, החזה והגרה, וב' דפנות. אח"כ החזה והגרה שתי ידיים שתי דפנות עוקץ ורגל, דאזלינן בתר עילויא והיינו אבר שיש בו יותר בשר. לרבי יוסי דרך הפשטו היה קרב מצד הרגלים לצד הראש, והיינו הראש והרגל, העוקץ והרגל, שתי דפנות, שתי ידיים, החזה והגרה. לר"ע דרך ניתוחו לאחר הפשטו היה קרב, והיינו הראש והרגל, שתי ידיים, חזה וגרה, שתי דפנות, העוקץ והרגל. ולר"ה ג' דרך עילוי (בשרמובחר בשומנו) היה קרב, והיינו הראש והרגל, החזה והגרה,

כשרה בזר ומקבלה ואילך צריך דווקא כהן. הגמרא דוחה דאכתי איצטריך קרא שנתנית אש בעיא כהונה, כיון שעבודה זו אינה מעכבת את הכפרה דאין כפרה אלא בדם. ולכן הגמ' לומדת מדכתיב "והקטיר הכהן את הכל המזבח" לומדים למעט הפשט וניתוח שהרי כבר למדנו שמקבלה ואילך בעיא כהונה, ו"והקריב הכהן את הכל המזבח" זו הולכת אברים לכבש, ובא למעט שהולכת עצים למזבח לא בעיא כהונה, אבל סדור ב' גזירי עצים בעיא כהונה, ו"ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" לומדים שנתנית אש בעיא כהונה, ו"וערכו בני אהרן הכהנים וכו' על העצים אשר על האש אשר על המזבח" לומדים ששה כהנים היו מוליכים טלה למזבח (וערכו שנים בני אהרן שנים הכהנים שנים), ואיירי בתמיד שרק הוא טעון עצים אש ומזבח למערכה חדשה בכל בוקר, אבל שאר קרבנות לא הוזקקו לחידוש מערכה.

כ"ז: סדור המערכה כשר בזר, דאין עבודה שהיא כשרה בלילה ופסולה בזר, והקטרת אברים ופדרים שזר חייב עליהם מיתה הם סוף עבודת היום, ותרומת הדשן זה תחילת עבודת היום.

זר שסידר המערכה חייב. ללישנא קמא הטעם הוא משום שזו עבודת יום, ופורקה הזר בעצמו וא"צ דווקא כהן, וכהן חוזר וסודרה, (ומה ששינינו שהממונה היה אומר צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה, ולא היה אומר שיראו אם הגיע זמן סידור שני גזרי עצים, שחיטה בלילה אין לה תקנה, משא"כ סדור ב' גזירי עצים שיכול לפורקם ולסדרם ביום, ולכך לא הטריחו לעלות לראות אם הגיע הזמן, דאינו אלא בגלל שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח). ועבודה זו כיון שהיא עבודת יום היא טעונה פייס, ומי שזכה בתרומת הדשן זכה בסדור המערכה וסדור ב' גזירי עצים, אבל עבודת לילה א"צ פייס, ואברים ופדרים הם סוף עבודת היום, ותרומת הדשן צריכה פייס משום מעשה שהיה. וללישנא בתרא (כ"ח). זר שסידר ב' גזירי עצים חייב משום שזו עבודה תמה, ומ"מ אין מפייסים עליה בפני עצמה אלא מי שזכה בתרומת הדשן זכה גם בה, מפני שהיו נמנעים מלבוא לפייס של תה"ד. ועיין בתוס' מה שמבאר בלישנא בתרא.

עבודה שזר אינו חייב עליה מיתה אינה צריכה פייס, ושחיטה אע"פ שהיא כשרה בזר בעיא פיס, דתחילת עבודת היום היא. ודישון מזבח הפנימי והמנורה טעונים פייס

"ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר", ולגבי תמיד של בין הערבים כתיב "וערכו עצים". ובשבת היו ב' עם בזיכי לבונה של לחם הפנים. ובשבת שבתוך החג היה קרב ב"ב, אבל בחול המועד של סוכות לא היו י"ב אף בין הערביים, מפני שאין מנסכים מים בחג אלא בתמיד של שחר.

כמה כהנים זכו בפייס השני- לפעמים זכו בו י"ג כהנים, ולפעמים י"ד -בחג שביד אחד היתה צלוחית של מים, ולפעמים ט"ו -בשבת, ולפעמים ט"ז -בשבת שבתוך החג, ואם נסבור כרבי יהודה שהיה עוד כהן שמעלה את האברים מן הכבש ולמזבח ודלא כראב"י, לפעמים היו זוכים בו י"ז. והתוס' (ד"ה ההוא) מביאים שגירסת הספרים היא שזה דלא כראב"י ודלא כר"י, וביארו ש"א שבכל בוקר היו זוכים י"ז כהנים, והיינו י"ג בתמיד ואחד בתה"ד ואחד מעלה אברים לכבש ואחד בקטורת ואחד במזבח, וזה דלא כתירוהו.

איל קרב באחד עשר, הבשר בחמשה כמו בתמיד, הקרבים והסולת שהיא ב' עשרונים והיין בשנים שנים.

הפר קרב בכ"ז, וכדלהלן: הראש והרגל- הראש באחד והרגל בשנים. העוקץ והרגל- העוקץ בשנים והרגל בשנים. (סדר זה אינו לפי השיטות לעיל כ"ה: אלא כיון דנקט הרגל בשניים נקט גם רגל שמאל, וכן המשך הסדר הוא על דרך זה. תוד"ה פר). החזה והגרה- החזה באחד והגרה בשלשה. שתי ידיים בשנים. שתי דפנות בשנים. הקרביים והסולת והיין בשלשה שלשה.

מי מקריב קרבנות יחיד- כל הדינים הנ"ל מספר הכהנים והפייס דווקא בקרבנות ציבור, אבל בקרבן יחיד אם רצה כהן להקריב יחיד ובלא פייס מקריב.

אלו עבודות כשרות בזר

כפי שנתבאר לעיל עבודות קרבנות ציבור היו נעשים ע"י הכהנים והיו עושים פייס מי יזכה בעבודות אלו, ואילו קרבנות יחיד כל כהן שרוצה מקריב בלא פייס (והמשנה למו"ק (תמידין ד' ח') מסתפק אם הבעלים קובע או שכל הקודם זוכה). ויש עבודות שגם ישראל היה יכול לעשותם אפילו בקרבן ציבור, וכדלהלן.

כ"ז. הפשט וניתוח בקרבנות ציבור וביחיד כשרים בזר כשחיטה. לחזקיה לומדים דין זה מדכתיב "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" נתנית אש בעיא כהונה ולא הפשט וניתוח, וא"צ קרא לומר שנתנית אש בעיא כהונה, שהרי מדכתיב "ושחט את בן הבקר לפני ד' והקריבו בני אהרן הכהנים" לומדים ששחיטה

המעונן, קשים יותר מביום שאינו מעונן), ולכך תיקנו לעלות לבדוק שהאיר המזרח וכו"ל. והמעשה הנ"ל לא היה ביוה"כ, שהרי אז אור הלבנה אינו עולה סמוך לעלות השחר שזה קורה רק בסוף החודשים, אלא זה אירע בזמן אחר בשנה.

תחילת זמן תפילת המנחה ושחיטת תמיד של

בין הערבים - צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי כשאין שמש על צד מזרח של הכתלים וממילא הם משחירים, והיינו בתחילת שבע שעות שהחמה באמצע הרקיע ושפת ראש הכותל מצילה על צידי הכותל. הגמרא דנה אם אפשר ללמוד מאברהם כדמצינו שלומדים מ"וישכם אברהם בבוקר" שלמרות שכל היום כשר למילה זריזים מקדימים למצוות. או שאי אפשר ללמוד מאברהם כיון שאיצטגנינות גדולה היתה בליבו להיות בקי בהליון המזלות ותחילות השעות, וכל מלכי מזרח ומערב משכימים לפתחו לשאול במזלות, והיה זקן ויושב בישיבה (כדמצינו שמימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה אברהם, יצחק, יעקב, אליעזר, במצרים, במדבר. וקיים אברהם את כל התורה, וי"א אפילו תורה שבעל פה, כגון עירובי תבשילין). (וכתבו התוס' ד"ה אמו) שאברהם השכים בבוקר גם לעקידה וגם לתפילה על סדום, והגמ' בפסחים לומדת מההשכמה לעקידה שאין דין להקדים ללילה, דאין לומר שחיכה ליום מפני שאין לת"ח לצאת יחידי בלילה, שהרי שלוחי מצוה אינם ניזוקים, וגם היו ב' נערי עימו, אבל ממה שהשכים רק בבוקר לתפילה על סדום אין ראיה, דשם היה יחיד, ולא היה שליח מצוה כיון שהקב"ה לא רצה שיתפלל בעדם).

ומה שמצינו שהתמיד נשחט בשש ומחצה ולא בחצות (בערב פסח שחל בערב שבת שצריך לגמור את צליית הפסחים לפני שבת), י"ל שכותלי בית המקדש לא היו ישרים לגמרי אלא היו רחבים יותר בחלקם התחתון והולכים ונהיים צרים יותר למעלה, והיו משחירים רק בשש ומחצה.

כ"ט. הרהורי עבירה - תאות נשים קשים - מכחישים את גופו יותר מהעבירה עצמה. החום שבסוף הקיץ - באלול קשה יותר מהחום שבקיץ עצמו - בתמוז, מפני שהאור וגוף הבריות כבר התחממו בקיץ ואף חום קל מזיקם. חולי חום בסתיו קשה משל קיץ. לימוד ישן - מי שלמד והסיח דעת ושכח קשה מחדש.

אע"פ שזר אינו חייב עליהם מיתה, משום שהם תחילת עבודת ההקטרה וההדלקה, וי"מ שרק פייס בפני עצמו לא היו עושים בעבודות שזר אינו חייב עליהם מיתה, ומהאי טעמא לראב"י דס"ל שהמעלה אברים לכבש אינו מעלה אותם למזבח ונמצא שאין זר חייב מיתה על העלאת אברים לכבש כיון שיש אחריה עבודה, ומ"מ היו מפייסים עליה, ולא נהירא, וי"ל שגמר הולכת אברים אינו מגרע בהעלאתם לכבש לענין פיס. תוד"ה אין.

אמר להם הממונה

תחילת עבודות היום

עבודות התמיד אינם כשרות אלא ביום, וכיון שפעם אחת טעו והקריבוהו בלילה היו בודקים מתי האיר היום, וכדלהלן, עוד יבואר (כ"ט) מה הדין בעבודות שנעשו בלילה.

כ"ח אמר להם הממונה (-הסגן) צאו לחומה או לגג וראו

אם האיר המזרח והגיע זמן השחיטה של התמיד, שהיא פסולה בלילה דכתיב "וביום זבחכם". והרואה היה אומר ברקאי - מלשון צוה, וי"א ברק ברקאי, וי"א עלה ברקאי האיר יותר מברק, וי"א אף ברקאי בחברון.

למתיא בן שמואל זה שהיה עומד על הגג היה אומר האיר פני כל המזרח, (ולריב"ב היה מוסיף גם ויצאו איש למלאכתו והיינו יציאת הבעה"ב לשכור פועלים, דזמן יציאת הפועלים מאוחר יותר), ושאל זה שעל הקרקע עד שבחברון, וענה הן. וללישנא בתרא שאל זה שעל הקרקע האיר פני כל המזרח, וענה לו זה שעל הגג עד שבחברון, ואמר לו זה שעל הקרקע הן כך אני שואל. ואיתא בירושלמי שהיו מזכירים את חברון כדי להזכיר זכות אבות.

למה הוצרכו לעלות לבדוק אם האיר המזרח - פעם

אחת עלה מאור הלבנה, וטעו וחשבו שהאיר המזרח, ושחטו את התמיד, וכשהבינו שנשחט בלילה הוציאוהו לבית השריפה. ואע"פ שאור הלבנה עולה כמקל ואור החמה עולה לכאן ולכאן, היה זה יום המעונן שבו גם אור הלבנה עולה לכאן ולכאן, (ורואים מכאן שביום המעונן השמש מגיע לכל מקום אפי' במקום צל ונ"מ שביום המעונן בכל מקום אפשר לשטוח עורות לייבש, ואין ללוש עיסה לפסח כנגד העננים, כמו שאין ללוש כנגד השמש או במים שהתחממו בשמש. עוד מצינו שהחום וזוהר השמש המסנוור ביום

קדושים ליפסל, י"ל שלילה לגבי יום אינו מחוסר זמן, אבל יום לגבי יום אחר הוא מחוסר זמן.

והוא שאין הלחם נקדש בכניסת השבת כיון שהוא ראוי למחר ונפסל, צ"ל דאיירי שקדם וסילקו סמוך לחשיכה, וי"א שכיון שסדרו שלא כמצוותו - קודם ליל שבת בשעה שהוא מחוסר זמן הוא כאילו סידרו קוף ואינו קדוש עד שיסלקנו ויחזור ויסדרנו. רש"י. והתוס' (ד"ה כמו) כתבו דהיינו משום שעשה זאת בכונה וידע שאין זה זמנו, אבל בקומץ מנחה בלילה איירי בסבור שזה יום.

מתי צריך טבילה או קידוש ידים ורגלים במקדש -
כל המייסך את רגליו לנקביו הגדולים טעון טבילה, וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים מן הכיור, רגלים משום ניצוצות, וידים מפני שמצוה לשפשף ניצוצות שברגליו שלא יהיה נראה ככרות שפכה שאין מי רגליו מקלחים אלא שותתים, ויוציא לעז על בניו שהם ממזרים. ובתוס' (ד"ה מצוה) דנים האם להלכה מותר לאחוז באמה ולהשתין (ומי"מ מעט ניצוצות ניתנים על רגליו), דרבנן פליגי בזה על ר"א שאוסר, או שאסור, דרבנן הוודו לבסוף לדברי ר"א, והתוס' מביאים כמה ראיות שרבנן הוודו לדברי ר"א.

ל. קריאת שמע כשיש על גופו צואה - אם הצואה נמצאת במקומה - בנקב פי הטבעת, אם אינה נראית מותר לקרות ק"ש, שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואם נראית אפי' אין נראית אלא כשיושב אסור. ואם הצואה על בשרו בשאר הגוף, (או ישידיו נמצאים בבית הכסא ויש מחיצה בינו לבין בית הכסא), לרב הונא מותר, ושאני צואה במקומה דנפיש זוהמא, ולרב חסדא אסור דבעינן "כל עצמותי תאמרנה".

נטילת ידים בנצרך לנקביו באמצע הסעודה -
היוצא להשתין נוטל ידו אחת ונכנס, ואם דיבר עם חבריו ושהה שעה או שתיים נוטל ב' ידיו ונכנס כיון שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר בשמירת הידים, וידים עסקניות הם. לרב חסדא כשבא לשתות כדרך שהיו רגילים להאריך בשתייה אחרי הסעודה, ויש לחוש שמא יתן פרוסה לתוך פיו, לא יטול ידיו בחוץ ואח"כ יכנס, אלא יטול ידיו בפנים, ויחזיר הטפיח (-פך של נטילת ידים) על המסובים והשמש שואל אם מיהו צריך ליטול, כדי שלא יחשדוהו שלא נטל ידיו, אבל בבא לאכול יכול ליטול ידו בחוץ, דאין אדם אוכל בלא ליטול ידיו מחמת אנינות הדעת. ורב נחמן בר יצחק התיר לעצמו אף בבא לשתות ליטול ידיו בחוץ, דכולם יודעים דאנינא דעת'.

אסתר נמשלה לאילה, שהיתה חביבה על אחשוורוש בכל שעה כשעה ראשונה, ונמשלה לשחר שהיא סוף הניסים שניתנו ליכתב, ולמ"ד לא ניתנה אסתר ליכתב ונ"מ שאינה מטמאה את הידים, נמשלה כאילת, שכל זמן שמגדלת קרניה מפציעות, וכן צדיקים שכשמרבים בתפילה תפילתן נשמעת.

דין עבודות שנעשו קודם זמנם

נתבאר במתני' שתמיד שנשחט בלילה ירד לבית השריפה. הגמרא מבארת מה הדין במליקה או קמיצה שנעשו בלילה, וכן בלחם הפנים שנסדר על השלחן אחר שבת או בלילה.

תמיד שנשחט בלילה, עוף שנמלק בלילה, ומנחה שנקמצה בלילה, יורדים לבית השריפה. דמליקה וקמיצה הם במקום שחיתת הזבח, ולומדים משחיטה שגם הם פסולים בלילה. וכתבו התוס' (ד"ה אלא) דאין לפוסלם מחמת שנעשו קודם התמיד, דאין זה פוסל אלא הקטרה, או שדין זה אינו אלא למצוה, (ולפי זה גם הדין שאין לשחוט קרבן אחר תמיד של בין הערבים אינו אלא למצוה, והא דאיתא שאם שחטו שלמים אחר תמיד של בין הערבים יצאו לבית השריפה, הטעם הוא משום שלכתחילה אין להקטיר את האימורים, אע"ג דבדיעבד כשר. ואין להעלותם ולהלינם בראש המזבח, דס"ל שאין לינה מועלת בראש המזבח. ואין להתיר את הבשר בזריקת הדם ללא הקטרת אימורים, דהיכא שא"א להקטירם הוי כנטמאו או אבדו דפסול. ובתוספתא משמע שגם אם הדם נזרק ועשה כל מצוותו פסול, וצ"ל דהיינו שאין לאכול את הבשר, אבל הבעלים נתכפרו). ואין לפוסלם מחמת שנעשו לפני פתיחת דלתות היכל, ד"ל שזה פוסל רק שחיטה ולא מליקה וקמיצה.

כ"ט: ואין מחזיר הקומץ למנחה וחוזר וקומץ ביום, מפני שכלי שרת מקדשים אפי' שלא בזמנו, וכיון שהקומץ טעון מתן כלי וא"כ קידשו בכלי לשם קומץ, אין המנחה חוזרת להיות טבל כמנחה שלא נקמצה, אלא דינה כשיריים. ואע"פ שכל הקרב ביום כגון המנחות והלבונה והדם והקטורת קדוש בכלי שרת קדושת הגוף ביום ולא בלילה (וכל הקרב בלילה כגון מנחת נסכים קדוש בין ביום ובין בלילה), היינו שאינו קדוש ליקרב אבל ליפסל אם נגע בו טבול יום או מחוסר כיפורים או אם יצא או לן קדוש.

והא דמצינו שאם סידר לחם ובזיכים אחר השבת פסולה (כיון שלא נסדרה בשבת לעמוד שם ז' ימים כמשפטה, והרי היא מחוסרת זמן, אך כתב רש"י שנראה שאין לגרוס פסולה, דמבואר להלן דהוי כסידרו קוף ואינו קדוש כלל), ועל כן יניחנה על השלחן לשבת הבאה, ולא אמרינן שהם

המת ולא שם לב, צריך הזאת שלישי ושביעי, (וכן טמא שריך ונבילה אם הסיוח דעתם צריכים הזאת שלישי ושביעי. תוד"ה היסח).

הגמרא מתרצת דאיירי שלא טבל על דעת ביאת מקדש וע"כ צריך לחזור ולטבול.

עוד מתרצת הגמ' שגורסים לא מצורעים אמרו ואין גורסים בלבד.

ולרבינא ר"י סובר שמצורע א"צ טבילה בשמיני, ולדבריהם דרבנן שמצורע צריך טבילה אמר ר"י דא"כ ה"ה כל אדם, ורבנן אמרו לו שרק מצורע טובל מפני שהוא רגיל בנגיעת טומאה וחוששים שנגע גם אחרי הטבילה, ונמצא שחכמים חולקים על המשנה וסוברים שטהור הנכנס לעזרה א"צ טבילה.

ל"א. הנכנס למקדש שצריך טבילה יש בו דיני **חציצה** (לרש"י היינו גם לר"י שהטבילה היא מדרבנן, ולתוס' ד"ה חוצץ) איירי שלא בא בשביל עבודה, שבה לכו"ה הטבילה מדרבנן. עוד כתבו התוס' שבכל הטבילות דרבנן פשיטא ששייך חציצה), דתקון רבנן כעין דאורייתא.

גם אם **נכנס במקצת** טעון טבילה, דביאה במקצת שמה ביאה לענין טבילה זו, כדמצינו שמצורע טובל כדי להכניס ידיו לבהונות, ואף שדין זה הוא לרבנן, מ"מ אם עשו מעלה לרבנן בשביל ביאת מקצת, ה"ה לר"י בטבילת כל אדם שהיא מדרבנן צריך לטבול. תוד"ה ותניא, בדעת רש"י.

הגמ' מסתפקת במי שעושה **סכין ארוכה** ושוחט שהקרבן כשר (דכתיב "בן הבקר לפני ד" וואין השוחט צריך להיות לפני ד'), אם צריך לזה טבילה או לא, דלבן זומא י"ל שא"צ לטבול כיון שהוא בחוץ, אך י"ל שצריך לטבול שזא ימשך לבפנים, ולרבנן י"ל שגם כאן א"צ טבילה, או שכיון שהוא עובד עבודה צריך טבילה. תיקון. וכתבו התוס' (ד"ה או) שטמאים לא יחטו לכתחילה בסכין ארוכה שזא יגעו בבשר, אבל אין חוששים שזא ימשכו לפנים, דטמא זהיר טפי.

טהרת כה"ג ביוה"כ

הנכנס לעזרה בכל יום צריך טבילה וכו"ל, וכן צריך כל כהן לקדש ידיו ורגליו לפני העבודה (ואם לא עשה כך חייב מיתה ועבודתו פסולה), וכה"ג ביום הכיפורים שהיה מתחיל עבודתו בבגדי זהב בהקרבת התמיד בחוץ, ואח"כ מחליף לבגדי לבן ועובד עבודת היום לפני ולפנים, ואח"כ מחליף לבגדי זהב ועושה בחוץ את עולות ועולת העם, ומחליף לבגד לבן ונכנס לפנים ומוציא את הכף ואת המחטה, ומחליף לבגדי זהב לעשית תמיד של בין הערבים,

טבילה במי שנכנס לעזרה

כל הנכנס לעזרה צריך לטבול לפני כניסתו, והגמרא מביאה מחלוקת אם זה חיוב מדאורייתא או גזירה דרבנן, והאם מצורע שמכניס בהונות ידיו חייב טבילה, וכן מבארת הגמ' מה נחשב כניסה. והראשונים דנים האם כל כניסה מחייבת טבילה או שרק כניסה לצורך ענינים השייכים לעבודה מחייבים טבילה.

הנכנס לעזרה אפילו שלא לצורך עבודה **צריך שיטבול** אפילו אם הוא כבר טהור. טעם הטבילה: לבן זומא לומדים ק"ו, ומה כהן גדול המשנה מקומו בקודש ובמקום שענוש כרת בחמש עבודות המשתנות מחוץ לפנים ומפנים לחוץ, טעון טבילה בין עבודה לעבודה, המשנה מחול וממקום שאינו ענוש כרת, לקודש למקום שענוש כרת לא כ"ש. וכתבו התוס' (ד"ה ומה) שהק"ו שייך רק בנכנס לעבודה, אבל בנכנס שלא לעבודה אינו חייב טבילה אלא מדרבנן, ואמנם א"צ טבילה במקום קדוש. ולרבי יהודה טעם הטבילה הוא מדרבנן כדי שיזכר אם הוא טמא טומאה ישנה ויפרוש מלבוא לעזרה עד שיעריב שמשו אחר הטבילה. הגמרא אומרת שגם לבן זומא אם לא טבל לא נתחללה עבודתו, שהרי גם כה"ג שממנו לומד בן זומא אם לא טבל ולא קידש בין בגדי זהב לבגדי לבן ובין עבודה לעבודה עבודתו כשרה, (משא"כ כהן גדול או הדיוט שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד, עבודתו פסולה). והנ"מ במחלוקתם היא אם עובר בעשה, דלבן זומא עובר דבכה"ג כתיב "ורחץ את בשרו במים ולבשם", ולר"י אינו עובר. והא דאמר ר"י שהמצורע א"צ לטבול בשמיני שלו כשבא לשער נקנור להכניס ידיו ורגליו לפנים כדי לתת על הבהונות מדם האשם ומלוג השמן (ולת"ק צריך לטבול), טעמא משום שכבר טבל ביום השביעי.

ל: טבילת מצורע בשמיני קודם כניסתו לעזרה-

ת"ר לשכת המצורעים נקראת כך מפני ששם מצורעים טובלים כדי להכניס בהונותיהם לעזרה, ר"י אומר לא מצורעים בלבד אמרו אלא כל אדם הנכנס לעזרה.

הגמ' שואלת שזה סותר לדברי ר"י הנ"ל שמצורע א"צ לטבול שכבר טבל מבערב, ואי איירי שלא טבל צריך הערב שמש (ואף שמצורע בימי ספרו אינו אסור להכנס אלא למחנה שכינה, ולשכת מצורעים לא היתה בקודש שהרי נכנסו לשם מחוסרי כיפורים, מ"מ הרי אסור להכניס ידיו לבהונות עד שיעריב שמשו, וא"כ למה ליה להכנס. אי נמי י"ל שמדרבנן אסור למצורע בימי ספרו להכנס לעזרת נשים. תוד"ה א'), ואי אסח דעתיה משמירת גופו, שיש לחוש שזא נכנס לאהל

פשט ירד וטבל עלה ונסתפג שהיה מתעטף באלונטית של בגד לספוג מים שעל בשרו, הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו מן הכיור, ואז היה שוחט את קרבן התמיד וכו' כדלהלן ל"ב.

האם הכה"ג היה מקדש ידיו לפני לבישת בגדי הקודש - לתנא דמתני' לא היה מקדש ידיו ורגליו בפשיטת בגדי החול, והקידוש האחרון היה כשהיה פושט את בגדי הקודש ולובש את בגדי החול. ולר"מ היה מקדש ידיו ורגליו לאחר פשיטת בגדי החול, דס"ל שצריך ב' קידושים כשבא ללבוש בגדי קודש, וממילא גם לא היה מקדש בפשיטת בגדי הקודש ולבישת בגדי חול, וס"ל לקמן ל"ד: שהיה מקדש אחרי הפשיטה, ודלא כרבנן דס"ל שהיה מקדש לפני הפשיטה. ורב פפא סבר שלכו"ע יש טבילה על הפשיטה וטבילה על הלבישה, אלא שכיון שהוקש קידוש של פשיטה לקידוש של לבישה, דכתיב "ופשט, ורחץ, ולבש", לר"מ לומדים שמקדש אחרי הפשיטה כמו אחרי הלבישה, ולרבנן לומדים שמקדש בין על הפשיטה בין על הלבישה כשהוא לבוש, וחזר בו רב פפא כיון שמפורש בברייתא שלר"מ מקדש ידיו גם אחרי פשיטת בגדי החול וגם אחרי לבישת בגדי הקודש, וע"כ דלר"מ ב' קידושים ידניים ורגליים אלבישה.

ל"ב. מנלן שהכניסה להוצאת כף ומחתה היתה אחרי עשית עולתו ועולת העם - אחרי ההקטרה ומתן דם פר ושעיר כתיב "ובא אהרן אל אוהל מועד... ולבש את בגדיו ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם". הגמרא אומרת שכל הפרשה נאמרה כסדר חוץ מפסוק זה, שהרי ביאתו לאהל מועד היתה לצורך הוצאת הכף והמחתה שהניח בין הבדים, שזה היה אחרי שעשה את עולתו ועולת העם. והטעם שצריך להפסיק באילו ואילו העם בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה הוא משום דגמירי הלכה למשה מסיני שיטבול ה' טבילות ויקדש י' קידושים, ואם יעשה כסדר הפרשה יהיו רק ג' טבילות אחת לתמיד של שחר אחת בינו לבין עבודת פנים כולל הוצאת כף ומחתה ואחת לאילו ואילו העם ומוספים ותמיד של בין הערבים, וזו קידושים. וכתבו התוס' (ד"ה גמירי) שלולא הדרשות דלהלן היה טובל ה' טבילות בזה אחר זה, ולא כשהוא משנה מעבודה לעבודה, ולולא ההלכה לא היה משנה מעבודה לעבודה אלא ג' פעמים. עוד כתבו התוס' (ד"ה ואי) דמדכתיב "ובא אהרן אל אהל מועד" לומדים שיש הפסק בין הוצאת כף ומחתה לעבודת היום שלפניה, וכיון ששאר עבודות היום נכתבו חוץ מהוצאת כף ומחתה, בהכרח כניסתו היא

היה צריך לטבול בכל פעם שהוא משנה את מקום עבודתו מבפנים לבחוץ או מבחוץ לבפנים, וכן צריך לקדש ידיו ורגליו ב' פעמים בכל החלפת בגדים, וכדלהלן.

כה"ג ביוה"כ טובל ה' פעמים בגג לשכת בית הפרוה דכתיב "במקום קדוש", חוץ מטבילה ראשונה שאינה חובה משום יוה"כ, שהרי בכל יום הנכנס לעזרה צריך לטבול, שהיתה בחול ע"ג שער המים, ליד לשכתו של הכה"ג. וכן היה מקדש ידיו ורגליו י' פעמים. וכתבו התוס' (ד"ה וכולן) שגג בית הפרוה היה שוה לקרקע העזרה, שהרי גגין ועליות לא נתקדשו, ומ"מ לא היה פתח מהעזרה לשם משום צניעות, אלא היו מדרגות לשם מלשכת המדיחין שהיתה תחת הקרקע, ולשכת המדיחין היה תוכה קודש, ולכן בית הטבילה הפתוח לה היה קדוש, ואע"פ שלשכת המדיחין היא מחילה ומחילות לא נתקדשו, מחילות הפתוחות לעזרה נתקדשו.

הגמ' מוכיחה מכאן שעין עיטם שמשם היתה מגיעה אמת המים לבית הטבילה, (והוא מעין מי נפתוח, שהוא המקום הגבוה ביותר בארץ ישראל, וממנו גבול א"י משפע למזרח ולמערב) גבוהה מקרקע העזרה כ"ג אמות, שהרי כל הפתחים שבמקדש היו גבוהים כ' אמה (ורוחבם י' אמות, חוץ משל אולם שגבהו מ' ורחבו כ'), וגובה המקוה ג' אמה (דכתיב "ורחץ במים את כל בשרו" במים מי מקוה, כל בשרו דבעינן מים שכל גופו נכנס בהם ושיעורו חכמים דהיינו אמה על אמה בגובה ג' אמות שהם מ' סאה), ואף דבעלמא יש אמה תקרה ואמה מעזיבה, כיון שהשערים היו משיש די במשהו, ואותו משהו לא חשיב, מפני שהוא פחות מאמה. וכתבו התוס' (ד"ה עין עיטם) שאף שיכולים לעשות מקוה בגובה אמה ואורך ג' אמות, או בגובה ב' אמות וטובלים בו בשיבה, מ"מ מסתבר שעשו לכה"ג מקוה בגובה ג' אמות מחמת חולשתו. עוד כתבו התוס' (ד"ה אמה) שג' אמות הוא גובה אדם עד כתפיו, אבל יחד עם הראש זה יותר מג' אמות, כדמצינו שהשיעור להזק ראייה הוא כותל של ד' אמות, (וכיון דאפיקתיה מג' אוקמה אד', ועוד דפעמים שיש גבשושית בקרקע פחות מג"ט סמוך לכותל, ופעמים עומד על אצבעות רגליו ורואה מעבר לכותל), ולגבי מקוה מספיק גובה ג' אמות, מפני שכשהוא נכנס המים עולים למעלה (ומ"מ לא היו המים יוצאים לחוץ, או שהיו מגיעים מים אחרים מעין עיטם), וגם יכול לכופף ראשו מעט עד שיהיה כל גופו במים. והא דאמר בכל דוכתא שמקום האדם הוא אמה, היינו עם הבגדים, דאי לאו הכי אינו יכול לטבול במקום שרוחבו אמה.

ל"א: בשעת טבילתו היו פורסים סדין בינו לבין העם, וסדין זה היה של בוץ כדי שיזכור שחלק מעבודות היום בבגדי בוץ, דהוא רגיל לשרת דווקא בשמונה בגדים, ויש מהם של זהב כגון ציץ וחושן ואפוד ופעמוני המעיל.

ל"ב: חמש עבודות היה כה"ג עובד ביוה"כ, תמיד
של שחר בבגדי זהב, עבודת היום בבגדי לבן, אילו
ואיל העם בבגדי זהב, הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן,
ומוספין ותמיד של בין הערבים בבגדי זהב.

זמן הקידוש בפשיטה - לרבנן קידוש ראשון היה
כשהוא עדיין לבוש, וקידוש שני לאחר הלישה,
ולר"מ הקידוש הראשון היה אחרי הפשיטה, והשני
היה לאחר הלישה, ולרבי לרב חסדא קידוש ראשון
היה אחרי הפשיטה, והשני היה לפני הלישה. ולרב
אחא בר יעקב הכל מודים בקידוש שני שלוש ואח"כ
מקדש, דכתיב "ורחצו ממנו וכו' או בגשתם אל
המזבח" דבעינן שלא יהיה מחוסר אלא גישה ולא
מחוסר לבישה וגישה. ורב חסדא ורב אחא בר יעקב
אינם מודים זה לזה, דא"כ יהיו ט"ו קידושים, ג' בכל
טבילה, ב' כשהוא ערום ואחד כשהוא לבוש.

עבודת הכהן גדול בלישה הראשונה של בגדי
הזהב - הביאו לו את התמיד, קרצו (-לישנא דקטלא)
בשיעור רוב שני סימנים, ומירק אחר שחיטה על ידו
(בשבילו, אי נמי אחריו), כדי שהכה"ג יוכל לקבל את הדם, דאין
קבלת הדם כשרה אלא בכה"ג, (ואם לא מירק אינו פסול
מדאורייתא, דא"כ במירק אחר פסול, דכל עבודות
יוה"כ אינם כשרות אלא בכהן גדול, (וכן יש לפסול מצד
השחיטה נעשתה ע"י שנים, דאפילו בזה אחר זה פסול. ואף
יש מ"ד שאפילו שחיטת הפר כשרה בזר, ושחיטת התמיד
שאינה שייכת דווקא ליוה"כ לכו"ע כשרה בזר, מדרבנן שחיטה
ביוה"כ פסולה בזר, אי נמי דווקא מירוק שהוא דין מיוחד ביוה"כ
פסול בזר, אבל אין לומר שהמריקה היא חלק מקבלת הדם ולכן
הא פסולה בזר, דלא מסתבר שמירוק מיעוט הסימן יהיה יותר
חמור משחיטת רוב הסימן. תוד"ה אם). ואף מדרבנן אינו
פסול (ולא אמרינן שכיון שהקרן נצרך בשביל הדם פסול, ורק
בחולין כשר), כדשינוי ששיעור השחיטה הוא רוב סימן
אחד בעוף ורוב שנים בבהמה, ומ"מ מצוה למרק),
קיבל את הדם, וזרקו, ונכנס להקטיר קטורת של
שחר, ולהיטיב את הנרות, ולהקריב את הראש ואת
האברים ומנחת חבתין וניסוך היין.

סדרי העבודה בבית המקדש לאבא שאול

המשנה לעיל ל"א: מבארת סדר עבודת כה"ג ביוה"כ, ואגב
זה מזכירה המשנה מתי היו מקטירים את הקטורת בכל
השנה. הגמרא כאן מביאה מה היה הסדר בעבודות
המחויבות בכל יום במקדש (שהם הכנת המערכות במזבח,
הקרבנות התמידים עם מנחה ונסכים, הקטרת הקטורת,

להוצאת כף ומחתה, וחשיב עבודה להצריך לה טבילה בפני
עצמה.

מנלן שהכה"ג טעון טבילה אחת ושני קידושים בכל שינוי מעבודה לעבודה -

לרבי יהודה מדכתיב "ורחץ את בשרו במים במקום
קדוש ולבש את בגדיו (-ח' בגדים כמו בכל השנה) ויצא
ועשה את עולתו וכו' " לומדים שכל המשנה מעבודה
לעבודה (-מחוץ לפנים ומפנים לחוץ) טעון טבילה, אמנם
מזה לומדים טבילה במשנה מבגדי לבן לבגדי זהב,
ולא במשנה מבגדי זהב לבגדי לבן. לתנא דבי ר'
ישמעאל לומדים דין זה בק"ו, שהרי בגדי לבן חמורים
יותר שהרי כה"ג נכנס בהם לפני ולפנים. והגמ'
שואלת דאיכא למיפרך מה לבגדי זהב שכפרתם
מרובה שמשתמשים בהם בכל ימות השנה, אבל עבודת פנים
דיוה"כ אינה מכפרת אלא על טומאת מקדש וקדשיו. אלא זה
נלמד מהיכן שרבי לומד, וכדלהלן. וקידוש לומד ר"י
מהיכן שלמד ראבר"ש, וכדלהלן.

לרבי לומדים מדכתיב "כתונת בד קודש ילבש וכו'
ורחץ במים את בשרו ולבשם" שבמשנה מבגדי זהב
לבגדי לבן (דהא כתיב בתריה "ולקח את שני השעירים וכו'")
טעון טבילה. לתנא דבי ר' ישמעאל לומדים בק"ו
משנה מבגדי לבן לבגדי זהב שכפרתן מרובה. והגמ'
שואלת דאיכא למיפרך מה לבגדי לבן שכה"ג נכנס
בהם לפני ולפנים, ולכן מבארת הגמ' שזה נלמד
מדכתיב "בגדי קודש הם" הוקשו כל הבגדים זה לזה.
וכל טבילה צריכה ב' קידושים, מדכתיב "ופשט ורחץ
ורחץ ולבש", ואף ש"ורחץ" הוא לשון טבילה, אם אינו
ענין לטבילה תנהו ענין לקידוש, והתורה כתבה קידוש
בלשון טבילה, ללמד שהטבילה צריכה להיות במקום
קדוש כמו הקידוש דכתיב ביה "במקום קדוש", וטבילה
ראשונה א"א ללמוד מזה, דלאו דאורייתא היא.

לרבי אלעזר ברבי שמעון קידוש אחד נלמד מק"ו,
שאם במקום שא"צ טבילה מדאורייתא כל השנה צריך
קידוש, כ"ש שבמקום שצריך טבילה צריך קידוש. ואין
לומר שטמא הבא להכנס לעזרה יוכיח, שהוא טעון טבילה ולא
קידוש, ד"ל דשאני התם שאינו בא לעבוד עבודה. (תוד"ה ומה).
והקידוש השני נלמד מדכתיב "ופשט את בגדי הבד
אשר לבש" איתר קרא להקיש פשיטה ללבישה שגם
פשיטה צריכה קידוש. ואף שבקדשים הגמ' מסתפקת אם
דבר הנלמד בק"ו חוזר ומלמד בהקש, זה דווקא בקרבנות עצמם.
תוד"ה מה.

שתחמיץ ותתיישן, וכשנכנס להיכל הוא פוגש בתחילה במזבח שהוא משוך מעט כלפי חוץ, (והשלחן עומד בצפון במרחק ב' אמות וחצי מהכותל הצפוני שזה שיעור שיעמדו שם ב' כהנים זה ליד זה ויסדרו את ב' המערכות של לחם הפנים, ובאותו זמן עומדים ב' כהנים בצד השני לסלק את המערכה הישנה של הלחם, והמנורה עומדת בדרום במרחק ב' אמות וחצי מהכותל הדרומי כשיעור המרחק של השלחן, דכתיב "נוכח השלחן", והמזבח לא עומד ביניהם משום דכתיב "ואת המנורה נוכח השלחן" שיראו זה את זה, ומהאי טעמא מקדימים תפילין של יד לתפילין של ראש להניח של יד תחילה, כיון שהוא פוגש בתחילה בשל יד. רש"י. והתוס' הקשו שדין זה נלמד מדכתיב "וקשרתם לאות על ירך" ואח"כ "והיו לטוטפות בין עינך", ולכן ביארו דאירי לענין להניח בתיק של יד למעלה, כדי שלא יפגע בשל ראש תחילה כשבא להניח ויצטרך להעביר על המצוות. ורבי אליהו זצ"ל מבאר דאירי לענין המשמוש בתפילין בכל שעה (שנלמד ק"ו מציץ) שימשמש בשל יד תחילה. עוד כתבו התוס' (ד"ה אין מעבירין) דלא אמרינן אין מעבירין על המצוות אלא היכא שהוא עומד לעשות את ב' הדברים והנ"מ היא מה להקדים, אבל היכא שהוא בא לעשות רק אחד והנ"מ היא מה לעשות תדיר קודם.

ואח"כ שחיטת זריקת **דם התמיד**, דהא דכתיב "בבוקר בבוקר" לענין שני גזירי עצים לא איצטרין שהרי מכשיר עדיף, ומידה היא בתורה שדבר שאינו נצרך לעצמו כאילו נכתב בדבר אחר, ודנים כאילו בבוקר אחד נאמר בהטבת חמש נרות להקדימם לדם התמיד, שהרי בהטבת הנרות כבר כתוב "בבוקר בבוקר" וא"כ הוי כאילו כתיב התם ג"פ בבוקר, ובבוקר שני כאילו נאמר בדם התמיד, ולומדים להקדימו להטבת ב' נרות, ואף שבשניהם כתיב ב"פ בבוקר, מכפר עדיף והעולה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה. ואין לומר שדנים כאילו בבוקר אחד נאמר בדישון מזבח הפנימי, והשני כאילו נאמר בדם התמיד להקדימו להטבת ה' נרות, דמכפר עדיף. דא"כ אין הפסקה בין הטבת ה' נרות להטבת ב' נרות, ואף שלר"ל שטעם ההפסקה הוא כדי להרבות הרגש מהלך פסיעות וקול תחילת עבודות בעזרה ניחא שמספיק לצאת ולהכנס וא"צ עבודה אחרת ביניהם, מ"מ לריו"ח שלומד מ"בבוקר בבוקר" לחלקהו לשני בקרים, צריך להפסיק בעבודה אחרת ביניהם, ואין לומר שיפסיק בדישון מזבח הפנימי, מפני שאין מעבירין על המצוות.

ואח"כ **הטבת ב' נרות**, וכנ"ל. ולא עושים ב' בהתחלה וה' בסוף, דכיון שהתחיל בהם עושה את רובם, ולא

הטבת הנרות, מנחת חביתין של כה"ג, ובשבת היו מוסיפים גם הקרבת מוספין והקטרת בזיכין של לחם הפנים, ומה המקור לסדר זה בתורה, לדעת אבא שאול (לעיל י"ד): שבין הטבת ה' נרות ראשונים להטבת ב' נרות אחרונים היו מוסיקים בעבודות הנעשות בדם התמיד, והקטרת הקטורת היתה אחרי סיום כל הטבת הנרות, (ולרבנן הקטרת הקטורת היתה באמצע הטבת הנרות), ובסוף הסוגיה (ל"ד.) הגמ' מבארת אם דין המשנה הוא כאבא שאול או כרבנן.

ל"ג. מערכה גדולה שעליה מקטירים את כל הקרבנות.

וכתבו התוס' (ד"ה אביי) שהתחלת עבודת היום היתה בתרומות הדשן, וכיון שלפעמים מקדימים אותה מאשמורה הראשונה או מחצות ויש זמן רב בינה לשאר העבודות, או מפני שעיקר מצותה בלילה, לכן אביי לא מונה עבודה זו.

ואח"כ **מערכה שניה של קטורת** שהיתה בקרן מערבית דרומית, ד' אמות מוקרן לצד צפון, וממנה היו חותים גחלים כדי להכניס למזבח הפנימי בשחרית ובערבית לצורך הקטרת הקטורת. דכתיב "היא העולה על מוקדה וכו'" מוקדה זו מערכה גדולה, "ואש המזבח תוקד בו" זו מערכה שניה של קטורת ולימודך שהיא תהיה על המזבח החיצון ומשם יכניסו גחלים למזבח הפנימי, ומסתבר שמערכה גדולה עדיפא שכן כפרתה מרובה - שמקטירים עליה כל ההקטרות חוץ מהקטורת, אע"פ שמהמערכה שניה מכניסים לפנים - להיכל, או משום שאם לא מצא עצים למערכה שניה הוא לוקח ממערכה גדולה וא"כ אף היא ראויה לפנים.

ואח"כ **סידור ב' גזירי עצים** על המערכה הגדולה. דכתיב "וביער עליה הכהן בבוקר בבוקר", עליה ולא על חברתה, מכאן שהמערכה השניה נמצאת כבר.

ואח"כ **דישון מזבח הפנימי**, ואע"פ שגם בזה כתוב "בבוקר בבוקר" היו מדשנים אחרי סידור ב' גזירי עצים, דמסתבר שמכשיר קודם והעצים מכשירים את הקטורת, (ואין הטעם משום דתדיר קודם, כיון שהיכא שאחד עבודת מתנה ואחד עבודת סילוק לא ילפינן דתדיר קודם. תוד"ה אפילו), ואף שב' הגזירים הולכים למערכה הגדולה ולא לקטורת, מצינו עצים המכשירים. ולרבינא כיון שהתחיל במערכה גומר. ולרב אשי הטעם משום שאם לא מצא עצים מהמערכה השניה הוא לוקח מהמערכה הגדולה.

ל"ג: ואח"כ הטבת ה' נרות. אביי אמר שכך קיבל

מרבתי ויאנו יודע מה הסברא בזה. ולרבא הטעם משום שאין מעבירין על המצוות דכתיב "ושמרתם את המצות" קרי ביה מצוות, מצוה הבאה לידיך אל תמתין לה

דאיכא למימור דמתני' כאבא שאול, ובסידרא לא קמיירי, וניחא ליה לאוקמיה כרבנן. והתוס' (ד"ה לעולם) ביארו שבלאו הכי הרישא דלא כאבא שאול, דקתני נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות.

קטורת של בין הערבים בין היתה קריבה בין אברים למנחת נסכים, דכתיב "כמנחת הבוקר וכנסכו תעשה" כמו שבמנחת הבוקר קטורת קודמת לנסכים כך במנחת הערב קטורת קודמת לנסכים, אבל אינה קודמת לאברים, דלא כתיב "כאיברי הבוקר".

ל"ד: ונסכו רביעית ההין - לרבנן איירי בתמיד של בין הערבים, דבהא איירי קרא, וממנו לומדים של תמיד של שחר. ולרבי איירי בתמיד של שחר, דכתיב "לכבש האחד" ובתמיד של שחר נאמר אחד, (ולרבנן הכונה למיוחד שבעדורו, ורבי לומד דין זה מ"מבחר נדריכם", ולרבנן צריך פסוק אחד לקרבן חובה ש"ל שצריך ליפוחה כדי לפרוע חובו משלם, ואחד לקרבן נדבה ש"ל שצריך ליפוחה כדי שתתמצה לדורון והקבלת פנים), וממנו לומדים של תמיד של בין הערבים. ואיכא בינייהו ציבור שיש להם נסכים רק לקרבן אחד, שיקריבום באותו שהוא עיקר. תוד"ה רבי.

המשך טהרת כה"ג ביוה"כ

חימום מי הטבילה ביוה"כ - אם היה כה"ג זקן או איסטניס היו מחממים לו חמין מערב יוה"כ ומטילים אותם ביוה"כ לתוך המים הצוננים, כדי שתפוג צינתם. ולר"י היו מכינים מערב יוה"כ עששיות של ברזל, ומטילים אותם לתוך הצונן, ואין כאן איסור מצרף - שהנחתן ברזל מן האש תוך מים הברזל מתחזק ומתקשה), דאיירי שלא הגיעו העששיות לצירוף - שהם צוננים במקצת ואינם מתחזקים ע"י המים, ולאביי אע"פ הגיעו לצירוף מותר, כיון שאינו מתכוין לצרף, ואע"פ שלאביי בדאורייתא דבר שאין מתכוין אסור, כדאמר אביי דאיצטריך קרא להתיר מילה במקום בהרת כרבי יהודה שדבר שאין מתכוין אסור, הכא צירוף דרבנן הוא, ורבנן לא גזרו באינו מתכוין אפילו במדינה. ולא גרסינן אין שבות במקדש, דהא תלה טעמא באין מתכוין. רש"י.

דעת התוס' בכללי דבר שאין מתכוין ופסיק רישיה, ומלאכה שאינה צריכה לגופה - דעת התוס' (ד"ה הני) שרבי יהודה אוסר דבר שאין מתכוין גם באיסור דרבנן, (ולר"ש מותר), וכן מבואר בשבת שלר"י אסור לתת מים לתוך מיחם משום מצרף (אך י"ל שמייחם צירוף שלו הוא גמור מלאכתו, משא"כ עששיות). ועל כן מבארים התוס' שדבר שאין מתכוין

יעשה שש בתחילה ואחד בסוף, דכתיב "בהטיבו את הנרות" בלשון רבים.

ואח"כ **קטורת** במזבח הפנימי, דכתיב "בהטיבו את הנרות" ואח"כ כתיב "יקטירנה".

ואח"כ מקטירים את **האברים** של התמיד על המזבח החיצון, דבקטורת נאמר "בבוקר בבוקר" ובאברים כתיב "בבוקר".

ל"ד. ואח"כ **מנחה**, דכתיב "וערך עליה העולה" - עולה הראשונה, ללמד שאין להקריב דבר אחר לפני תמיד של שחר. לרש"י העולה משמע שהעולה תהיה ראשונה, ולתוס' (ד"ה העולה, השני) הכונה לעולה הכתובה ראשונה בפרשת פנחס, או שהכונה שהיא הוקרבה ראשונה לכל קרבנות הציבור, וכמ"ד עולה שהקריבו אבותינו לפני הר סיני עולת תמיד היתה (ויש מ"ד שזה היה עולת ראייה). והקשו התוס' (ד"ה העולה, הראשון) שבזבחים מבואר שלומדים להקדים את התמיד לשאר הקרבנות מדכתיב "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד" שמזה לומדים שתדיר קודם, ולא מדכתיב "העולה", ותירצו שקדימת תמיד לנדריים ונדבות נלמדת מהעולה, אבל מוספין שהם קרבן ציבור א"א ללמוד מזה, ומ"מלבד עולת הבוקר" לומדים להקדים תמיד למוסף, אבל נדריים ונדבות שהם תדירים יותר ממוספין א"א ללמוד מזה. עוד תי' התוס' שמ"העולה" לומדים להקדים הקטרת התמיד, ומ"מלבד עולת הבוקר" לומדים להקדים שחיטת התמיד.

ואח"כ מנחת **חביתין**, דכתיב "עולה ומנחה".

ואח"כ **נסכים** של התמיד, שגם להם יש שם מנחה.

ואח"כ **מוספים** אם זה שבת, דכתיב "זבח ונסכים".

ואח"כ **בזיכים**, דכתיב ב' פעמים "ביום" לאחר אחר המוספים דביום משמע בעצם היום ולא בבוקר (כמו שב"פ בבוקר בא להקדים). וי"א שבזיכים קודמים למוספים, גז"ש חוקה חוקה ממנחת חביתין, ומדכתיב ב' פעמים ביום לומדים שלא להקדימם לנסכים.

תמיד של בין הערבים היה אחרון, דכתיב "והקטיר עליה חלבי השלמים" עליה - על העולה שכתובה בראש המקרא שהיא תמיד של שחר השלם כל הקרבנות כולם, ולא על תמיד של בין הערבים.

לרבנן הסדר הוא דם התמיד ואח"כ ה' נרות ואח"כ קטורת ואח"כ סיום הטבת נרות, והא דאיתא במתני' שקטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים, לא מנה התנא את הנרות, דבסידרא לא קמיירי, וה"ה

שלישי ורביעי לומר שזה הבד המובחר ביותר. תוד"ה בד). והא דכתיב ביחזקאל "ולא יעלה עליהם צמר וכו' ולבשו בגדים אחרים" הכונה לבגדים פחותים מהם, שהעבודה הראשונה היא חשובה ומכפרת, והשניה אינה אלא לפנות את המקום, דאין כבוד שיהיו מונחים שם. השיעור הנ"ל הוא משל ציבור, ואם רצה להוסיף מוסיף משלו.

ל"ה: כהן שעשתה לו אמו כתונת יכול ללבושה ביוה"כ ולעבוד בה עבודת יחיד - הוצאת כף ומחתה, ובלבד שימסרנה לציבור דסוף סוף היא עבודת ציבור, (וי"מ שהכונה לקריאת הפרשה), ואין חוששים שמא לא ימסור יפה. ואפילו לרבנן דס"ל ששומרי ספחים בשביעית נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, ולא יעשו בחינם (כדעת רבי יוסי), שמא לא ימסרו לציבור יפה, שאני כה"ג שהוא גדול בתורה וידוע שיש למסור יפה, ועוד דכיון שכל כבוד כהונה שלו מסר ליה יפה אגב חביבות שעובד בה. ובן בוכרי שסובר שמותר לכהן לתת מחצית השקל כיון שהוא מוסרו לציבור, י"ל שבזה לכו"ע מוסרים לציבור יפה כיון שכל ישראל שוקלים, ומשום שכל רווח הבא מן הקרבנות הוא שלהם. תוד"ה נ"חוש.

רבי ישמעאל בן פאבי עשתה לו אמו כתונת של מאה מנה, ועבד בה עבודת יחיד, ומסרה לציבור. ורבי אלעזר בן חרסום עשתה לו אמו כתונת מב' רבוא מנה, ולא הניחוהו אחיו הכהנים ללבושה מפני שהיה נראה כערום, שאע"פ שכל חוט הוא כפול שש, היה זה כיון הנראה בכלי זכוכית.

חיוב עסק התורה בכל מצב

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה. (רמב"ם הלכות תלמוד תורה).

עני שבא לדין, אם באו ב"ד שלמעלה לחייבו בדין אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, ואם אומר שהיה טרוד במזונותיו אומרים לו כלום היית עני מהלל הזקן. אמרו על הלל הזקן שבכל יום היה משתכר טרפעיך והיה נותן חציו לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו, ופעם אחת לא מצא להשתכר ולא נתנו השומר להכנס ועלה ונתלה וישב על פי הארובה כדי לשמוע דברי אלוקים חיים משמיעה ואבטליון, והיה זה ערב שבת ותקופת טבת וירד עליו שלג, וכשעלה עמוד השחר מצאו עליו ג' אמות שלג,

לר"י בכל התורה אסור מדאורייתא, אבל בשבת דכתיב בה מלאכת מחשבת זה אסור מדרבנן, ואין שבות במקדש, והיכא דהוי פסיק רישיה, כגון החותה גחלים בשבת כדי לכבות את הגחלים העליונים והובערו התחתונים מאליהם (כריתות כ'), לרבי יהודה אף בשבת חייב חטאת, דכמתכוין דמי, ואף היכא שגם אינו מתכוין וגם הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה רבי יהודה מחייב, ור"ש פטר במלאכה שאינה צריכה לגופה, ואפילו בחבורה ובהבערה, דילפינן ממשכן. אמנם לא חשיב דבר שאין מתכוין אלא היכא שאינו רוצה שהמלאכה תיעשה, כגון בחותה גחלים והובערו התחתונות, אבל בחותה גחלים כדי להתחמם, אע"פ שאין כוונתו להבערה, דיש לו מספיק גחלים, מ"מ כיון שזה לא מפריע לו לא חשיב אין מתכוין, ולכן הפטור הוא רק מצד מלאכה שאינה צריכה לגופה. והא דמבואר בשבת ק"ג. שהתולש עולשין, שזה פסיק רישיה שיש בזה יפוי לקרקע, בארעא דחבירה פטור לר"ש (אבל אסור, וכדלהלן), אבל בארעא דידיה חייב אף לר"ש, דאנן סהדי שהוא מתכוין ליפוט. ולפי זה צ"ל שצירוף עשיות אינו פסיק רישיה, דאל"כ הוי מדאורייתא. ודעת הערוך דפסיק רישיה שאסור לר"ש היינו בדבר שהוא נהנה, אבל בדבר שלא איכפת לו אם יקרה או לא (יפוי קרקע חבירו, סחיטה בדבר שהולך לאיבוד), והערוך מביא כמה ראיות לדבריו, והתוס' דוחה ראיותיו (כוונת הגמ' שאינו אסור מדאורייתא אבל מדרבנן אסור, כוונת הגמ' שזה לא מלאכה כלל), והביאו ראיות שאף בפסיק רישא דלא איכפת ליה אסור מדרבנן.

ל"ה. טבילה שניה - הביאווהו לבית הפרוה (על שם מכשף שבנאה ששמו פרווה. ובתוס' מביאים ש"מ שהוא חפר מחילה תחת הקרקע כדי לראות עבודת כה"ג), וזה היה בקודש דטבילה שניה טעונה מקום קדוש, פרסו סדין של בוץ (כדי שיזכור שעבודות היום בבגדי בוץ) בינו לבין העם, פשט וירד וטבל, עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי לבן ולבש וקידש ידיו ורגליו. ועוד היה מקדש ידיו ורגליו לרבנן לפני הפשיטה, ולר"מ אחרי הפשיטה, ומחלוקתם נתבארה לעיל ל"א:

בגדי כהן גדול ביוה"כ

בגדי הלבן - לר"מ בשחר היה לובש בגדי פשתן ממדינת פלוסין שהוא חשוב ומעולה, ששונים י"ב מנה, ובין הערבים בגדים שלובש להוצאת כף ומחתה היו בגדי פשתן ממדינת הנדווין והיינו כוש, ששונים שמונה מאות זוז. ולרבנן בשחר היה שונים י"ח מנה, ובין הערבים של י"ב מנה, ואין לפחות משיעור ל' מנה לשניהם, ויכול להוסיף לאחד ולגרוע מאחר. ומה שלכו"ע בגדי שחר עדיפי, דכתיב בהו ד' פעמים בד (בד ראשון לגופיה, שני לומר שלא ילבש גם בגדי זהב, שלישי לומר שהוא טוב יותר משאר השנה, ורביעי לומר שהוא טוב משל ערבית. אי נמי

המזבח נראה משם. והיה הזבח עומד בצפון דקדשי קדשים טעונים צפון ופניו למערב ואחוריו למזרח.

הסמיכה והידוי בקדשי קדשים - הסומך - הבעלים עומד במזרח - אחוריו למזרח ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שני הקרניים של הזבח, וצריך ליזהר שלא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הזבח. בחטאת ואשם מתוודה על החטא שמחמתו הביא את הקרבן, ובעולה לריה"ג מתוודה על עון לקט שכחה פאה ומעשר עני שאינם בכלל וידוי מעשרות, (ובתוספתא לא גורסים מעשר עני, כיון שמה שנאמר בידוי מעשרות "ליתום ולאלמנה, זה מעשר עני. רש"י. אבל דעת התוס' (ד"ה ומעשר) שבברייתא אפשר לגרוס מעשר עני, כיון שאין לו וידוי בפני עצמו, ועוד שידוי מעשרות הוא כשעשה כדן וכאן הידוי הוא כשלא עשה כדן). ולר"ע אין עולה באה לכפר אלא על עשה ולא שניתק לעשה אבל על לא תעשה ענוש מלקות, וכריתות ומיתות ב"ד זה עונשם. (ולאו שבכללות ולא שאין בו מעשה אע"פ שאין לוקים עליהם, כיון שאין להם תיקון או כפרה במקום אחר, אינם מתכפרים ע"י עולה. תוד"ה על). לרבי ירמיה נחלקו אם לאו דנבילה דכתיב בתריה "לגר אשר בשערך תתננה ואכלה" הוא לאו גמור שהרי אין זה תיקון, דאחרי שאכל את הנבילה אינו יכול לתתה לגר או לנכרי, וממילא לוקים עליו, והכונה שמתחילה יתן לגר או לנכרי ולא יאכל, או לא אע"ג דע"כ עשה דבתריה מעיקרא משמע, כיון שאחרי הלאו כתוב עשה, ולא דמי ללאו דחסימה. (וכתבו התוס' (ד"ה לאו) דלא קאמר לאו דטריפה איכא בינייהו, דכתיב בתריה "לכלב תשליכון אותו", כיון שלא זה כולל איסור אכילת בשר קדשים שנפסלו ביוצא, ועל זה לא נאמר "לכלב תשליכון אותו. וי"ג לאו דנבילה וטריפה איכא בינייהו. עוד כתבו התוס' שהמחלוקת היא רק בלאו דנבילה, אבל בלקט שכחה ופאה לכו"ע הם מתכפרים ע"י עולה, לריה"ג משום שיש אחריהם עשה, ולר"ע משום דס"ל כרבי ישמעאל שאף אם עשה מזה עיסה עדיין הוא מחויב בלקט שכחה ופאה). ולאביי לכו"ע לאו דנבילה לאו גמור כיון שלא שייך לתקן אחרי שאכל, ונחלקו אם הא דכתיב "תעזוב" זה ציווי שמתחילה יעזוב ואינו ניתק לעשה, או שכוונת התורה שאם עבר על הלאו יעזוב והוא ניתק לעשה.

מקום עמידת פרו של כה"ג - מבואר במתני' שהפר של הכהן גדול היה עומד בין האולם ולמזבח. הגמרא אומרת שדין זה נכון לראב"ר ש' ולרבי הנ"ל בענין מקום שחיטת עולה, והעמידו את הפר של הכה"ג דווקא בין האולם למזבח, משום חולשא דכהן גדול שלא יכבד עליו נשיאת מזרק הדם מרחוק. ולהלן ל"ז. מבואר דמתני' כראב"י והפר היה עומד "בבין האולם

ורחצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה ואמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת.

עשיר שבא לדין אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר שהיה טרוד בנסיו אומרים לו כלום היית עשיר יותר מר"א בן חרסום. אמרו על ר"א בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדם אלף ספינות בים. ובכל יום היה נוטל נאד קמח על כתפיו והולך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. פעם אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא, אמר להן שיניחוהו וילך ללמוד תורה, אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחין אותך. ומימיו לא הלך וראה אותן, אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה.

רשע שבא לדין אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף. אמרו על יוסף הצדיק שבכל יום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, והחליפה בגדים בכל שחרית וערבית, ולא נשמע לה, אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורים, אמר לה ד' מותיר אסורים, הריני כופפת קומתך, ד' זקף כפופים, הריני מסמא את עיניך - ד' פוקח עורים, נתנה לו אלף ככרי כסף לשכב אצלה להיות עמה ולא רצה לשמוע אליה. "לשכב אצלה" - בעולם הזה, "להיות עמה" - לעולם הבא.

מקום וצורת הסמיכה, ונוסח הידוי,

בקדשי קדשים, ובפרו של כה"ג ביוה"כ

קדשי קדשים שחיטתם בצפון, וכן הדין בפרו של כה"ג, הגמ' מבארת מה נחשב צפון, ומהי צורת עמידת הקרבן והסומך בזמן הסמיכה, ומהו נוסח הידוי, בקדשי קדשים, ובפרו של כהן גדול ביום הכיפורים.

ל"ו מקום שחיטת קדשי קדשים - לרבי יוסי ברבי

יהודה צריך לשחוט קדשי קדשים בין הקיר הצפוני של המזבח לכותל העזרה, כנגד כל המזבח שהיה ל"ב אמה, אבל לצד מערב ומזרח אע"פ שהוא צפון העזרה אינו צפון לענין שחיטה, דכתיב "על ירך המזבח". לר"א בר"ש גם בין האולם למזבח - ממערב למקום הנ"ל נחשב צפון. ורבי מוסיף מקום דריסת רגלי הכהנים וישראל - ממזרח למקום הנ"ל. אבל מן החליפות - המקום שהאולם עודף על ההיכל, ששם יש כ"ד חלונות לכ"ד משמרות להנחת הסכינים הנקראים חלף בלשון ערבי ולפנים לכו"ע פסול כיון שאין

סמוך לפתח המזרחי, דכתיב "והעמיד אותם לפני ד' " ושם זה כבר נקרא לפני ד', הסגן היה מימינו, (לא מימינו ממש שהרי המהלך לימין רבו הרי זה בור, ולא מאחוריו שהמהלך אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח, אלא היה מצדד אצדווי, כדי לכסות את רבו), וראש בית אב משמאלו מאחוריו וכו', ושם היו ב' שעירים, וקלפי היתה שם, ובה ב' גורלות כדכתיב "אחד לד' ואחד לעזאזל", והיו שווים (ולא אחד מכסף ואחד מזהב, או אחד קטן ואחד גדול), והגורלות יכולים להיות עשויים מכל דבר, וא"צ שיהיו משל זהב כמו הציץ, והגורלות היו מתחילה מאשכרוע, ויהושע בן גמלא כשנתמנה לכה"ג עשאה משל זהב, והיו מזכירין אותו לשבח.

אלו מזכירים אותם לשבח

כשמזכירים צדיק צריכים לברכו, כמבואר להלן ל"ח: שלומדים דבר זה מדכתיב במשלי "זכר צדיק לברכה", ולכן כשהזכירה המשנה שכן גמלא עשה את הגורלות מזהב הזכירה אותו לשבח, והמשנה מביאה עוד צדיקים שעשו דבר למקדש ומזכירה אותם לשבח, ומאידך אבל על הרשעים נאמר "ושם רשעים ירקב".

מה עשה בן קטין לכיור ומדוע - בן קטין כ"ג היה עשה י"ב דד לכיור כדי שיהיו י"ב הכהנים העוסקים בתמיד מקדשים ידיהם ורגליהם בבת אחת. בשחרית שהיה הכיור מלא מקדשים מן העליון, ובערבית מן התחתון. וכן עשה בן קטין מוכני לכיור, והיינו גלגל לשקעו, כדי שלא יפסלו המים בלינה.

ל"ז: מה עשו מונבז המלך ואמו במקדש - מונבז המלך עשה ידות וכונים ואוגנים של הכלים של יוה"כ זהב, והיינו ידות הסכינים, וכן קת הנרגי וחציני, דאל"כ היה עושה גם את הכלי עצמו מזהב. הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל, שבשעה שהחמה זורחת יוצאים ממנה ניצוצות, ועל ידה ידעו העם שבירושלים מתי הגיע זמן ק"ש של שחרית דמצות ק"ש היא עם הנץ החמה, (אבל אנשי משמר היו משכימים לקרוא ק"ש שמה תימשך העבודה עליהם וימנעו מלקרות, ואנשי מעמד - ישראל העומדים על הקרבן בשליחות הציבור היו מאחרים עד אחרי גמר עבודת התמיד, והקורא עמהם לא יצא ידי חובה), וכן עשתה הילני טבלה של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה כדי שלא יצטרכו להביא ספר תורה, ולמ"ד (גיטין ס.) אין כותבין מגילה להתלמד, היתה כתובה תחילת הפרשה כל

ולמזבח" סמוך לשם, בצפונו של מזבח, כדי שיהיה הפר בצפון, שהרי לראב"י המזבח היה בדרום.

צורת עמידת הפר והסמיכה - ראש הפר היה לדרום, והכה"ג היה מעקם את ראשו שיהיו פניו למערב, ואין מעמידים אותו כשאחוריו למזבח שמא ירביץ גללים. והכה"ג היה עומד במזרח - כשאחוריו למזרח ופניו למערב, והיה סומך את ידיו עליו ומתוודה.

נוסח הוידוי - אנא (דילפינן כפרה כפרה ממה שאמר משה אחרי חטא העגל "אנא חטא העם הזה"), השם (דילפינן כפרה כפרה מעגלה ערופה, והגמ' שואלת למה לא ילפינן עגלה ערופה מחורב לומר אנא, ונשאר בקושיא) עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי, אנא השם כפר נא לעוונות ולפשעים ולחטאים שעויתי ושפשעתי וחטאתי לפניך אני וביתי, ככתוב בתורת משה עבדך "כי ביום הזה יכפר עליכם וכו', והם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (דכתיב "כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו", וי"א מדכתיב "זכר צדיק לברכה").

סדר הזכרת העוונות הפשעים והחטאים - לר"מ אומר עויתי פשעתי חטאתי, כדכתיב "והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאותם", וכתוב "נושא עוון ופשע וחטאה". ולחכמים אומר חטאתי עויתי פשעתי, כדמצינו בוידוים שנתוודו דוד ושלמה, דחטא היינו שוגג, ועוון זהו זדון, ופשע זהו מרד להכעיס, ואין להתוודות על השגגות אחרי שהתודה על זדון ומרד, והא דכתיב "נושא עוון ופשע וחטאה" הכונה שמשא אמר לפני הקב"ה שכישראל עושים תשובה עשה להם זדונות כשגגות. והלכה כחכמים.

מנלן שהכה"ג היה מתודה על פרו - כתיב "וכפר" והכונה בזה לכפרה ע"י דברים, כדמצינו שכפרה שנאמרה בשעיר לעזאזל היא ע"י דברים, ואין לומדים משעיר הנעשה בפנים שכפרתו ע"י דמים, דהכא כתיב וכפר לפני שנשחט הפר כמבואר בפסוק.

ל"ז. הטלת הגורלות על שני השעירים - הכה"ג הולך - חוזר לאחוריו למזרח העזרה לצפון המזבח (וס"ל לתנא דמתני' כרבי אליעזר בן יעקב שהמזבח היה בדרום, דכתיב "צפונה" שיהיה כל הצפון פנוי, ולפי זה הפר היה עומד סמוך לבין האולם ולמזבח) ולא היו מכניסים את השעירים לבין האולם ולמזבח, אלא היו עומדים

הקטורת. ורבי ישמעאל פגש אחד מבני בניהם ואמר לו שאבותיו ביקשו להרבות כבודם ולמעט כבוד המקום, ועכשיו כבוד מקום במקומו ומיעט כבודם. ורבי ישמעאל בן לוגא פגש זקן אחד מבניהם שראה את העשב המיוחד שהוא מעלה עשן כנגדו ושחק ובכה, בכה מפני שנזכר בכבוד אבותיו, ושחק מפני שעתיד הקב"ה להחזירה להם, ואמר ששבועה היא בידהם שלא להראות עשב זה לשום אדם. וזקן אחד מסר את מגילת הסממנים של הקטורת לריו"ח בן נורי, ואמר ר"ע שמעתה אסור לספר בגנותם. מכאן אמר בן עזאי שלא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתו, כי על כרחם בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך (-מזונותיך אינם משלחם אלא הם קצובים לך מן השמים) יתנו לך, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו ואין מלכות נוגעת בחברתה כשהגיע זמנה להתחלף אפילו כמלוא נימא.

ל"ח: הוגרס בן לוי היה יודע פרק בשרי ולא רצה ללמד שכשהיה נותן קולו בנעימה היה מכניס גודלו לפיו ומניח אצבעו בין הנימים (-שני חלקי השפם, כנגד מחיצת החוטם) היו אחיו הכהנים נרתעים לאחוריהם.

בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב, שהיה נוטל ד' קולמוסים בד' אצבעותיו וכותב תיבה (-שם ד') של ד' אותיות יחד, ולא מצא טעם למה לא הסכים, ולכן על הראשונים נאמר "זכר צדיק לברכה", שהוא נזכר לברכה מחמת מעשיו, כדכתיב "וד' אמר המכסה אני מאברהם" וכתיב התם "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום", ועל בן קמצר נאמר (ובמותני' איתא על אלו נאמר) "שם רשעים ירקב" (כדכתיב "ויאהל עד סדום" וכתיב התם "ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאד"), והיינו שאין לאדם לקרוא לבנו בשמו (וכתבו התוס' (ד"ה דלא) שאין לגרוס חנן בן אבשלום, שהרי אבשלום אין לו חלק לעוה"ב, אלא גורסים אבישלום. עוד דנים התוס' אם כשגם צדיק נקרא באותו שם כמו רשע אפשר לקרוא על שם הצדיק), ואפילו כשהוא נזכר עם חבירו הוא נזכר לרעה. ומה שמצינו בתינוק שנקרא דואג, ראה מה עלה בסופו, דמעשה בדואג בן יוסף שמת אביו כשהיה קטן, ובכל יום אמו נתנה לביהמ"ק זהב כשיעור המשקל שנתווסף בו, וכשגבר אויב טבחתי אמו ואכלתו, ועליו קונן ירמיהו "אם תאכלנה נשים פרים עוללי טיפוחים" ורוח הקודש משיבה ואומרת "אם יהרג במקדש ד' כהן ונביא" וזהו זכירה בן יהוידע הכהן.

המילה, והשאר רק ראשי התיבות. וכתבו התוס' (ד"ה אמר) שאף שזמן ק"ש כותיקין הוא לקרותה קודם הנץ ולגומרה עם הנץ, מ"מ ותיקין נמי מודו שזמנה עד ג' שעות.

ל"ח: נקנור נעשו ניסים לדלתותיו שנקבעו בשער המזרח של העזרה, ושל נחושת היו, והיו מזכירים אותו לשבח. שכשהביאם ממצרים עמד נחשול שבים לטבעו, נטלו אחת מהדלתות והטילוה לים כדי להקל על הספינה, ועדיין לא נח הים מזעפו, וכשרצו לזרוק את השניה חיבקה ואמר שיטילוה עימו ומיד נח הים מזעפו, והיה מצטער על הראשונה, וכשהגיעו לעכו ראו את הראשונה מבצבצת מתחת דופני הספינה, וי"א שבריה שבים בלעתה והקיאיתה ליבשה, ולכן אף כשהעשירו ושינו את כל הדלתות שבמקדש להיות של זהב אותם לא החליפו, מפני הניסים שנעשו בהם, וי"א מפני שהיתה נחושתם מזהבת, ולראב"י היתה מנחושת מזוקקת והיתה מאירה כשל זהב.

אלו מזכירים אותם לגנאי

בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים, והביאו אומנים אחרים מאלכסנדריה של מצרים, והם ידעו לאפות אבל היו אופים את הפת מחוץ לתנור מפני שלא ידעו לרדות מהתנור כמותם באופן שהלחם לא ישבר, שהלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה או כמין ספינה, והיתה הפת מתעפשת, ושלחו להחזיר את בית גרמו כדי להרבות כבוד שמים, דכל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו, ולא הסכימו עד שכפלו שכרם (מ"ב מנה לכ"ד מנה, וי"מ מכ"ד למ"ח), ואמרו שאינם רוצים ללמד כדי שלא ילמד אדם שאינו מהוגן ויעשה כך לע"ז, והזכירם לשבח על שלא נמצאה פת נקיה ביד בניהם שלא יחשדום שהם ניזונים ממעשה לחם הפנים, לקיים מה שנאמר "והייתם נקיים מד' ומישראל".

בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת, והביאו אומנים אחרים מאלכסנדריה של מצרים, והם ידעו לפטם אבל העשן היה מפציע לכאן ולכאן ולא היה עולה כמקל, והחזירום כדי להרבות כבוד שמים, ולא הסכימו עד שכפלו שכרם (כנ"ל), ואמרו שמה שאינם מלמדים כדי שלא ילמד מי שאינו הגון ויעשה כך לע"ז, והזכירום לשבח על שלא יצאה כלה מבושמת מבתיהם וכשנושאים אשה מתנים עימה שלא תתבסס, שלא יאמרו שהם מתבססים ממעשה

אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך, ואם של שם עלה בשמאלו ראש בית אב אומר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך, והיה נותן את הגורלות ע"ג שני השעירים שעומדים אחד בימין ואחד בשמאל, ונותן גורל שעלה בימין על שעיר של ימין, ואומר לד' חטאת, ולרבי ישמעאל היה אומר רק לד', והעם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

תנא דמתני' דס"ל שהכה"ג היה מוציא את ב' הגורלות הוא רבי חנינא סגן הכהנים, דס"ל שאין הסגן עושה מלאכה אלא אם ארע פסול בכהן גדול. ורבי יהודה אומר בשם רבי אליעזר שהכה"ג והסגן היו מכניסים כל אחד את יד ימינו, (דימין דסגן עדיף משמאלו של כה"ג, ולתנא דמתני' ימין הסגן שוה לשמאלו של כה"ג, וממילא עדיף שהכה"ג יעשה הכל), ולדבריו אם של שם עלה בידי הסגן אומר ראש בית אב לכה"ג דבר מילך - דבר דברי לד' חטאת, ואין אומר לו הסגן משום דחלשא דעתיה כיון ששל שם לא עלה בידו אלא ביד הסגן.

הקלפי היתה מעץ, ואין עושים אותה של כסף או זהב דהתורה חסה על ממוןם של ישראל. והקלפי היה של חולין, ואין מקדשים אותה, כי כלי שרת מעץ לא עבדינן.

אלו מעלות היו במקדש בזמן כהונתו של שמעון הצדיק - מ' שנה ששימש שמעון הצדיק בכהונה גדולה היה עולה גורל בימין, ולשון של זהורית (צמר סרוק ומשוך כמין לשון וצבוע אדום, וקושרים אותו בראש שעיר המשתלח) מלבין מאיליו, שזה סימן שהקב"ה מחל לישראל, ונר מערבי (למ"ד שהנרות היו מסודרים ממזרח למערב, הנר השני ממזרח הוא הנר המערבי, ולמ"ד שהיו מסודרים מצפון לדרום, הנר האמצעי שהיה מצודד כלפי מערב הוא הנר המערבי, ושאר הנרות היו מצודדים כלפי האמצעי) דולק אחר שכבו שאר הנרות, אע"פ שהיו מדליקים אותו הראשון, והוא עדות שהשכינה שורה בישראל, ואש של מערכה מתגבר ודולק מאיליו וא"צ להביא עצים חוץ מב' גזירי עצים של בין הערבים שהם חובה, מכאן ואילך רק לפעמים היה כך. ובימינו היה ברכה בעומר ושתי הלחם ולחם הפנים, וכל כהן היה מקבל כזית, יש אוכלו ושבע יש אוכלו ומותיר, מכאן ואילך נשתלחה בהם קללה שאינם מושביעים, וכל כהן מקבל כשיעור פול, הצנועים מושכים את ידיהם מפני שאינו מושביע והגרגרנים נוטלים ואוכלים, ומעשה באחד שנטל חלקו וחלק

עובדיה היה צדיק והיה דר בין שני רשעים - אחאב ואיזבל ולא למד ממעשיהם, ועשיו היה רשע והיה דר בין ב' צדיקים ולא למד ממעשיהם.

כשהקב"ה מברך את הצדיקים הוא מקלל את הרשעים, וכשהוא מקלל את הרשעים הוא מברך את הצדיקים.

צדיקים - אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו. ראה הקב"ה שצדיקים מועטים עמד ושתלם בכל דור ודור לקיום העולם. אפי' בשביל צדיק אחד העולם נברא, ומתקיים. כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא, וי"א שמי שבאה לידו עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חוטא, הקב"ה שומר עליו שלא יחטא עוד.

כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו, ומורידין אותו מגדולתו.

ל"ט. הבא ליטמא פותחין לו ואין מעכבים אותו מלחטוא, והבא ליטהר מסייעים אותו. עבירה מטמטמת מכל חכמה לבו של אדם. אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה, מלמטה מטמאין אותו מלמעלה, בעוה"ז מטמאין אותו בעוה"ב, אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, מקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, מקדש עצמו בעוה"ז מקדשים אותו לעולם הבא.

טורף בקלפי

הגורל לד' ולעזאזל

כתיב "ולקח אהרן את שני השעירים והעמיד אותם לפני ד' פתח אהל מועד, ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל". הגמרא מבארת כיצד היה נעשה הגורל, ואם הגורל מעכב, ועוד מדיני הגורל.

סדר הגורל - הכהן גדול היה טורף בקלפי - חוטף גורל במהירות, כדי שלא ימשמש ויכוין לקחת של שם בימינו מפני שזה סימן יפה ששל שם עולה בימינו, (ומטעם זה היתה הקלפי מחזקת רק ב' ידים), והיה מוציא משם ב' גורלות, אחד כתוב עליו לשם ואחד כתוב עליו לעזאזל, הסגן עומד בימינו וראש בית אב משמאלו,

הפר והשעיר והגורלות, מחלוקת עד מתי צריך השעיר לעזאזל להיות חי, האם אפשר להעביר את הגורל משמאל לימין, עד מתי צריך להשאיר את הגורל על השעיר, ומנסה להביא מהם ראייה אם העליה מעכבת או לא, וכדלהלן.

לרבי ינאי עלית גורל מתוך הקלפי מעכבת את העבודה, שזה קובע איזה שעיר לד' ואיזה שעיר לעזאזל, אבל הנחה על השעירים אינה מעכבת אלא מה שיצא ביד ימין קובע את השעיר הימני, ומה שיצא בשמאל קובע את השעיר השמאלי. ולריו"ח אף עליה אינה מעכבת ויכול לקרוא שם בלא גורל, אלא שחיסר מצוה. למסקנה (מ"א). הגמ' מוכיחה שעלית גורל מעכבת, ודלא כריו"ח.

והנה נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה אם דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ כגון בהיכל או בעזרה מעכבים אם שינה להקדים את המאוחר, או שאינם מעכבים ורק דברים הנעשים בבגדי לבן בפנים מעכבים, והגורל נעשה בבגדי לבן בחוץ. ללישנא קמא נחלקו רבי ינאי ורבי יוחנן אליבא דרבי נחמיה שזה מעכב, אם גם עליה מעכבת, או שההגרלה אינה נחשבת עבודה, אבל לרבי יהודה לכו"ע אין עליה מעכבת. וללישנא בתרא נחלקו אליבא דרבי יהודה, אם גם הגרלה אינה מעכבת, או דשאני הכא דכתיב "אשר עלה" ב' פעמים ושנה עליו הכתוב לעכב, דמקרא יתירא נפקא לן עיכובא, (והמ"ד השני סובר שכיון שזה לא נאמר בלשון ציווי זה לא מעכב. תוד"ה דתנא), אבל נתינה על השעירים כתובה רק פעם אחת "ונתן אהרן", ולכן לכו"ע אינה מעכבת. אבל אליבא דרבי נחמיה לכו"ע עליה מעכבת.

מ. תניא- מצוה להגריל ולהתוודות על השעיר המשתלח, דכתיב "והתודה עליו", **לא הגריל ולא התוודה כשר**, רבי שמעון אומר לא הגריל כשר לא התוודה פסול. עוד תניא מת אחד מהם לאחר ההגרלה, שא"א להגריל שוב אא"כ יביאו ב' שעירים חדשים ואחד ילך לאיבוד, מביא חבירו שלא בהגרלה דברי רבי שמעון. ומבואר שלר"ש גם ההנחה וגם ההגרלה אינם מעכבים. הגמרא מקשה מזה על רבי ינאי שסובר שההגרלה מעכבת. וצריך לפרש שבאמת לרבנן ההגרלה מעכבת ורק העליה לא מעכבת, ור"ש לא ידע מאי קאמרי רבנן, ואמר שאם כוונתם לעליה הוא חולק עליהם רק על הוידוי, ואם כוונתם להנחה אבל עליה מעכבא, הוא חולק עליהם שאף עליה אינה מעכבת.

סדר עבודות הפר והשעיר - הסדר שצריך להיות הוא וידוי על הפר, גורל, וידוי שני דפר ושחיתו, הכנסת כף ומחתה ונתינת הקטורת על האש, נתינה מדם הפר על הכפורת, שחית

חבירו והיו קוראים לו בן חמצן (-גזלן) עד יום מותו, ואף שגם אחרים חטפו, הוא חטף מחמצן אחר, או שהוא חטף ממי שהקפיד על כך. (תוד"ה טרף). ואותה שנה שמת ידע זאת ע"י שנכנס עמו זקן לבוש שחורים ולא יצא, ועד אז נכנס לבוש לבנים ויצא, ואחר הרגל חלה ז' ימים ומת, ואחר שמת נמנעו לברך ברכת כהנים בשם המפורש, שלא היה ראוי.

ל"ט: מ' שנה קודם החורבן לא היה הגורל עולה בימין, ולא היה לשון של זהירות מלבין, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות היכל נפתחות מאליהם סימן לאויבים לבוא, עד שגער בהם ריו"ח בן זכאי.

בשעה שבנה שלמה את בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב וכו', וכיון שנכנסו עכו"ם להיכל יבשו, ועתיד הקב"ה להחזירם לנו.

י' פעמים היה כה"ג מזכיר השם, ג"פ בכל וידוי, ואחד בגורל, והיה מעשה ונשמע השם עד יריחו שזה מרחק י' פרסאות, וציר דלתות היכל היה נשמע בח' תחומי שבת (והא דאיתא בתמיד שמיריחו היו שומעים קול שער גדול של היכל שנפתח, י"ל שפתיחת השער היתה נשמעת עד שם, אבל צירי הדלתות היו נשמעים רק ח' תחומי שבת, אי נמי עד ח' תחומי שבת ידעו להבחין שזה קול צירים, ומיריחו היו שומעים קול הברה בעלמא. תוד"ה וציר), ועיזים שביריחו היו מתעטשות מריח הקטורת, ונשים שביריחו אינן צריכות להתבשם וכלה שבירושלים אינה צריכה להתקשט מריח הקטורת, (והנה קול מראה וריח אין בהם משום מעילה אבל איסורא איכא, ואמר אביי דהיינו לעומדים בחוץ, וצ"ל שאין האיסור אלא שלא יקרבו עצמם לעזרה להריח יותר. תוד"ה כלה). וזקן אחד סיפר לרבי יהושע בן קרחה שהלך לשילה והריח ריח קטורת מבין כותליה.

אם הגורל לעיכובא או לא, ועוד מדיני הגורל

ישנם ב' חלקים בגורל הנעשה על שני השעירים שעומדים אחד מימין הכה"ג ואחד משמאלו. א' הוצאת הגורל מתוך הקלפי (עליה בלשון הגמרא) אחד בימין ואחד בשמאל. ב' הנחת הגורלות ע"ג השעירים. דעת ר"ש (מ). שאין הגורל מעכב כלל, וחכמים חולקים בזה על ר"ש. והנחת הגורלות לכו"ע אינה מעכבת. ולגבי הוצאת הגורל נחלקו בזה רבי ינאי ורבי יוחנן. והגמ' דנה אם הם נחלקו לפי רבי יהודה שדברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ אינם מעכבים, או שנחלקו אליבא דרבי נחמיה שסובר שהם מעכבים. והגמ' (מ. - מ:). מביאה כמה דינים שנאמרו בברייתות לגבי דיני הגורל (מחלוקת אם הוידוי מעכב, דיני שינוי בסדרי עבודת

עושה חטאת. וקמ"ל דלא נימא שאם היכא שגורל אינו מועיל בשעת לקיחה בין בשעת עשיה, כמו בקנין של זבים וזבות ויולדות שאחד מהם חטאת ואחד עולה, קריאת שם מועילה, [לרב חסדא (מ"א).] היינו דווקא בשעת לקיחתם, או בשעת עשייתם], ואין הכהן רשאי לשנותם, (אבל אם לא קרא שם בשעת לקיחתם אלא אח"כ לא חל עליהם השם ויכול הכהן לשנותם), כ"ש שבמקום שהגורל מועיל שלא בשעת לקיחה ושלא בשעת עשיה קריאת שם מועילה בשעת לקיחה ובשעת עשיה.

וכתבו התוס' (ד"ה ועשאו) שאין ללמוד מק"ו זה שבשאר מקומות יועיל גורל, דכתיב גבי גורל "ועשאו חטאת" לזה ולא לאחר. וע"ע בתוס' מה שביארו בדרשה זו, ובדרשה לענין יציאה בשש שנים בעבד עברי הנמכר לנכרי. עוד ביארו התוס' (בד"ה מה) דלא אמרינן שיוה"כ היה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, שא"ל ללומדו מהכלל, דרק אם יש פירכא אין ללמוד מהכלל, אבל בלאו הכי אפשר ללומדו בבמה מצינו או בק"ו.

מ"א. הגמ' מוכיחה מהדין הנ"ל שלפי רבי יהודה הגרלה מעכבא, דסתם סיפרא ר"י, ונדחו דברי ריו"ח.

דיני קרבן עולה ויורד בטמא שנכנס למקדש-

טמא שנכנס למקדש שהוא חייב קרבן עולה ויורד, אם היה עשיר והביא קרבן עני, לרבי אלעזר לא יצא, ולרבי חגא יצא. ואם היה עני שהוא צריך להביא שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, והפריש מעות לקינו, וחילק את המעות לשניים ואמר אלו לחטאת ואלו לעולה (לרב חסדא שאין הקינים מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשית כהן, איירי שאמר כך בשעת הפרשה לרבי אלעזר, דשעת הפרשה במעות דינה כשעת לקיחה בעופות), והעשיר שהוא צריך להביא קרבן עשיר והיינו רק בהמה לחטאת, אינו יכול להשתמש במעות שייחד לעולה לצורך החטאת כיון שקרא להם שם, אלא צריך להוסיף מעות אחרים עד דמי בהמה על אלו שייחד לחטאתו. ולרבי חגא אם אחר שהעשיר לקח גוזל אחד, אם לקחו לעולה שבוה הוקבעו המעות השניים לחטאת יוסיף על הכסף הנשאר ויקנה חטאת וגוזל זה ילך לנדבה (לקין המזבח, שאף שאין מקיצין בעולת העוף, היינו שלא קונים עוף לצורך כך, אבל עוף שהופרש לעולה מקיצים בו את המזבח. והתוס' דנים אם יכולים להביא אותו לעולת יחיד, או שכיון שלא לקח כל קרבנותיו לא נקבעו עבורו. תוד"ה והאי), ואם לקחו לחטאת שבוה הוקבעו המעות השניים לעולה, לא ישתמש בכסף הנשאר לחובתו, אלא מביא

השעיר ונתינה מדמו על הכפורת, נתינה מדם הפר על הפרוכת, נתינה מדם השעיר על הפרוכת, עירוב דם הפר והשעיר, ונתינה מהם על מזבח הפנימי. רש"י. אם הקדים ונתן מדם השעיר בפנים על בין הבדים לפני שנתן שם מדם הפר, או שהקדים ונתן מדם הפר בהיכל על הפרוכת לפני שנתן מדם השעיר בפנים, לא עשה כלום, ואם הקדים מתנות הפר בפנים להגרלה דשעיר אינו מעכב, ואם הקדים ונתן מדם הפר על המזבח הפנימי לפני שנתן מדם השעיר בהיכל, זה תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי נחמיה (לעיל ל"ט): אם דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ מעכבים.

מ: עד מתי צריך שהשעיר לעזאזל ישאר חי-

כתיב "יעמד חי לפני ד' לכפר עליו" והיינו שאם מת צריך להביא אחר, לרבי יהודה "לכפר" היינו שצריך שיהיה חי עד שעת מתן דם השעיר לד' וא"צ להמתין עד הוידי, ולר"ש צריך להיות חי עד שעת הוידי. ומחלוקת זו תלויה במחלוקתם לעיל האם וידוי מעכב או לא. רש"י. ולתוס' (ד"ה ואזדו) זה תלוי במחלוקת האם הגרלה מעכבת או לא, שלר"י כמו שאם מת המשתלח לפני מות דם השעיר הפנימי ישפך הדם ויביא שניים אחרים ויגריל מתחילה, (ואם נשפך הדם ימות השעיר המשתלח, כדאיתא לקמן ס"ב). ולר"ש אם מת קודם וידוי יביא אחר בלא גורל, ואם עדיין לא נזרק דם השעיר השני יזרוק את הדם ויביא אחר, וא"צ גורל אפילו לכתחילה דאין גורל בלא שני שעירים, ואין לשפוך את הדם או לאבד את השעיר כדי לעשות גורל ואם מת אחר וידוי א"צ להביא אחר אע"פ שלא שילחו לעזאזל, דשילוח אינו מעכב.

עלה גורל בשמאל א"א להחזירו לימין, בברייתא מבואר שר"ע אמר שהטעם הוא כדי שלא לתת מקום לצדוקים לרדות שיאמרו שאתם עושים כפי רצונכם. והגמ' שואלת שאם ההגרלה מעכבת מעיקר הדין א"א להחזירו לימין, שכבר קבע הגורל, ואין לומר דקאי כר"ש, שהרי ר"י ורבי נחמיה היו תלמידיו של ר"ע. (תוד"ה כיון). והגמ' מבארת שהכונה שאין להעביר את הגורל יחד עם השעיר משמאל לימין, כדי שלא לתת מקום לצדוקים לרדות.

א"צ להשאיר את הגורל על השעיר עד שעת שחיטה, דכתיב "אשר עלה" כיון שעלה שוב אינו צריך, ומ"מ מצוה איכא (לתירוץ א').

מתי הגורל קובע את שם הקרבן ומתי קריאת השם קובעת את שם הקרבן- איתא בסיפרא "ועשהו חטאת" הגורל עושה חטאת ואין קריאת שם

עשרה זוז או שקל, י"א שנחלקו בפרה, וי"א שנחלקו בשעיר המשתלח. ושל שעיר הפנימי אין בו שיעור, כיון שאינו אלא כדי שלא יתערב, ושל שעיר המשתלח יש בו צורך לידע אם הלבין. תוד"ה שלש. ובאותו יום שנחלקו בשעיר המשתלח מת רביא בר קיסי, ונתנו סימן שרביא בר קיסי מכפר כשעיר המשתלח מפני שמיתת צדיקים מכפרת.

שחיטת זר בפרה אדומה ובפרו של כה"ג-

לרב שחיטת פרו של כה"ג כשרה בזר, ואף שנאמר בו "אהרן" ו"חוקה", שחיטה לאו עבודה היא, אבל פרה אדומה פסולה בזר (וכן סובר רבי יצחק נפחא), דכתיב בה "אלעזר" ו"חוקה", ואף ששחיטה לאו עבודה היא (כתבו התוס' ד"ה שחיטה) שרש"י מבאר הטעם משום שהיא כשרה בזר, וכוונתו שכיון שהוכשרו כל הפסולים בשחיטה, כמו נשים ועבדים וטמאים, מסתמא אינה חשובה עבודה לפני המקום מאיזה טעם שיהיה. ורבינו יעקב מאורליי"ש מבאר שאינה עבודה מפני שהיא נוהגת גם בחולין. ורבינו שמשון מבאר שאינה עבודה משום בקבלה צריך לעמוד בפנים, ובשחיטה יכול לעמוד בחוץ ולשחוט בפנים), מ"ז הרי פרה היא קדשי בדק הבית שקדושתם קדושת דמים, שהרי היא נשחטת בהר המושחה, וממילא כל העבודות שוות בה, (התוס' ד"ה שאני) מביאים בשם רש"י שלרבנן פרה אדומה היא קדשי מזבח). ואין לומר שאם פרו של כה"ג כשר בזר כ"ש פרה אדומה, דמצינו במראות נגעים שאע"פ שאינה עבודה בעיא כהונה.

לשמואל שחיטת פרו של אהרן פסולה בזר, דכתיב בה "אהרן" ו"חוקה", אבל שחיטת פרה אדומה כשרה בזר (וכן סובר רבי אמי), דאף דכתיב בה "אלעזר" ו"חוקה", הא כתיב בה "ושחט אותה לפניו" שיהא זר שוחט ואלעזר רואה. והא דכתיב "ולקח אלעזר הכהן מדמה" בא הכתוב לומר שהקבלה פסולה בזר, (ולרב אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות).

דיני פרה אדומה

לעיל נתבאר דיני לשון של זהורית בשני שעירי יו"ה כ ובפרה אדומה, וכן נתבאר האם זר פסול בשחיטת פרו של כה"ג ביו"ה כ ובפרה אדומה. וכיון שהגמ' מביאה דינים אלו בפרה אדומה הגמרא ממשיכה לעסוק בעוד מדיני פרה אדומה, ומבארת כיצד דינים אלו נלמדים מן המקראות.

הסח הדעת בעבודות הפרה - אסור להסיח דעת בשחיטת הפרה ובשריפתה, (רב לומד דין זה מ"ושחט אותה לפניו" שאין להסיח דעת בשחיטה, ומ"ושרף את הפרה לעיניו" לומד רב שאין להסיח דעת

מהמעוות עולת נדבה, ואותו גוזל ילך למיתה, וא"א לפדותו, דאין פדיון לעוף וכן ללבונה ולכלי שרת, דלא נאמר פדיון אלא בבהמה.

מ"א: שינוי בקרבן מצורע - מצורע עשיר שהביא קרבן עני לא יצא אף לרב חגא, דילפינן הכי מקרא דכתיב "זאת תהיה תורת המצורע", אבל מצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, דהא רבי רחמנא "תורת", ואין לומדים דין טמא שנכנס למקדש ממצורע, דכתיב "ואם דל הוא".

קושר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח ומעמידו כנגד בית שילוחו - השער שיוציאו אותו משם, ולנשחט קושר כנגד בית שחיטתו, כדי שלא יתערב לא זה בזה ולא באחרים. ואח"כ אומר וידוי שני על הפר (ויבאר להלן מ"ג:).

שיעור לשון שעיר המשתלח ופרה אדומה-

לרב יוסף לשון של זהורית של שעיר המשתלח צריכה שיעור, כיון שצריך לחלקה לשניים ולקשור חציה בסלע וחציה בין קרניו, אבל לשון של פרה אדומה דכתיב בה "ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת", כיון שא"צ לחלקה אין בה שיעור והיא כשרה בכל שהוא. והא דתנא שכורכם לעץ ארז ואזוב בשעירי לשון ומשמע שיש עוד, היינו בזנב הלשון שכיון שהיו סורקים את הלשון במסרק צד אחד היה נעשה צר יותר.

רבא אומר שיש מחלוקת תנאים אם צריך שהלשון של הפרה אדומה תהיה כבדה ותפול לתוך עומק האש, דכתיב "והשליך אל תוך שריפת הפרה", או לא. דתניא שלרבי כורכם כדי שיהיו כולם באגודה אחת דבעינן שיקחום בבת אחת, ולרבי אלעזר ברבי שמעון כורכם כדי שיהיה בהם כובד ויפלו לתוך שריפת הפרה. ולדברי רבא מה שרבא אמר שעץ ארז ושני תולעת שנשרפו לפני שהגיעו לתוך השריפה כשרה, היינו לפי רבי, והא דאיתא בברייתא שאם נחרך הלשון לפני שהגיע לתוך השריפה מביא לשון אחר ונותן שם, היינו לרבי אלעזר ברבי שמעון. ולאביי בקולחת פסול ובנכפפת כשר דכיון שהיא סמוכה לגחלת זה נחשב "תוך שריפת הפרה".

מ"ב. ולרבי יונתן משקל לשון של פרה הוא עשרה זוז דבעי כובד, ושל שעיר המשתלח משקל ב' סלעים דבעי חלוקה, ושל מצורע שא"צ לא כובד ולא חלוקה מספיק שקל. ור"ש בן חלפתא ורבנן נחלקו אם השיעור הוא

הטעם הנ"ל. ונ"מ אם יכול להוציא חמור, שלת"ק מותר דליכא שמא יאמרו, ולרבי אסור דכתיב "אותה".

מ"ג. לא ישחוט פרה אחרת עמה, דכתיב "ושחט אותה".

אלו מעבודות הפרה נעשים דווקא ע"י כהן-

לקיחת עץ ארז ואזוב ושני תולעת נעשה ע"י כהן, וכהן הדיוט כשר בזה לכו"ע, דכתיב "ולקח הכהן וכו'". והא דכתיב "וכבס בגדיו הכהן" בא ללמד שהפרה יעשה בכיהונו בבגדי כהונה ולא בבגדי חול, וכך הדין לדורות דכתיב "וטמא הכהן", (ולמ"ד שצריך לדורות כה"ג, מילתא דאיתא בק"ו טרח וכתב ליה קרא).

זר ואשה כשרים **לאסיפת אפר הפרה**, דכתיב "ואסף איש טהור" איש להכשיר את הזר טהור להכשיר את האשה, אבל חש"ו פסולים דכתיב "והניח" וחש"ו אין בהם דעת להניח.

קידוש- הכל כשרים לקדש (-לתת מים על האפר בכלי חרס. רש"י. ובתוס' (ד"ה הכל) כתבו שנותנים את האפר על המים) חוץ מחש"ו ואשה וטומטום ואנדרוגינוס שהוא ספק אשה, (ויש מ"ד שפוסל בטומטום משום שהוא ערל, ומכשיר באנדרוגינוס ובאשה. תוד"ה הכל). דאחרי שכתוב "והניח" למעט חש"ו כתיב "ולקחו וכו' " לומר שרק מי שכשר לאסיפה כשר לקידוש, והא דכתיב "ולקחו" בלשון רבים ובהמשך כתוב "ונתן", בא ללמד שהלקיחה והנתינה כשרים בין ע"י אחד בין ע"י שניים, והא דכתיב "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזהר", איש בא למעט אשה וטהור בא להכשיר קטן, והוא עדיף מחרש ושוטה משום דאתי לכלל דעת (תוד"ה מאי). ורבי יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה ובאנדרוגינוס, דאחרי שכתוב "והניח" למעט חש"ו כתיב "ולקחו" בלשון רבים לרבות קטן, ואשה פסולה דכתיב "ונתן", והא דכתיב "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור", איש ממעט קטן, וטהור מכשיר אשה.

הזאה- הכל כשרים להזות חוץ מטומטום ואנדרוגינוס ואשה, וקטן שיש בו דעת אשה מסייעתו ומזה- אוזות לו את המים אפילו בשעת הזאה וטבילה. (תוד"ה אשה). ולר"י אשה כשרה וקטן פסול.

מ"ג: שיטת רבי יוחנן שכל השחיטות כשרות בזר ואף שחיטת הפרה, וחולק בזה על הברייתא ועל ר"ש בן יהוצדק רבו.

בשריפה, די"ל ששחיטה חמורה משריפה משום שהיא תחילת עבודה, וי"ל ששריפה חמורה משחיטה משום שבה מוכשרת הפרה. ושמאל שלומד מ"ושחט אותה לפניו" שיהיה זר שוחט ואלעזר רואה, לומד הכל מ"ושרף את הפרה לעיניו", וכן אין להסיח דעת באסיפת אפרה ובמילוי מים לקידוש, דכתיב "למשמרת למי נדה", אבל השלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת לאו גופה דפרה ניהו ואין הסח הדעת פוסל בהם.

מ"ב: עבודות הפרה בלילה ובאשה- הזאת מימיה

אין כשרים אלא ביום דכתיב "הוא יתחטא בו ביום השלישי", ואין כשרים אלא באיש דכתיב "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור". והנה כתיב "תורת" ללמד שגם שאר עבודות הפרה כשרים רק ביום ובאיש, ומאידך כתיב "זאת" שרק הזאה כשרה רק ביום ובאיש, ועל כן מרבים ששחיטתה, קבלת דמה, הזאת דמה ז' פעמים אל נוכח פני אהל מועד, שריפתה, השלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת, כיון שאינם כשרים אלא באיש, אינם כשרים אלא ביום. אבל אסיפת אפרה מילוי מים וקידוש כיון שהם כשרים באשה כשרים גם בלילה.

הזאת מי פרה כשר בזר.

הקדמה בביאור הלימודים דלהלן- סדר עבודות

הפרה, יש מהם ש"משמע מוציא מיד משמע" והיינו שמשמעות דין מסוים מוציאה ממשמעות הדין שלפניו, שיש שכשר בזה ופסול בזה או להיפך, ויש מהם ש"משמע ממילא" שמשמעות הדין השני היא להשוותו לדין הראשון. וכדלהלן.

האם צריך כה"ג לעבודות הפרה- י"א שעבודות

הפרה נעשים ע"י כה"ג, גז"ש חוקה חוקה מיוה"כ, וי"א שהם נעשים אף ע"י כהן הדיוט, דכתיב "ונתתם אותה אל אלעזר הכהן", אותה לאלעזר ולא לדורות לאלעזר.

אין להוציא פרה אחרת יחד עם הפרה אדומה.

לת"ק לומדים דין זה מדכתיב "והוציא אותה" ולא אחרת עימה, כדתנן שאם הפרה לא רוצה לצאת לא מוציאים איתה פרה שחורה, ות"ק היינו ר"ש דדריש טעמא דקרא, ולדבריו הטעם הוא כדי שלא יאמרו ששחטו פרה שחורה, ולא עוד פרה אדומה כדי שלא יאמרו ששחטו ב' פרות. ולרבי לומדים מהפסוק ללא

ולפנים, ובשעת הקטרה פורשים גם מבין האולם ולמזבח, ואמר רבי אלעזר אומר שדווקא בשעת הקטרה דהיכל שהוא סמוך פורשים גם מבין האולם ולמזבח, אבל בשעת הקטרה דלפני ולפנים לא.

כשם שפורשים מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה, כך פורשים בשעת מתן דם פר כהן משיח שטעה להחיר יסור ועשה על פי הוראתו, ומתן דמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב, ופר העלם דבר של ציבור, ושעירי עבודת כוכבים שעבדו הציבור בהוראת בי"ד וצריכים להביא פר לעולה ושעיר לחטאת, ומתן דם השעיר על הפרוכת, דילפינן גז"ש כפרה כפרה מזוה"כ.

מ"ד: מעלות הקדושה דאורייתא או דרבנן - רב

אדא בר אהבה רצה להוכיח שמעלות הקדושה (ירושלים, הר הבית, החיל, עזרת נשים, עזרת ישראל, עזרת כהנים, בין האולם ולמזבח, היכל, קודש הקדשים) הם מדאורייתא מהלכה למשה מסיני, דאי לאו הכי למה צריך לפרוש מבין האולם ולמזבח שמה יכנסו בשוגג, וא"צ לפרוש מכל העזרה. והגמ' דוחה שי"ל שא"צ לפרוש מן העזרה כיון שהמזבח החיצון מפסיק ומינכרא מילתא.

רבא רצה להוכיח שקדושת האולם וההיכל היא אחת, דאם הם ב' קדושות והפרישה מהאולם היא גזירה, הרי אין גזירים גזירה לגזירה. והגמ' אומרת שי"ל שקדושת אולם ובין האולם ולמזבח הם קדושה אחת, אבל קדושת היכל ואולם הם ב' קדושות.

ההבדלים בעבודה בין יוה"כ לכל יום

המשנה (מ"ג:) מביאה כמה הבדלים שהיו בין העבודה הרגילה שהיתה במקדש בכל יום, לבין עבודת יום הכיפורים, והגמרא מבארת שטעם שינויים אלו הוא מפני חולשת הכהן גדול שהיה שרוי בתענית וכל עבודות היום אינם כשרות אלא בו, או מפני כבודו של הכהן גדול, וכן היתה מערכה נוספת על המזבח החיצון ביוה"כ לצורך הקטרת שהיה מקטיר לפני ולפנים.

בכל יום היה חותה בשל כסף והיה לוקח גחלים ממערכה שניה של קטורת ומכניסם למזבח הפנימי לקטורת שחרית וערבית, מפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל, ומערה בתוך של זהב, וביוה"כ היה חותה בשל זהב ובה עצמה היה מכניס, משום חולשא דכה"ג שזה טירחא לערות מכלי אל כלי.

בכל יום היה חותה בשל ד' קבין ומערה לתוך של ג' קבין, ונתפזרו לו קב גחלים, והיה מכבדם לאמה - סילין

טבול יום כשר בפרה, דכתיב "וזהה הטהור על הטמא".

המשך עבודות יוה"כ

וידוי שני על הפר - הכה"ג סומך ב' ידיו על הפר ומתוודה, אנא ד' חטאתי וכו', ומוסיף בוידוי זה "ובני אהרן עם קדושך", אבל בוידוי ראשון לא מזכיר בני אהרן, דמוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב. ואיתא להלן (מ"ד.) שכפרת הכה"ג קודמת לכפרת ביתו, ואח"כ אחיו הכהנים, ואח"כ כל ישראל, דכתיב "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל".

שחט את הפר וקיבל במזרק את דמו, ונתנו למי שהוא ממרס (-מגיס) בו על הרובד הרביעי (-שורה רביעית של אבני השיש שמהם עשויה הרצפה) שמחוץ להיכל (ולא בפנים, דכתיב "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וכו'"), ואף דאיתא לקמן מ"ד. שהיו פורשים גם מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה ומתן דמים בהיכל, המירוס היה נעשה רק בשעת ההקטרה לפני ולפנים. תוד"ה אמר) כדי שלא יקרוש כשהוא עוסק בעבודת הקטורת.

הקטורת - נטל מחתה ועלה לראש המזבח, ופינה גחלים אילך ואילך, וחותרה מן המעוכלות הפנימיות, ירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה. הקטורת מכפרת על לשון הרע, דיבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי.

מתי אסור להיות באהל מועד

מ"ד. כתיב לגבי עבודת כה"ג ביוה"כ "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", "באהל מועד" ממעט עזרה, "בקודש" מרבה משכן שבמדבר ובשילה ובית המקדש (ובתוס' (ד"ה בשילה) דנים האם בכל מקום צריך פסוק מיוחד לרבות שהדין כולל גם משכן וגם מקדש, או שבעלמא א"צ פסוק מיוחד כיון שמשכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן, ושאי הכא דכתיב "אהל מועד" שזה מיותר), "בבואו לכפר" מרבה שלא רק בשעת הקטרה צריך לפרוש משם אלא גם בשעת מתן דמים, "עד צאתו" מרבה שעת יציאתו.

מההיכל פורשים בין בשעת הקטרה דהיכל על המזבח הפנימי שחרית וערבית בין בשעת הקטרה לפני ולפנים, בין בזמן מתן דמים בהיכל בין בזמן מתן דמים לפני

האש שעל המזבח היה משמשת להקרבת הקרבנות, ומלבד זה היו לוקחים ממנה גחלים לצורך הקטורת בבוקר ובערב וכן לצורך הדלקת המנורה, ולומדים מהפסוק שהיתה מערכה נפרדת עבור הקטורת. וביורה"כ היו מוסיפים מערכה נפרדת כדי לקחת ממנה גחלים לקטורת של יורה"כ. וי"א שהיתה עוד מערכה בכל יום כדי שאם האש במערכה הגדולה תיחלש יקחו ממנה עצים. וי"א שהיתה עוד מערכה לאברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב. אסור לכבות אש על המזבח דכתיב "לא תכבה", ולהלן יבואר האם האיסור הוא גם כשהאש אינה על המזבח.

מנין המערכות - לר"מ בכל יום היו במזבח ד' מערכות וביורה"כ ה'. לרבי יוסי בכל יום ג' וביורה"כ ד', ולרבי יהודה בכל יום ב' וביורה"כ ג', וכדלהלן. בכל יום היתה מערכה גדולה, ומערכה שניה של קטורת, דכתיב "היא העולה על מוקדה" זו מערכה גדולה, "ואש המזבח תוקד בו" זו מערכה שניה של קטורת. לרבי יוסי היתה עוד מערכה של קיום האש שלוקחים ממערכה זו אם אין אש של מערכה גדולה מתגבר, דכתיב "והאש על המזבח תוקד בו". ולרבי מאיר היתה עוד מערכה לאברים ופדרים שלא נתעכלו - שלא ניתנו על המערכה או שניתנו ולא הספיקו להתעכל, (ולרבנן סודרם על המזבח או על הכבש או על הסובב (שהוא מחצי מזבח ולמעלה ודינו כמזבח שאין לינה מועלת בו, אבל לא על היסוד, כדי שלא יפסל בלינה. עוד אפשר שאסור להורידם מהמזבח, אבל לסדרם על הסובב או הכבש מותר. תוד"ה סודרן), עד שיעשה את המערכה הגדולה ומחזירים לשם). וביום הכיפורים לכו"ע היו מוסיפים עוד מערכה ליטול גחלים להקטיר לפני ולפנים, דכתיב "והאש", ואפילו מי שלא דורש ו' דורש ו"ה, אבל קטורת של מזבח הפנימי הרי היא כקטורת של כל השנה.

הצתת אליתא קיסמים דקים להדליק בהם המערכה הגדולה צריכה להיות בראשו של מזבח ושעמווד שם, ונעשית ע"י כהן ובבגדי כהונה.

מ"ה: עיכולי עולה שפקעו מהאש מחזירים למזבח, עיכולי קטורת אין מחזירים.

מהיכן לוקחים אש - לקטורת בכל השנה, ולמחתה ביורה"כ, ולהדלקת המנורה, לוקחים ממזבח החיצון. קטורת דכתיב "ואש המזבח תוקד בו". מנורה דכתיב "אש תמיד" (שנאמר בה להעלות נר תמיד) תוקד על המזבח, (ומ"מ אין לזה מערכה מיוחדת, כיון שלא לקחו גחלים אלא רק היו מדליקים פתילות. אי נמי מדכתיב "תמיד" משמע שמדליקים אותה מאש שדולקת תמיד. תוד"ה תמיד).

היוצא לנחל קדרון. ולרבי ישמעאל בנו של ריו"ח בן ברוקה היה מכניס לתוך של קביים ונתפזרו קביים. ולרבי יוסי בכל יום היה מערה משל סאה לתוך של ג' קבין, ורב אשי מפרש כוונתו שהיה מערה מסאה מדברית שזה ה' קבים ירושלמיות לשל ג' קבים ירושלמיות ונתפזרו ב' קבים. ביורה"כ היה חותה בשל ג' קבין ובה היה מכניס, והיה מוסיף מלא חפניו.

בכל יום היתה כבדה מפני שגלדה (-דופנה) עבה וידה קצרה ולא היה לה ניאשתיק (-טבעת, לקיים "ונשמע קולו". רש"י. ובתוס' ביארו בשם הירושלמי שהכונה לנרתיק, כדי שלא יכוה, מפני שביורה"כ היו הגחלים שוהים זמן רב במחתה עד עבודת הוצאת כף ומחתה, והיתה המחתה מתחממת מאד, והיו מחברים את הנרתיק במסמרים כדי שלא יהיה חציצה), והיה זהבה ירוק, והיתה הקטורת דקה, ומקריב פרס (-חצי מנה) בשחרית ופרס בין הערבים. וביורה"כ היה גלדה רך, וידה ארוכה כדי שתהא זרוע כה"ג מסייעת ע"י שיכניס ידה תחת זרועו, והיה לה ניאשתיק, והיה זהבה אדום והיינו זהב פרויים שדומה לדם הפרים, והיתה הקטורת שהיה מכניס לפני ולפנים דקה מן הדקה ע"י שהיה מחזירה למכתשת בערב יורה"כ ושוחקה הדק, דכתיב "דקה", ומכניס מלוא חפניו לפני ולפנים, מלבד מה שהיה מקטיר כמו בכל יום על המזבח הפנימי. (ז' מיני זהבים הם: זהב, זהב טוב - שכשצורפים אותו אינו נחסר כלום, זהב אופיר, זהב מופז - שדומה לפז - שהוא צהוב כמרגליות. רש"י. ובתוס' הביאו שירושלמי מפרש שנקרא כך על שם מקומו. זהב שחוט - שהוא נטוה כחוט מפני שהוא רך, זהב סגור - שבשעה שמזכרים אותו כל החנויות נסגרות, זהב פרויים - שדומה לדם הפרים).

מ"ה. מקום העליה בכבש - בכל יום הכהנים עולים בצד מזרח של הכבש שהוא לימין העולה, דכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח ואם לא יעלו במזרח יצטרכו ללכת שלא לצורך, וביורה"כ כה"ג עולה ויורד באמצע, כדי להראות כבודו שהוא עושה עצמו כבן בית, וחיבתם של ישראל שהוא שלוחם.

בכל יום כה"ג מקדש ידיו ורגליו מן הכיור, והיום מהקיתון של זהב, מפני כבודו. ולרבי יהודה בכל יום הכה"ג היה מקדש ידיו ורגליו מהקיתון של זהב.

מנין המערכות שהיו במזבח החיצון ושימושם, ודיני האש שעל המזבח

שאפשר מחזירים אחר טהורים, ורק תחילתו שזה עיקר הכפרה דוחה טומאה.

ולרבה סופו דוחה טומאה כיון שתחילתו ג"כ דוחה טומאה אם אין כהן אחר, אבל אינו דוחה שבת כיון שתחילתו אינו דוחה שבת דתמיד של ערב שבת נפסל דמו בשקיעת החמה.

מ"ו: המכבה אש שנלקחה למחתה ולמנורה- ללישנא קמא אם כיבה בראש המזבח חייב לכו"ע משום "לא תכבה", ואם הניחה בקרקע וכיבה, לאביי חייב כיון שזה אש מהמזבח, ולרבה פטור כיון שכבר ניתקה מהמזבח. וללישנא בתרא בהניח בקרקע לכו"ע פטור, ובראשו של מזבח אחר שניתקה ממערכתה לאביי חייב כיון שזה אש של המזבח, ולרבה פטור כיון שכבר ניתקה. וכתבו התוס' (ד"ה כי) שדעת רבינו שמחה שלפי הסוגיה כאן מה שמבואר לעיל (מ"ד:) שהגחלים שלא נכנסו לתוך המחתה מכבדם לאמה, אין הכונה לאמת המים שבעזרה, שהרי אסור לכבותם, אלא הכונה למקום ששמו אמה. אבל דעת התוס' שכיון שבכונה לוקח יותר גחלים מהנצרך אין איסור לכבות מה שנשאר, ורק מה שעדיין ראוי למצוה אסור לכבות. ורבי ברוך ברבי יצחק תירץ כנ"ל, עוד תירץ שמכבדם לאמה היינו לאחר שכבו.

המוריד גחלת מע"ג המזבח וכיבתה חייב לכו"ע, כיון שלא ניתקה לצורך מצוה אחרת.

הוציאו לו

הכנסת הקטורת והגחלים לקודש הקדשים

כתיב "ולקח מלוא המחתה גחלי אש מעל המזבח, ומלוא חפניו קטורת סמים דקה, והביא מבית לפרוכת, ונתן את הקטורת על האש לפני ד', וכסה ענן הקטורת את הכפורת אשר על העדות ולא ימות".

לעיל מ"ג. נתבאר שהכה"ג נוטל מחתה וחותרה גחלים מהמזבח לצורך הקטרת הקטורת לפני ולפנים, אח"כ הגמרא ביארה איזה הבדלים יש בין המחתה של יוה"כ לשל שאר ימות השנה, וסדר המערכות במזבח שביוה"כ היו מוסיפים מערכה לצורך הקטורת, ולהלן יבואר סדר חפנית הקטורת והכנסתה והקטרתה לפני ולפנים.

מ"ז: הוציאו לו כף ריקנית מלשכת הכלים, ומחתה גדושה של קטורת מלשכת בית אבטינס, (והמחתה הקודמת שימשה לגחלים), חפן קטורת מלוא חפניו

מחתה ביוה"כ "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד' " איזהו מזבח שרק מקצתו לפני ד' בצד מערב הוי אומר זה מזבח החיצון, אמנם א"צ לקחת דווקא מלפני ד' כנגד הפתח ממש ולא מהצדדים. אמנם לכתחילה בעינן לקחת מנגד הפתח ממש. (תוד"ה אבל). עוד ביארו התוס' (ד"ה הוה) שבזה וכן בנר המערבי דכתיב "לפני ד'", כיון שידענו שמקומם בעזרה בהכרח כוונת הכתוב שיהיו במערב, אבל בשחיטת קדשים קלים לולא הפסוק היתה כשרה בכל העיר, וקמ"ל לפני ד' שצריך דווקא בעזרה, אבל אין קפידא היכן בעזרה, וכן לגבי תנופה. ורבינו יצחק הבחור מבאר דהא דתנופה במזרח ושחיטה בכל מקום, משום דבשחיטה לא נאמר לפני ד' אלא בסמיכה, (וי"ל שסמיכה צריכה להיות במזרח, או שלומדים משחיטה בק"ו או בהקש שא"צ דווקא מזרח), ובשחיטה יש פסוק שהיא כשרה בכל מקום.

מ"ו. מערכה לאברי עולה שנתותר-

לר"מ אברי עולה שנתותרו היו עושים להם מערכה בפני עצמם וסודרם אפילו בשבת. הגמרא אומרת שגם אברים פסולים היו מקריבים שם אם משלה בהם האור דמהאי שעתא נעשו לחמו של מזבח, וללישנא בתרא גם כשרים היו מקריבים שם דווקא במשלה בהם האור. ועיין בתוס' (ד"ה אבל) שלשני הלישנות בחול אף אברים פסולים שלא משלה בהם האור עושים להם מערכה בפני עצמם, והחילוק בין משלה בהם האור ללא משלה הוא לענין שבת, וי"ל שאין חילוק בין הלישנות אלא מה החידוש, אבל לשתי הלישנות אף אברים כשרים עושים להם מערכה בפני עצמם רק במשלה בהם האור. ובאופן אחר כתבו התוס' שמה שאברי חול אינם קרבים בשבת היינו דווקא בלילה, אבל סמוך לבוקר שניתנה שבת לידחות לצורך סידור המערכה אברי חול קרבים אז אפילו בלא משלה בהם האור, והחילוק בין הלישנות הוא שלל"ק עושים מערכה בפני עצמם לאברים פסולים שמשלה בהם האור ולכשרים אף בלא משלה, ולל"ב אף לכשרים עושים מערכה רק בשלטה בהם האור. וקמ"ל בר קפרא שלא רק ביוה"כ שחל ביום א' שמקריבים בו חלבי שבת היתה מערכה זו, אלא גם ביוה"כ שחל באמצע השבוע.

ולרב חסדא (בדעת רב הונא שאמר שתמיד תחילתו דוחה וסופו אינו דוחה) תמיד תחילתו דוחה שבת וטומאה, אבל סופו - תמיד של ערב שבת דוחה שבת כיון ששבת הותרה בציבור, ואינו דוחה טומאה להקטיר חלביו ואבריו (ורק דמו נזרק, אי נמי תחילתו היינו הקטר חלבים, וסופו היינו אברים שנתותרו מבערב. והפירוש הראשון נראה. רש"י. אבל דעת התוס' (ד"ה תחילתו) כמו הפירוש השני) כיון שטומאה דחווה היא בציבור - בקושי הותרה וכל כמה

אבל גבי קמיצה מפורש שלא יעשה מידה לקומץ), או שהכונה שלא יחסר ולא יותיר. ואין לומר שהכונה שיעשה מידת הכף לפי מידת חפניו, דיותר טוב שהכף תהיה גדולה יותר, דאי לא הכי כשמערה מידי לתוכה א"א שלא יפול מעט על הארץ. תוד"ה וכך.

דיני קמיצה

הגמרא מבארת דיני קמיצה שנאמרו במנחות, ובמה דיני חפינת הקטורת שוים לדיני קמיצה, ואח"כ מבארת הגמרא דיני חפינת הקטורת.

אין לעשות מידה לקומץ דכתיב "בקומצו".

מ"ז: איך קומצים - כתיב "בקומצו" והיינו שצריך שלא יהיה הקומץ מבורץ (-מבצבץ מכל צד), אלא חופה ג' אצבעותיו על פיסת ידו. ובמנחת מחבת ומרחשת מוחק באגודלו מלמעלה ובאצבעו הקטנה מלמטה, וזו היא מעבודות הקשות שבמקדש (מפני שהם אפיוות תחילה וחוזר ופותתם, וקשה קמיצתם להיות מבורצת יותר מקמיצת מנחת סולת שבירוציה נופלים מאליהם. רש"י. והתוס' (ד"ה וזו) כתבו דהיינו כמ"ד שקופל לשתיים ושתיים לארבעה, אבל למ"ד פותתם עד שמוחזרים לסולתם אינו קשה יותר משאר המנחות), וכן מליקה וחפינה הם מהעבודות הקשות שבמקדש.

בין הביניים של מלוא קומצו - בין הביניים (-בין האצבעות) מבחוץ הוי שיריים ומבפנים קומץ הוא, וביניהם ספק נינהו (-וכתבו התוס' (ד"ה הדר) שכוונת הגמרא שלא תאמר שבין הביניים זה או קומץ או שיריים, אלא זה ודאי דבר מסופק שאין אדם יכול לעולם לעמוד עליו. אי נמי כוונת הגמ' לומר שאין צד שבין הביניים זה טבל, אלא זה או קומץ או שיריים, ונ"מ שאם נתערב בחולין שבעזרה שייך בזה ביטול), ועל כן לכתחילה יקמצו כהנים שמנים שאין להם רווח בין האצבעות, ואם אין שם כהנים שמנים, לר"א הסובר שאפשר להעלות שיריים (-אברי חטאת שהוקטרו אימוריהם ונתערבו באברי עולה שהם כליל) לשם עצים, דכתיב "לריח ניחוח" אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשם עצים, יקטיר את הקומץ, ואח"כ יקטיר את מה שבין הביניים ויתנה שאם זה שירים הרי הוא מקטיר לשם עצים, אבל אם יש שמנים יקמצו שמנים, דלא התיר ר"א אלא כשאין ברירה אחרת. ולא יקטירם לשם קומץ דאיכרי כאן כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו, ולא יקטיר קודם את השיריים, דשיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירים עליהם את הקומץ, ואפילו לרבי יוחנן שסובר שמקטירים את הקומץ, אותם שיריים

מתוך המחנה ונתן לתוך הכף, הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו, וכך היתה מידתה (יבואר להלן).

הטעם שלקח את הקטורת בכף ולא בידיו אף דכתיב "והביא", משום שצריך להכניס את הקטורת והגחלים בפעם אחת, דכתיב "ולקח מלוא המחנה גחלי אש מעל המזבח מלפני ד' ומלוא חפניו קטורת סמים דקה והביא מבית הפרוכת", ואם יקח את הקטורת בידיו ועליה יניח את המחנה, נמצא שיצטרך בקודש הקדשים להוריד את המחנה בשיניו, ואף לפני מלך בשר ודם אין עושים כך כ"ש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכיון שצריך כלי לוקח כף כדאשכחן בנשיאים כף אחת מלאה קטורת. וכתבו התוס' (ד"ה הוציאו) דמהאי טעמא לא עושים מחנה ארוכה שיאחזנה בבית השחי וראשה יהא מונח על ידיו או על זרועו השמאלית וישמטנה בנחת, אי נמי א"א שלא יפלו מעט גחלים לרצפה ובעיני מלוא המחנה גחלי אש.

נטל את המחנה בימינו ואת הכף בשמאלו. ואף שהקטורת שבכף היא העיקר ולא הגחלים שבמחתה, מ"מ כיון שהגחלים מרובים וחמים לקח את המחנה בימינו, וכיון שהקטורת מועטת וצוננת לקח את הכף בשמאלו. ואפילו בזמן שהקטורת והגחלים היו שוים כגון כהן שחפניו גדולים והוא חופף ג' קבין כך היה הדין כיון שברוב הכהנים הגדולים הגחלים מרובים.

רבי ישמעאל בן קמחית היה חופף ד' קבין, ואמר הטעם מפני שזרד אמו עלה לגג, י"מ שאכלה ערסן בימי עיבורו וערסן יפה לחולה וסתר נשים מעוברות הם חולות ואוכלות זרד וערסן כדי להברות אותן ואת העוברים, ושל אמו גבר על כולן, וי"מ שכוונתו לשכבת זרע שאין הולד נוצר מכל הטיפה אלא מן הברור שבה, ושל אמו גבר. ופעמיים נטמא מרוק של נכרי ביוה"כ, פעם אחת שימש ישבב אחיו תחתיו, ופעם אחת שימש יוסף אחיו תחתיו, ונמצא שב' פעמים ראתה אמו ב' כהנים גדולים ביום אחד, ושמשו ז' מבניה של קמחית בכהונה גדולה, ואמרה שזכתה לזה מפני שמימיה לא ראו קורות ביתה שערות ראשה, ואיתא בירושלמי "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה" -אשה צנועה ראוי לצאת ממנה כה"ג הלבוש משבצות זהב. אמרו לה הרבה עשו כן ולא הועילו.

וכך היתה מידתה - יש לפרש שהיה חוזר וחופנה בפנים - מערה אותה מתוך הכף לתוך חופניו ונתנה על הגחלים שבמחתה, או שאם רצה לעשות כלי מידה לפי מידת חפנו עושה, (וא"כ אין ראייה לאחד מב' דינים אלו,

בקרקע ויגביה את הקטורת בידי ויתננה על הגחלים, דאפילו אם ידיו ככלי שרת ואין הקטורת נפסלת כשנפלה ואספה, מ"מ אין לעשות כן לכתחילה בכל שנה, דאפילו לפני מלך בשר ודם אין עושים כן. (תוד"ה או). (קבלת דם היא מדם הנפש - דם קילוח שהנפש יוצאת בו, ולא מדם העור ולא מדם התמצית, דכתיב "מדם הפר", וצריך לקבל את כל הדם דכתיב "ואת כל דם הפר ישפוך").

טבול יום שנגע במקצת הקטורת שבכלי פסל את כולה כיון שהכלי קידש את הקטורת קדושת הגוף, (כמו בסולת וקטורת של שאר השנה ולבונה וגחלים), וכן לינה פוסלת את הקטורת. רש"י שואל למה הגמ' לא הוכיחה מהא דתנן במעילה שקומץ לבונה קטורת מנחת כהנים מנחת כהן משוח ומנחת נסכים מועלים בהם משהוקדשו, קדשו בכלי הוכשרו ליפסל במחוסר כיפורים ובטבול יום ובלילה. וריב"א (תוד"ה מדפסיל) מתרץ ד"ל דהתם איירי בקטורת של כל השנה, שהיא צריכה כלי, אבל קטורת של יוה"כ שמן הדין היה להכניסה בלא כלי אלא בחפניו אי לא דלא אפשר, י"ל שאין הכלי מקדשה. ור"י מתרץ ד"ל דהתם לינה פוסלת וחייבים עליה משום נותר וטמא רק מדרבנן, ולכן אינה נטמאת ע"י צירוף כלי. ורבינו יצחק בן אברהם מפרש שאף ששייך צירוף כלי בדרבנן, מ"מ הגמרא מדייקת ממה שטבול יום פוסל ע"י צירוף כלי, שהקטורת צריכה כלי. והתוס' מתרצים שאין ראייה ממעילה משום ד"ל שהקטורת הוזכרה שם רק לענין שמועלים בה משהוקדשה.

מחשבת פיגול - חישב בחפינה להקטירה למחר פסלה, כמו שמחשבה בזמן הקמיצה פוסלת במנחה, (ולמ"ד הקטרה מפגלת במנחה פשיטא שגם בקטורת הליכה והקטרה מפגלים. תוד"ה יליף).

מ"ח: רב פפא מסתפק מה האם מחשבה בזמן חתיית הגחלים פוסלת את הקטורת מפני שמכשירי מצוה כמצוה והוי כמחשבה בזמן העבודה, או לא. ובאופן אחר מבאר רש"י שהספק הוא האם המחשבה פוסלת את הגחלים מלהקטיר עליהם. (וכתבו התוס' (ד"ה חישב) שאין להוכיח ממה ששייך צירוף כלי בגחלים וכן לינה פוסלת שגם מחשבה תפסול, דאי לא חשיבא עבודה לא פסלה בה מחשבה). ומה הדין אם צריך שהכה"ג יעשה בעצמו את החפינה דכתיב ולקח והביא, או שגם אם חבירו חפן ונתן לתוך חפניו כשר כיון שיש כאן מלוא חפניו, תיקון.

מ"ט. הולכת דם בשמאל פסולה, וכן זר ואופן שיכור (התוס' (ד"ה זר) מביאים שרש"י בזבחים מפרש ששיכור היינו שתוי יין, ורבינו חיים מבאר שהכונה לשאר דברים המשכרים), ובעל מום, בקבלה הולכה ובזריקה פסולים, וכן יושב פסול, ואם זר עשה מעשה איצטבא שאחז את הדם אחרי שקיבלו כהן ולא קירבו

אסורים באכילה. (תוד"ה ואמר). ולרבנן דפליגי על ר"א יקמצו דווקא כהנים שמנים.

צורת הקמיצה היא כדקמצי אינשי - כשצד האצבעות נמצא למטה, ולא יקמוץ מעט רק בראשי אצבעותיו. רב פפא מסתפק מה הדין אם קמץ בראשי אצבעותיו שכן ידו למטה והכניס ראשי אצבעותיו לקמח וקמוץ ומילא את כל אורך כף ידו, או מלמטה למעלה - שגב ידו למטה ותחב אצבעותיו לתוך הקמח וכפף אותם לתוך כף ידו, או מן הצדדים דוחק גב ידו והסולת נכנסת בין האצבעות לתוך כף ידו, או שדיבק את הקומץ בדופן הכלי, או שהפך את הכלי והדביק הקומץ בקרקעיתו (שיש כאן הנחה בתוכו אבל אין כאן הנחה בתוכו כתיקנו) אם הכלי מקדשו. תיקון. והקשו התוס' (ד"ה בעי) מה הצד שבהפך ודיבק בקרקעית כשר, והרי אין כלי שרת מקדש אלא בפנים, ושמא י"ל דאיירי שהפך תוכו לחוץ ואת מה שבחוץ לפנים, ורש"י מפרש שבפנים היינו בעזרה, וקשה דא"כ הוה ליה למימר בקודש.

דיני חפינת הקטורת

כתיב "ולקח מלוא המחטה גחלי אש מעל המזבח, ומלוא חפניו קטורת סמים דקה". לעיל נתבאר דיני לקיחת הגחלים מעל המזבח, וחלק מדיני חפינת הקטורת, ולהלן יבואר כיצד היה נוטל את הקטורת למלוא חפניו, ועוד מדיני חפינת הקטורת.

צריך לחפון כדחפני אינשי - כשחודה של כף היד לכיוון מטה. ורב פפא מסתפק מה הדין אם חפן בראשי אצבעותיו או מלמטה למעלה או מן הצד או שחפן כל יד בפני עצמה וקירבן זו לזו. תיקון.

מ"ח. מלוא חפניו היינו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות צף בגובה מעט.

רב פפא מסתפק אם גם בחפינה בין הביניים (-בין האצבעות) שבאמצע הוי ספק כמו בקמיצה, או שכאן מביא הכל דכתיב "מלוא חפניו והביא", תיקון.

נתפזר ממלוא חפניו - בקבלת דם קרבן אם נשפך על הרצפה מצואר הבהמה פסול, דכתיב "ולקח מדם הפר" - דם מהפר יקבלנו, וקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין. ואם נשפך מן הכלי ואספו כשר. ורב פפא מסתפק בנתפזרה הקטורת ממלוא חפניו אם יכול לאסוף, האם ידו כצואר הבהמה או ככלי, תיקון. ואין להוכיח שידי אינם ככלי שרת ממה שהכה"ג לא מכניס את הקטורת בחפניו ועליה המחטה, וכשמגיע ירפה ידיו קצת זו מזו באופן שרק הקטורת תפול לרצפה, ואח"כ יניח את המחטה

בשינוי, ועוד שהיה צריך להזהר מאד שלא להכוות מהגחלים, אבל במנחת חוטא אף שהקושי בקמיצה ליישרה גדול יותר מפני שאינה מגובלת, מ"מ צער אין שם.

הנחת הקטורת - "א שצוברה כדי שיהא עשנה שוהה לבוא, ו"א מפזרה כדי שיהא עשנה ממחרת לבוא.

המשך סדר ודיני הקטרת הקטורת בדף נ"א: .

דיני פר יום הכיפורים

לעיל דנה הגמרא האם היכא שהכה"ג שחפן את הקטורת מת יכול הכה"ג החדש להכניסה לפניו, או שצריך לחפון מחדש בחוץ. ולהלן הגמרא דנה מה הדין כשמת הכה"ג אחרי שחיתת הפר, אם צריך לשחוט פר אחר, ומבאר עוד מדיני פר יוה"כ.

שחט את הפר ומת י"א שיכול כהן אחר לזרוק את דמו, וי"א שאינו יכול, ונחלקו בפירוש הפסוק "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר" אי בפר ולא בדמו של פר, (והא דכתיב "והוציא את כל הפר" לאחר שחיתה, י"ל דהיינו שיוציא את כולו - כל מה שנשאר ממה שהיה פר. אמנם כיון דכתיב "ואת פר החטאת וכו' " דאיירי לאחר שחיתה, צ"ל שעור ובשר ופרש לכו"ע נחשבים פר, ורק הדם לא נחשב פר), או שגם דמו של פר חשיב פר. רב אשי אמר שמסתבר שגם דם הפר נחשב פר, דכתיב "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר", והמ"ד השני מבאר שהכונה שאהרן הוכשר ע"י הפר לבוא אל הקודש.

מקומות דביעין דווקא חי - במינוי לקרבן פסח אין נמנים ומושכין ידיהם אלא עד שישחט, ואף למ"ד שגם דמו של פר חשיב פר, דרשינן "מהיות משה" מחיותיה - בעוד שהויתו קיימת דשה. וכן בפדיון פטר חמור אין פודים בשחוטה דיליף שה מה מפסח (ועיין בתוד"ה שאני שהאריכו לבאר דרשה זו), (וכן אין פודים בעגל או בחיה או בשחוטה או בטרפה או בכלאים של עז ורחל אע"פ ששניהם נחשבים שה, או בכוי הבא מן התיש ומן הצביה) ומ"מ מדכתיב "תפדה" "תפדה" ילפינן שא"צ תמים זכר ובן שנה.

למה כשמת הכה"ג הפר לא נפסל - אף שחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא, מ"מ פר של כה"ג שנשחט ומת הכה"ג אינו מת, י"א דטעמא משום דחטאת ציבור היא כיון שהפר בא לכפר גם על אחיו הכהנים, ואין חטאת ציבור מתה (ואף שדינה לרעות ולא מקריבים

למזבח, כשר, כדכתיב "וישחטו הפסח ויזרקו הכהנים" ורב ששת רצה להוכיח שהולכה בשמאל כשרה מדתנן נטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו. ואין להוכיח מהא דתנן שהיה הזוכה להעלות לכבש את הראש והרגל של התמיד מוליך את הרגל של ימין ביד שמאל ואת הראש בימינו, ובית עזרה לחוץ ומקום החתך כלפי הכהן דרך כבוד, דהתם הולכה שאינה מעכבת דאין כפרה אלא בדם, ואף אם לא הוקרבו האברים כשר.

רפואה בשבת - כל האוכלים אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה, ובמקום סכנה מותר לשחוק סממנים לשנתות. ורבי חנינא התיר במקום סכנה לשחוק ולשתות שחלים בשבת, וחדש בזה שהם מרפאים, דרבי חנינא היה בקי ברפואות.

כה"ג שמת לאחר החפינה - ריב"ל מסתפק בחפון הכהן גדול ומת האם חבירו צריך לחפון בעצמו או לא, לרב פפא אם חופן וחוזר וחופן חבירו נכנס בחפינתו, ואם אינו חוזר וחופן יש להסתפק אם צריך לחפון בעצמו, (רש"י מבאר שאם צריך לחפון גם בחוץ וגם בפנים, ממילא מועיל שהכה"ג השני יחפון רק בפנים, אבל דעת התוס' (ד"ה א') שאם חייבים לחפון ב"פ צריך שאותו כה"ג יעשה את שניהם, וכוונת הגמרא שאם יכול לחזור ולחפון כמה שירצה ובלבד שלא יחסר ולא יותיר, וחכמים תיקנו שיחזור ויחפון בפנים שמא נפל לו מעט מן הקטורת בדרך, א"כ במת בחוץ חוזר הכה"ג השני וחופן ונכנס, דליכא אלא הבאה אחת, אבל אם צריך לחפון רק פעם אחת, א"כ י"ל שצריך להביא קטורת אחרת). ולרב הונא בריה דרבי יהושע אדרבה אם חופן וחוזר וחופן אין חבירו נכנס בחפינתו, דא"א שלא יחסר או יותיר כיון שאין חופניהם שוות, ואם אינו חוזר וחופן יש להסתפק אם חבירו נכנס בחפינתו.

קטורת שחפנה קודם שחיתת הפר לא עשה ולא כלום.

מ"ט: צורת החפינה בפנים - מניח את המחתה בארץ, ואח"כ אוזח את הכף בראשי אצבעותיו וי"א בשיניו ויד הכף כלפי בין זרועותיו, וע"י אגודליו הוא מקרב את הכף עד שתגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו, וראש הכף מגיע לגובה כף ידו, ומטה את הכף על צידה עד שתשפך הקטורת לחפניו, וזו מעבודות הקשות שבמקדש מלבד מליקה וקמיצה. וכתבו התוס' (ד"ה והאיכא) שעבודות אלו יש בהם צער, מליקה שמולק וחותרת המפרקת בציפורניו, ובקמיצת מנחת מאפה יש צער למחוק באגודלו מלמעלה ובאמצע קטנה מלמטה וליישר דבר קשה, ובחפינה הצער הוא ליטול את הכף

עושה תמורה ואם המיר המקדיש אינה תמורה, דאין ממירין בשל אחרים, והתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו לתתה לכל כהן שירצה.

חילוקי דינים בין הקרבן לבין תמורתו - חומר בזבח מבמתמורה שנוהג ביחיד כבציבור, ודוחה שבת וטומאה (והיינו בקרבן ציבור), ועושה תמורה (והיינו בקרבן יחיד, ואילו של אהרן וקרבן פסח דוחים שבת וטומאה ועושים תמורה, אך י"א שאין שוחטים את הפסח על היחיד, ובפר"ח יו"כ הגמרא הסתפקה לעיל אם עושה תמורה), משא"כ בתמורה. וחומר בתמורה מבזבח שחלה קדושת הגוף על בעל מום קבוע בשעת התמורה, ואם בא לחללה אינה יוצאה לחולין אלא לענין זביחה ואכילה בלבד אבל לא ליגזז וליעבד, דאין חילוק לענין תמורה בין תם לבעל מום, (וכן התמורה חלה בטעות. תוד"ה חומר) משא"כ בזבח שאם הקדישו לפני שהומם אינו יוצא ע"י פדיון ליגזז וליעבד, אבל אם קדם מומו להקדשו לא חלה עליו אלא קדושת דמים ויוצא בפדיונו להיות חולין גמורין. ובכור ומעשר חלים על בעל מום קבוע, דבכור קדושתו מוחם בין תם בין בעל מום, וכן במעשר כתיב "לא יבקר בן טוב לרע", ואינם יוצאים לחולין ליגזז וליעבד, בכור אין לו שום פדיון דכתיב בבכור, לא תפדה", וכן במעשר כתיב "לא יגאל".

נ"א. חגיגה נחשבת קרבן ציבור משום שהיא באה בכנופיא - כשעולים לרגל, משא"כ פסח שאף שפסח ראשון בא בכנופיא, פסח שני לא בא בכנופיא.

פסח ראשון דוחה שבת וטומאה, ופסח שני לת"ק דוחה את השבת ואינו דוחה את הטומאה, שהרי כל מה שנדחה לפסח שני זה בגלל הטומאה. ולרבי יהודה דוחה אף את הטומאה, דכתיב "ככל חוקת הפסח יעשו אותו", והתורה החזירה עליו לעשותו בטהרה, אבל אם לא זכה יעשה בטומאה. ועיין בתוס' (ד"ה דוחה) שביארו מחלוקת ת"ק ור"י בדרשות.

המשך סדר הקטרת הקטורת

לעיל (מ"ז. - מ"ט): נתבארו סדר ודיני חפנית הקטורת בחוץ ונתינתה לתוך הכף, ונטילת גחלים מהמזבח ע"י מחתה, שאח"כ היה הכהן גדול לוקח את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו והולך לקודש הקדשים. ולהלן יבואר סדר הליכתו לקודש הקדשים, וסדר הקטרת הקטורת ע"ג הגחלים.

נ"א: מקום הליכת הכה"ג בהיכל - לרבי יהודה היה מהלך בדרום בין המזבח למנורה, דסבר שפתח

אותה, י"ל שדין רעהי בה הוא דרבנן, ולא גזרו רבנן אלא בדבר שבחטאת יחיד מתה, אבל הכא שלא מתו כל בעליה שהרי אחיו הכהנים קיימים, ועוד שיש כה"ג אחר תחתיו, לא גזרו רבנן. תוד"ה חטאת). רבא ס"ל שלא נקראת חטאת ציבור אלא חטאת השותפין והיינו הכהנים, ונ"מ במה שאין הכהנים נקראים ציבור, שאם טעה ב"ד של כהנים בהוראה אינם מביאים פר העלם דבר של ציבור כשאר שבטים, דלא איקרו קהל אלא אלו שנטלו נחלה. וכתבו התוס' (ד"ה ונפקא) שהגמרא לא אומרת נ"מ לחזר אחרי טהורים, שבקרבן ציבור אין מחזירים למ"ד טומאה הותרה בציבור, ובקרבן השותפין מחזירים. דאין בזה נ"מ לר"ש גופיה שסובר שטומאה דוחה בציבור.

דחית שבת וטומאה בקרבנות - ת"ק אומר שקרבן ציבור דוחה שבת וטומאה וקרבן יחיד אינו דוחה, וא"ל ר"מ שאף קרבן יחיד דוחה שבת וטומאה כגון פר יו"כ וחבית כה"ג שזמנם קבוע בכל יום כמו תמיד ופסח, וא"ל רבי יעקב שאף של ציבור פעמים אינם דוחים שבת וטומאה, כגון פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים וחגיגה, אלא כל שזמנו קבוע דוחה ושאין זמנו קבוע אינו דוחה, וחגיגה אין זמנה קבוע לידחות שבת, שהרי יש לה תשלומין כל שבעה.

פר ושעיר של יוה"כ שאבדו וכן שעירי עבודת כוכבים שאבדו, והפריש אחרים תחתיהם, לרבי יהודה כולם ימותו, שהרי חטאת שנתכפרו בעליה באחרת תמות, ולר"א ור"ש ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה - לקיץ המזבח, שאין חטאת ציבור מתה.

נ: תמורה בפר יוה"כ - רבי אלעזר מסתפק אם פר יוה"כ עושה תמורה או לא, ואף שהמתכפר הוא עושה תמורה, מ"מ יש להסתפק אם הכהנים מתכפרים מקופיא - כפרתם צפה ע"ג כפרתו של כה"ג, ואין הקרבן נקרא על שמם אלא הוא קרבן יחיד, (ואף שיושרים מתכפרים מקופיא, ומ"מ אין ממירים בה כשותפין, שאני התם שאביהם מת, אבל כאן הכה"ג חי. (תוד"ה אחיו). עוד כתבו התוס' (ד"ה או) שגם בני ביתו של הכה"ג מתכפרים מקופיא), או שהם מתכפרים בקביעותא כמו בקרבן שאחרים הפרישו בשבילם. ואף שהכה"ג היה מביא את הפר משלו, ולא משל ציבור, ולא משל הכהנים, ואם הביא פסול, דכתיב ג' פעמים "אשר לו", מ"מ התורה הפקירה לגבי הך כפרה את הפר לגבי אחיו הכהנים.

אמר רבי יוחנן המקדיש עבור חבירו המקדיש הוא מוסיף חומש דכתיב "ואם המקדיש", והמתכפר הוא

שידעו שקדטושא אמה טרקסין כלפנים, ומתחילת עוביה ולפנים הוי קודש קדשים.

כתיב "והבית אשר בנה המלך שלמה לד' שישים אמה ארכו, ועשרים רחבו, ושלושים אמה קומתו", ואורך ההיכל הוא "וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל", ועל קודש הקדשים כתיב "ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו". והא דכתיב "ושלושים אמה קומתו" הגמ' בב"ב מבאר דעשרים אמה היינו משפת כרובים ולמעלה, ורש"י במלכים מבאר שהיה גובה עשרים אמה עד עליית בית קדשי הקדשים. (תוד"ה ועשרים). ומדות המקדש כולו כולל הכתלים הם מאה אמה על מאה אמה בגובה מאה אמה, והיינו כותל האולם ה' אמות, ורוחב האולם י"א אמות, וכותל ההיכל ו' אמות, ואורך ההיכל מ' אמות, ואמה טרקסין, ועשרים אמה אורך קודש הקדשים, וכותלו ו' אמות, והתא (-יעי' שנמצא אחרי בית הכפורת) ו' אמות, וכותלו ה' אמות. ועיין בתוס' (ד"ה כותל) מה שביארו על מידות המקדש.

נ"ב: איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה (אבל בנביאים יש גם הפסוק הנ"ל בענין אמה טרקסין) אין להם הכרע: "אם תיטיב שאת" אם הכונה לסליחה או לנשיאת עוון. "ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" - אם הגביעים משוקדים או הכפתורים והפרחים. "וצא הלחם בעמלק מחר אנוכי ניצב" אם הכונה להלחם מחר, או להלחם מיד. "וברצונם עקרו שור ארור אפם כי עז", אם אפם ארור או שהשור של שכם הוא מארור כנען. "הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה" אם הכונה שיקום לתחיית המתים, או שהעם יקום ויזנה. (ואין לדרוש תיבות אלו לפנייהם ולאחריהם כמו הא דכתיב "את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך", משום שב' האפשרויות סותרים זה את זה בביאור התיבה, ובמשוקדים יש סתירה בין מה שיש אתנחתא בתיבת גביעים, ומאיך כתיב במקום אחר שלשה גביעים משוקדים. תוד"ה שאת). והא דכתיב "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים", רב חסדא מסתפק אם עולות היינו כבשים וזבחים היינו פרים, או ששניהם פרים, ואיסי בן יהודה לא מסתפק בזה.

כניסת הכה"ג לקודש הקדשים - הפרוכת החיצונה היתה פרופה מן הדרום (-כפולה לכיון החיצוני ותפוסה בקרס של זהב כדי שתהיה פתוחה), והפנימית מן הצפון, לרבנן דס"ל שהיו ב' פרוכות. והכה"ג היה מהלך בין

הפרוכת החיצונית בדרום היה והפנימית מן הצפון. ולא היה הולך בין מנורה לכותל כדי שלא יתלכלכו בגדיו מעשן המנורה שהשחיר את הכותל.

ולרבי יוסי היה מהלך בצפון בין שלחן לכותל, דסבר שפתח הפרוכת בצפון היה וס"ל שהיתה רק פרוכת אחת וכדלהלן, והוא מודה שפרפיתה היתה בצפון ושם הכניסה לקודש הקדשים. ולר"מ היה מהלך בין שלחן למזבח, דס"ל כר' יוסי שהפתח היה בצפון, אמנם לא היה יכול ללכת בין שלחן לכותל מפני שהיו מונחים שם השולחנות י' שולחנות שעשה שלמה, דכתיב בהו "חמש מימין וחמש משמאל", ואין לומר שהכונה מימין ומשמאל לפתח, דהתורה אמרה שהשלחן יהיה בצלע צפון, אלא שלחן של משה באמצע וחמש מימין וחמש משמאל, וס"ל שהיו מונחים מצפון לדרום, וכיון שכל שלחן היה אורכו ב' אמות, היו מוכרחים להצמיד את השלחן הפנימי לכותל כדי שהשלחן האחרון ג"כ יהיה כולו בצפון, שהרי ההיכל רחבו כ' אמה, וללישנא בתרא היו מונחים ממזרח למערב, ומ"מ סבר ר"מ דכיון שהפתח היה שם אינו דרך ארץ למיעל להדיא אצל הכותל הצפוני כשכל הדרך עיניו ניזונות מבית קדשי הקדשים דרך הפריפה שכנגדו. (ורבי יוסי סובר שישאל חביבים לפני ד' שאינם זקוקים לשליח אלא כל אחד מתפלל על עצמו, הלך חביב שלוחן להכנס ישר).

נ"ב. מקום הכניסה לקודש הקדשים

לרבנן היה מהלך עד שמגיע לבין ב' הפרוכות המבדילות בין הקודש ובין קדשי הקדשים וביניהם אמה. והטעם שעשו ב' פרוכות, מפני שנסתפקו אם קדושת "אמה טרקסין" - לשון פנים וחוצ' (וי"מ מלשון סגירה, שזה היה סוגר את הלוחות שניתנו בסני תוד"ה טרקסין), והיינו כותל מחיצה שהפסיקה במקדש ראשון בין הקודש לקודש הקדשים, האם דינה כלחוצ' או כלפנים, דכתיב "ודביר היא המחיצה בתוך הבית מפנימה הכין ליתן שם את ארון ברית ד' ", והספק הוא אם המילה מפנימה היא סוף המשפט שלפניו, או תחילת המשפט שאחריו, ואמנם אמה זו לא היתה מכלל האמות שמנו בגודל הקודש וקודש הקדשים, מפני שאותם אמות אינם כוללים את עובי הכתלים. וכתבו התוס' (ד"ה ועבוד) שלא עשו פרוכת אחת שעוביה אמה, דס"ל לרבנן שצריך שהצד החיצוני של הפרוכת יהיה לקודש, ועובי הפרוכת יהיה בקודש הקדשים.

ולרבי יוסי לא היתה אלא פרוכת אחת, שנא' "והבדילה הפרוכת לכם וכו' ". והתוס' (שם) דנים אם היא היתה בעובי אמה, וס"ל שאין דין שהפרוכת תהיה בקודש, או

ויאכלו וישתו, וי"א על שאמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור, וי"א מפני שנכנסו פרועי ראש, וי"א מפני שנכנסו שתויי יין, וי"א מפני שנכנסו מחוסרי בגדים). והצדוקים דרשו מדכתיב "כי בענן אראה על הכפורת" שישים את הקטורת על הגחלים בחוץ ורק אח"כ יכניס.

אם לא נתן בה מעלה עשן או שחיסר אחת מכל סמניה חייב מיתה, ודין זה הוא גם היכא שאינו מתחייב על ביאה ריקנית וכתיב ואל יבוא ולא ימות, כגון ששגג בביאה ריקנית והזיך בהקטרה חסירה, ואין עונש מיתה על השוגג, או שהכניס ב' הקטרות בביאה אחת וחיסר באחת מהם.

יצא ובא לו דרך בית כניסתו לאחוריו, (דאע"ג שביאה דרך אחוריו לאו שמה ביאה, יציאה דרך אחוריו שמה יציאה. תוד"ה יצא), כפי שעשה שלמה כשחזר מהבמה בגבעון לירושלים, וכן כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם כשהם יוצאים מצדדים פניהם והולכים, וכן תלמיד הנפטר מרבו יצדד פניו וילך, וכשרבי אלעזר היה נפרד מרבי יוחנן, אם ריו"ח היה הולך היה רבי אלעזר מתכופף במקומו עד שלא היה רואה את ריו"ח, ואם רבי אלעזר היה הולך, היה הולך לאחוריו עד שלא היה רואה אותו ריו"ח, ורבא כשהיה נפרד מרב יוסף היה הולך לאחוריו עד שרגליו היו נפצעות ומתלכלכות בדם הפצעים, וכשאמרו זאת לרב יוסף שהיו סגי נהור אמר יה"ר שירום ראשך ראש הישיבה על כל כך זה.

נ"ג: המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום, ואם לא עשה כך עדיף שלא היה מתפלל מפני שנראה כמי שלא נטל רשות ללכת. וימתין שם לפני שיחזור, דאם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב אל קיאו, ונותן שלום לימין ואח"כ לשמאל, וימין היינו של הקב"ה שהיא שמאל שלו, ואביי ורבא פסעו את ג' הפסיעות בכריעה אחת.

ומתפלל תפילה קצרה בבית החיצון - בהיכל, יהי רצון מלפניך ד' אלוקינו שתהא שנה זו אם שחונה תהא גשומה, ולא תפסק המלכות מיהודה, ולא יהיו עמך ישראל צריכים להתפרנס זה מזה, ולא תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים.

הפרוכות עד שמגיע לצפון, ושם כשנכנס לחלל קודש הקדשים היה הופך את פניו לדרום, ומהלך י' אמות (שהרי היו בקודש הקדשים י' אמות מכל צד של הארון, והבדים היו מגיעים עד הפרוכת, וביניהם ב' אמות וחצי של הארון) כשהפרוכת משמאלו עד שהגיע למקום הארון (דאיירי בבית שני שלא היה הארון, שהרי גנזו יאשיהו יחד עם צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה וארגז ששיגרו פלישתים דורון לאלוקי ישראל), ונתן את המחתה במקום שהיה אמור להיות בין שני הבדים.

צבר את הקטורת על גבי גחלים כדי שהעשן לא יעלה מיד, (וי"א שמפזרה), ונתמלא כל הבית כולו עשן, י"א שצבורה מכיוון פנים קודש הקדשים לכיוון גופו, וי"א איפכא, ומסתברא כדעה ראשונה מהמשנה בתמיד שמלמדין אותו להזהר שלא יכווה.

נ"ג: לא היה מתקן מבחוץ ומכניס לבפנים דכתיב "ונתן את הקטורת על האש לפני ד'", והא דכתיב "כי בענן אראה על הכפורת" לומדים מזה שצריך לתת בקטורת מעלה עשן, וכן לומדים מדכתיב "וכסה ענן הקטורת את הכפורת" שנותן בה מעלה עשן (-עשב שגורם לעשן לעלות זקוף כמקל). לרב יוסף הפסוק הראשון מלמד שיתן עלה של מעלה עשן, והשני מלמד שיתן עיקר (-שורש) של מעלה עשן. ולאביי הפסוק הראשון מלמד שיתן את העיקר, שהוא היה גורם שהעשן מיתמר ועולה כמקל עד התקרה ואז הוא יורד בצד הכתלים עד שנתמלא הבית עשן, והפסוק השני מלמד שיתן עלה של מעלה עשן. ולרב ששת פסוק אחד מדבר על יוה"כ והשני על שאר ימות השנה, (וא"צ פסוק אחד לאהל מועד שבמדבר, ועוד פסוק לשילה וביהמ"ק, דהא כתיב "וכן יעשה לאהל מועד השוכן איתם" למקום שיהא שכני אתם יעשו כן). ולרב אשי פסוק אחד למצוה והשני מלמד שזה לעיכובא. ולרבא פסוק אחד לעונש ואחד לאזהרה, וכן מבואר בבבלי, עוד מבואר בבבלי, שהאזהרה נאמרה לפני מיתת בני אהרן, והעונש נאמר אחרי מיתתם, (והם נענשו מפני שהורו הלכה בפני משה רבם, שדרשו שאע"פ שיוצאת אש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט, דכתיב "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח", ואע"פ שהורו כראוי נענשו על שלא נטלו רשות. וכתבו התוס' (ד"ה שהורו) שבתורת כהנים יש עוד דעות למה נענשו, י"א שנענשו על מה שבהר סיני "ויחזו את האלוקים

לעלית בין קדשי הקדשים, וכמו שבמקדש שני היו פרוכות כנגד הפתחים, ה"ה במקדש ראשון). וי"א דאיירי במקדש שני ואף שלא היו כרובים היה שם צורת כרובים מצויירים בכותל במיני סממנים, ובשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים מעורים זה בזה והוציאו לשוק ע"י שקילפום מן הכותל וזלזלו בכלל ישראל, ועל זה נאמר "כל מכבדיה הזילוח כי ראו ערותה".

נ"ד: אבן השתיה - שממנה הושתת העולם, כחכמים דס"ל שמציון נברא העולם - שציון נבראת תחילה וסביבה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד. ולר"א העולם נברא מאמצעיתו. ולרבי יהושע נברא מן הצדדים שבתחילה נברא ד' הצדדים ונמתח מכל צד עד שנדבק באמצע. ולרבי יצחק אבן ירה הקב"ה בים וממנו נשתת העולם. לחכמים אף תולדות השמים מציון נבראו, ולר"א הגדול משמים נבראו תולדות השמים, ומהארץ נבראו תולדות הארץ.

עשית צורות - כתבו התוס' (ד"ה כרובים) שאין איסור "לא תעשה לך פסל" אלא בחקיקת פרוצוף גמור או בצורה בולטת, אבל במיני צבעים שאין בהם ממשות מותר, אך לא טוב לצייר במחזורים, מפני שזה מפריע לכווין ליבו לאביו שבשמים. (וי"ל שגם בחקיקה אין האיסור אלא בתלוש, אבל במחובר מותר מפני שזה בטל לכותל, אבל אין להורות כך למעשה). ודווקא צורת אדם או דמות ד' פרוצופים שבכסא הכבוד יחד (אדם אריה שור נשר) אסור לחקוק, אבל שאר פרוצופים מותר לעשות. ושמישים שבמדור העליון כגון חיות שרפים ואופנים ומלאכי השרת אסור אפילו כשאחרים עשו לו, ואף כשאין חשד שעובד להם כגון שמצוים אצלו אחרים, וכן הדין בפרצוף אדם לחוד או ד' פרוצופים ביחד, אבל שמישים שבמדור התחתון כגון חמה ולבנה וכוכבים ומזלות אסור כשהוא עשוי, אבל כשאחרים עושים לו מותר.

סדר ההזאות מדם הפר והשעיר

אחרי שהכה"ג היה מתודה על הפר, היה עושה את הגורל על שני השעירים, ואח"כ היה מתודה וידוי שני על הפר ושוחטו, ואח"כ היה מכניס את כף והמחתה, ונותן את הקטורת על האש, וכפי שנתבאר לעיל (ל"ו - נ"ד). ולהלן (נ"ד - נ"ט) יבואר סדר המשך העבודות, שהם הזיה מדם הפר על הכפורת, ואח"כ שחיטת השעיר ונתינת מדמו על הכפורת, ואח"כ נתינת מדם הפר על הפרוכת, ואח"כ נתינת מדם השעיר על הפרוכת, ואח"כ היה מערב את דם הפר והשעיר ונותן מהם על קרנות המזבח הפנימי, ואח"כ היה נותן מהם על ראש המזבח הפנימי, ואח"כ היה שופך את השיריים על יסוד מערבי של המזבח החיצון, וכדלהלן.

נטל את דם הפר ממי שהיה ממרס בו.

ולא היה הכה"ג מאריך בתפילתו, שלא להבעית את ישראל, ומעשה בכה"ג שהאריך בתפילתו שהתפלל על ישראל ועל ביהמ"ק שלא יחרב, והבעית את אחיו הכהנים שחשבו שמת.

משניטל הארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים (-דוד ושמואל), גבוהה מן הארץ ג' אצבעות, ועליה היה נותן את הקטורת. והא דתניא שהארון ניטל, היינו כמ"ד שהארון נלקח בבלב ע"י נבוכדנצאר, דכתיב "ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנצאר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ד' ", וי"א שהארון נגנז במקומו דכתיב "ויראו ראשי הבדים מן הקודש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה" (ורבה מוכיח ש"עד היום הזה" אין הכונה לעולם, דהא כתיב "וישב היבوسی את בני בנימין עד היום הזה", וכתוב "על ההרים אשא בכי ונהי וכו' כי נצתו מבלי איש עובר וכו' מעוף השמים ועד בהמ"ה בהמה בגימטריא נ"ב" והיינו נ"ב שנים מגלות צדקיהו עד שעלו לבנות הבית בזמן כורש, ורבי יוסי אומר ששבע שנים נתקיימה הקללה "גפרית ומלח" בארץ ישראל, וגם היכא דכתיב "שם עד היום הזה" אין הכונה לעולם). וי"א שהארון היה גנוז בלשכת דיר העצים.

נ"ד. בדי הארון היו בולטים בפרוכת כלפי חוץ ונראים כשני דדי אשה.

ראית הכרובים בבית המקדש - בשעה שהיו ישראל עולים לרגל מגלים להם את הפרוכת ומראים להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום כחיבת זכר ונקיבה, והא דכתיב "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש" והיינו בשעת הכנסת הכלים לכסוי שלהם שאע"פ שהלויים היו נושאים את כלי הקודש בכתף לא היו רשאים להכנס כשהיו מפרקים את הארון והמזבח כדי להסיעו ממקומו עד שהיו אהרן ובניו מכסים אותו, זה היה במשכן שהיו שם ככלה בבית אביה שאין גסים זה בזה, אבל במקדש ראשון היו ככלה בבית חמיה שאינה צנועה מבעלה, ובבית המקדש השני היו כאשה שנתגרשה וחזרה שחזרה לחיבתה הראשונה ככלה בבית אביה, ואיירי במקדש ראשון ולא היתה שם פרוכת אלא איירי בפרוכת שכנגד הפתחים (שהיו בביהמ"ק השני י"ג פרוכות, ז' לז' שערים, אחת לפתחו של היכל, אחת לפתחו של אולם, שתים בדביר במקום אמה טרקסין ושתים כנגדם בעליה לחצוץ בין עלית ההיכל

ועמד במקום שעמד, והזה ממנו ומנה כמו שעשה בדם הפר, יצא והניחו על כן הזהב השני שבהיכל, ואח"כ היה נוטל את דם הפר כדי להזות ממנו על הפרוכת מבחוץ וכדלהלן. ולרבי יהודה לא היה שם אלא כן אחד בלבד, ולכן היה נוטל תחילה את דם הפר ואח"כ מניח את דם השעיר.

טעמא דרבי יהודה שלא היה אלא כן אחד

כפי שנתבאר לעיל לאחר ההזאה מדם הפר היה הכה"ג מניחו על כן מיוחד שהיה בהיכל לצורך כך, והיה שוחט את השעיר ומזה גם ממנו כמו מדם הפר, ונחלקו רבנן ור"י אם היה כן נוסף לדם השעיר, או שהיה רק כן אחד והיה צריך ליטול תחילה את דם הפר ואח"כ להניח את דם השעיר. ולהלן יבואר האם טעמו של רבי יהודה הוא מחשש שיתחלפו המזירות של הפר והשעיר בטעות, וכדי לבאר דבר זה הגמרא דנה מדוע לפי רבי יהודה לא היו במקדש שופרות מיוחדים לקיני חובה, האם הטעם הוא מחשש איחלופי, או מחשש שימות אחד מהבעלים של החטאות, ואם הטעם הוא מחשש שימות אחד מהם צריך לבאר למה לא יוציא מעות כשיעור שנתן מי שמת ומדין ברירה נאמר שהוברר שמה שהוא נתן יצא.

הגמרא רצתה לבאר שטעמו הוא שמא יתחלפו המזירות בטעות, וס"ל שאף אם יכתבו איזה מזרק של הפר ואיזה של השעיר חוששים לאיחלופי, כדמצינו שבשופרות שהיו במקדש (כדלהלן) לא היה שופר לקיני חובה, והגמרא הבינה שזה מחשש שמא יתחלפו קיני חובה בנדבה, ואם יתחלפו השופרות יפסלו הקינים, מפני שקיני חובה אחת לעולה ואחת לחטאת, ובנדבה כולם עולות, ואין מעשה עולה ומעשה חטאת שוים. וכתבו התוס' (ד"ה מפני) שלא חוששים שיקח מקצת ממעות אשה אחת ויקריב עבור אשה אחרת, דאפשר שכל אחת צורת מעותיה בפני עצמה, כפי שהיו עושים לרבנן דס"ל שהיה שופר לקיני חובה, והכהן לוקח קן מכל צדור ומקריב אותו לשם מי שהוא. עוד כתבו התוס' (ד"ה מפני) שלא עשו שופרות אלא לחובה ולא לנדבה, מפני שהנדבה יותר צריכה שופרות, מפני שהיה יותר קיני נדבה, ועוד שהיו ממתניים ימים רבים עם הקרבת קיני נדבה עד שיהא המזבח בטל, אבל של חובה יכלו להקריב לאלתר.

והגמרא דוחה שהרי על שאר השופרות כן היו כותבים, ובהכרח שגם לר"י אין חוששים לאיחלופי כשכותבים.

ולכן הגמרא מבארת שגם לר"י סומכים על הכתיבה, אמנם ביום הכיפורים משום חולשא דכה"ג לא סמכינן אכתיבה וממילא חיישינן שמא יתחלף דם הפר בדם השעיר, ומהאי טעמא לא סמכינן גם על

נכנס למקום שנכנס קודש הקדשים, ועמד במקום שעמד בין הבדים.

ג"ה. והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה לחודה העליון של הכפורת ולא למטה מאמצע עובי הכפורת, אלא כמצליף כל ח' ההזאות זו תחת זו, והיינו כמנגדנא כמכה ברצועה שמתחיל בכתפים ויורד למטה, והיה מזה כנגד עובייה של הכפורת. כשהיה מזה למעלה מצדד גב ידו למטה וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה וכולם נופלות לארץ, דכתיב "והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת" וזה מיותר שהרי אפשר ללמוד הזאות שעיר מהזאות פר כפי שלומדים משם את מספר ההזאות (וכדלהלן). בשלמא למעלה דשעיר איצטריך לומר שמזים למעלה הזאה אחת דכתיב "והזה אותו" ובפר לא פירש שזה הזאה אחת, אלא למטה דשעיר למאי איצטריך, אלא לומדים שכמו שלפני הכפורת אין הכונה על ד"לפני" על הארץ משמע, גם על הכפורת אין הכונה על. ומ"על פני הכפורת קדמה" דכתיב בפר לומדים שכל מקום שנאמר "פני" הכונה לצד מזרח.

מנין ההזאות - בין בפר בין בשעיר מזים אחת למעלה ושבע למטה, דכתיב בפר "ולפני הכפורת יזה שבע פעמים" והיינו שבע למטה, ונאמר בשעיר "והזה אותו" על הכפורת" והיינו אחת למעלה, ולומדים למטה דשעיר מלמטה דפר, ולמעלה דפר מלמעלה דשעיר, ואין לומדים למטה דשעיר מלמעלה דשעיר, ולמעלה דפר מלמטה דפר, (דעדיף ללמוד פר מפר ושעיר משעיר), דהזאותיהם הוקשו זה לזה דכתיב "ועשה אותו כאשר עשה לדם הפר".

וכך היה מונה - אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים וכו' דברי ר"מ, ר"י אומר אחת, אחת ואחת, שתיים ואחת וכו', ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה כפי שרגילים באותו מקום למנות את הכלל תחילה או את הפרט תחילה, כגון עשרים ושתיים או שתיים ועשרים. והטעם שמונה הזאה ראשונה עם כל הזאה, ר"א אמר כדי שלא יטעה בהזאות, ולריו"ח לומדים זאת מדכתיב "ולפני הכפורת יזה" לימד על הזאה ראשונה שצריכה מנין עם כל אחת ואחת, ונ"מ כשלא מנה ולא טעה דלריו"ח זה מעכב דהא כתיב חוקה.

יצא והניח את הדם שנשאר על כן הזהב שבהיכל.

שחיטת השעיר והזאת דמו - הביאו לו את השעיר שחטו וקיבל במזרק את דמו, נכנס למקום שנכנס

למערב עירובי למערב, אבל לפני שבא החכם אינו יכול להתנות, וכן אינו יכול להתנות שילך למקום שירצה כשבאו ב' חכמים א' למזרח וא' למערב, דר"י לית ליה ברירה, והעירוב צריך לחול כבר בבין השמשות.

הפרשת תרומות ומעשרות בלוקח יין מבין הכותים - הלוקח יין מבין הכותים לפני שגזרו עליהם, ואין לו כלים להפריש לתוכם תרומות ומעשרות בערב שבת עם חשיכה, לר"מ הוא יכול לומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הם תרומה, עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני, ומיחל ושותה מיד (לרש"י הכונה לחלל את המעשר שני על המעות כדי לתקן מה שבידו, ולתוס' הכונה שיכול להתחיל לשותה, אבל לחלל אסור), וכשהיו לו כלים יפריש את התרומה והמעשר, דיש ברירה. ולרבי יהודה ורבי יוסי ור"ש אין לעשות כנ"ל, והגמ' אומרת שמזה אין ראה שרבי יהודה סובר שאין ברירה, ד"ל שטעמו משום שמה שאין יבקע הנוד ונמצא שזה טבלים למפרע, (ור"מ לא חושש לזה דאפשר למסר לי לשומר).

מדברי התוס' בסוגיה -

אף שר"מ גזר על יינם של כותים, הכא איירי קודם גזירה. תוד"ה הלוקח.

רבי יוסי ור"ש אע"ג דס"ל שהכותים הם גירי אריות, מ"מ כיון שהיו פורשים מע"ז יותר מנכרים, ומחזיקים בתורה שבכתב, כשגזרו על סתם יינם של נכרים לא גזרו על של כותים, אע"פ שגזרו על פיתם, ואע"פ שהכותים מעשרים לעצמם, מ"מ כשמוכרים לאחרים אינם מפרישים דחשידי אלפני עוור, ואינו נחשב גזל כיון דהוי ממון שאין לו תובעים, או דלא חשיב להו גזל כיון שעדיין לא הופרש, ועוד שהם סומכים על "ואכלת" ולא מוכר. שם.

אם קנה דמאי מעמי הארץ א"צ להפריש, דעמי הארץ לא נחשדו על התרומה. ועוד בדמאי אם קרא לו שם מבעוד יום מותר להפרישו בשבת, (ובודאי טבל אסור, ובבין השמשות מותר להפריש בדמאי אפילו בלי קריאת שם). ועוד בדמאי יכול לשתות את המעשר ראשון (אם הוא לוי, או למ"ד מעשר ראשון מותר לזרים), אבל בודאי אסור, ואם ישתה הוי כמו אם נבקע הנוד דהוי טבל למפרע. ועוד דבדאי צריך לתת את המעשר ללוי כדי לקיים מצות נתינה. ועוד בדמאי יכול לקבוע בבין השמשות מקום בצפון או בדרום, אבל בודאי אסור דהוי כמו הפרשה, ולהכי לא קתני בשל כותים שמחללו על המעות, אלא ומיחל ושותה מיד, דהיינו מתחיל לשתות מיד, אבל לחלל אינו יכול כיון שלא קבע לו מקום. שם.

אחרי שהפריש מהמאה תרומה גדולה א"צ להפריש עשר מעשר ראשון אלא מעט פחות, וכן לענין מעשר שני, ואין לומר שיפריש עשר שמה הכותי כבר הפריש, דאם הכותי הפריש תרומה גדולה הוא הפריש גם את שאר המעשרות. תוד"ה עשרה.

הסימן שדם השעיר חיור ושל פר סומק, אבל אין סומכים על הסימן שכמות הדם של פר מרובה משל שעיר, וצריך לקבלו כולו דכתיב "ואת כל הדם ישפוך אל יסוד מזבח העולה", דשמה ישפך ממנו ויהיו שווים בכמות.

נ"ה: י"ג שופרות היו במקדש והיה כתוב עליהם תקלין חדתי (של אותה שנה, שמי שלא הביא שקלו באדר ומביאו אח"כ מניחים אותו בשופר זה והגזברים היו נותנים אותם בלשכה ותורמים מהם בפרוס הפסח בפרוס עצרת ובפרוס החג), תקלין עתיקין (של מי ששוקל במקום השנה שעברה, והגזברים נותנים אותם לשיירי הלשכה של אשתקד, ומהם בונים חומת העיר ומגדלותיה), קניין (- תורים), גוזלי עולה (בני יונה, והם עולות, וכן הקניין, והיינו לרבי יהודה שלא היו שופרות לקניי חובה), עצים - המתנדב עצים נותן מעות לאותו שופר ולא יפחות משני גזירין, לבונה - המתנדב לבונה נותן מעות לאותו שופר ולוקחים מהם לבונה ומקטירים אותה נדבה על מזבח החיצון, זהב לכפורת - לכלי שרת והן המזרקות הקרוין כפורי זהב, שהמתנדב זהב נותן מעות לאותו שופר, וששה שופרות של נדבה לקיץ המזבח, מכל החטאות והאשמות שדינם שירעו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, והיה שופר מיוחד לכל בית אב, וכל אחד מכיר את יומו ולוקח ממנו אם המזבח בטל. וסובר רבי יהודה שלקניי חובה של זב וזבה ויולדת או מטמא מקדש לא היה שופר כפי שהיה לקניי נדבה, שהכהנים לוקחים במעות קינים ומקריבים אותם, אלא היו נותנים המעות ליד כהן, גזירה משום חטאת שנדע שמתו בעליה שדינה ללכת לים המלח וזה יפסול את כל התערובת, אבל בלא שנדע שמת לא חיישינן לומר כן, שהרי השולח חטאתו ממדינת הים מקריבים אותה בחזקת שהוא קיים. וכתבו התוס' (ד"ה והתנן) דהא דאיתא בגיטין כ"ח. שאם הגיע לגבורות חוששים שמת, זה לא שכיח, אי נמי רק משום חומר אשת איש חוששים שמת בהגיע לגבורות. עוד כתבו התוס' (ד"ה אלא) שאף שרק שמה מת לא חיישינן אבל שמה ימות חיישינן, מ"מ זה נ"מ רק לענין הנותן גט שעה אחת קודם מיתתו, ששמה ימות בשעה הקרובה, אבל בלאו הכי בכל שעה שרוצים להקריב יש חזקה שלא מת.

נ"ו ואין לומר שאם בעל החטאת מת נברור ד' זוזי מדינה (שיש ח' מהן בזוזי צורי, והם דמי בהמה אחת. רש"י. ולתוס' (ד"ה ונברור) אין זה דמי בהמה אחת, וד' זוזי לאו דווקא) ונזרוק למים, דר"י לית ליה ברירה - שאין סומכים על ברירה להחריב איסורים, דמהאי טעמא אמר ר"י (כדדנאי איו) שאם כבר בא חכם יכול אדם להתנות על העירוב ולומר שאם הוא בא למזרח עירובו למזרח, ואם בא

ראיתיה ברומי והיו עליה כמה טיפי דמים, ומפרש בגמ' שראה כמה טיפי דמים כסדרם מלמעלה למטה שהם של יוה"כ, וכמה שלא כסדרם שהם של פר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז. וכתבו התוס' (ד"ה אני) שכיון שבבית ראשון לא היתה פרוכת, ובבית שני לא היו מקריבים פר העלם דבר כיון שלא היה להם כהן משוח שהרי 'אשיהו גזז את שמן המשחה', צ"ל דאיירי בבית ראשון ובפרוכת שהיתה כנגד הפתח, או בבית שני ורק בהוראת כהן לעצמו צריך כהן משיח, אבל פר העלם דבר של ציבור יכול להקריבו אף כהן הדיוט.

נתערבו הדמים של פר ושעיר

סדר המתנות הוא להזות מדם הפר בפנים ואח"כ מדם השעיר, ואח"כ מזה מדם הפר בחוץ ואח"כ מדם השעיר, ואח"כ נותן מן הדם על המזבח הפנימי. הגמרא מבארת מה יעשה היכא שנתערבו הדמים יחד, כיצד יעשה כדי שיהיה ודאי שעשה את כל ההזאות הנצרכות לפי הסדר.

אם נתערב לפני ההזאות אינו יכול להזות פעם אחת שיעלה לשתיים, דבעינן שיכלה דם הפר ואח"כ יזה דם השעיר, דכתיב "וכלה מכפר את הקודש", ועל כן יזה פעמיים אחת למעלה ושבע למטה, א' לשם פר ואח"כ א' לשם שעיר.

אם נתערב אחר הזאת דם הפר למעלה - אינו יכול לתת שבע למטה לשם שניהם, ואח"כ אחת למעלה לשם שעיר, דבעינן שנתניה למעלה של השעיר תהיה לפני הנתינה למטה, אלא יתן שבע למטה לשם פר, ואחת למעלה ושבע למטה לשם שעיר.

נ"ז: נתערבו לו הכוסות שאינו מכיר איזה של פר ואיזה של שעיר - נותן ג' פעמים, שאז ממ"נ הקדים של פר לשל שעיר. רש"י כתב שמזה וכו' וכן בהיכל. וכתבו התוס' (ד"ה נותן) שמשמע שהתערובת היתה לפני שהזה לפני ולפנים, אך קשה שהרי שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה ולא כלום, ולכן ביארו דאיירי רק בהזאות שבהיכל.

נתערבו מקצת הדמים ומקצת לא נתערבו כגון שנשפך מעט מכל מזרק למזרק שלישי, נותן מהדם הודאי, ושאר הדם לרב פפא אינו שיריים אלא הולכים לאמה המביאה את כל הלכלוך שבעזרה לנחל קדרון, אפילו למ"ד שכוס אחת עושה את חברתה שיריים, כיון שכאן הכוס של התערובת אינה ראויה. ולרב הונא בריה דרבי יהושע הוי שירים והולכים ליסוד מזבח העולה ואינו דחוי אפי' למ"ד שכוס עושה חבירו דחוי, דכיון שאינו ראוי לא נדחה.

ר"מ סובר שיש ברירה היכא שמברר דבריו כמו הכא, אבל היכא שאינו מברר דבריו (האחין שחלקו) ר"מ מסתפק אם יש ברירה. וכן שמואל סובר שהיכא שבירר דבריו אפילו בדאורייתא יש ברירה (אם מתי אם לא מתי), משא"כ היכא שלא בירר דבריו, ועוד יש לחלק בין דבר שעתיד להתברר לבין דבר שאינו עתיד להתברר. תוד"ה דברי.

ההזאות מדם הפר והשעיר על הפרוכת מבחוץ

לאחר ההזאות מדם הפר והשעיר לפני ולפנים היה מזה מהדם גם כנגד הפרוכת מבחוץ, וכדלהלן.

היה מזה מדם הפר על הפרוכת כנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, והיינו כמצליף וכנ"ל, והיה מונה אחת ואחת וכו' כנ"ל. ואח"כ היה נוטל את דם השעיר ומניח את דם הפר ומזה כמו מדם הפר. ואח"כ היה מערה את דם הפר לתוך דם השעיר, ושופך את הדם מהכלי המלא לכלי הריקן. ומקור הזאות אלו הוא מדכתיב "וכן יעשה לאוהל מועד" שיזה על הפרוכת כמו שהזה בפנים, והא דכתיב "השוכן אתם בתוך טומאתם" היינו שאפי' בשעה שהם טמאים (כמו השתא בזמן הגלות) שכינה עמהם.

נ"ז. אף שדבר הנלמד מהקש אינו חוזר ומלמד בהקש לענין קדשים, מ"מ הכא שלומדים אחת למעלה של פר ושבע למטה של שעיר בהזאות שבפנים ע"י הקש ילפינן הזאות שבחוץ בהקש מהזאות שבפנים, י"א שדבר שמקצתו אינו נלמד בהקש כגון הכא שרק מנין ההזאות נלמד בהקש ולא עצם ההזאות, חוזר ומלמד בהקש, ולחולקים צ"ל שלומדים את המקומות זה מזה ואילו בהקש הראשון למדו את הבהמות זה מזה, או שלומדים חוץ מפנים יחד והיינו שלומדים אחת למעלה של פר ושבע למטה של שעיר בפנים ובחוץ יחד, כיון שגם את שבע למטה של פר ואחת למעלה של שעיר שנכתבו מפורש לומדים, ורק היכא שמריך ללמוד רק את הדבר שנלמד בהקש אומרים שדבר הלמד בהקש אינו חוזר ומלמד בהקש. רש"י. והתוס' (ד"ה חוץ) מקשים על רש"י, ומבארים ש"וכן יעשה לאהל מועד" היינו שכמו שעשה אחת למעלה בשעיר בפנים כך יעשה בפר ובשעיר בחוץ, וכמו שעשה שבע למטה בפר בפנים כך יעשה בפר ובשעיר בחוץ. וריצב"א מבאר כרש"י, ומה שהקשו התוס' תירץ ריצב"א דשאני הכא דכתיב "וכן יעשה לאהל מועד" שיהיה ממש אותו דבר.

הזאה על הפרוכת ביוה"כ ובפר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז, אינה על הפרוכת ממש אלא כנגד הפרוכת, ואם נגעו נגעו. ור"א ברבי יוסי אומר אני

שלקחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה, והיינו היכא שכורך סודר סביב הלולב ומאריכו ועושה לו כמין בית יד ואוחז בו, אבל אם כורך ידו בסודר הוא חציצה. ומזרק בתו מזרק איירי שאוחזו מלמטה, אבל אם אוחזו בשפתותיו הוא כמו בית יד וחשיב לקיחה ע"י דבר אחר דשמה לקיחה, אלא דפשיטא דהכא אינו אוחז שתי מזרקות כבדות בשפתותיהם. ודעת ריצב"א שגבי כלי שרת דבעינן "ולקח הכהן" לא מועיל לקיחה ע"י דבר אחר. תוד"ה מין.

ואין להוכיח מדתניא ונתן את המלא בריקן, דאין הכונה שנותן את המזרק המלא בתוך הריקן, אלא ששופך את המלא לריקן, ואף שכבר עירבם עושה כן כדי לערבם יפה.

ואין להוכיח ממה שהעומד על כלי או על רגל חבירו הוא חציצה אף שרגל ברגל זה מין במינו, ויש חציצה בריצפה דילפינן מכלי שרת שדבר המוקדש יש בו חציצה, דשאני רגל שא"א לבטלה עד שחבירו יגמור עבודתו.

וללישנא בתרא הספק הוא אם דרך שירות בכך, ופשיטא מדדריש תנא דבי רבי ישמעאל "כלי השרת אשר ישרתו", משמע ב' כלים ושירות אחת.

הניח סיב בתוך המזרק וקיבל בו את הדם – הגמ' מסתפקת אם זה חוצץ כיון דשזה מין בשאינו מינו, או שאינו חוצץ כיון דמחלחל. הגמרא רוצה להוכיח מדתניא בפרה לענין נתינת אפר לתוך מים חיים לקדשם, זולף והולך ממנו המעין שירדו לשוקת דרך חור שבדופנה עד שמגיע לספוג ומבואר שרק המים שנבלעו בספוג פסולים, אבל שאר המים אינם נפסלים בגלל חציצת הספוג, והגמרא דוחה דשאני מיא דקלישי שהם נמצאים מכל צידי הספוג בינו לבין הכלי, אבל דם עב הוא. וי"א שבדם כשר דקליש, אבל בקומץ שהוא צריך להתקדש בכלי לאחר הקמיצה, וזה כנגד קבלת הדם, פסול משום חציצה.

נתינת מדם הפר והשעיר על מזבח הזהב

לאחר ההזאות מדם הפר והשעיר בקודש הקדשים ובהיכל היה הכהן גדול נותן מדם הפר והשעיר על המזבח הפנימי כדכתיב "ויצא אל המזבח אשר לפני ד' וכפר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב, והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים". הגמ' להלן מבארת מהי דרך הליכת הכהן למזבח ומהו סדר וצורת הנתינה על קרנות המזבח ועל ראש המזבח, ומה היה עושה עם שיירי הדם, והוא יש דין מעילה בשיירי הדם.

נ"ח: היציאה ממקום ההזאה על הפרוכת למזבח – לאחר הזאות הדם היה יוצא אל המזבח אשר לפני ד', והיינו מזבח הזהב, כדכתיב "ויצא אל המזבח אשר לפני

דין שיירי דם חטאת – קיבל דם החטאת בד' כוסות, כל כוס שזרק ממנה הדם הנשאר בה הוא שייריים לכו"ע ונשפך ליסוד, וכוס שלא זרק ממנה, לת"ק נדחתה ונשפך הדם לאמה, דכתיב בשעיר נשיא "ואת דמו ישפוך", ולר"א בר"ש הוא שייריים ונשפך ליסוד דכתיב בחטאת יחיד "ואת כל דמה ישפוך אל יסוד", והא דכתיב "ואת דמו ישפוך" אתא למעוטי שייריים שבצוואר בהמה.

עירוב דם הפר ודם השעיר – היה מערה דם הפר לתוך דם השעיר, וחוזר ומערה מהמזרק המלא לתוך המזרק השני כדי שיתערבו היטב, ומתני' כרבי יאשיה דס"ל שצריך לתת משניהם יחד על קרנות המזבח, דכתיב במתנות המזבח "ולקח מדם הפר ומדם השעיר". ולרבי יונתן נותן מזה בפני עצמו ומזה בפני עצמו דס"ל דהכי משמעתא דקרא. הגמרא אומרת שאף שבעלמא רבי יאשיה סובר שאע"פ שלא כתוב יחדיו הכונה יחדיו ורבי יונתן חולק, ונ"מ בהא דכתיב "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" אם המשמעות היא שניהם יחד (אי לאו סיפא דקרא "אביו ואמו קילל"), או שהמשמעות היא כל אחד בפני עצמו, (ואף שלרבי יונתן משמע או שניהם כאחד או אחד בפני עצמו, הכא ההזאה היא דווקא כל אחד בפני עצמו, כיון שלפני ולפנים ובהיכל מזה מכל אחד בפני עצמו, ולומדים סתם מן המפורש. תוד"ה רבי יונתן). הכא י"ל שרבי יונתן סובר שצריך לערבם, דכתיב "וכפר אהרן על קרנותיו אחת", אמנם בברייתא מבואר להדיא שלרבי יאשיה מערבם ולרבי יונתן לא מערבם, ולדידי' אחת היינו אחת בפר ואחת בשעיר. וכתבו התוס' (ד"ה עירה) שמבואר במנחות שמכאן לומדים ש"עולין" אין מבטלים זה את זה, שהרי ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר. והא דלא אמרינן קמא קמא בטיל, משום שיש מ"ד שבשופך מפי חבית דנפיש עמודיה לא אמרינן קמא קמא בטיל, ואפילו למ"ד שבחבית נמי אמרינן קמא קמא בטיל, במזרק דנפיש עמודיה טפי לא אמרינן קמא קמא בטיל.

דיני חציצה בקבלת הדם במזרק

קבלת הדם של כל הקרבנות היא ע"י כהן שאוחז בידו מזרק שהוא כלי שרת ומקבל בו את הדם, והנה לגבי כמה דינים בתורה יש דיני חציצה, וכגון הנוטל לולב עם סודר על ידו לא מהני, והגמרא מבארת מתי גם לענין קבלת דם הקרבנות יש דיני חציצה.

נ"ח. הגמ' מסתפקת מה הדין בהניח מזרק בתוך

מזרק וקיבל בו את הדם בכל הקבלות שבימות השנה, אי מין במינו חוצץ ונמצא שהקבלה לא היתה ע"י כהן כיון שהוא מחזיק במזרק החיצוני, או שאינו חוצץ. והנה בסוכה מבואר

לכפוף גופו ולפשוט זרועו מלמטה ונזקף והולך למעלה, ומתני' כר"י הסובר שעל כולם היה נותן מלמטה למעלה שכך נח לעשות בקרנות הרחוקות חוץ מאותה שלפניו. ושתי כהנים גדולים נשתיירו ממקדש ראשון, אחד אמר שהקיף בידו, והשני אמר שהקיף ברגליו.

אח"כ היה מזה על טהרו של מזבח ז' פעמים דכתיב "וזהה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים", וטהרו היינו מקום גלוי בגג המזבח, שהיה חותה גחלים אילך ואילך ומזה ביניהם, ולא היה מזה על גבי האפר או הגחלים. (ורבה בר רב שילא רצה לומר שהכונה שהיה מזה בחציו באמצע גובה כתלו של המזבח, והגמרא דוחה את דבריו). לחנניה היה מזה בצד צפוני, לרבי יוסי בצד דרומי, דלכו"ע במקום שסיים מתנות הקרנות שם מזה על הגג, דכתיב "וטהרו וקדשו" מקום שקדשו בקרנותיו שם טהרו בהזאות, ונחלקו אם פתח הפירות היה בדרום או בצפון.

שיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון, ששם היה פוגע כשיוצא, וכתב "ואת כל דם הפר ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד" ואף שפסוק זה נאמר על פר כהן משיח, "הפר" מרבה פר יום הכיפורים. ושיירי הדם שהזה על מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומי, ששם היה יורד מן הכבש וילפינן ירידתו מהכבש מיציאתו מן ההיכל דבסמוך לו, ולרבי ישמעאל שניהן נשפכים ליסוד מערבי, דילמד סתום מן המפורש, ולרשב"י שניהם נשפכים ליסוד דרומי, דסבר דפתח ההיכל בדרום של המזבח, וממילא היסוד הדרומי הוא נחשב "אשר פתח אהל מועד", ותלמידי רשב"י משכו את רבי ישמעאל לומר כדבריהם, וסימנך משכוה גברי לגברא - הרבים משכו את היחיד. רש"י. והתוס' (ד"ה משכוח) מבארים שרשב"י שנזכר בשמו ובשם אביו משך את רבי ישמעאל שנזכר רק בשמו.

נ"ט: אלו ואלו מתערבים באמה ויוצאים לנחל קדרון ונמכרים לגננים לזבל.

מעילה בדם - לר"מ ור"ש ומועלין בדם הנ"ל מדרבנן לשלם קרן, ולחכמים אין מועלים בו אפילו מדרבנן, אבל מדאורייתא להוסיף חומש לכו"ע אין בדם מעילה (דאם מועלים מדאורייתא היאך נמכרים לגננים לזבל. תוד"ה עד), לעולא ילפינן מדכתיב "לכם" שלכם יהא, ודבי רבי שמעון תנא "לכפר" לכפרה נתתיו ולא למעילה, ולריו"ח ילפינן מדכתיב "הוא" דינו לפני

ד' "ומזבח החיצון אינו לפני ד', וכתב לשון יציאה ללמדך שבשעת ההזאה היה עומד בין המזבח לפירות, (אבל בפר הבא על כל המצוות היה עומד מן המזבח ולחוץ, דכתיב "לפני ד' " - המזבח לפני ד' והכהן אינו לפני ד').

סדר המתנות על קרנות המזבח הפנימי - לתנא דמתני' סדר המתנות: מזרחית צפונית דס"ל כרבי יוסי שהיתה רק פרוכת אחת והיא היתה פרופה מן הצפון, וממילא היה מגיע בתחילה לקרן צפונית מערבית, ושם לא היה נותן וכדלהלן, והיה יוצא לקרן מזרחית צפונית ונותן שם, וחוזר דרך ימין לקרן צפונית מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, וזו שיטת ריה"ג. ולר"ע הסדר היה מזרחית דרומית דס"ל שהיו ב' פרוכות והחיצונה היתה פרופה מן הדרום וממילא הגיע בתחילה לקרן דרומית מערבית, ושם לא היה נותן וכדלהלן, והיה יוצא לקרן מזרחית דרומית ונותן שם, וחוזר לקרן דרומית מערבית, מערבית צפונית, צפונית מזרחית. ולכו"ע אע"פ שאין מעבירין על המצוות לא היה מתחיל בקרן שהיה מגיע לשם בתחילה, דכתיב "ויצא אל המזבח" - שיצא בתחילה מכל המזבח.

ביאור מחלוקתם - י"ל שלכו"ע כל פניות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין (דילפינן מים שעשה שלמה שהפסוק מנה את סדר הרוחות לצד ימין), אלא שריה"ג יליף פנים מחוץ להקיף דרך ימין, ור"ע סובר שמדינא אין מעבירין על המצוות, אלא כיון דילפינן שיצא מחוץ למזבח יתחיל שם ויחזור לקרן שדילג עליה שזה לצד שמאל. ביאור נוסף - לר"ע מקיף בידו, ובזה אין דין פניה לימין, ולריה"ג מקיף ברגלו, ונחלקו אם לומדים מזבח הפנימי ממזבח החיצון, דבתרוייהו כתיב "סביב", או שלא לומדים כיון שכל המזבח הפנימי הוא כשיעור קרן אחת במזבח החיצון.

נ"ט. כיצד היה הכה"ג עובר מקרן לקרן - לת"ק היה מקיף את המזבח בהליכתו ועומד ליד כל קרן שנותן בה, ונותן את הדם מלמעלה למטה, שכיון שהיה עומד סמוך לאותה קרן שנותן עליה, וגובה המזבח ב' אמות שזה יותר מגובה ידו, וממילא היה צריך שראשי אצבעותיו יהיו למעלה, ואם היה נותן מלמטה למעלה היה מתלכלך הבית יד של כותנתו. ולר"א במקומו היה עומד ומחטא, שכיון שגודלו אמה על אמה לא היה צריך להקיפו ברגליו, ונחלקו ר"י ור"מ בדעתו, לר"מ על כולם היה נותן מלמעלה למטה בזו שלפניו כדי שלא יתלכלך, וכן בשתי הקרנות האחרות, חוץ מאותה שבאלכסון שכיון שהיא רחוקה אם היה נותן מלמעלה למטה זה טורח להיות כפוף ולפשוט זרועו עד סוף המתנה, ויותר קל

בגדי לבן בחוץ ואחד ממועט בגדי זהב, ולרבי נחמיה אחד ממועט בגדי זהב ואחד ממועט שיריים שאינם מעכבים אף הנעשים בבגדי לבן אם הקדימו להם דבר המאוחר להם, ולרבי יהודה אם העיקר מעכב אף השיריים מעכבים כיון שגם עבודה זו מעכבת את הכפרה ומאי חזית למעוטה. והגמרא מקשה שרבי יוחנן עצמו אמר שרבי נחמיה שאמר ששיריים שהקריבם בחוץ חייב מדבר למ"ד ששיריים מעכבים אלמא עבודה הם וקרינן בהו "ואל פתח אהל מועד לא הביאו". רש"י. והתוס' (ד"ה תנא) הקשו שבזבחים משמע שלרבי נחמיה גם שיריים של חטאות החיצוניות שזרקם בחוץ, אע"פ שאינם מעכבים. ורבינו חיים כהן מתרץ שר"נ סובר ששיריים הפנימיים מעכבים וממילא אם זרקם בחוץ חייב, ולומדים שיריים החיצוניים מהפנימיים. ולריצב"א לומדים שיריים החיצוניים מאברים ופדרים. הגמרא נשאר בקושיא.

וכלה מכפר את הקודש - לר"ע דורשים שאם כיפר כילה ואם לא כיפר לא כילה, ולר"י דורשים שאם כילה כיפר ואם לא כילה לא כיפר. י"מ שאין המחלוקת אלא במשמעות דורשין, וי"מ שנחלקו אם שיריים מעכבי לר"ע אין מעכבים אלא רק עיקר המתנות, ולר"י רק אם כילה את הכל כיפר, דשיריים מעכבי.

קטורת שחפנה קודם שחיטתו של פר לא עשה כלום, ואף לר"י שבדברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ אין הסדר מעכב, הכא מעכב, דצורך פנים כפנים דמי.

ס"א. שער ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה כלום, ויחזור וישחוט את השעיר, ואם הזה מדם השעיר קודם שגמר דם הפר, יזה מדם הפר ויחזור ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר.

כפרת יוה"כ - כתיב "וכפר את מקדש הקודש" (-לפני ולפנים אם נכנס לשם אדם טמא וידע מתחילה ולא ידע בסוף, ושעיר זה תולה להגן מפני היסורים עד שיודע לו ויביא קרבן עולה ויורד) ואת אהל מועד (-טומאה בהיכל) ואת המזבח (כמשמעו טומאה שאירעה לאדם שהיה במזבח ושהיה כדי השתחויה, שזה שיעור שהיה למי שנטמא בעזרה. רש"י. ולתוס' (ד"ה וכפר) הכונה לענין נשפך הדם, שהכל נחשב כמתנה אחת, וכתבו שגם לרש"י י"ל שכוונתו שהמתנות נחשבות כאחד וזה מכפר על טומאה שאירעה שם, וכן להלן גבי היכל וכו') יכפר (-עזרות), ועל הכהנים (כמשמעו) ועל כל עם הקהל (-ישראל) יכפר (-ליום), לרבי יהודה הוששו כולם - כהנים ליום וישראלים להתכפר ביומיו שעיר המשתלח על שאר עבירות. ולר"ש כשם שדם השעיר

כפרה כמו לאחר כפרה (והיינו אחר שחיטה קודם זריקה, ששייך בדם כפרה, אבל מחיים שלא שייך כפרה בדם יש בו מעילה. תוד"ה הוא). ובעינן תלתא קראי, למעטו מדין נותר שאם אכל דם נותר בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם, ומדין מעילה, ומדין טומאה שאם אכל דם קדשים בטומאת הגוף שהיא בכרת חייב רק משום דם, וכן אם שגג בדם והזיד באלו אינו חייב כרת, אבל מדין פיגול א"צ למעטו, דכל דבר שיש לו מתירין בין לאדם לאכילה בין למזבח להקטרה חייבים עליו משום פיגול, והדם הוא עצמו מתיר ועל המתיר אין חייבים משום פיגול. ולאחר כפרה אין בו מעילה, דאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו.

ס. אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלין בו-

אבל תרומת הדשן מועלין בה דכתיב "ושמו אצל המזבח" דטעון גניזה, אלמא אסור בהנאה משום קדושתו וממילא יש בו מעילה, לתוס' (ד"ה והרי) יש בו מעילה, ולריצב"א אין בו מעילה אלא איסור הנאה. וקודם דישון מועלין בו לכו"ע, ודשן של מזבח הפנימי אין בו מעילה אפילו לפני דישון, דאין הדישון נחשב שהוא מחוסר עבודה כיון שהדישון שלו אינו מצריך בגדי כהונה, וכן בגדי כהונה - ארבעה בגדי לבן של כה"ג ביה"כ לרבנן טעונים גניזה ומועלים בהם, אבל לרבי דוסא ראויים הם לכהן הדיט ובגדי כהונה אין בהם מעילה דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, עגלה ערופה מועלין בה דכתיב "וערפו שם" שם תהא גניזתה, ולא ילפינן לעלמא, דשני כתובין הבאים כאחד אין מלמדים, ולמ"ד ששני כתובין מלמדין, הכא כתיב תרי מיעוטי, "ושמו" ו"הערופה". ואי הו' כתיב רק חד מיעוטא, אמרינן דכיון ששני מיעוטים כתובים באותו דבר אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ולכן צריך ב' מיעוטים. תוד"ה תרי.

מה מעכב בסדר עבודת יוה"כ

כל מעשה יוה"כ האמור במתני' על הסדר, אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום. לרבי יהודה דין זה הוא דווקא דברים הנעשים בבגדי לבן בפנים, אבל דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ כגון הגרלה ווידי ושפיכת שיריים וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב מה שעשה עשוי, אמנם בשחיטה וחפינה מודה ר"י שהם מעכבים, דצורך פנים כפנים, ולרבי נחמיה אף דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ כגון אילו ואיל העם שהקדים להם הוצאת כף ומחתה מעכבים, אבל דברים הנעשים בבגדי זהב בחוץ אין מעכבים.

ס: לרבי יוחנן נחלקו בהא דכתיב "והיתה זאת לכם לחוקת עולם אחת בשנה", לרבי יהודה אחד ממועט

"והקריב אותו לאשם" והיינו אותו שהונף עם הלוג, שאינו יכול להביא אחר. ותניא כוותיה דריו"ח שאם שחטו שלא לשמו או שלא נתן מדמו לגבי בהונות ה"ז עולה ע"ג המזבח וטעון נסכים, וצריך אשם אחר להכשירו לטהרו לאכול בקדשים, ור"ח יפרש "צריך" ואין לו תקנה. לתוס' הסוגיה לא מדברת בשחטו שלא לשמו, דבזה כל מה שנתן ממנו כמאן דליתיה, אלא איירי שנשפך דמו קודם מתן בהונות.

נזיר ממורט שאינו יכול לגלח, לב"ה א"צ העברת תער, ולב"ש צריך העברת תער, (ובנזיר גרס איפכא. תוד"ה נזיר). לרב חסדא כוונת ב"ש צריך ואין לו תקנה, ולרב פדת ב"ש סוברים בזה כר"א שניזר שאין לו בוהן יד ורגל נותן על מקומם וטהור והכא נמי יעביר התער על מקום השיער, (ולר"ש יכול לתת על של שמאל, ולת"ק אין לו טהרה עולמית דבעינן קרא כדכתיב).

קבלת דם אשם מצורע - ב' כהנים מקבלים דמו, אחד ביד לצורך נתינה על המצורע, דכתיב "ונתן" מה נתינה בעצמו של כהן (דכתיב אצבע גבי שמן, וילמוד סתום (דם) מן המפורש (שמן). תוד"ה מה), אף לקיחה בעצמו של כהן, ואחד בכלי לזריקה על המזבח, דכתיב "כי כחטאת האשם הוא" מה חטאת טעונה כלי דכתיב בעולה ושלמים "וישם באגנות" וכל הקרבנות נלמדים בהקש מעולה ושלמים, אף האשם טעון כלי.

שריפת פרי ושעירי יוה"כ - לר"א ור"ש כולם מטמאים בגדים, ונשרפים בבית הדשן, והיינו אם נשפך הדם לאחר המתנות שבפנים והביא פר אחר למתנות הפרוכת ואח"כ נשפך הדם והביא פר אחר למתנות המזבח, כולם נשרפים בבית הדשן חוץ לג' מחנות, ומטמאים את בגדי העוסקים בשריפתם, ולחכמים רק האחרון שגמור בו הכפרה.

ס"ב. נשפך דם השעיר לאחר מתנות פנים חוזר ומגריל, ואם נשפך הדם שוב לאחר מתנות הפרוכת חוזר ומגריל, נמצאו ג' שעירים לעזאזל, אבל אין משלח לעזאזל אלא שעיר אחד דכתיב "אותו" לשלח אותו לעזאזל, י"א שמשלח את הראשון, דמצוה בראשון (כרבי יוסי בהפריש פסחו ואבד והפריש אחר ונמצא שמצוה בראשון אע"פ שהופרש השני קודם חצות וכשהגיע זמן שחיטת הפסח שניהם נעשו ראויים יחד, ואם השני מובחר יביאנו. אבל ממה שבתרומות הלשכה לרבי יוסי היה כתוב על הקופות א' ב' ג' משום שמצוה בראשון א"א ללמוד לכאן, די"ל דשאני התם שבזמן שהראשונה היתה ראויה להקריב ממנה עדיין לא היתה השניה ראויה

מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו בלא וידוי, כך דם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו בלא וידוי, וכשם שידויו שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות, והושוו דבני כפרה נינהו, מיהו כל חד מכפר בדידי'.

נשפך הדם באמצע ההזאות - לר"מ הזאה שבפנים ושעל הפרוכת ושעל המזבח כל אחד הוא כפרה בפני עצמו, ואם נשפך הדם באמצע ההזאות יתחיל מתחילת אותו מקום שהוא מזה שם, דכל מקום הוא כפרה בפני עצמו. ולר"א ור"ש אינו חוזר על ההזאות כלל אפילו לא נגמרה אותה כפרה, אלא מתחיל ממקום שפסק. ונחלקו בהא דכתיב "מדם חטאת הכיפורים אחת בשנה", לר"מ הכונה חטאת אחת ולא לעשות כפרה אחת משני חטאות, ולר"א ור"ש הכונה חיטוי אחד ולא לעשות אותה הזאה שני חיטויים. שיריים לכו"ע לא מעכבי כלל.

וכן נחלקו בלוגין של מצורע שלר"מ מתנות שבפנים דכתיב "וזהה מן השמן באצבעו שבע פעמים", ומתנות שבבהונות דכתיב "ומן השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך אוזן המיטהר הימנית ועל בוהן ידו הימנית" כ"א כפרה בפני עצמה, ואם נשפך השמן יתחיל מתחילת אותה נתינה, ולר"א ור"ש ממקום שפסק משם מתחיל. ומתנות הראש דכתיב "ומיתר השמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המיטהר" לכו"ע אינם מעכבות, דגבי בהונות כתיב "ומיתר" וגבי ראש כתיב "והנותר" והיינו שמה שנשאר מהשיריים יתן על הראש, והווי' שיריים. והקשו התוס' (ד"ה דברי) שבזבחים ו: מבואר שאם לא נתן מהשמן על הראש, לרבי יוחנן בן נורי יביא לוג אחר ויתן על הראש, ולר"ע יתחיל בבהונות. ותירצו התוס' שכוונת רבי יוחנן בן נורי שאף שנטהר מצרעתו ואף כלפי שמיא נתכפר מהעונש מ"מ חסר לו מצות מתנות הראש, וי"מ שכוונת הגמ' שם שמתנות הראש אינם מעכבות שמתן הבהונות יעשו ריצוי גמור.

ס"א: אשם מצורע ששחטו שלא לשמו כגון לשם עולה או שלמים, שהדין הוא שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה לריו"ח הדין בזה תלוי במחלוקת הנ"ל, שלר"מ דס"ל שעבודה שלא נגמרה הרי היא כמי שאינה, הכא נמי אע"פ שנתן ממנו לבהונות הרי היא כמי שאינה, וממילא יביא אחר ויתחיל מתחילה, ולר"א ור"ש אין לו תקנה דהכא א"א לגומרה באחר, דכתיב "כשב אחד אשם" אשם אחד אמרתי לך ולא שתי אשמות. ולרב חסדא הכא מודה ר"מ שאין לו תקנה דכתיב

זריחת השמש, תמיד של שחר בקרן צפונית מערבית שכיין שהשמש במזרח בשיפולי הרקיע והכתלים היו גבוהים היה צל הכותל הרבה לכיוון מערב, ולכן צריך להרחיקו לצד מערב ככל יכולתו, וצפונית משום שקדשי קדשים שחיטתם על ירך המזבח צפונה, ושם היה בית המטבחים והיו קבועים ברצפה כ"ד טבעות בריבוע של כ"ד אמות על כ"ד אמות, כמנין כ"ד משמרות, ונותנים ראש הבהמה לתוכם, בטבעת השניה לכיוון צפון, (כדי שהטבעת הראשונה תסייע לאחוז רגלי הבהמה שלא תתהפך, ולתוס' (ד"ה על) גזירה שמא יטיל גללים), ופני השוחט וצואר הבהמה היו באלכסון לצד מזרחי צפוני, ושל בין הערבים בקרן מזרחית צפונית בטבעת השניה ופניו למערב דרום באלכסון, שזריחת החמה באה משם.

דין "ראוי לפתח אוהל מועד" בשוחט בחוץ

השוחט קרבן מחוץ לעזרה חייב כרת, דכתיב "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור וכו' או אשר ישחט מחוץ למחנה, ואל פתח אוהל מועד לא הביאו וכו' ונכרת האיש ההוא מקרב עמו". אמנם חז"ל דרשו שחייב זה אינו אלא בקרבן הראוי להקרבה בעזרה, ולהלן יבואר בכמה אופנים האם הקרבן נקרא ראוי להקרבה או לא.

שני שעירי יוה"כ ששחטם בחוץ קודם הגרלה שהם קדושים שהרי הם נקנים מתרומת הלשכה, חייב על שניהם משום שחוטאי חוץ, אע"פ שהם עצמם עדיין אינם ראויים להקרבתם. רב חסדא (וי"א רבה) מבאר הטעם הואיל וראויים הם לשעיר הנעשה בחוץ - חטאת מוסף יוה"כ, דלא בעי עקירה אע"פ שלקחו לשם שעיר הנעשה בפנים, דשניהם שמם חטאת, ואע"ג דמחסי עבודת היום - מתן דמי הפר והשעיר וחפינת הקטורת והקטרתה הראויים ליקדם למוספין, קסבר אין מחוסר זמן לבו ביום, אבל אין חשובים ראויים לשעיר הנעשה בפנים, הואיל ומחוסר הגרלה ועלית גורל מתוך הקלפי מעכבת אע"פ שהנחה אינה מעכבת, ומחוסר הגרלה כמחוסר מעשה אע"פ שאינו מעשה בגופן דרק עליית הגורל מעכבת אבל לא ההנחה, אפ"ה הואיל ומצוה האמורה בהן היא כמחוסר מעשה דמי. ואם שחטם לאחר הגרלה, חייב על של שם ופטור על של עזאזל.

שלמים ששחטם קודם שנפתחו דלתות היכל פסולים, דכתיב "ושחטו פתח אוהל מועד" בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול. ולרב חסדא אם שחטם בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל פטור, דמחוסר פתיחה אע"פ שאינו מעשה בגופן כמחוסר מעשה הואיל ובהן נאמר הוי כמעשה בגופן. וכתבו התוס' (ד"ה שלמים) דהאי טעמא השוחט בזמן הזה בחוץ פטור, דכיון שנהרס המזבח חשיב

שהראשונה נראית להקרבה משנתרמה, אבל כאן השעיר הראשון אינו ראוי לשילוח עד גמר מתנות הדמים, וי"א שמשלח את האחרון הואיל וגמר בו הכפרה.

שני שעירי

שני שעירים שוים

שני שעירי יום הכיפורים מצוה שיהיו שוים זה לזה בכמה דברים, וכן הדין בשני כבשי מצורע ובשני צפורי מצורע, וכן בשני הכבשים של מוסף שבת, ובדיעבד אין זה מעכב. הגמרא מבארת במה צריך שיהיו שוים, ומנין לומדים דינים אלו לכתחילה ובדיעבד.

שני שעירי יוה"כ מצותם שיהיו שווים במראה - לבנים או שחורים או שחומים, בקומה, בדמים, ובלקחתם כאחד, דכתיב "שני שעירי עיזים", ו"שני" מיותר שהרי מיעוט "שעירי" שנים. ואם אינם שווים או לא נלקחו באותו יום כשרים, דכתיב ב' פעמים "שעיר", ולולא רבוי זה היינו אומרים שזה לעיכובא, דכתיב ג' פעמים "שני", ומ"חוקה" ליכא למילף, דלא כתיב חוקה אלא על העבודה, ולא על הלכיהה שהיא מתמול שלשום. והשתא דיילפין שאינו מעכב חד קרא למראה וחד לקומה וחד לדמים. וכתבו התוס' (ד"ה שני) שר"ש (שבועות י"ג): דורש מ"שני השעירים" להקיש שכמו ששעיר הפנימי אינו מכפר על ישראל בשאר עבירות, כך שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות, ולדבריו הדין שיהיו שוים בקומה ומראה נלמד מאותו פסוק, דשקולין הם, והפסוק השני מלמד שיהיו שוים בדמים, והפסוק השלישי מלמד כנ"ל לענין כפרה.

ס"ב: כבשי מצורע וציפורי מצורע ומוספים של

שבת מצוותם שיהיו שווים, דכתיב בכבשי מצורע ומוספין "שני כבשים" ו"שני" מיותר שהרי מיעוט כבשים שנים, ובצפורים כתוב "שתי צפורים". אמנם דין זה במצורע אינו לעיכובא, דכתיב ב' פעמים "הכבש" וב' פעמים "צפור" (וקמ"ל שלא לומדים מ"תהיה" שזה לעיכובא, אלא לומדים שעכב בשאר דיני מצורע). י"א שבמוספין זה מעכב שיהיו שוים, ודעת רש"י שאינו מעכב, דמנלן לומר שזה מעכב, והתוס' (ד"ה מוספין) כתבו דהא דכתיב "עולת שבת בשבתו הוי כמו שנה עליו הכתוב לעכב.

אמנם כבשי התמיד א"צ להיות שווים, והא דכתיב "שניים ליום" היינו שצריך לשוחטם כנגד היום - כנגד

משום שסתם קדשי בדק הבית הם בעלי מומים שהרי המתפס תמימים לבדק הבית עובר בעשה, אך בגמרא בזבחים מבואר דלא כדבריהם. רש"י. (דמבואר בזבחים ק"ב. שפרת חטאת אע"פ שהיא תמימה פטור כיון שאין סופה לבוא אל פתח אהל מועד, וא"כ ה"ה בקדשי בדק הבית תמימין. תוד"ה וכל).

דיני שעיר המשתלח

שעיר המשתלח ושאר קרבנות בעלי מום או מחוסר זמן – מחוסר זמן בהמת קרבן קודם יום השמיני אין נותנים ממנו על המזבח, ואף אין מקדישים אותו, ואינו ראוי לשעיר המשתלח, דכתיב "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לד' ", (והכא דרשין "לד' " לרבות דכל מקום דורשים לפי עניינא דקרא), ובאמת א"צ לזה דרשה שהרי אין הגורל קובע לד' אלא בראוי לד' וכיון שאינו יודע איזו בהמה תצא בגורל אינו יכול להביא אחד מהם מחוסר זמן, (ואף לחנן המצרי דס"ל שאפילו אם דם השעיר לד' נמצא בכוס ומת המשתלח, מביא שעיר לעזאזל ובפשוטו הכונה ללא הגרלה, י"ל דהיינו שהדם שבכוס אינו נדחה, אבל צריך להגריל ואותו שיצא לד' ירעה, ויתנכר בדם של הראשון), אבל לר"ש הסובר שאם מת אחד מביא חבירו שלא בהגרלה בעינן דרשה, או דאיצטריך קרא להיכא שהומם וחיללו על שעיר אחר שבזה א"צ הגרלה כיון שהוא בא מכח הראשון, ומום פוסל בשעיר המשתלח דכתיב "ואשה לא תתנו מהם על המזבח לד' ", ו"אשה" אלו החלבים, ואסור להקטיר אפילו מקצתם כזית מהם דכתיב "מהם", ולא לזרוק דמם על המזבח דכתיב "מזבח". וצריך ילפותא לשעיר המשתלח גם לפסול מחוסר זמן וגם לפסול בעל מום, דמחוסר זמן חמור כיון שעדיין לא הגיע זמנו, ובעל מום חמור משום דמאיס.

ס"ד. לרבא הריבוי בשעיר המשתלח הוא לדין מחוסר זמן של אותו ואת בנו לומר שאינו ראוי לשעיר המשתלח, וכגון ששחט אמו לחולה ביו"כ, ואף שהאיסור הוא על שחיטת שניהם, דחיייתו לצוק זו היא שחיטתו. והקשו התוס' (ד"ה דחיייתו) בהא דאיתא בחולין שבשור הנסקל אין דין אותו ואת בנו לפי ר"ש, כיון דהוי שחיטה שאינה ראויה, אבל בעגלה ערופה יש דין אותו ואת בנו, דכיון שאם נמצא ההורג לפני שנערפה העגלה תצא ותרעה בעדר, ומבואר שמחיים אינה אסורה, ואמאי לא קאמר שגם בעגלה ערופה נחלקו ר"ש ורבנן היכא שערפה, שלר"ש פטור כיון שאינה ראויה לאכילה, ולרבנן חייב משום שערפתייה זו היא שחיטתה.

אינו ראוי לפתח אהל מועד, ורק המעלה קטורת או מנחה בחוץ חייב כיון שאין המזבח מעכב בהם. וכן אם המזבח בנוי במקומו למ"ד קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא חייב אם שחט קרבן בחוץ.

ס"ג. פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה

לרב חסדא – לשמו פטור דאינו ראוי לשמו בפנים, ושלא לשמו אלא לשם שלמים חייב דראוי הוא לשם שלמים בפנים, וסתמא לשמו ופטור, ולא חשיב ראוי לשלא לשמו בפנים, דבעי עקירה אינו ראוי בפנים לשלמים אא"כ עקר שם פסח ממנו.

לריו"ח – י"א בין לשמו בין שלא לשמו פטור, דעקירת חוץ לאו שמה עקירה, דלא הכשיר הכתוב פסח בשאר ימות השנה לשם שלמים אלא בפנים ובעקירת השם, וי"א בין לשמו בין שלא לשמו חייב, דפסח בשאר ימות השנה שלמים הוא, וא"צ עקירה.

מחוסר זמן בין בגופו כגון בתוך ז' ימים ללידתו, בין בבעלים, השוחטו בחוץ פטור, ואיזה מחוסר זמן בבעלים, כגון זב וזבה ומצורע צריכים להביא קרבנותיהם לסוף שבעה, ויולדת שצריכה להביא קרבנותיה בסוף מלאת ימי טהרה, שהקריבו לפני הזמן חטאת או אשם בחוץ, דבפנים א"א להביאם לשם חובה כיון שלא הגיע הזמן, ולא לנדבה כיון שחטאת ואשם אינם באים בנדבה, (אבל בעולה ושלמים חייבים כיון שאפשר להביאם בפנים לנדבה, ושלמים היינו בנזיר). לרב חלקיה בר טובי אם שחט אשם שלא לשמו כגון לשם עולה או שלמים חייבים, כיון שהוא ראוי לעולה ושלמים בפנים, דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, וס"ל שעקירת חוץ שמי' עקירה.

ס"ג: שחט השעירים בחוץ לאחר הגרלה חייב על

של שם ופטור על של עזאזל, דאף ששני השעירים ראויים לבוא אל פתח אהל מועד, דרשין "אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לד' " להוציא של עזאזל שאינו מיוחד לד'. ופרת חטאת לרש"י א"צ למעטה, כיון שאינה ראויה לבוא אל פתח אהל מועד, ולתוס' (ד"ה ולא) יש לגמרא צד שצריך למעטה.

השוחט קדשי בדק הבית בחוץ פטור משום שחוטאי

חוץ, ואף שהם נחשבים קרבן דכתיב "ונקרב את קרבן ד' וכו' כלי זהב וכו' ", מ"מ הא כתיב "ואל פתח אהל מועד לא הביאו" וזה אינו ראוי לפתח אהל מועד דאין קדשי בדק הבית עתידים לבוא לפתח אהל מועד. וי"מ הטעם

מת אחד מן השעירים

שני שעירי יום הכיפורים נקבעים למצותם ע"י גורל, והיכא שמת אחד מהם לאחר ההגדלה צריך להביא שנים חדשים, ויש לדון איזה שעיר אין עובדים בו, ומה יעשה עם אותו שעיר, וזה תלוי בדין בעלי חיים שנדחו מהקרבן אם הם חוזרים להיות ראויים, או שדינם לרעות עד שיפול בהם מום, או שדינם למיתה, וכדלהלן.

אם מת אחד השעירים לפני ההגדלה, יביא שעיר אחר שיהיה זוג לשני.

אם מת אחד מהשעירים אחרי ההגדלה, יביא זוג חדש ויגדל עליהם בתחילה, אם של שם מת יאמר זה שעלה עליו הגורל לד' יתקיים תחתיו, ואם של עזאזל מת יאמר זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו, והשני (להלן יבואר מיהו השני) ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, שאין חטאת ציבור מתה, (ולרבי יהודה תמות, ושיטתו תבואר להלן).

שיטת רב שהשעיר השני מהגורל הראשון קרב, והשעיר השני מהגורל השני ירעה. ולרבי"ח של ראשון ירעה ושל שני קרב. ומחלוקתם היא שלרבי"ח בעלי חיים נדחים, ולרב רק בשחוטים אמרין הואיל ונדחה ידחה, ולכן אם מת המשתלח ישפך הדם, אבל בעלי חיים אינם נדחים, דילף מבעל מום עובר שהוא חוזר להיות ראוי לקרבן, דכתיב "כי משחתם בהם מום בם לא ירצו" אבל כשאין מום בם ירצו.

ובאמת רב מודה שאפשר להקריב את השני, אלא דסבר כרבי יוסי דמצוה בראשון, דאמר רבי יוסי המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואח"כ נמצא הראשון מצוה להקריב את הראשון אע"פ שכשהגיע חצות שהוא זמן שחיטת הפסח שניהם ראויים להקריב, ואם היה השני מובחר ממנו יביאנו (והתוס') (ד"ה ואם) מסתפקים אם גם בשעירי יוה"כ אם היה השני מובחר ממנו יביאנו, או לא, ולחכמים איזה שירצה יקריב, (ומקופות שאמר רבי יוסי שכותבים א' ב' ג' לידע איזה תרומה ראשונה אין ראייה לכאן, דילמא שאני התם דשם הראשון היה ראוי לפני השני וכאן אין ראויים אלא אחרי מתן דם הפר ואז שניהם ראויים).

רבא מדייק ממתני' כרב, ובברייתא מבואר כרבי יוחנן, ודורשים מ"יעמד חי" ולא שכבר עמד ונדחה ע"י חבירו, דבעין עמידה אחת ולא שתי עמידות, שהשעיר מהזוג השני נשלח לעזאזל.

א"א ללמוד ממחוסר זמן ששייך להיות ראוי אחר ששלא היה ראוי, דהיכא שנראה ונדחה חמור יותר

מהיכא שלא היה ראוי עדיין. (ואפילו לרבי"ח דס"ל בקידושין ז': שדיחוי מעיקרא הוי דיחוי ואפילו בבעלי חיים, לגבי בהמה של שני שותפין שהקדיש חציה וחזר וקנה את החצי השני והקדישו, שחלה הקדושה אבל אינה ראויה להקריב, שאני התם שמשעה שהקדישה היתה דחויה. ואע"פ שמחוסר זמן יכול להקדישו בלילה אע"פ שאינו ראוי להקריב אלא ביום, כיון שאינו מחוסר מעשה בגופו לא חשיב נדחה, ועוד דלילה אינו דוחה כיון שאינו ראוי להקריב שום קרבן, ומטעם זה לא אומרים בכל הקרבנות שעבר עליהם לילה שהם נדחים מהקריב. תוד"ה התם). ולרבי"ח "בהם" ממעט שאר בעלי חיים שנדחו, ורב ממעט מ"בהם" שאברים של עולה תמימה שנתערבו באברים של בעלת מום, כל אבר שקרב אחד ממנו לפני ששמו לב לתערובת, יכול להקריב כולם ותולים האיסור באותו שקרב, ותולין לקולא הואיל ואין כאן ספק איסור דאורייתא, דילפינן שלא הזהירה תורה על בעלי מומין אלא כשהם בעצמם ולא בתערובת, וכשיטת ר"א, (אבל לחכמים אפי' קרבו כולם חוץ מאחד יצא לבית השריפה. ורב ס"ל כר"א, אי נמי אפילו לרבנן מדאורייתא יכול להקריבם, שהרי אם עלו לא ירדו, ורק מדרבנן אין להקריבם. תוד"ה הא), ורבי"ח לומד דין זה מדכתיב בהם ולא כתיב בם, ורב בם בהם לא דריש.

ס"ד: שיטת רבי יהודה שהשעיר השני שבזוג

הראשון ימות ולא ירעה, ויתכפר בשני שבזוג שני. לרב סובר ר"י שבעלי חיים נדחים ולכן ימות, וזוה נחלקו. ולרבי"ח צ"ב במה נחלקו, ומתני' דייקא כרב. והא דתלי רבנן טעמא דרועה משום שאין חטאת ציבור מתה, לרבי"ח ביחיד מוידים חכמים שתמות, וכדרכי אבא שאמר במפריש חטאתו ונאבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאה הראשונה, לרבי מתכפר באחת מהם והשניה תמות, ולרבנן רק בנמצאת לאחר כפרה תמות השניה, אבל בנמצאת קודם כפרה לאחר הפרשה רועה, ואמר רבי אבא שלכו"ע אם נתכפר באינה אבודה תמות האבודה, דכך נאמרה הלכה למשה מסיני חטאת שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת מתה, ורק בנתכפר בראשונה והשניה עומדת נחלקו אם מפריש לצורך תשלומי אבוד כאבוד דמי או לא, ולכן לרבי יוחנן אמרי רבנן שאין חטאת ציבור מתה, אבל חטאת דיחיד תמות, דהוי כנתכפר באינה אבודה והדחוייה קיימת, ולרב שמקריבים את השניה שבזוג הראשון אמאי בשל יחיד תמות, דאפילו לרבי לא תמות כיון שלא הופרשה לתשלומי אבוד, שהרי המשתלח מת, וכיון שאין בעלי חיים נדחים היה יכול להקריב גם אותו, לכאורה דינו כמפריש שתי חטאות לאחריות שהוא מתכפר באחד מהם והשניה תרעה. ומיישבת הגמ' דכיון שאמר רבי יוסי מצוה בראשון מעיקרא כמפריש לאיבוד דמי, ומתני' רבי היא. וכתבו התוס' (ד"ה הוה) שאין

ציבור מתה, ולא נקט פר העלם דבר של ציבור, משום שפר העלם דבר של כהן משיח שטעה ועשה בהוראת עצמו, בזה מודים ר"א ור"ש. תוד"ה וכן).

הגמרא שואלת למה לא ישמרם לשנה הבאה.

ס"ה: ואין לומר שהטעם הוא משום שקרבנות ציבור מר"ח ניסן ואילך צריך להביאם מתרומה חדשה, דכתיב "זאת עולת חודש בחדשו לחדשי" כתיב כאן חידושי יתירי לומר שבאחד החודשים צריך להביא קרבנות מתרומה חדשה. דפר אינו בא מתרומת הלשכה, ואין לומר שזה גזירה פר אטו שעיר, דאין לומר שימות משום גזירה אלא מספיק שירעה, ועוד שהרי דין תרומה חדשה אינו אלא לכתחילה. וכתבו התוס' (סוף ד"ה ומשום) ששייך דין מיתה משום גזירה, וקושיית הגמ' ששעיר עצמו שאינו קרב הוא גזירה שמא יאמרו שנה קובעת לחברתה. או שקושיית הגמ' שאין לגזור משום שפר אינו דומה כ"כ לשעיר. או שקושיית הגמ' שהשעיר הוא קרבן ציבור והפר הוא קרבן יחיד.

ואין לומר שהטעם הוא משום שאין הגורל קובע משנה לחברתה, ולא יחזור ויגריל כדי שלא יאמרו גורל קובע משנה לחברתה, דא"כ למה הפר ימות, ואין לומר גזירה אטו שעיר, דאין לומר שימות משום גזירה.

ואין לומר שהטעם בפר הוא גזירה אטו חטאת שמתו בעליה (לרש"י הכונה שמא ימות הכהן גדול בשנה זו, והתוס' ד"ה גזירה) הקשו שזה דבר הנראה לעינים אם הכה"ג מת. ולכן ביארו שהחשש הוא שימות אחד מהכהנים, שגם הם מתכפרים בפר, ואף אם כפרתם צפה על כפרת הכה"ג, ראוי לגזור משום חטאת שמתו בעליה, ובשעיר גזרו אטו פר, דאין לומר שימות משום גזירה.

ואין לומר שהטעם הוא גזירה משום חטאת שעברה שנתה ועד יוה"כ הבא תעבור שנה על השעיר משנולד, וכל שעירי חטאת פסולים לאחר שנה, (וזה תלוי במחלוקת לגבי דין שנה תמימה שנאמר בבתי ערי חומה שאז נחלט הבית ללוקח, שלרבנן שהכונה ל"ב חודש מיום ליום ואם נתעברה יכול המוכר לגאול י"ג חודש, א"כ הכא ודאי עברה שנתה, ולרבי שהכונה לשס"ה יום כמנין ימות החמה אפילו אם עיברו את השנה, שזה י"א יום יותר מ"ב חודש, וגזרו אף באופן שלא עברו שס"ה יום כמנין ימות החמה כגון אם הקדישו ביום השמיני ללידתו), ובפר גזרו אטו שעיר, דאין לומר שימות משום גזירה, ואף שפר יותר מבן שלש פסול לחכמים, ולריה"ג עד בן שנים, מ"מ אין זה סיבה שימותו, דאפשר שבפר אין הלכה שדינו למיתה בגיל שלש. אי נמי אתיא כר"מ שגם בן ארבע וחמש

לומר דמתני' כר"ש שבכל גיונא חטאת יחיד אינה רועה, אפילו במפריש ב' חטאות לאחריות, שהרי ר"ש סובר שאם מת אחד השעירים מביא אחר שלא בהגרלה, ובמתני' מבואר שצריך הגרלה.

ס"ה. ועוד אמר רבי יהודה נשפך הדם ימות המשתלח כיון שעדיין לא הזה דמו וכתוב חוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן, וצריך להביא דם אחר, וא"א להביאו בלא הגרלה, וכיון דס"ל שבעלי חיים נדחים ימות המשתלח הראשון, ואם מת המשתלח ישפך הדם, דאע"פ שקיים מצות הגרלה ורק הגרלה מעכבת בו ולא וידוי לר' יהודה, וכ"ש ששילוח אינו מעכב לכו"ע שהרי הוא נעשה ע"י איש עיתי ולא כתיב חוקה אלא על דברים הנעשים בבגדי לבן, מ"מ הא כתיב "יעמוד חי לפני ד' לכפר" דבעינן שיהיה חי עד שעת מתן דמים של חבירו ואם מת קודם אין כפרת הדם כלום, וממילא צריך להביא אחר, וכיון שא"א להביא אחר בלא הגרלה צריך להביא שנים, וממילא ראשון נדחה, דשחוטים נדחים לכו"ע.

פר ושעיר של יום הכיפורים שאבדו

שקלים שנגנבו או אבדו- בני העיר ששלחו שקליהם לירושלים ע"י שליח ונגנבו או שנאבדו, אם נתרמה התרומה לפני שנודע שאבדו נשבעים השלוחים שבעות השומרים לגזברים כיון שההפסד הוא להקדש, דכיון שתורמים על האבוד שלא נודע, אין הבעלים חייבים להביא שקלים אחרים, (והא דתניא תורמין על האבוד ועל הגבוי, לרש"י (ב"מ נ"ח) הכונה אבוד שבא ליד שליח ואבד ולא נודע לבעלים קודם התרומה, ועל הגבוי ביד שליח ולא אבד. והתוס' ד"ה נשבעים) מבארים שאבוד היינו שהגיע ללשכה ונאבד לפני שנתרמה התרומה, ועל הגבוי היינו שבשעת התרומה היה ביד שליח, אפילו אם סופו שנאבד, ועל העתיד שיגבות היינו שלא נתנו עדיין לשליח, ואם לא נתרמה התרומה נשבעים לבני העיר, ובני העיר מביאים שקלים חדשים, ואם נמצאו השקלים הראשונים שאבדו או שהחזירו הגנבים, לחכמים אלו ואלו שקלים ואין עולים להם לשנה הבאה, ולרבי יהודה עולים להם לשנה הבאה. ורבא מבאר שרבי יהודה סובר שחובות של שנה זו קרבות לשנה הבאה.

פר ושעיר של יוה"כ וכן שעירי ע"ז (-ציבור שחטאו בע"ז בהוראת ב"ד ומביאים פר לעולה ושעיר לחטאת), **שאבדו, והפריש אחרים תחתיהם** ונמצאו הראשונים לרבי יהודה הראשונים ימותו, (ולר"א ור"ש ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, שאין חטאת

כשר. תוד"ה משום), ועוד שהרי חטאת שעברה שנתה רועה ואינה מתה.

ס"ו. למסקנה טעמא דר"י משום שחוששים לתקלה שיבוא להקריבה, (כדמצינו חשש תקלה שבזמן הזה אין מקדישים שום דבר, דסתם הקדש לבדק הבית, ואין מעריכים, ואין מחרימים (דסבר סתם חרמים לבדק הבית. רש"י. והתוס' (ד"ה ואין) כתבו שאף למ"ד שהחרמים לכהן, מ"מ לפני שהגיעו ליד כהן אסורים, ובזמן הבית אין לחוש לתקלה זו מפני שרגילים להזהר בקדשים, או משום דשכיחי כהנים), ואם הקדיש או העריך או החרים, בהמה נועל דלת בפניה והיא מתה, פירות כסות וכלים יקבנו, וכלי מתכות יוליקם לים המלח), ובשאר בהמות שדינם לרעה אין חוששים שיקריבום, דשאני הכא דבת הקרבה היא לשנה הבאה, אבל אין חוששים לתקלה דגיהז ועבודה, דא"כ כל הבהמות שרועות נחשוש בהם לתקלה. וכתבו התוס' (ד"ה אין) שגם מעשר בהמה ביטלו מפני התקלה. והקשו ממה שמצינו שרבי אלעזר בן עזריה היה מעשר מעדרו תריסר אלפי עגלי בכל שנה, והרי ראב"ע היה בן ט"ו בזמן החורבן, ושתי שנים אינם נחשבים "בכל שנה". ותי' התוס' שהאפטרופוס שלו היה מופריש. אי נמי לא מיד אחרי החורבן ביטלו מעשר בהמה. וי"מ שהיה מעשר למלך, ואין משמע כן.

והא תניא פסח שלא קרב בפסח ראשון יקרב בפסח שני ע"י שימכר לטמא או למי שהיה בדרך רחוקה, או לשנה הבאה, ותניא אידך לא יקרב לשנה הבאה, המחלוקת היא אם חוששים לתקלה, ואין לומר שנחלקו במחלוקת רבי ורבנן הנ"ל, דהא תניא וכן המעות שגם במעות שהופרשו לפסח יש מחלוקת אם אפשר להשתמש בהם לשנה הבאה.

ידידי ושליחת השעיר לעזאזל

לאחר שנתבאר דיני שני השעירים, חוזר התנא לבאר סדר עבודת הכהן גדול ביום הכיפורים, לאחר שגמר מתן דמים של פר ושעיר, כפי שנתבאר לעיל עד דף נ"ט.

כתיב (ויקרא ט"ז) "וסמך אהרן את שתי ידי על ראש השעיר החי, והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאותם, ונתן אותם על ראש השעיר, ושלח ביד איש עתי המדברה, ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזירה ושלח את השעיר במדבר". הגמרא מבארת סדר ודיני הדברים כפי הנלמד מן הפסוקים.

ידידי שעיר - בא לו אצל שעיר המשתלח, וסומך ב' ידי עליו ומתודה, וכך היה אומר אנא ד' חטאו עון פשעו לפניך עמך בית ישראל, אנא ד' כפר נא לחטאים ולעוונות ולפשעים שחטאו ושעו ושפשעו

לפניך עמך בית ישראל, ככתוב בתורת משה עבדך לאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ד' תטהרו". והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

לרבי יהודה גם לכהנים יש כפרה בשעיר המשתלח, לר' ירמיה מתני' דלא כר"י מדלא קאמר עם קדוש, ולאביי קאי אף לר' דהכהנים בכלל עמך ישראל.

מי היה מוליך את השעיר לעזאזל - מסרו למי שהיה מוליכו, הכל כשרים להוליכו דכתיב "איש" להכשיר את הזר (וקמ"ל דלא נימא דכיון דכתיב ביה כפרה צריך דווקא כהן), אלא שעשו הכהנים גדולים קבע ולא היו מניחים את ישראל להוליכו, ולרש"י ב"ד של כהנים הרגילו לעשות שהכהנים יוליכו אותו בקביעות ולא ישראל. אמר רבי יוסי מעשה והוליכו ערסלא וישראל היה.

דיני שילוח השעיר לעזאזל

ס"ז: צריך לזמן את משלח השעיר מאתמול דכתיב "עתי", ואם חלה המשלח, לחכמים ישלחנו ביד אחר, ור"א השתמט מלענות מה יעשו בכהאי גוונא, או כשחלה השעיר, או בדחפו ולא מת, ולרבנן אם חלה מרכיבו על כתפו, ואם דחפו ולא מת ירד אחרי וימיתנו.

שולחים את השעיר לעזאזל **אפילו בשבת**, דכתיב "עתי", ואין הנ"מ לענין תחומין, דהא תחומין דרבנן, אלא נ"מ שאם היה השעיר חולה יכול להרכיבו על כתפיו בשבת, וזה נחשב הוצאה אף לרבי נתן דאמר חי נושא את עצמו, דבחולה לא אמר הכי. רפרם הוכיח מכאן שאין עירוב והוצאה ב'וה"כ, דאם יוה"כ אסור בהוצאה אפילו בחול, והתורה אמרה לשלחו, בהכרח שזה דוחה יוה"כ. עירוב כדי נסבא, אלא דהא בהא תליא, דתקנת עירובי חצרות היא גזירה שמא יוציא מרה"י לרה"ר. (וכתבו התוס' (ד"ה אמר) שהגמ' כריתות דחתה ראייה זו).

נטמא המשלח יכול להכנס לעזרה ששם הכה"ג מוסרו לו, דכתיב "עתי".

שאלו את ר"א על אדם פלוני האם יזכה לעוה"ב וי"מ שהשאלה היתה על שלמה בן דוד (האם הכונה שלא היה לבבו שלם כמו דוד אבל לא חטא, או לא. תוד"ה פלוני), ואמר

והם שמו שאלו על אבשלום (שבא על פילגשי אביו, האם פילגשים הם בלא כתובה וקידושין כרב או לא. שם), ואם הרועה יכול להציל כבשה מפי ארי (-את בת שבע מיד דוד, דכל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט לאשתו. תוד"ה מהו), וענה להם שמו שאלו אם יש להציל את הרועה מן הארי (-אוריה מיד דוד, האם חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ולא היה מורד במלכות במה שאמר ואדוני יואב, או שאין חולקין והיה מורד במלכות. שם), ואם ממזר יורש ואמר להם האם מייבם, ואם מותר לסוד בזמן הזה בית ואמר להם מהעם קבר, ולמה היה חילוק בעונשי עובדי העגל שיש שמתו בסייף דכתיב "שימו איש חרבו" ויש שמתו במגיפה דכתיב "ויגוף ד' את העם" ויש שמתו בהדרוקן דכתיב "ויזר על פני המים" והיינו שבדקם כסוטות, אחרי שמעשיהם שוים, ור"א נמנע מלהשיב אע"פ שהיה יודע, מפני שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו.

על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים ומעולם לא הוצרך לכך, אלא כדי שיהיה פת בסלו.

היה חולק לשון של זהורית ולא היה קושר כולו בסלע שמוא ילבין קודם שישלחנו ולא ידחוף את השעיר מחמת שמחת ליבון החטאים, והשתא שהוא עסוק בו באחרונה לא ימנע מלדחפו, והלשון לא תלבין עד שתיגמר מלאכת כולה, ולא היה קושרו כולו בין קרניו כדי שיוכל לראות אם הוא מלבין.

בראשונה היו קושרים הלשון על פתח האולם מבחוץ, הלבין היו שמחים לא הלבין היו עצבים ומתביישים, התקינו לקשור על פתח האולם מבפנים ועדיין היו מציצים ורואים וכו', התקינו לקשור בסלע ובין קרניו.

דחפו לאחוריו והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברים אברים. ונחלקו רב ושמואל אם האברים מותרים בהנאה דכתיב "במדבר" - שיהיה הפקר כמדבר, או שהם אסורים דכתיב "גזירה" - לשון חומר ואיסור, ואמר רבא שמסתבר כמ"ד שהאברים מותרים, דלא אמרה תורה שלח לתקלה למי שלא ידע שזה מהשעיר.

ס"ז: אף בנוב וגבעון ושילה ובית עולמים היה דין שעיר לעזאזל, דילפינן מג' פעמים לשון מדבר בפסוק.

אל ארץ "גזירה" - חתוכה צוק גזור וחתוך, ולא משופע כ"כ, דבר אחר דבר שהשעיר מתגזר ויורד, ד"א גזירה היא

להם שמו שאלו על אבשלום (שבא על פילגשי אביו, האם פילגשים הם בלא כתובה וקידושין כרב או לא. שם), ואם הרועה יכול להציל כבשה מפי ארי (-את בת שבע מיד דוד, דכל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט לאשתו. תוד"ה מהו), וענה להם שמו שאלו אם יש להציל את הרועה מן הארי (-אוריה מיד דוד, האם חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ולא היה מורד במלכות במה שאמר ואדוני יואב, או שאין חולקין והיה מורד במלכות. שם), ואם ממזר יורש ואמר להם האם מייבם, ואם מותר לסוד בזמן הזה בית ואמר להם מהעם קבר, ולמה היה חילוק בעונשי עובדי העגל שיש שמתו בסייף דכתיב "שימו איש חרבו" ויש שמתו במגיפה דכתיב "ויגוף ד' את העם" ויש שמתו בהדרוקן דכתיב "ויזר על פני המים" והיינו שבדקם כסוטות, אחרי שמעשיהם שוים, ור"א נמנע מלהשיב אע"פ שהיה יודע, מפני שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו.

חילוק בעונשי עובדי העגל - י"א שמי שזיבח וקיטר בסייף שהם עבודות שחייבים עליהם לע"ז סקילה, וכיון שלא נתפרשו להם ד' מיתות ב"ד נידונו בסייף כבני נח שכל מיתתם בסייף, גיפף ונישק שאין בזה מיתת ב"ד במיתה במגיפה בידי שמים, שמח בלבבו בהדרוקן. וי"א שמי שעבד בעדים והתראה בסייף, עדים בלא התראה במיתה, בלא עדים והתראה בהדרוקן. ושבת לוי כולו לא עבד עבודת כוכבים דכתיב "ויאמר מי לד' אלי ויאספו אליו כל בני לוי", והא דכתיב "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו" שנעשו אכזרים עליהם לנקום נקמתו של מקום, היינו אבי אמו מישראל, "ואת אחיו לא הכיר" היינו אחיו מאמו מישראל, "ואת בניו לא ידע" היינו בן בתו מישראל.

כבש עשו למולך השעיר מפני האלכסנדרים שהיו מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא טול וצא, שזרזו אותו לכפר העוונות המרובים.

מיקירי ירושלים היו מלווים אותו עד סוכה ראשונה.

ס"ז. הסוכות והמרחק מירושלים ועד צוק - לר"מ היו י' סוכות בדרך ובני אדם הולכים לגור שם לפני יו"כ וי"ב מילין ועד הסוכה הראשונה וכן בין סוכה לסוכה היה מיל שזה תחום שבת, ובסוכה האחרונה שהיה בינה לבין הצוק ב' מילין לא היה מלווה עד הצוק, אלא עומד מרחוק - במרחק מיל ורואה את מעשיו. ולרבי יהודה היו ט' סוכות וי' מיל (וי"ג י' סוכות, וא"כ האחרונה היתה בצוק,

הערבים. וכתבו התוס' (ד"ה אטו) דאיתא בתמיד שההפשה כשרה בזר, אבל ההקטרה טעונה כהן. עוד כתבו שאין חובה להעלות את האימורים עם המגיס, ורק כשמוציא את האימורים נותנם במגיס ולא ע"ג הרצפה כדי שלא יהיו קדשי שמים מוטלים כנבילה.

קלען במקלעות שארבעה בני אדם היו נושאים ב' מוטות זה לצד זה, והפר והשעיר מורכבים זה על כמין קליעה, והוציאים לבית השריפה חוץ לירושלים.

לא היה מנתחם כעולה שהוא מופשט מן העור כדכתיב "והפשיט ונתח", אלא היה משאיר את העור ע"ג הבשר כמו בפר כהן משיח, דכתיב ביה "וקרבו ופרשו והוציאו" מלמד שמוציאו שלם, שכשם שפרשו בקרבו כך כרעיו בקרבו, ולומדים פר ושעיר הנשרפים מפר כהן משיח, דבשניהם נאמר עור ובשר ופרש. ואין שורפים אותם שלמים, דילפינן מעולה שצריך ניתוח, דבשניהם נאמר "ראשו וכרעיו".

מאימתי מטמאים בגדים של העוסקים בהם, דכתיב "והשורף אותם יכבס בגדיו", משיצאו מחוץ לחומת העזרה, דכתיב "יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו" (וכיון שמקום שריפתם מחוץ לג' מחנות, בהכרח הכונה ששם מטמאים בגדים). ולר"ש משיצית האור ברובן.

ס"ח. מקום שריפתם הוא מחוץ לג' מחנות, כמו בפר העדה ופר כהן משיח (דכתיב בפר העדה "אל מחוץ למחנה", וכתוב "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון", וכתוב בדשן "מחוץ למחנה" שזה מיותר שהרי כבר כתיב ששפך הדשן הוא מחוץ למחנה). לר"ש שורפם (וכן את הפרה) חוץ לג' מחנות במזרחה של ירושלים דכתיב בפרה "אל נוכח פני אהל מועד", ולרבנן בצפונה של ירושלים דכל מעשי חטאת בצפון, ולרבי יוסי בבית הדשן, והא דכתיב "על שפך הדשן ישרף" הכונה שיהיה שם דשן, ולרבי אליעזר בן יעקב הכונה שיהא מקום השריפה משופך מדרון, וא"צ שיהיה שם דשן.

ס"ח: והשורף אותם יכבס בגדיו - השורף מטמא בגדים והיינו המסייע בשעת שריפה, והיינו כר"ש שאין מטמאים בגדים עד שיוצא האור ברובן, אבל המצית את האור והמסדר את המערכה אינו מטמא בגדים, המסייע בשעה שנעשו אפר אינו מטמא בגדים, לראבר"ש המסייע אחר שנחרך הבשר אע"פ שעדיין לא נעשה אפר אינו מטמא בגדים דכתיב "הפר".

מלפני ואין לך רשות להרהר. (ואיתא בברייתא דהא דכתיב "את משפטי תעשו" היינו דברים שאילו לא נכתבו דין הוא שיכתבו, כמו ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם, ו"את חוקותי תשמרו" היינו דברים שהשטן משיב עליהם, כמו חזיר שעטנז חליצה טהרת מצורע ושעיר המשתלח, שמא תאמר מעשי תהו הם, תלמוד לומר "אני ד' " אני חקקתם ואין לך רשות להרהר אחריהם).

עזאזל - עז וקשה, וי"א שמכפר על מעשה עזאזל ועזאזל על העריות, במדבר - ולא בישוב, גזירה - בצוק.

בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך, ואע"פ שזה ב' מילין, והיוצא ברשות אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות, לזה התירו מפני שהוא מעונה וחלוש, ועוד שהוא מתירא לעמוד במדבר יחידי משתחשך.

מאימתי מטמא בגדים דכתיב "והמשלח את השעיר יכבס בגדיו" משיצא חוץ לחומת ירושלים, ולא משיצאתו מהעזרה דכתיב "המשלח", ולא משיגיע לצוק דכתיב "והמשלח". ולרבי יוסי מטמא משהגיע לצוק, דכתיב "עזאזל וכבס". ולר"ש מטמא משזורקו לצוק, דכתיב "והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו" וקסבר שדחיתו וזריקתו היא שילוחו.

המשלח מטמא בגדים, אבל השולח את המשלח - המלוה לא מטמא.

פר ושעיר הנשרפים

פרו של כהן גדול (שהיה מתודה עליו), וכן השעיר שעלה עליו הגורל לד', שהיו מזים את דמם בקודש הקדשים ובקודש ועל המזבח הפנימי כפי שנתבאר לעיל (נ"ד - נ"ט) היו נשרפים מחוץ למחנה, דכתיב "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקודש יוציא אל מחוץ למחנה, ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם, והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המחנה". ולהלן יבואר סדר ודיני פר ושעיר הנשרפים.

בא לו אצל פר ושעיר הנשרפים לאחר מסירת השעיר לידי מי שלוקחו לעזאזל, קרעו והוציאו את אימוריהם, ונתנם במגיס (-קערה של כלי שרת, ובה היה מעלה אותם למזבח) כדי להקטירם אח"כ על גבי המזבח כדכתיב "ואת חלב החטאת יקטיר המזבח". ולא היה מקטרים עכשיו בבגדי לבן, אלא היה קורא קודם את הפרשה בבגדים הללו, ואח"כ טובל ולובש בגדי זהב לאילו ואיל העם, וטובל להוציא כף ומחתה, וטובל למוספין ולאומורי חטאת הללו ולתמיד של בין

שמברכים בבית הכנסת), ועל העבודה (-רצה בעמך ישראל ותרצה העבודה בדביר ביתך וכו') שאותך לבדך ביראה נעבוד), ועל ההודאה (-מודים אנחנו לך, עד הטוב לך להודות), ועל מחילת העוון (מחול לעוונותינו ביום הכיפורים הזה וכו'), עד מלך מוחל וסולח לעוונותינו וכו'), ומתפלל על בית המקדש וחותרם ברוך שבחר במקדש, ועל ישראל, ומתפלל על הכהנים וחותרם ברוך שבחר בזרעו של אהרן, וכן על ישראל, ועל שאר התפילה (-רינה תחינה ובקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכים להושע, וחותרם ברוך שומע תפילה).

ואח"כ מביא כל אחד ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים -להראות נוי של ספר תורה, ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה, דכתיב "זה קלי ואנוה" התנאה לפניו במצוות, לולב נאה, ספר תורה נאה בקלף נאה בדי נאה בלבד אומן. והביאום לשם בערב יום הכיפורים.

הרואה כה"ג כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפים וכן להיפך, ולא מפני שאינו רשאי, דאין בזה משום אין מעבירים על מצות "ברב עם הדרת מלך" כיון שהוא עצמו אינו עסוק בה, אלא מפני שהיתה דרך רחוקה ביניהם, ומלאכת שניהם שוה כאחת.

באלו בגדים קורא- אם רצה לקרות בבגדי בוץ שעבד בהם קורא, ואף אי נמא דבגדי כהונה לא ניתנו ליהנות בהם, וקריאה הא לאו עבודה היא שהרי יכול לקרותה באיצטלית משלו, מ"מ י"ל שכיון שצורך עבודה היא מותר לקרותה בבגדי כהונה, ואם אינו קורא בבגדים שעבד בהם קורא באיצטלית (-כמין חלוק) לבנה משלו.

ס"ט. הנאה מבגדי כהונה- הגמ' מסתפקת אם מותר ליהנות מבגד כהונה שלא בשעת עבודה, ולמסקנה מותר ליהנות מהם, ומותר לאכול כשהוא לבוש בהם, אבל לישון אסור שמא יפיה, אלא פושטים ומקפלים ומניחים אותם תחת ראשיהם (עיין להלן) ולא איכפת לן אם יפיה כיון שפשטם, ומותר ללכת עמהם במקדש שלא בשעת עבודה, אבל אסור לצאת עמהם מחוץ למקדש מפני שזה דרך חול, (דעת התוס' (ד"ה בגדי) שגם במקדש אסור לכתחילה ללבושם שלא לצורך עבודה, וההתר הוא שא"צ להסירם מיד בגמר העבודה. ולגבי ציצ' דנים התוס' אם מותר ללבושו אפילו חוץ למקדש, דכתיב "והיה על מצחו תמיד", או שאסור). ומה שמצינו ששמעון הצדיק יצא עמהם מחוץ לבית המקדש, לא היו בגדי כהונה אלא

אמרו לו לכה"ג הגיע שעיר למדבר דקודם לכן אסור לו להמשיך בשום עבודה, דכתיב "ושלח את השעיר במדבר" ואח"כ "ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה". לת"ק היו יודעים זאת ע"י הנפת סודרים, שהיו עומדים בני אדם באופן שאחד יראה את סימנו של הסמוך לו, ומדבר היינו הצוק. ולרבי יהודה היו משערים זמן ג' מילים והיינו זמן שיגיע לבית חדודו ולא לצוק, דכיון שהגיע למדבר נעשית מצוותו ומתחיל לקרות הפרשה. ולרבי ישמעאל היו רואים שהלבין הלשון של זהורית.

בא לו כהן גדול:

קריאת התורה במקדש ביום הכיפורים

לאחר שהגי השעיר לעזאזל למדבר, היה הכה"ג קורא ג' פרשיות בעזרת נשים, ובאותה שעה היו שורפים את הפר והשעיר מחוץ לג' מחנות, ולהלן יבואר סדר ודיני קריאת התורה.

הבאת הספר תורה- בא לו כה"ג לקרות, חזן הכנסת (-שמש הכנסת, ובית הכנסת היה סמוך לעזרה בהר הבית) נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת (-מי שעל פיו נחתכים צורכי הכנסת, מי מפטיר מי פורס על שמע ומי עובר לפני התיבה), וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכה"ג, (ואף אם אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, הכא הכל הוא כבודו של כה"ג להראות שיש הרבה שררות למטה ממנו).

קריאת התורה- הכה"ג קורא פרשות "אחרי מות", ו"אך בעשור" שבפרשת אמור, (דבאותו ענין מותר לדלג אף בתורה, וכדלהלן ס"ט:), ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן (כדי שלא להוציא לעז על ספר תורה שיחשבו שהוא חסר. ע.), ו"ובעשור לחודש" שבחומש הפקודים (-חומש במדבר שמתחיל במנין ישראל) קורא בעל פה (ואין גוללים מפני כבוד הציבור שיהיו מצפים ודוממים, ואין מביאים ס"ת אחר מפני פגמו של ראשון שיחשבו שהראשון חסר, וי"א משום ברכה שאינה צריכה שיצטרכו לחזור ולברך, ודווקא כאן שאדם אחד קורא חוששים לזה, אבל כשכמה קוראים יכולים להוציא אף ג' ס"ת כמו בר"ח טבת שחל להיות בשבת. שם).

הברכות על התורה- הכה"ג מברך על התורה שמונה ברכות, על התורה (-ברכה שלאחריה, אשר נתן לנו כדרך

ס"ט: אין ישיבה בעזרה דכתיב "לעמוד לשרת" וכתיב העומדים שם לפני ד', ולמלכי בית דוד מותר דכתיב "ויבוא המלך דוד וישב לפני ד'".

מקום קרה"ת ביוה"כ ובהקהל היה בעזרת נשים, וי"א שבהקהל היה בהר הבית.

"ויברך עזרא את ד' האלוקים הגדול" – לרב גדלו בשם המפורש, והוראת שעה היתה. ולרב גידל אמר "ברוך ד' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם". ולרב מתנא שהחזירו אנשי כנסת הגדולה אמירת הגבור והנורא שתיקן משה, וביטלו ירמיה משום שאינו אמת שאין רואים את גבורותיו, (ועקרו תקנת משה מפני שיועדים בקב"ה שהוא אמיתי), ואמרו אנשי כנה"ג אדרבה זו היא גבורתו שכובש את יצרו וכו', והן נוראותיו שאלמלא מוראו היאך יכולה אומה אחת להתקיים בין האומות שהרי ביום החורבן נתאספו כל האומות להשמידם, ונשארו מהם.

הגמ' מביאה את מה שעשו אנשי כנסת הגדולה עם יצרא דע"ז שביטלוהו, דכיון שלא ניתן אלא כדי לקבל שכר כשמתגברים עליו, אין חפצים לא בו ולא בשכרו. ורצו לבטל יצר הרע דעריות ולא מצאו ביצה בת יומה בכל ארץ ישראל מפני שפסק החימום מן המעיים, ואפילו אותן שעבירה התרנגולת כבר לא מתבשלים במעייה, ולא ביקשו לבטלו למחצה שיהא שולט באדם לזקק לאשתו ולא לאחרת, מפני שאין נותנים משמים חצי דבר, וביטלו כוחו של יצר הרע רק לקרובים.

דילוג בקריאת התורה או הנביאים – אין מדלגים בתורה מענין לענין אף בכדי שלא יפסוק המתורגמן מפני שדברי תורה הם אזהרות ועונשים ומצוות, וצריך שיכנסו בלב השומעים, וכשאדם עובר מענין לענין אינו נח להתבונן, ובנביא מדלגים בכדי שלא יפסוק המתורגמן דאין זה כבוד ציבור לשבת ולחכות, ובענין אחד מדלגים אף בתורה, ובנביא אף בשני עניינים, ואין מדלגים מנביא לנביא, ובנביא של תרי עשר מדלגים מנביא לנביא, ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו – והיינו שאין לדלג לאחר.

טבילה שלישית והעבודות הנעשות בבגדי

זהב

בכל יום היו מקריבים בבית המקדש תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים, ולענין יוה"כ כתיב בפרשת אחרי מות

היו ראויים להיות בגדי כהונה, ואב"א עת לעשות לד' הפרו תורתך.

הנאה ממצעות כלאים ובגדי כהונה – איתא בתמיד שהכהנים היו פושטים בגדי כהונה ומניחים אותם תחת ראשיהם. לרב פפא היינו כנגד ראשיהם ולא תחת הראש ממש, ואע"פ שמותר ליהנות מבגדי כהונה, מ"מ למ"ד אבנטו של כה"ג שהוא של בוך ואינו כלאים, אינו האבנט של כהן הדיוט אלא הוא כלאים, אסור משום הנאה מכלאים, שהרי אסור מדרבנן להציע תחתיו כלאים שמא תיכרך נימא על בשרו, ואפי' עשר מצעות זו על גב זו אסור, (אבל מדאורייתא אין האיסור אלא בלבישה והעלאה בדרך לבישה שיש בה הנאת חימום, דכתיב "לא יעלה עליך" אבל אתה מותר להציעו תחתיו), אבל לרב אשי מניחים תחת ראשו דבגדי כהונה קשים הם ואינם מחממים לפיכך אין בהם משום כלאים. וכתבו התוס' (ד"ה קשין) שלפי זה הא דאמרו בערכין שיש איסור כלאים לכהנים, וקמ"ל שאף שהותר להם כלאים בזמן העבודה לא הותר להם שלא בזמן עבודה, הכונה ללבישה והעלאה, שכיון שזה אסור מדאורייתא אסור אף בקשים, אבל הצעה שהיא איסור דרבנן מותרת בקשים, ודלא כרש"י שמתירם גם בלבישה והעלאה. והא דאסור למכור לעכו"ם או לעשות מרדעת לחמור מבגד שאבד בו כלאים, דווקא באבד אסור מפני שחוששים שיקרע בגדו ויתפור מהכלאים בבגדו, אבל אם הכלאים ניכרים מותר. והחילוק בין מרדעת החמור שמוותר, וכן איתא בכלאים שמוותר לעשות כרים וכסתות מכלאים, לבין מצעות שאסור, דבמצעות שייך שתיכרך עליו נימא, אבל במרדעת ובכרים וכסתות לא גזרו כיון שאינו שכיח שתיכרך נימא, אמנם אם בשרו נוגע בהם אסור, ובמרדעת ובלבישה והעלאה אסור אע"פ שאין בשרו נוגע בהם.

הגמרא מדייקת מדברי רב פפא שמוותר להניח תפילין מן הצד בזמן השינה, ואין חוששים שמא יפח. רש"י. והתוס' (ד"ה בא) כתבו שבתמיד מבואר שהחידוש הוא שלא חוששים שיתגלגל עליהם ויש בזה בזיון לתפילין.

הגמ' מביאה את המעשה שהיה בכ"ה טבת הוא יום הר גריזים ואסור להספיד בו, מפני שבאותו היום רצו הכותים להחרیب את בית המקדש, ולבסוף החריבו ישראל את הר גריזים (שהלך שמעון הצדיק עם בגדי כהונה לאלכסנדרוס מוקדון, וכשראהו המלך השתחוה לו ואמר שדמות דיוקנו מנצחת לפניו במלחמות, ומסר בידי ישראל את הכותיים) ועשאוהו יו"ט.

ו' כבשים עם תמיד של בין הערביים, וראבר"ש אומר משמו ו' עם תמיד של שחר וא' עם תמיד של בין הערביים. וטעמייהו דכתיב "מלבד עולת הבוקר תעשו את אלה" ומאידך כתיב "ויצא ועשה את עולתו", ולכן יש לחלקם לכאן ולכאן, ר"י סבר שמקריבים אחד עם עולת הבוקר ולא יותר שמא יחלש הכה"ג ולא יוכל לעשות את עבודת היום שהיא עיקר הכפרה, וראבר"ש סובר שכיון שהתחיל יעשה שש, שמא יפשע ולא יקריב אח"כ, דלגבי עבודת היום הוא זריז ומחליף כח.

כמה אילים היו מקריבים ביוה"כ - מתני' כרבי הסובר שהיו מקריבים ביוה"כ איל אחד, והאיל האמור בתורת כהנים הוא אותו איל האמור בחומש הפקודים, דכתיב "איל אחד". אבל לראבר"ש אין זה אותו איל, אלא היו מקריבים איל נוסף למוספים, ו"איל אחד" היינו שיביא ממיוחד שבעדרו, (ולרבי לומדים דין זה מ"מבחר נדריכם", ולראבר"ש זה קאי בנדבה וצריך פסוק מיוחד שגם בקרבנות חובה צריך להביא ממיוחד שבעדרו, ד"ל שדווקא נדבה צריכה להיות מובחרת כדי שתתקבל לרצון, וי"ל שדווקא חובה צריכה להיות מובחרת כדי שיצא ידי חובתו יפה).

טבילה רביעית והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן -

ע"א. קידש ידיו ורגליו ופשט ירד וטבל עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי לבן ולבש וקידש ידיו ורגליו, ונכנס להוציא את הכף ואת המחתה.

סדר המקרא - הגמ' מבארת שהפסוק של הוצאת הכף והמחתה "ובא אהרן אל אהל מועד" שנאמר אחרי עבודות פנים לא נאמר בתורה על הסדר (משא"כ שאר הפרשה), דאי על הסדר ליכא אלא ג' טבילות ו' קידושים, וגמירי שהיו ה' טבילות ו' קידושים, אלא היה מפסיק ביניהם בטבילה שלישית ולובש בגדי זהב ועושה את אילו ואיל העם. ולרביא לפינן מדכתיב "ופשט את בגדי הבד אשר לבש" והיינו שלבשם פעם אחרת מלבד אותה פעם.

וההפסק היה באילו ואיל העם (ולא בשעיר הנעשה בחוץ) דכתיב "ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם" מיציאה ראשונה היה עושה את אילו ואיל העם.

שריפת הפר והשעיר היתה לפני הקטרת אימורי חטאת, אע"פ שבתורה הם כתובים קודם. שכמו

שבתורת כהנים "בזאת יבוא אהרן אל הקודש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, וכו', ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עיזים לחטאת ואיל אחד לעולה". ובפרשת פנחס שבחומש הפקודים כתיב "והקרבתם עולה לד' ריח ניחוח פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה וכו', שעיר עיזים אחד חטאת מלבד חטאת הכיפורים". הגמרא מבארת מתי היו מקריבים קרבנות אלו בסדר עבודת יוה"כ.

ע. הכה"ג היה מקדש ידיו ורגליו ואח"כ פושט את בגדי הלבן, (ואם הכה"ג קרא קריאת התורה בבגדי בוץ, נמצא שהיה פושטם לאחר קריאת התורה), ואח"כ היה יורד וטובל, עולה ומסתפג, ומביאים לו בגדי זהב והוא לובשם ומקדש ידיו ורגליו, ועושה את העבודות דלהלן.

זמן הקרבת אילו ואיל העם וז' כבשים ואימורי חטאת -

במתני' איתא שהיה טובל טבילה שלישית ולובש בגדי זהב ועושה את אילו ואיל העם, וז' כבשים תמימים בני שנה שאמורים בחומש הפקודים. ובתנא דבי שמואל תנא שלר"א אילו ואיל העם ואימורי חטאת היו קרבים בטבילה שלישית, ופר העולה וז' כבשים ושעיר הנעשה בחוץ היו קרבים עם תמיד של בין הערבים, דתחילה היה עושה את אלו המבוארים בתורת כהנים, ואח"כ את אלו המבוארים בחומש הפקודים שהוא אחרי תורת כהנים.

לר"ע (כמבואר בתוספתא) ז' כבשים היו קרבים עם תמיד של שחר וכן פר העולה, דכתיב במוספי כל הרגלים "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד" אלמא מוספין נעשים עם עולת הבוקר, ויוה"כ נלמד מהרגלים, (ור"א לומד מזה שעל מה שזה מכפר זה מכפר והיינו דבר שיש בו ידיעה מסוימת), ואח"כ היה עושה את העבודה המיוחדת ליוה"כ, ובטבילה שלישית שעיר הנעשה בחוץ דכתיב "שעיר עיזים אחד חטאת מלבד חטאת הכיפורים" מכאן שחטאת הפנימית קודמת לשעיר זה, ואח"כ מקריב את אילו ואיל העם, ואח"כ אימורי חטאת, ואח"כ הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן כמו שכתוב בפרשה, ואח"כ בטבילה חמישית היה מקריב את התמיד של בין הערבים. ע"כ לשיטת רש"י. אבל שיטת התוס' (ד"ה ואחר כך) שלר"ע אימורי חטאת נקטרים עם תמיד של בין הערבים בטבילה חמישית.

ע: דעות נוספות בדעת ר"ע - ר"י אמר בשם ר"ע שכבש אחד מז' הכבשים היה קרב עם תמיד של שחר,

דיני בגדי כהונה והפרוכת והארון

הגמרא מבארת מכמה חוטים היו עשויים בגדי הכהונה והפרוכת, ועוד מדיני בגדי כהונה והארון ובדין.

מספר החוטים בבגדי כהונה ובפרוכת-

דברים שנאמר בהם שש חוטים היה כפול שש והיינו שכל מין שבהם היו החוט שלו כפול שש, דכתיב ה' פסוקים ד' פעמים שש ובד הוא שש הרי חמשה, אחד לגופי' לומר שהם עשויים מפשתן (דכתיב "ואת מכנסי הבד שש משזר" דבר העולה בד בבד, ואילו צמר מתפצל אבל פשתן רק אם דופקים עליו הוא מתפצל. וי"א מדכתיב ביחזקאל "פארי פשתים יהיו על ראשם" ובתורה כתוב "ואת פארי המגבעות שש, ולפני שבא יחזקאל זה היה הלכה למשה מסיני, כהא דכתיב ביחזקאל "כל בן נכר (-שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים והוא-) ערל לב, וערל בשר (-שמתו אחיו מחמת מילה), לא יבוא אל מקדשי"). אחד לומר שהחוט יהיה כפול שש, אחד לומר שהחוטים יהיו שזורים, אחד לומר שגם שאר בגדים שלא נאמר בהם שש יהיה חוטם כפול שש, ואחד לומר שזה לעיכובא. דעת רבינו אפרים (תוד"ה ואימא) שמה שאנו קוראים קנבוס זה פשתן, (דאל"כ למה הגמרא לא שואלת שאולי קנבוס הוא הדבר העולה בד בבד) ואסור לתפור ממנו בגדי צמר. ורבינו חיים כהן חולק.

מקום שנאמר בו משזר היה כפול שמונה והיינו הרימונים דילפינן משזר משזר מהפרוכת, (ולא לומדים מחושן ואפוד העשויים מכ"ח חוטים, דבחושן כתיב "תעשנו" לזה ולא לאחר, או משום דכתיב ברמונים "ועשית" שיהיו כל העשיות שוות, וכ"ח חוטים א"א לחלקם לשלשה חלקים שווים). וי"א שלומדים משזר משזר מהאבנט, כיון שהוא בגד ולא נאמר בו זהב.

ע"ב. המעיל היה מ"ב חוטים, דכתיב "כליל (-גדיל) תכלת" ואין גדיל פחות משנים, וילפינן תכלת תכלת מהפרוכת היינו ששה ששה, ולא ילפינן ושוליו ורמוניו כדילפינן לעיל ששאר בגדים שלא נאמר בהם שש חוטיהם היו שזורים מששה חוטים.

הפרוכת היתה מכ"ד חוטים, מפני שהיתה מד' מינים תכלת ארגמן ותולעת שני ושש, וכל אחד היה כפול שש, הרי כאן כ"ד.

החושן והאפוד היו מכ"ח חוטים כ"ד חוטים כנ"ל, ובכל אחד נוסף עוד חוט של זהב הרי כאן כ"ח.

ש"המשלח" היינו מעיקרא, אף "והשורף" משמע מעיקרא. ואין לומר ששניהם משמע השתא, או משום ד"המשלח" מעיקרא משמע, או מדכתיב "יעמד חי" ילפינן שיהיה חי עד שעת כפרה, והיינו רק עד מתן דמים.

טבילה חמישית והעבודות הנעשות בבגדי זהב- קידש ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו, נכנס להקטיר קטורת של בין הערבים, ולהיטיב את הנרות (והיינו בימי שמעון הצדיק ששתי הנרות המזרחיים היו דולקים עד הערב והיה צריך לכבותם ולהיטיבם ואח"כ להדליק את הנרות, אבל בזמנים אחרים היו עושים את ההטבה בבוקר ורק ההדלקת הנרות היתה בין הרבים. תוד"ה ולהטיב).

סיום העבודות- קידש ידיו ורגליו ופשט, הביאו לו בגדי עצמו ולבש, ומלווים אותו עד ביתו, וי"ט היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום בלי פגע. ומעשה שליו כל העם את הכה"ג, וכשראו את שמעיה ואבטליון הלכו ללוותם, ואמר להם הכה"ג בלשון גנאי יבואו בני העמים לשלום מפני שהיו מצאצאי סנחריב, ענו לו שמעיה ואבטליון שהם עושים מעשי אהרן שהיה רודף שלום והוא אינו עושה, דכתיב "לא תונו איש את עמיתו" והיינו שאם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשי אבותיך.

אם משלח השעיר היה פוגש את הכה"ג בשוק היה אומר לו אישי כה"ג עשינו שליחותך כדי לכבדו, ואם בביתו היה אומר מחיה חיים עשינו שליחותו. (החכמים בפומבדיתא כשהיו נפרדים היו אומרים מחיה חיים יתן לך חיים ארוכים וטובים ומתוקנים).

אתהלך לפני ד' בארצות החיים- מקום שווקים.

שנות חיים- אלו שנותיו של אדם המתהפכות עליו מרעה לטובה כגון עני שנעשה עשיר לעת זקנותו, שנראה לו כאילו עכשיו הוא מתחיל לחיות.

אליכם אישים אקרא- אלו תלמידי חכמים שדומים לנשים ענותנים ותשושי כח, ועושים גבורה כאנשים. עוד לומדים מפסוק זה שהרוצה לנסך יין ע"ג המזבח, ימלא גרונו של ת"ח יין.

אם רואה אדם שתורה פוסקת מזרעו ישא בת ת"ח.

ע"א: **בגדי כהן הדיוט** כתונת מכנסים מצנפת ואבנט מוסיף עליו כה"ג חושן אפוד מעיל וציץ.

ג' זרים היו בכלי הקודש, של מזבח של ארון ושל שלחן, של מזבח סימן לכתר כהונה זכה אהרן ונטלו, של שלחן סימן לכתר מלכות (שהשלחן הוא סימן עושר, שלחן מלכים) זכה דוד ונטלו, של ארון עדיין הוא מונח וכל הרוצה יבוא ויקח, ואינו פחות מהאחרים, דכתיב "בי מלכים ימלכו". כתיב "זר" וקרין זיר, לומר שאם זכה ללמוד לשמה ולקיימה נעשית לו זיר, ואם לא זכה הרי היא זרה (-משתכחת) הימנו.

תלמיד חכם בני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו.

הכרח היראה ללימוד התורה - כל תלמיד חכם שאין תוכו כברו אינו תלמיד חכם, ונקרא נתעב. או להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה, ואין בהן יראת שמים, ואמר רבי ינאי שהרי הם עושים שער לחצר למרות שאין להם חצר, שהתורה אינה אלא שער להכנס בה ליראת שמים, לכן צריך שהיראת שמים תיקדם לתורה. ורבא ביקש מתלמידיו שלא יירשו פעמיים גיהנום להיות יגעים ועמלים בתורה בעוה"ז ולא יקיימוהו וירשו גיהנום במותם ואף בחייהם לא נהנו מעולמם. הלומד תורה, זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מיתה, זכה משמחתו, לא זכה צורפתו ביסורים ובגיהנום, זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה. "יראת ד' טהורה עומדת לעד", זה הלומד תורה בטהרה, והיינו הנושא אשה וניצל מהרהור עבירה ואחר כך לומד תורה. "עדות ד' נאמנה" נאמנה היא להעיד בלומדיה מי קיים ומי לא קיים.

מעשה רוקם ומעשה חושב - שרוקמים במקום שחושבים שמתקן הצורה ע"י צבע ואח"כ רוקם במחט. וי"א רוקם מעשה מחט לפיכך פרצוף אחד, חושב מעשה אורג שהיו ליריעה ב' קירות ועל כן היו בה ב' פרצופות שאינם דומות זו לזו, פעמים שמצד אחד דמות ארי ומהצד השני דמות נשר.

דיני כהנים גדולים ושאלה באורים ותומים

ע"ג. נשאלים באורים ותומים כשהכה"ג לבוש בשמונה בגדים.

משוח מלחמה כהא דכתיב "ונגש הכהן ודיבר אל העם", אין בנו משמש תחתיו והיינו שאין בנו קודם לכל אדם, ואינו משמש לא בח' בגדים משום איבה דכה"ג אבל מדאורייתא הוא ראוי לכך, ולא בד' בגדים דמעלין בקודש,

המקרה בגדי כהונה לוקה, דכתיב "לא יקרע", **והמזיח חושן מעל האפוד** לוקה, דכתיב "ולא יזח", **והמסיר בדי ארון** לוקה, דכתיב "לא יסורו". ואין לומר שהכהונה שיעשה באופן שהדבר לא יקרה מעצמו, מדלא כתיב "שלא יקרע" "שלא יזח" "שלא יסורו". (בדי הארון היו זזים לכאן ולכאן, דכתיב "והובא את בדי בטבעות", ואין נשמטים לצאת, דכתיב "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו", והיה ראשם עבה ומכניס ראשם בדוחק). וכתבו התוס' (ד"ה כתיב) דהא דכתיב "ושמו בדי" דמשמע שבנסיעת המסעות היו מכניסים את הבדים, רבינו יעקב מאורליי"ש מפרש שהכהונה ששמו את הבדים על כתפי הנושאים את הארון. והתוס' כתבו שיותר נראה לפרש שהכהונה שהיו מושכים את הבדים לצד חוץ כדי שיהיו נראים בפרוכת כשני דדי אשה. וכתבו דלולי דמיסתפינא י"ל שהיו בארון ח' טבעות, בד' מהם היו קבועים הבדים תמיד, ובד' מהם היו שמים בדים בשעת המסעות כדי לשאת את הארון.

עצי שיטים עומדים - שעומדים העליון למעלה והתחתון למטה כדרך גדילתם. דבר אחר שמעמידים את ציפויים ע"י מסמרות, (ומ"מ עיקר הארון היה העץ, והציפוי בטל לעץ, ויש עליו תורת כלי, אף דבכל דוכתא העץ בטל למתכת לענין טבילה ולא דבר משום שהולכים ארי המעמיד. תוד"ה שמעמידין), לשון אחר שלא התליעו וממילא לא נפל ציפויים. דבר אחר שיעמדו לעד ולעולמי עולמים אף שנגנזו.

ע"ב: ואת בגדי השרד לשרת בקודש - שאלמלא בגדי כהונה שעל ידם מקריבים קרבנות המכפרים על ישראל לא נשאר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. וי"א שגורדים אותם כבריינתם (-חלולים כדרך לבישתם) מכליהם, ולא כשאר יריעה שצריך שוב לחותכה למידת הלבוש ולתפור במחט, ומשרדים (-משיירים) מהם מקצת שאינו ארוג אלא הוא נארג בפני עצמו, ומוחברם ע"י מעשה מחט, והיינו שבית יד שלהם נארגת בפני עצמה ונדבקת עם במחט ומגעת עד פיסת היד, אבל את הבגדי כהונה עצמם אין עושים אותם מעשה מחט אלא מעשה אורג.

הארון - ג' ארונות עשה בצלאל, אמצעי של עץ שגובהו ט' טפחים שחיפו אותו בזהב מלמעלה, פנימי של זהב גובהו ח', וחיצוני של זהב גובהו י' ומשהו. ולמ"ד שעביו של שולי הזהב טפח כמו בשולי העץ היה גובהו י"א ומשהו, והמשהו היה בשביל הזר.

שהות להמתין, עונים לו על שניהם, ואע"פ שגזירת נביא חוזרת כגון של יונה בן אמיטי, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת, ונקרא שמם אורים לפי שמאירים את דבריהם, ותומים לפי שמשלימים את דבריהם כדאמרינן אין גזירתן חוזרת, (ובפילגש בגבעה לא נענו בשני הפעמים הראשונים שינצחו, אלא רק בפעם השלישית).

לרבי יוחנן היו האותיות בולטות אבל לא זזות ממקומם, והכה"ג היה מצרפם, ולריש לקיש היו מצטרפות, והא דתניא שאין שואלים באו"ת אלא לכהן המדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו, היינו מפני שזכותו היה מסייע שהאותיות היו בולטות או מצטרפות רק אם הוא היה כשר וראוי שכינה לשרות עליו. ואות צ' היתה כתובה שם כיון שהיה כתוב בהם אברהם יצחק ויעקב, וט' היתה כתובה כיון שהיה כתוב בהם שבטי ישורון.

אין שואלים אלא למלך, למשוח מלחמה, לאב"ד ולמי שהציבור צריך בו.

יום הכיפורים

מצות עינוי ביוה"כ

סדר המסכת - בהתחלה מבוארים דיני שבעת ימים קודם יוה"כ, ואח"כ סדר ליל יום הכפורים, ואח"כ סדר עבודת היום, ובפרק זה מבוארים דיני יוה"כ לענין איסור והתר. תוד"ה יום.

כתיב "אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא מקרא קודש יהיה לכם ועיניתם את נפשתיכם", ולמדו חז"ל מן הפסוקים שעינוי היינו להמנע מאכילה שתיה רחיצה נעילת הסנדל ותשמיש המיטה, ופרטי דינים אלו ומקורם יבואר להלן.

יוה"כ אסור באכילה שתיה רחיצה סיכה נעילת הסנדל ותשמיש המיטה, ואין כרת אלא על אכילה ושתיה, (ושאר עינויים ילפינן מהא דכתיב ה' פעמים בתורה לשון עינוי, ושתיה בכלל אכילה. ע"ו).

לר"א מלך וכלה מותרים לרחוץ פניהם, לפי שהמלך דרכו ושבוה להיות נאה דכתיב "מלך ביופיו תחזינה עינך", וכלה צריכה נוי עד שתתחבב על בעלה, ול' יום היא קרויה כלה, ויולדת מותרת בנעילת הסנדל מפני שהצינה קשה לה, וחכמים אוסרים.

וי"א שמשמש בח' בגדים ונשאל בהם ע"י המלך אם לצאת למלחמה.

דברים שבין כה"ג לכהן הדיוט - כה"ג מביא פר הבא על כל המצוות אם חטא בהעלם דבר ועשה דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת (ואילו הדיוט מביא כשבה או שעירה כשאר יחיד בשישראל), ופר יוה"כ, ועשירית האיפה שבכל יום, לא פורע ראשו לגדל שיער מחמת אבילות, ולא פורם אלא מלמטה בשיפולי בגדיו וההדיוט למעלה, ואינו מטמא לקרוביו (אבל הדיוט נטמא לקרובים האמורים בפרשה), ומוזהר על הבתולה בעשה, ומוזהר על האלמנה בלאו, ומחזיר את הרוצח במיתתו, ומקריב אונן ומ"מ אינו אוכל ואינו חולק כשהוא אונן, נוטל חלק בראש ומקריב חלק בראש, ומשמש בח' בגדים, ופטור על טומאת מקדש וקדשיו, וכל עבודות יוה"כ אינם כשרות אלא בו. וכל דינים אלו נוהגים אף במרובה בגדים (-כהנים גדולים ששימשו מיום שנגזו שמן המשחה), חוץ מפר הבא על כל המצוות. וכולם נוהגים במשוח שעבר (כגון אם אירע פסול בכה"ג ומינו אחר תחתיו, ולאחר זמן חזר הראשון לעבודתו ועבר זה ממשיחותו), חוץ מפר יוה"כ ועשירית האיפה שאין להקריב שתיים אלא אחת, וכולם אין נוהגות במשוח מלחמה, אלא שלא פורע ולא פורם ואינו מיטמא לקרוביו ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה, ומחלוקת רבי יהודה ורבנן אם מחזיר את הרוצח, (והא דתני שההורג כה"ג או כה"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם, ואינו יוצא במיתת משוח מלחמה אף לרבנן, או במיתת משוח מלחמה לרבי יהודה, י"ל שעיקר הדבר תלוי בכה"ג, ולכן רק אם לא היה כה"ג בזמן הרציחה יוצא ע"י אלו, או שבכל אופן יוצא ע"י אלו, ואיירי התם כשאין שם משוח שעבר ומשוח מלחמה. תוד"ה וכולן).

כיצד שואלים באורים ותומים - השואל פניו כלפי הנשאל - הכהן, והנשאל פניו כלפי שכינה - האורים ותומים והשם המפורש שבתוך החושן. השואל אומר ארדוף אחרי הגדוד הזה, והנשאל אומר כה אמר ד' עלה והצלח, ולרבי יהודה א"צ לומר כה אמר ד' אלא רק עלה והצלח.

ע"ג: אין שואלים בקול רם, ולא מהרהר בליבו, אלא כמ"ש לגבי חנה "וחנה היא מדברת על ליבה". אין שואלים שני דברים כאחד אלא לאחר שהשיבו לו על הראשון שואל על השני, ואם שאל על שנים אין מחזירים תשובה אלא על הראשון, (ולדוד ענו על השני מפני ששאל שלא כסדר), ואם הוצרך הדבר לשנים - שאין

התוס' (ד"ה איצטריך) שדווקא בדבר שלכולם יש את אותו הדין, כמו בכוי שאם אחד הוא חיה כולם חיות, לא איצטריך קרא לרבות ספק, אבל בדבר שלא כולם אותו דבר, כגון ספק אם השיער הלבן קדם לבהרת או הפוך, איצטריך קרא לרבות ספק, וכן בספק עשירי ספק תשיעי, וכן בטומטום, (אבל אנדרוגינוס כולם דינם שוה)). ולריו"ח י"ל דכוי בריה בפני עצמה ואינו ספק חיה ספק בהמה (תוד"ה כוי בריה), וע"כ אינו אסמכתא ושניהם מדאורייתא אסורים.

ע"ד: מה הכונה עינינו – העיניו שאסרה תורה הוא אכילה ושתייה. ואין הכונה שישב בחמה ובצינה ויצטער, דכתיב "תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו" מה מלאכה שב ואל תעשה אף עיניו שב ואל תעשה, ואין לומר שהכונה שאם יושב בחמה או בצינה יהיה אסור לו ללכת משם, דכמו שבמלאכה כל מלאכה אסורה, אף בעיניו האיסור הוא תמיד. ובברייתא אחרת לומדים שהכונה לעיניו מאכילה ושתייה, שכמו שמלאכה היא דבר שחייבים עליו במקום אחר בשבת, ה"ה עיניו, והיינו אכילה שחייבים עליה בפיגול ונותר, ומדכתיב "תענו" ו"ועיניתם" לומדים שהעיניו כוללת גם אכילת טבל (למרות שאין בו חיוב כרת אלא מיתה) ונבילה (למרות שאין בה חיוב מיתה) וחולין (למרות שאין לאו באכילתם) ותרומה (למרות שיש מצוה באכילתה) וקדשים (למרות שיש איסור להותיר מהם). ואם תאמר שכוונת התורה לעיניו כמו בעריות, י"ל שלומדים מדכתיב "והאבדתי את הנפש" שהכונה לעיניו שיש בו אבידת נפש בתוך הגוף. ולתנא דבי רבי ישמעאל לומדים מ"ויענך וירעיבך" שהכונה לעיניו של רעבון, ואין לומדים מ"אם תענה את בנותי" דקאי אתשמיש, דהתם זה עיניו של יחיד ומן ויה"כ זה עיניו של כל ישראל, ואין לומדים מ"וירא את עניינו" והיינו פרישות דרך ארץ, דהתם זה עיניו בידי אדם, וכאן זה עיניו בידי שמים.

המאכילך מן למען ענותך – לפי שאין לו פת בסלו, וי"א לפי שמראה העין מועיל לשביעה מהאכילה, מכאן רמז לסומים שאוכלים ואינם שבעים, ומכאן לומדים שמי שיש לו סעודה יאכלנה ביום.

טוב מראה עיניים באשה יותר מגופו של מעשה.

ע"ה – היין מביא לזנות, וי"א שמביא לידי גזל.

שיעור אכילה לעונש כרת הוא ככותבת הגסה עם גרעינתה, ושיעור שתיה לעונש כרת הוא מלוא לוגמיו, וכל האוכלים מצטרפים לשיעור כותבת הגסה וכל המשקים מצטרפים לשיעור מלוא לגמיו, אמנם אכילה ושתייה אין מצטרפים.

האוכל ושותה כשיעור ענוש כרת, והאוכל ושותה **פחות מכשיעור**, לריו"ח חצי שיעור (כלומר פחות מכשיעור) אסור מן התורה, דכיון דחצי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, וכתבו התוס' (ד"ה כיון) שכוונת ריו"ח שאיסור חצי שיעור נלמד מהפסוק "כל חלב", אלא שלולא הסברא דחצי לאיצטרופי לא היינו לומדים זאת מהפסוק (אלא היינו מרבים רק חלב כוי). ולר"ל חצי שיעור מותר מן התורה, דלא חשיב אכילה, ואסור מדרבנן.

ע"ד. האם שבועה חלה על דבר האסור – האומר שבועה שלא אוכל היום ואכל מאכלות אסורות, חייב קרבן שבועה ור"ש פוטר. הגמרא מבארת שמדובר שכלל דברים המותרים עם המאכלות אסורות דמיגו שהשבועה חלה על הדברים המותרים היא חלה גם על הדברים האסורים, (ור"ש לית ליה איסור כולל ולא אמרינן מיגו), דאל"כ לא חיילא שבועה כיון שכבר מושבע ועומד מהר סיני, ור"ש פוטר לטעמי' שס"ל ששיעור כזית לא נאמר אלא לחיוב קרבן, אבל מלקות חייבים בכל שהוא. ולר"ל איירי שמפרש שאוסר גם חצי שיעור ואלבא דרבנן, או כר"ע שסתם שבועה היא על כל שהוא ואכל חצי שיעור, (דאיתא בשבועות שהנשבע שלא יאכל ואכל כל שהוא, ר"ע מחייב וחכמים פוטרים, וא"כ לרבנן איירי במפרש ולר"ע אפילו בסתם), ואע"פ שאסור מדרבנן חלה השבועה, ומה שמצינו שאין נוהגת שבועה באינם ראויים לעדות כמלך דתנן לא מעיד ולא מעידין אותו, או כמשחק בקוביא – ערבון, דהוי גזלן מדרבנן ופסול לעדות, דלא הוי גזלן דאורייתא אלא שגזל מידו, כמו "ויוגזל את החנית מיד המצר", ואע"פ שפסולים מדרבנן, התם אחרי שנפסלו לעדות לא קרי ביה "אם לא יגיד" כיון שאינו בר הגדה, ובעיני מי שעדותו יכולה להועיל לבעל דין.

חלב כוי וחצי שיעור אסור ואין בו כרת, דאיתרבי מ"כל חלב", לר"ל קרא אסמכתא ואף כוי אינו מקרא דאין הפסוק מרבה ספק, דכלפי שמיא גליא. רש"י. (וכתבו התוס' (ד"ה כוי ספיקא) שלא הכריעו חכמים מהו כוי לפי הסימנים בקרנים המבוארים בחולין נ"ט, מפני שלא היה ברור לחכמים האם הסימן שחיה קרניה פגומות והפגמים סמוכים זה לזה מתקיים בכוי או לא. עוד כתבו

והנשיאים הביאו את אבני השוהם - נשיאים ממש -
עניים.

והיה טעמו כטעם לשד השמן - שהיו מוצאים בו
כמה טעמים כמו שתינוק מוצא בשד כמה טעמים
שהאם אוכלת. וי"מ שכמו שהשד מתהפך לכמה גוונים
כך המן היה מתהפך לכמה טעמים.

בשר ששאלו שלא כהוגן שהרי היה להם מקנה רב ירד
להם שלא כהוגן בערב שא"א להכינו עד זמן הסעודה,
משא"כ לחם ששאלו כהוגן דא"א לחיות בלא לחם ירד
בבוקר, ולימדה תורה דרך ארץ שיאכל בשר בלילה,
ומי"מ יאכלה כעין יממא - לאור האבוקה.

ע"ה: בתחילה היו ישראל דומים לתרנגולים
שמנקרים באשפה עד שקבע להם משה זמן סעודה
בבוקר ובערב.

בינוניים מתו מהשליז מיד, ורשעים היו מצטערים
והולכים עד חודש ימים, ונתחייבו שונאיהם של
ישראל שחיטה.

השלו היה טעון שחיטה, וירד שטוח על הארץ.

נצטווה משה על הושט והקנה, רוב אחד בעוף ורוב
שניים בבהמה.

טעם המן לנערים לחם לזקנים שמן לתינוקות דבש.
צדיקים היו אוכלים את השליו בשלוה, ורשעים דומה
להם לקוצים.
ד' מיני שליו היו.

המן היה עליו טל מלמעלה וטל מלמטה, כאילו הוא
מונח בקופסה.

מחוספס - שנימוח על כף היד, וי"א שנבלע באברים,
והא דכתיב "ויתד תהיה לך וכו'" , היינו מדברים
שתגרי אומות העולם מכרו להם. וי"א שאף הם נבלעו
באברים שהיה המן מפגם, אלא שאחרי שסרחו
והתלוננו "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" הטרירים
הקב"ה ללכת ג' פרסאות להיפנות, והיו נפנים
לאחוריהם כי ידעו שאין הענן חוזר ולא לשאר הצדדים
שמה ילכו לשם העניים, ואותם שלפנים צריכים ללכת לסוף
המחנה מאחור, וחששו ישראל שהמן יתפח במעיהם.

ע"ו. יהושע ירד לו מן כנגד כל ישראל כשעלה עם משה
לתחומי הר סיני והמתין לו שם ארבעים יום.

דאגה בלב איש ישחנה - י"א יסיחנה מדעתו, וי"א
שיסיחנה לאחרים שמה ישיאוהו עצה.

נחש עפר לחמו - י"א שבכל דבר טועם טעם עפר,
וי"א שאין דעתו מיושבת עליו עד שיאכל גם עפר.

מידת הקב"ה שאע"פ שקילל דואג למי שקללו, נחש
שבכל מקום יש לו מזונות, כנען אוכל משל אדונו,
אשה הכל רצים אחריה, אדמה הכל ניזונים ממנה.

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנים - י"א
דגים שאכלו חנים שהיה הקב"ה מזמין להם בכדיהם,
אבל בעריות לא היו פרוצים, וי"א שדגה היינו עריות
(לישנא מעליא) שהיו מותרות לבני נח. בוכה
למשפחותיו - לכו"ע היינו על עריות שנאסרו להם.

ביאור כמה פסוקים ועניינים בירידת ואכילת המן והשליו

את הקישואים וכו' - י"א שכל הטעמים טעמו במן
חוץ מאלו ה' מינים, וי"א שבכל המינים טעמו טעמו
וממשו, ובאלו רק טעמו ולא ממשו מפני שהם קשים
למעוברות ומניקות.

כזרע גד - עגול כגד, וי"א דומה להגדה שמושכת לבו
של אדם, וי"א שמגיד לישראל אי בן ט' לראשון או בן
ז' לאחרון, דכתיב "וימודו בעומר" שכולם מצאו עומר
לגולגולת, וממילא היו בודקים מי מביניהם ליקט עוד עומר
לגולגולת, ומגיד לישראל מה בחורים ובסדקים שאם
היה ויכוה על עבד אם הוא גנוב או לא, או על אשה
אם סרחה, היו רואים היכן ירד המן, אם בבית האדון
הראשון או השני, ובאשה אם בבית בעלה או בית
אביה.

לבן - כמרגלית, ולפי שמלבין עוונותיהם של ישראל
שמתוך שהיו דואגים שמה לא ירד למחר היו משעבדים את
ליבם למקום.

צדיקים ירד המן בפתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו,
ורשעים במרחק.

לצדיקים לחם, לבינוניים עוגות, ורשעים טחנו
ברחיים.

המן ירד עם תכשיטי נשים - בשמים להתקשט בהם, ועם
ציקי קדרה - תבלין לתבשיל ערב ומבושם, ועם אבנים
טובות ומרגליות ומהם הביאו הנשיאים נדבה.

איתא שהלימוד שסיכה כשתיה אין זה ראה לאזכר אלא זכר לדבר. ובגדה ל"ב יליף שהסך כשותה מ"ולא יחללו את קדשי בני ישראל", ואב"א מדכתיב "ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו", ואף שעדיף ללמוד מהתורה, כוונת האב"א שגם אם לא היה פסוק לאסור סיכה מדאורייתא היה ראוי לאסור מדרבנן, אי נמי קרא ד"ולא יחללו" זה אסמכתא בעלמא. ודעת ר"ת שרק אכילה ושתיה אסורים מדאורייתא, ושאר עינויים אסורים מדרבנן, ולכן מי שהיה מלוכלך בטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש, ומי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש, ומותר לאדם לסוך בחלב, דלא אשכחן שאסור סיכה כשתיה אלא ביוה"כ ובתרומה ובאיסורי הנאה, אבל בחלב שהוא מותר בהנאה מותר, ובתרומה אסור משום האסמכתא ד"ולא יחללו", וביוה"כ אסור משום תענוג, אבל משום רפואה או היכא שידיו מלוכלכות וכל היכא שאינו בשביל תענוג מותר.

ע"ז. מעשה דדניאל וגבריאל - דניאל התענה ג'

שבועים על ביטול בנין בית המקדש, והגיע אליו המלאך גבריאל ואמר לו שנכנס בזכותו לתוך הפרגוד, לאחר שבגלל שעבדו ע"ז יצא לאחורי הפרגוד, שיחזקאל נתנבא שרוח אלוקים לקחה אותו לירושלים לפתח העזרה הצפונית, וראה שם כ"ה איש משתחוים לשמש, והיו פורעים עצמם ומתריזים כלפי ההיכל, ורצה הקב"ה להעניש את כולם, ואמר לגבריאל שיזרוק גחלים על ירושלים, וגבריאל אמר לכרוב שיביא לו את הגחלים, ומחמת זה נצטננו הגחלים בינתים, ובזכות זה נשאר מישראל שריד ופליט, ואמר גבריאל שהוא עשה את הציווי, והוציאוהו מתוך הפרגוד והכוהו שישים מכות בפולסא דנורא, בגלל שאם עשה למה לא עשה את השליחות כמו שנצטווה שיהא הוא נוטל הגחלים והוא אמר לכרוב לתתם לו, וגם בגלל שאין משיבים על הקלקלה, ושימש שר פרס דוביאל במקום גבריאל כ"א יום, ונתנו לו בשכרו כ"א מלכים ונמל מלוכה שמעלים משם מרגליות, וביקש לגבות מס מישראל ומות"ח וכתבו לו, ואמר גבריאל סנגוריא על ישראל שיש להם זכות של נשות הת"ח שמנדדות שינה בעולם הזה וזכות לעוה"ב, ולא קיבלו, ואמר שאם היו כל חכמי האומות בכף מאזנים אחת ודניאל בשניה הרי הוא מכריע את כולם, ובזכות הסנגוריא החזירוהו, ורצה לקחת האיגרת מדוביאל ובלעה, ולא היתה חתומה או שנמחקה החתימה בבליעה, ולכן יש שנותנים מס לפרס ויש שאינם נותנים, וביקש לבטל גזירת גלות יון ולא שמעו לו.

לא ירד המן פעם בשנה אלא כל יום, כדי שיכוונו ליבם לאביהם שבשמים, משל למלך וכו', וי"א מפני שהיה נאכל חם, וי"א מפני משאוי הדרך.

המן גבוה ס' אמה, (ר"א המודעי, ולמד מהמבול שהיה ט"ו אמה מעל ההרים, וכתב ב'י' ארובות ובמן כתיב דלתות ויש ד' ארובות בדלת וכ"ש שלא פחות, ומידה טובה מרובה), והיה מתגבר ועולה עד שהיו רואים אותו כל מלכי מזרח ומערב, ולפי זה כוס של דוד לעת"ל יהיה של רכ"א לוג.

שתיה בכלל אכילה דכתיב "ונתת הכסף בכל אשר

תאוו נפשך וכו' וביין ובשיכר וכו' ואכלת". הגמרא שואלת אולי הכונה שיאכל אותם ע"י אניגרון, ושיכר שהוא דבר המשכר היינו דבילה קליעית, כדמצינו שהאוכל דבילה קליעית או שותה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב משום "שיכר אל תשת", אלא לומדים שיכר מנזיר שהוא יין. ובכריתות מבואר שרבי יהודה לא לומד גז"ש זו, ולדבריו צ"ל שמסברא שתיה בכלל אכילה, כדאמרי אינשי תא ונטעום מידי והולכים לאכול ולשתות. אי נמי רק לחייב בביאת מקדש רבי יהודה לא לומד מהגז"ש, אבל לגבי מעשר שני ר"י לומד מהגז"ש. תוד"ה גמר.

ע"ז: תירוש היינו יין, (ונקרא יין מפני שהוא מביא

ניאוף, שזה גורם לפורענות, וזה מביא יללה לעולם ויין הוא לשון תאניה ויללה, ונקרא תירוש מפני שכל המתגרה בו נעשה רש. והא דכתיב "תירש" וקרינן תירוש לומר שאם זכה לשתות לפי מידה נעשה ראש שזה מפקח ליבו בחכמה, ואם לא זכה נעשה רש. זכה משמחו לא זכה מששמו, ומ"מ הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה - פירות חדשים תפוחים וענבים, ומותר ביין בן ארבעים, משום שבנדרים הולכים אחרי לשון בני אדם ואין דרך בני אדם לקרוא ליין תירוש.

מניעת סיכה ורחיצה נחשבים עינוי כדמצינו שאמר

דניאל "לחם חמודות (-אפילו זה העשוי מחיטים נאות ונקיות) לא אכלתי, ובשר ויין לא בא אל פי, וסוך לא סכתי", וכתב "ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את ליבך להבין ולהתענות לפני אלוקים נשמעו דבריך ואני באתי בדברך". ואין ללמוד רחיצה מ"ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" ומים הם מבחוץ כמו שמן, דפסוק זה נדרש להיפך, לומר שסיכה כשתיה ביוה"כ ללמוד שמן ממים ולא מים משמן. וכתבו התוס' (ד"ה דתנן) שבשבת פ"ו

שומרי פירות עוברים עד צווארם במים ואינם חוששים.

רב יוסף התיר לעבור במים לבוא לדרשה ולא לחזור, ואב"י התיר אף לחזור כדי שלא ימנעו לבוא לשנה הבאה, וללישנא בתרא השיטות הפוכות.

מותר לעבור עד צווארו במים כדי לשאול דבר הלכה, ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על זרועו, דאינו נראה כמלבוש אלא כנושא על כתפו, והיוצא בטלית מקופלת על כתפו בשבת חייב חטאת, ודווקא במים עומדים אבל בנחל אף בחול אין מותר אלא עד מתנים משום סכנה.

הנחל העתיד לצאת מבית קדשי הקדשים לא יוכלו לעוברו לא בהליכה ולא בשחיה ולא בספינה קטנה או גדולה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בתוכו. בתחילה הנחל יהא דומה לקרני חגבים, וכשיגיע לפתח ההיכל יהיה כחוט של שתי, וכשיגיע לפתח האולם יהיה כחוט של ערב, וכשיגיע לפתח העזרה יהיה כפי פך קטן, ומשם ואילך הוא מתגבר ועולה עד שמגיע לפתח בית דוד שאז הוא נעשה כנחל שוטף שבו טובלים זבים וזבות ונדות ויולדות.

ע"ח. י"א שבטבילת נדה צריך שיעור שתשב במים עד צווארה, ואין הלכה כך. טבילת נדה דאורייתא. לרב יהודה גאון לומדים ק"ו ממגעה. לר"ת לומדים מדכתיב "במי נדה" דהיינו מים שהנדה טובלת בהם. ולר"י לומדים מדכתיב "והדה בנדתה" - בנדתה תהא עד שתבוא במים. תוד"ה מכאן.

מותר לעבור עם מנעל במים בשבת ואין חוששים שיפול ומרגלו יובא לטלטלו, סנדל - לרבינא מותר, ולרב אשי לכתחילה לא מפני שא"א לקושרו היטב כמו מנעל.

מגע דברים לחים או קרים בגוף ביוה"כ

רחיצה אסורה ביום הכפורים, וכן אסור להעביר דבר לח על גופו אם הוא טופח על מנת להטפוח, אבל בלאו הכי, או להעביר דבר יבש שהוא קר כדי להצטנן, מותר, אא"כ יש בזה משום גזירה, וכדלהלן.

אסור לישב ע"ג טיט לח ביוה"כ, אם הוא טופח ע"מ להטפוח מפני שלחלוץ הטיט הוא עונג הקרוב לרחיצה.

מותר להצטנן בפירות ותנינוק וכדו', וכוס כסף אסור אם היא מלאה לגמרי שמא ישפכו המים עליו, ורב אשי אוסר אף כשאינה מלאה לגמרי, מפני שהיא מחליקה מהיד, ובכוס חרס לכו"ע אסור אף בחסר, משום שהיא פולטת מים שבולע.

עוד אפשר ללמוד שמניעת רחיצה נחשב עינוי ממה שאמר שלמה לאביתר הכהן "וכי התענית בכל אשר התענה אב"י, ובדוד כתיב "כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר", רעב ללחם, צמא למים, ועיף מרחיצה דכתיב "מים קרים על נפש עיפה", ואין הכונה לשתייה דהא לא כתיב "בנפש עיפה". וכן הכונה בדוד לנעילת הסנדל, דכתיב "ודוד הולך במעלה הזיתים עולה ובוכה וראש לו חפוי והוא הולך יחף", ויחף היינו בלא סנדל דכתיב "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה" והיינו מנע עצמך מן החטא כדי שרגלך לא יהיו יחפות, ומנע לשונך מדברים בטלים כדי שגרונך לא יהיה צמא. (והא דכתיב "ונעלך תחלוץ מעל רגליך" וכתיב "ויעש כן הלך ערום ויחף" היינו ללכת במנעלים המטולאים, כמו שערום אינו לגמרי אלא בבגדים בלויים).

ע"ז: מניעת תשמיש נחשב עינוי דכתיב "אם תענה את בנותי" והיינו מניעת תשמיש. (ואם תקח נשים על בנותי הכונה שיקח נשים שיהיו צרות לבנותיו). והא דכתיב "וישכב אותה ויענה" היינו מביאות אחרות שלא בא עליה בעונתה בימים שעמדה אצלו. וי"מ שבא עליה שלא כדרכה, ורש"י מקשה על פירוש זה.

איסור רחיצה וסיכה-

אסור לרחוץ אף מקצת גופו, ואם היה מלוכלך מטיט וצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש, וכן בסיכה אף אסור מקצת גופו, ואם היה חולה או שיש לו חטטים סך כדרכו ואינו חושש.

מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק, משום שרוח רעה שורה על הידים שלא נטלם שחרית, ושם השד שיבתא. רש"י. (ודעת ר"ת (תוד"ה משום) שאף בלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביוה"כ, דלא גרע מאם היו ידיו מלוכלכות, שהרי לפני נטילה אינו רשאי ליגוע בפיו וחוטמו ואזניו ועיניו, ושיבתא היינו רוח ששורה על האוכל כשבא לתת פת לתינוק בן ד' וה' שנים וחונקתו אם לא נטל ידיו באותה שעה אע"פ שכבר נטלם שחרית, והעולם אין נזהרים בזה מפני שרוח זו אינה שורה במלכויות אלו, כמו שאין נזהרים על הגילוי ועל הזוגות). ושמאי נמנע מלהאכיל בידו אחת, וגזרו עליו להאכיל בשתי ידים.

מעבר בתוך מים-

ההולך להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול הימנו עובר עד צווארו במים. הגמ' מסתפקת אם רב לתלמיד מותר או שאסור.

המשך דיני חמשת העניינים ביוה"כ

התינוקות מותרים בכל העניינים חוץ מנעילת הסנדל, ואף דכתיב "לא תאכלום" ודרשין לא תאכלום להזהיר גדולים שלא יאכלו קטנים דבר איסור, שאר העניינים (חוץ מנעילת הסנדל) הם רביתיהו דתינוק ולא גזרו בהו. (הרוצה לטעום טעם מיתה, ישן עם מנעליו. רביתיה דינוקא מים חמים לרחיצה ושמן לסוך, וכשגדל מעט יאכל ביצה עם כותח, וכשגדל מעט ישבר כלים שהפקירו לו כדי למלא תאוותו).

משנתינו כרבי חנינא בן תרדיון בשם ר"א המלך והכלה מותרים ברחיצת פניהם, דכתיב "מלך בפי תחזינה עיניך", וכלה היינו עד ל' יום וכדי שלא תתגנה על בעלה, (וכדמצינו שאין מונעים תכשיטים מכלה אבילה ל' יום), ויולדת מותרת לדבריו בנעילת הסנדל משום צינה, וחכמים אוסרים בכל אלו.

במקום שיש סכנת עקרב מותר כל אדם בנעילת הסנדל.

ע"ט. רב אשי מסתפק בדין טומאה בעצם ששיעורה **כשעורה**, אם משערים עם קליפתה או לא, ואם משערים בלחה או ביבשה. ולרב פפא משערים ביבשה ובקליפתה, שרק אז נקרא שעורה.

שיעור ככותבת הגסה ושיעורים נוספים

אע"פ שכל איסורי אכילה שבתורה הם בכזית, איסור אכילה ביוה"כ שלא נאמר בלשון אכילה אלא בלשון "אשר לא תעונה" הוא בככותבת הגסה, שבאכילת שיעור זה מתיישבת דעתו של האדם וזה מבטל את העינוי. ופרטי שיעור ככותבת יבוארו להלן. עוד יבואר עד כמה מותר לאכול מחוץ לסוכה, ולאיסור בל יראה, ולטומאת אוכלין, ולטומאת גוויה, ומה השיעור להתחייב על שתיה ביוה"כ, ומה המקור לכל שיעורי התורה.

האוכל ביוה"כ ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה חייב.

רב פפא מסתפק אם משערים בה ובגרעינתה יחד, או בלא גרעינתה (לרש"י לפי צד זה כוונת מתני' כמוה או כגרעינתה. והתוס' (ד"ה כותבת) הקשו שהרי א"א לצמצם שהיא וגרעינתה יהיו באותו שיעור, וא"כ למה המשנה לא כתבה את השיעור הקטן. ולכן ביארו התוס' שהספק הוא האם הכונה לכותבת כברייתא והיינו עם הגרעין ועוד גרעין אחר בלי כותבת, או שהכונה לכותבת עם הגרעין שבה. ולפי הערוך הספק הוא אם משערים בכותבת עם גרעינתה אחרי שמיעכו את החלל

מותר לשרות מטפחת בערב יוה"כ ולעשותה כמו בגדים נגובים כדי שלא יבוא לידי איסור סחיטה ביוה"כ, ולקנח בה ביוה"כ פניו ידיו ורגליו, ובערב תשעה באב א"צ לעשותה כמו בגדים נגובים. ויש גורסים שבערב יוה"כ מקנח ידיו במטפחת, וביוה"כ מעבירה על עיניו כשהיא עדיין לחה.

דברים ששאלו את רבי אלעזר

זקן ויושב בישיבה של הסנהדרין, האם צריך ליטול רשות מבית הנשיא להתיר בכורות, שהרי אין חכם יחיד מתיר בכור מכח מום אא"כ נטל רשות מן הנשיא פעם אחת. הגמ' מביאה שלר' יוסי בן זימרא צריך, וי"א שהסתפק אם הלכה כרשב"ג, דלר"מ כהן לא יכול להורות על בכור, מפני שהוא חשוד להתיר את האסור ואף להטיל בו מום, מפני שהבכור בזמן הזה אין לו תקנה אא"כ יש בו מום, ועל הכהן לטפל בו משנתנוהו לו לשומרו ולזונו, ולרשב"ג על בכור של חבירו נאמן ועל של עצמו אינו נאמן, ופסק לו כרשב"ג.

ע"ח: האם מותר לצאת עם סנדל של שעם (-מין גומא) ביוה"כ, ופשטו שמותר ביוה"כ וכן בתענית ציבור שגזרו על הגשמים. רב יהודה יצא בסנדל של היטני ואב"י יצא בסנדל של הוצי' (-כפות תמרים), ורבא יצא בשל דיבלי' (-עשבים), ורבה בר רב הונא כרך בגד על רגליו ויצא. והא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר, ורבי יוסי אוסר, ותני עלה שלכו"ע אסור לצאת בו ביוה"כ, לאב"י שאני התם שיש בו כתיתין (- חתיכות בגדים דקות) דאסור משום תענוג שזה נח לסמוך שוקו עליהם, ולרבא אינו אסור אלא מנעל אבל תענוג שאינו ממנעל שרי, וקב הקיטע מנעל הוא, והמחלוקת היא בסנדל שאין בו כתיתין אם גוזרים שמה יפול ויבוא להעביירו ד"א ברה"ר, ואם יש בו בית קיבול לכתיתין הרי הוא מקבל טומאה.

וכתבו התוס' (ד"ה הקיטע) שברש"י שבת ס"ו כתב שרבי יוסי אוסר לקיטע לצאת עם קב מפני שאין זה תכשיט, ומשמע שהאיסור הוא משום דחשיב משאוי, דרך של עור הוי מנעל ולא של עץ, וכן משמע במה שנחלקו שם ר"מ ורבי יוסי אם מועיל לעשות בזה חליצה. ולר"ת המחלוקת היא אם חוששים שיפול ויבוא להעבירו ד"א, אבל לכו"ע הוא מנעל, ולפי זה גם המחלוקת לענין חליצה היא מחשש שיפול. עוד כתבו התוס' (ד"ה הקיטע, השני) שלרש"י קב הקיטע היינו עץ בצורת רגל שיש בו בית קיבול קטן ושם הוא מכניס את שוקו, והרב פור"ת מבאר שהקב עשוי בצורת סנדל והקיטע מניחו במקום הרגל, וכך נראה שיש לו רגל.

"היום" לגבי המן, והמן הוא במקום פת. ואפילו אם יכול להשלים ג' סעודות במיני תרגימא, בפירות אינו יכול להשלים. תוד"ה מיני.

שיטת רב זביד ששיעור כותבת הגסה הוא פחות מכביצה, וראיה לדבריו משיטת ר"י שזימון - ברכת המזון הוא רק באכל כדי שביעה דכתיב "ואכלת ושבעת", והיינו בכביצה, (ולר"מ "ושבעת" היינו שתיה ואכילה בכזית וכן הלכה. ובירושלמי משמע שבבריה כגון ענב או רימון אפילו פרידה אחת טעונה ברכה לפני ולאחריה, והתוס' דנים אם הבבלי חולק על הירושלמי, והרוצה לצאת מידי ספק יאכל כזית אפילו מדבר שהוא בריה, ולענין ברכה לפני האכילה מברכים אף על משהו, דאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה. והשוותה י"ן מברך לאחריו על הגפן אם שתה כזית, אמנם התוס' דנים אולי לענין שתיה מודה ר"מ שחייבים רק בכביצה. ושיעורים אלו לברהמ"ז הם מדרבנן, דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה, ומ"מ גדול שאכל שיעור דרבנן יכול להוציא גדול שאכל שיעור דאורייתא, דאפילו לא אכל כלל הוא ראוי להוציא אחרים ידי חובתם מדאורייתא. תוד"ה ולא), ומבואר שכביצה משביעה, וכ"ש שמיישבת דעת האוכלה, ועל כרחק ביה"כ אסור לאכול אף ככותבת הגסה שאף שאינה משביעה מ"מ מיישבת דעת האוכלה, ורק כביצה משביעה.

שיעור איסור בל יראה - לב"ש שאור בכזית וחמץ בככותבת לאיסור בל יראה ובל ימצא, שאם שיעורם שווה למה כתבה תורה איסור שאור, והרי אפשר ללומדו ק"ו מחמץ, שהרי שאור חימוצו קשה. ונימא ששיעורו כמו חמץ משום דדיו לבא מן הדין להיות כדון, ואין לומר שיתחייבו על שאור בפחות מכזית, דסתם אכילה בכזית, ואין להחמיר בבל יראה יותר מבאכילה. ולב"ה שניהם בכזית.

פ. שיעורי אוכלין - כל שיעורי אוכלין בכזית חוץ מטומאת אוכלים ששיעורה בכביצה, דכתיב "מכל האוכל אשר יאכל" והיינו אוכל שאוכלים אותו בבת אחת, ושיעור חכמים שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת. וי"מ ש"האוכל אשר יאכל" היינו ביצה שהיא אוכל היוצא מאוכל (אבל גדי מחוסר שחיטה כשיצא מתוך האוכל שנוצר בו, ולא אוכל מיקרי, ובן פקועה ששחיטתו אמו מטהרתו מחוסר קריעה והוצאת הדם, וביצת בר יוכני שהיא גדולה מאד לא, משום דתפשת מרובה לא תפשת), אבל קשה דילמא השיעור כביצת ציפור שהיא קטנה מביצת תרנגולת. ושיעור אכילה ביה"כ שיעורו בככותבת, דכתיב "אשר לא תעונה" ולא כתיב אשר תאכל.

שיש בין הכותבת לגרעין, או שמשערים כברייתה ממש קודם שנתמעך חללה). ולרב אשי משערים בה ובגרעינתה, דגסה משמע כמה שיותר.

לרב יהודה שיעור כותבת הגסה הוא יותר מכביצה שאף שכל שיעורי אכילת איסור הם בכזית, היינו דווקא היכא דכתיב אכילה, אבל ביה"כ כתיב "אשר לא תעונה", דקים להו לרבנן דבהכי מיייתבא דעתיה. הגמ' מקשה מהא דתנן שנתנו לר"ג שתי כותבות ודלי של מים ואמר שיעלום לסוכה, ושנו שאף שמדינא אין חייבים לאוכלם בסוכה, (ורבי צדוק הביאו לו אוכל פחות מכביצה, ונטלו במפה ולא נטל ידיו, (לרש"י אכל עם מפה משום אנינות הדעת, ולתוס' ד"ה נטלו) עשה זאת משום שהוא היה כהן והיה אוכל על טהרת תרומה, וידים שניות פוסלות את התרומה, ואפילו פחות מכביצה מקבל טומאה) ואכלו חוץ לסוכה, ולא בירך אחריו דס"ל כרבי יהודה דלהלן ש"ואכלת ושבעת" היינו אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה. תוד"ה ולא), ומבואר ששיעור ב' כותבות הוא פחות מכביצה, שהרי כביצה חייבים לאכול בסוכה, וק"ו כותבת הגסה אחד אפי' עם הגרעין. ובסוכה כ"ז הגמרא אומרת שלרב יוסף ואביי מותר לאכול מחוץ לסוכה ב' או ג' ביצים, ואביי מפרש דהיינו מה שטועם בר בי רב לפני שהולך ללימודו, ולדבריהם שיעור כביצה נאמר לנטילת ידים וברכה, ואין לאכול עם מפה שמא יגע במאכל. ואף שרב צדוק היה כהן והתירו מפה לאוכלי תרומה, לא התירו אלא בשעת אכילת תרומה שהם זהירים יותר, אבל לאוכלי טהרות אפילו על טהרת תרומה לא התירו, ולא היה שם תרומה. (תוד"ה הא). והגמ' דוחה ששתי כותבות בלא הגרעין הוי פחות מכביצה, משא"כ כותבת הגסה אחד עם הגרעין הוא יותר מכביצה כיון שהגרעין גדול, יותר מחצי הכותבת עם הגרעין.

ע"ט: רבא מיישב שבאמת ב' כותבות הם יותר מכביצה, אבל מותר לאכול הרבה פירות מחוץ לסוכה. והגמרא שואלת מהא דתניא שתלמידי רבי אלעזר בן שמוע אכלו פירות אכילת עראי חוץ לסוכה, ומשמע שאכילת קבע אסור. והגמרא מתרצת שהכונה שאכלו הרבה פירות כדין אכילת עראי שמוותרת חוץ לסוכה, ולל"ב אכלו פירות אכילת קבע ופת אכילת עראי מחוץ לסוכה. ואין להוכיח דין זה מהא דתניא שאם השלים אכילת י"ד סעודות שחייבים לאכול בסוכה לפי רבי אלעזר במיני תרגימא יצא, ומשמע שבפירות לא יצא, ומבואר שפירות מותר לאוכלם חוץ לסוכה. ד"ל שמיני תרגימא היינו פירות, או דאיירי במקום שלא מצויים פירות. ואין ללמוד מכאן שמיני תרגימא מועילים להשלים ג' סעודות של שבת, דג' סעודות נלמדים מדכתיב ג"פ

באכילה אחת, הרי אין בית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים שזה פחות מכביצה. ותיירצו שרק לענין טומאת אוכלין הלכה כר"ש שזה בכביצה, ולא לדברים אחרים. ור"ת מתיירץ שב' זיתים שיעורם כג' גרוגרות מפני שהם קשים ועגולים ויש בהם גרעין, וגרוגרות הם בלי גרעין והם נמנעו בבית הבליעה ונזווחו להבלע, וכותבת הגסה גדולה מכזית וכגרוגרת וקטנה מכביצה.

שיעור טומאת גוויה שמי שאכל אוכלין טמאים הוא פסול מלאכול בתרומה הוא באכל חצי פרס כשתי ביצים שלוקות בכדי אכילת פרס ותו לו, ואף ששיעור אכילת פרס נאמר לגבי כזית, שאני טומאת גוויה שהיא דרבנן, וקרא שנאמר לגבי מאכלות אסורות "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם" שזו אזהרה על האכילה, ואין זה אזהרה מלהטמא, שהרי רק כהנים מזהירים על הטומאה, אסמכתא בעלמא הוא ועיקר כוונת הפסוק לומר שאדם שטמא את עצמו מעט מטמאים אותו הרבה. שיטת ריב"א (תוד"ה וחצי) שפסול גוויה היינו מגזירת י"ח דבר שהאוכל מאכל שהוא ראשון או שני לטומאה דינו כשני לטומאה שהוא פוסל את התרומה, שמה ישנה תרומה ביחד עם אכילת דבר טמא. ולר"ת הגזירה היא שלא לאכול תרומה אחרי אכילת דבר טמא (אבל לגעת מותר לו), שמה יחשבו שכמו שבמעיו התרומה נוגעת במאכל הטמא כך מותר שיגעו בחוץ, וגזרו בשני ביצים משום שבכביצה ודאי נשאר משהו בין השניים והחניכיים וכיון דאפיקתיה מכביצה אוקמוה אשני ביצים.

כל האוכלים מצטרפים לככותבת, ואומצא עם מלח שעליה, המלח מצטרף לבשר אע"פ שאין דרך לאכול מלח, כיון שדרך לאכול אומצא עם מלח, וציר שע"ג ירק חשיב אוכל לענין להצטרף לירק כיון שמשקה הבה להכשיר למתק את האוכל דינו כאוכל.

האוכל אכילה גסה ביו"כ שאכל בליל יו"כ כשהיה שבע מהסעודה המפסקת ולא נהנה מהאכילה, פטור, דכתיב "אשר לא תעונה" פרט למזיק את עצמו ואת האוכל, ואינו מבטל ממנו שום ענינו ע"י אכילה זו. וזר שאכל תרומה באכילה גסה או שכסס (כל דבר שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו קרי ליה כוסס) שעורים של תרומה אינו חייב חומש, דכתיב "כי יאכל" פרט למזיק, אכל שזפין של תרומה שבלעה חבירו והקיא, הראשון משלם קרן וחומש דגם בליעה היא כדרך אכילה, והשני אינו משלם אלא דמי עצים לראשון כיון שהראשון קנאם ונתחייב בתשלומיהן, ואינם ראויים עוד אלא להסקה.

פ"א. צירוף שתיה ואכילה לשיעור - לתנא דמתני' אין מצרפים אכילה ושתיה לשיעור, לריש לקיש ורב חסדא דין זה הוא כרבי יהושע הסובר לענין טומאה

האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב כמה אכל ולא יכתוב בסתמא שהוא חייב קרבן, שמה יבוא ב"ד אחר שמה יבנה ביהמ"ק בימיו ויתחדש ב"ד ויתחדש הלכה שיאמרו שאינו חייב קרבן עד שיאכל כזית גדול ויביא חולין לעזרה. אבל אין לחוש שיחייבו קרבן על שיעור קטן יותר ולכן צריך לכתוב גם אם אכל פחות משיעור, דבזה אינו חייב קרבן כיון שמי שלא שב מידיעתו והיינו שגם אם היה יודע שזה חלב היה אוכלו אינו חייב קרבן, דכתיב "אשר לא תיעשנה בשגגה ואשם" משמע שאילו ידע לא עשה אלא בשגגה עשה ואשם.

מקור השיעורים - התורה כתבה איזה עונש מקבלים על כל עבירה, אבל השיעורים שבהם נענשים לרבי יוחנן הם הלכה למשה מסיני, וי"א ששכחם ובית דינו של יעבץ (-עתניאל בן קנז) חזרו ויסדום, ואין לומר שתקנום, דכתיב "אלה המצוות" שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. והא דאמר רב חנן (סוכה ה:) דהא דכתיב "ארץ חסדה ושעורה וכו'" כל הפסוק נאמר לענין שיעורין, אסמכתא בעלמא הוא. תוד"ה עונשין.

שיעור החיוב על שתיה ביו"כ - לב"ש רביעית, לב"ה מלוא לוגמיו והיינו כדי שיסלק המשקה לצד אחד ויראה כמלוא לוגמיו ברווח, (ולא תני ליה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה, משום שדין זה נאמר לענין עוג מלך הבשן - אדם ענק, ובה ב"ש מחמירים לחייב כבר ברביעית), ולר"א כמלוא לוגמיו דחוק, ולרבי יהודה בן בתירא כדי גמיעה. וכתבו התוס' (ד"ה הכא) שגם בכוס של קידוש ששיעור רביעית, מספיק לשתות בכדי שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלוא לוגמיו.

פ: שיעור ככותבת שזה בכל אדם, דקים להו לרבנן שבה מייטבא דעתיה, ואף עוג מלך הבשן מייטבא דעתיה זמן מועט בשיעור זה, וכן האוכל לולבי גפנים מתיישבת דעתו לזמן מועט, וזה הטעם ששיעור זמן אכילת הככותבת ביו"כ הוא בכדי אכילת פרס חצי ככר שהוא מזון ב' סעודות, ואם שהה מתחילת האכילה לסופה יותר משיעור זה אין מצטרף, (אף ששיעור זה נאמר בעלמא לגבי כזית), דביותר מזה לא מייטבא דעתיה, אבל בשתיה לא מייטבא דעתיה אלא במלוא לוגמיו שלו.

התוס' (ד"ה ושיעור) מחשבים שלפי ר"ש כל ביצה יש בה ג' גרוגרות ושלש שמיניות של גרוגרת, וגרוגרת גדולה מכזית, וקיימא לן הלכה כר"ש שטומאת אוכלין בכביצה, וא"כ איך הגמרא בכריתות (י"ד.) אומרת ששייך להתחייב כמה חטאות

לענין מלאכה בין לענין עינוי, וכן באזהרת מלאכה, וכ"ש שאזהרת עינוי אין בתוספת (דמלאכה חמורה שאסורה גם בשבת, משא"כ עינוי), אבל ביוה"כ עצמו בין ביום ובין בלילה יש לאו וכתר על מלאכה, דחמשה קראי כתיבי במלאכה, והיינו אזהרה ליום וללילה ועונש ליום וללילה, וחד לאפנויי ללמוד אזהרה לעינוי יום ולילה ממלאכה, בגז"ש דעצם עצם.

פ"א: יש מצוה להוסיף מחול על הקודש בכניסת יוה"כ דכתיב "בתשעה לחודש בערב", וכן ביציאת יוה"כ דכתיב "מערב עד ערב", ושבת לומדים מ"תשבתו" וימים טובים לומדים מ"שבתכם", או שלומדים מדכתיב "בעצם" שבא למעט מעונש, ומשמע שיש חיוב תוספת.

כל האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי.

אכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה או שתה משקין שאינם ראויים לשתיה פטור. והכוסס פלפלי וזנגבילא, יבשים פטור דאין זה מיישב דעתו כיון שאינו בדרך אכילתו, אבל רטובים שהם ראויים לאכילה חייב, (פלפלי רטיבתא חייבים בערלה, ונאמר על זה "ארץ לא תחסר כל בה". הימלתא - בשמים עם דבש הבאה מארץ כוש מותרת ואין בה משום בישולי נכרים כיון שזה נאכל כמות שהוא חי, ולא משום גיעולי נכרים כיון שזה נותן טעם לפגם, וברכתה בורא פרי האדמה). והאוכל עלי גפנים פטור, לולבי גפנים שלבלבו רק אחרי ראש השנה וי"א כל ל' יום, חייב.

חיוב מעשר וטומאת אוכלין בפלפלין ותבלינים - כתבו התוס' (ד"ה שהפלפלין) שאותם פלפלין שנשחקים וגובלים אותם במים כמו שעושים לטיבול, הם ראויים לאכילה בעין וחייבים במעשר ומטמאים טומאת אוכלין, אבל מה שלא גובלים במים וטוחנים אותם כעפר כמו שעושים לתת לתוך הקדירה, אינם ראויים לאכילה והם פטורים מן המעשר ואינם מטמאים טומאת אוכלין. אי נמי פלפלין אינם חייבים במעשר כלל כיון שגם אחרי שחיקתם אינם ראויים לאוכלם בפני עצמם, ורק דבר הראוי לאוכלו בפני עצמו חייב. עוד כתבו התוס' שמיני תבלין שעיקרם עשויים להטעים מאכל אחר פטורים ממעשר, ואינם מטמאים טומאת אוכלין, ומיני תבלין שראויים לאכילה בפני עצמם ופעמים שמתבלים בהם את הקדירה כגון בצל וקפלוט, חייבים במעשר ומטמאים טומאת אוכלין, ולענין עירוב בעיני דבר שיהיה מתוקן כבר לאכילה.

שתה ציר או מוריס פטור, חומץ לתנא דמתני' חייב כרבי הסובר שחומץ משיב את הנפש ומבטל את העינוי,

שאין מצטרף אלא דבר ששוה גם בזמן טומאתו וגם בשיעורו כגון שני חצאי זיתים משני מתים או משתי נבילות, או שני חצאי עדשה משני שרצים, משא"כ כגון מת ונבילה שאף ששניהם בכזית זה טומאת שבעה וזה טומאת ערב. (וכתבו התוס' (ד"ה כל) דהא דבעי קרא שרביעית דם הבאה משני מתים מטמאה באהל, היינו בבאה משני נפלים שבכל אחד אין רביעית, אבל אם יש בכל מת רביעית א"צ קרא, שהרי טומאתם ושיעורם שוה). ולרבי יוחנן ורב נחמן דין זה הוא לכו"ע, ומשום שע"י הצירוף לא מייטבא דעתיה, אבל לענין טומאה סוברים רבנן שמצטרפים אף באינם שוים, דשם טומאה חד הוא.

חילוק חטאות - אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת דשניהם שם אחד, דאכילה ושתיה אחד קרא נפקי, אבל אכל ועשה מלאכה חייב ב' חטאות דמתרי קראי נפקי.

אזהרה בעינוי מנלן

לריש לקיש הא דכתיב "כי כל הנפש אשר תעונה" ולא כתיב אזהרה בעינוי, הטעם הוא מפני שא"א לכתוב בלשון אזהרה, דאם היה כתוב "לא יאכל" אכילה בכזית משמע, והתורה לא חייבה אלא כשמתיישבת דעתו, ואם היה כתוב "לא תעונה" היה משמע שצריך לאכול, ואם היה כתוב "השמר פן (תבוא לידי) לא תעונה" א"כ נפיש לאוי דהשמר ופן שניהם לא תעשה ושמא לא רצה הכתוב להרבות בו לאוין, ואם היה כתוב "השמר במצות עינוי" הרי השמר דעשה הוא עשה (לריש לקיש שהוא מרא דשמועתא, ולרי"ח השמר דעשה זה לאו. תוד"ה השמר). אך קשה דהוה מצי למיכתב "אל תסור מן העינוי".

לתנא דברייתא לומדים אזהרה בעינוי מגז"ש עצם עצם ממלאכה, ובמלאכה כתיב "וכל מלאכה לא תעשו".

לתנא דבי רבי ישמעאל לומדים מגז"ש עינוי עינוי מנערה המאורסה.

לרב אחא בר יעקב לומדים שבת שבתון משבת בראשית. ולרב פפא יוה"כ עצמו קרוי שבת, דכתיב "תשבתו שבתכם".

תוספת יוה"כ

אין כרת ולא על איסור מלאכה ואכילה בתוספת יוה"כ, דכתיב "בעצם היום הזה" לגבי חיוב כרת בין

עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר או ביוה"כ והיא מתאוה למאכל, ואם לא תאכל זה סכנה לאם ולעובר, נותנים לה על הפה מקל עם רוטב, ואם לא נתיישב דעתה נותנים לה לאכול רוטב, ואם לא נתיישב דעתה נותנים לה לאכול ממש, דאין דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מג' עבירות.

מגלן שיהרג ואל יעבור בג' עבירות חמורות-

עבודה זרה מדכתיב "בכל נפשך", ונאמר אף בכל מאודך שיש שחביב עליו ממונו מגופו, ויש שחביב עליו גופו מממונו.

גילוי עריות הוקש לשפיכות דמים דכתיב "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה". (וכן לומדים מהקש זה שמותר להציל אדם מריצחה ע"י הריגת הרוצח, כפי שזה מותר בגילוי עריות דכתיב "ואין מושיע לה" הא אם יש מושיע וישיענה בכל אופן שיכול).

פ"ב: ברציחה יהרג ואל יעבור מסברא, דמאי חזית

דדמא דידך סומק טפי וכו', דכין שההתר הוא משום "וחי בהם" והיינו שנפשו של אדם חביבה לקב"ה יותר מן המצוות, וממילא היכא שבכל מקרה אחד ימות אין התר לבטל מצוה, דמנין שהוא חביב לקב"ה יותר מחבירו.

דין יהרג ואל יעבור כשאנינו עושה מעשה - כתב רש"י שדין יהרג ואל יעבור נאמר על הבעול, אבל האשה אינה מצווה למסור נפשה כיון שהיא קרקע עולם, כדמצינו באסתר. וכתבו התוס' (ד"ה מה רוצח) שיש ראייה לדבר מרוצח עצמו, שהטעם ברוצח הוא משום מאי חזית, ואם רוצים להפיל אדם על תינוק כדי להורגו ואם יעכבם יהרגוהו, אין לו ליהרג, דאדרבה מאי חזית שדם התינוק סומק טפי וכו', ועוד דהקש ברוצח מדבר בהורג בידיים. ולגבי אסתר מבואר שאפילו בפרהסיא אינה חייבת ליהרג למרות שיש בזה חילול ד', ולרבא לא מהני קרקע עולם לענין פרהסיא, וטעם ההתר הוא שבדבר שיש לו הנאה ליכא חילול השם, או שרבא מודה שטעמו דקרקע עולם מועיל לפרהסיא, ורק מוסיף טעם נוסף להתיר. וי"מ שטעם ההתר באסתר הוא משום שהיא לא נהנתה מהעבירה, והקשו התוס' שהרי יש איסור ערוה גם בלי הנאה כגון בשלא כדרכה, וא"כ זה עצמו לא סיבה שא"צ למסור נפש, ועוד דא"א שלא תהנה קצת, (ודברי הגמרא לגבי יעל הם להסביר למה יש לה מעלה בזה יותר משרה רבקה רחל ולא שנתכוונו להבנות מבעליהם, אף שגם לה היה הנאה, וההסבר הוא שצערה היה גדול מהנאתה). והא דאמר רבא שאין אונס בערוה מפני שאין קישוי אלא לדעת, י"מ שהכונה דווקא באופן שבה להתרפא ע"י בעילת ערוה, ושיטת ר"י שאף אם מדביקים אותו בערוה יהרג ואל יעבור, כיון שאין קישוי אלא לדעת, וחשיב כעושה מעשה אף שזה בא לו ע"י אונס, (אבל המשמש באבר מת פטור לפי רבא), ועוד י"ל שאינו חייב אלא אם הדביקוהו ואז נתקשה, אבל אם הדביקוהו ושימש

לרב גידל בר מנשה אין הלכה כרבי, ודווקא בדיעבד ומעט ואינו מזוג, אבל הרבה או מזוג או לכתחילה לא.

תענית יוה"כ בתינוקות

מדאורייתא אין קטן חייב במצוות עד שיהיה בן י"ג שנה ויביא ב' שערות, וקטנה מגיל י"ב שנה ותביא ב' שערות, וממילא לפני כן אינם חייבים בתענית, ולעיל (ע"ח:) נתבאר שמותר לתת להם לאכול וכו' (מלבד נעילת הסנדל) אף שאסור להאכיל איסור לקטנים, מפני שזה נצרך לגידולם. והנה בכל המצוות יש דין לחנכם ולהרגילם לקיים את המצוה לפני שהם גדולים, כך אחד לפי חריפותו, וכל מצוה לפי עניינה, ולהלן יבואר מתי יש דין חינוך לענין תענית יוה"כ.

פ"ב. לתנא דמתני' אין מענים תינוקות - אין חייבים

למנוע מהם מאכל ביוה"כ, אבל מחנכים אותם לתענית שעות, לפני שנה או שנתיים, כדי להרגילם במצוות.

לרב חסדא בתינוקות חולה (-כחוש ותשוש כח) מחנכים לשעות מבט י', ובבריא מבט ט'.

לרב הונא ורב נחמן תינוקת בריאה בת ח' וחולה בת ט' מחנכים אותה לשעות, ובת י' בבריאה ובת י"א בחולה משלימה מדרבנן, ותינוק בן ט' בבריאה ובן י' בחולה מחנכים אותו לשעות, בן י"א בבריאה ובן י"ב בחולה משלים מדרבנן. והא דתנא במתני' לפני שנה ולפני שנתיים, היינו בתינוקת חולה שמתענה לשעות שנתיים קודם הזמן שהם משלימים מדרבנן, ושלוש שנים לפני שמשלימים מד"ת.

לרבי יוחנן אין דין להשלים מדרבנן, אלא תינוקת בת י' בבריאה ובת י"א בחולה מחנכים אותה לשעות, ובת י"ב משלימה מדאורייתא. וכוונת מתני' לשנה או שנים הסמוכות לפרקן, ואינו גורס "לפני".

חינוך שעות היינו לאכול שעה לאחר הזמן שרגיל לאכול.

דחית איסורים מפני פיקוח נפש

כתיב "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ולמודו חז"ל מפסוק זה שקיום המצוות נעשה באופן שלא יבוא ע"י עשייתם אפילו לידי ספק מיתה, (וע"ע לקמן פ"ה דרשות נוספות). ובג' עבירות חמורות (עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים) חייב האדם למסור נפשו ולא לעבור על העבירה. ולהלן (פ"ב. - פ"ה:) יבוארו מקורות הדינים הללו, וכמה פרטי דינים בדברים הנדחים מפני פיקוח נפש, כיצד ינהג בהם.

מילי לענין אומדנא דמומונא, אבל בפיקוח נפש אפי' בספק מותר.

מי שאחזו בולמוס (-חולי הבא מחמת רעבון, ועיניו כהות, והוא מסוכן למוות) מאכילים אותו אפי' דברים טמאים עד שיאורו עיניו, והיינו משיבחים בין טוב לרע שבזה יודעים שנתרפא, ולאביי היינו בין טעם טוב לטעם רע. ואם אין מאכלים מותרים מאכילים אותו הקל הקל תחילה, נבילה ושביעית לאחר זמן הביעור קלים מטבל, דטבל הוא מיתה בידי שמים והשביעית בעשה, טבל ותרומה אם יכולים להפריש שיש די בחולין של טבל זה להאכילו לאחר שתיטל תרומתו, אע"פ ששבת היא מפרישים ויאכל חולין, ואמר רבה שאפי' אם חיוב התרומה הוא מדרבנן כגון בעציץ שאינו נקוב, עדיף לעבור איסור הפרשה בשבת ולא איסור טבל דרבנן שמא יבוא להתיר בכחאי גוונא גם טבל דאורייתא, ואם כשיפרישו לא יסארו לו מספיק לאכול, לת"ק לא יפרישו (דטבל קל מתרומה מפני שאפשר לתקנו), ולבן תימא יפרישו ויאכל תרומה (שהיא קלה מטבל לפי שהיא מותרת לכהן).

פ"ג: מי שנשכו נחש בשבת קורין לו רופא ממקום למקום, ומקרעים לו את התרנגולת, וגוזזים לו מן הכרישין ומאכילים אותו מהם ולרבי א"צ לעשרם, ולר"א בר"ש לא יאכל עד שיעשר. הגמ' רוצה לומר שרבה (הנ"ל לענין מי שאחזו בולמוס) סובר כר"א בר"ש, והגמ' דוחה שגם רבי מודה שבדגן שחיוב המעשר בו דאורייתא, אף אם הוא גדל בעציץ שאינו נקוב יעשרו אטו עציץ נקוב, ורק בכרישים שהם ירק ותרומת ירק דרבנן לא יעשר.

דבש מועיל לבולמוס מפני שמאיר עיניו של אדם, והני מילי כשאוכלו לאחר אכילתו, אבל קודם אכילה מיגרר גריר (מושך את ליבו לאכול עוד), וי"א שרפואת הבולמוס היא אליה (בשר שמן מאד) עם דבש וי"א אף סולת בדבש, וי"א אף קמח שעורים בדבש, ורבי יוחנן אכל תאנה מצד מזרח של האילן, מפני שהתאנים שם משובחות מפני שהשמש מכה על הפירות מבוקר עד חצות היום, והשמש מממקת את הפרי. ורבי יהודה לקח אוכל מרועה אחד מפני שאחזו בולמוס.

רבי מאיר הוה דייק בשמא, וכשנתארח אצל אדם ששמו כידור לא הפקיד ממנו אצלו מפני שחשש שהוא רשע, דכתיב "כי דור תהפוכות המה", אבל

מת או שנתקשה לאשתו והדביקוהו פטור. עוד כתבו התוס' שי"ל שאף נערה תיהרג ואל תעבור, אם מאנסים אותה לעשות מעשה להביא את הערוה עליה. ודעת ר"ת שבביאת נכרי א"צ האשה למסור נפשה ואינה חייבת מיתה בביאתו, דרחמנא אפקריה לזרעיה והוי כביאת בהמה, דכתיב "וזרמת סוסים זרמתם", והתיר ר"ת למומרת שנישאת לנכרי וחזרה בתשובה והנכרי התגייר לקיימה, דאינה נאסרת לבועל בביאת נכרי, אבל דעת ריב"ם שבביאה ברצון היא נאסר על הבעל והבועל, וכן פנויה שנבעלה לנכרי אסורה לכהן אע"פ שבבהמה אינה נאסרת, ודווקא לענין חיים רחמנא אפקריה לזרעיה, (ואף שיש איסור מיתה בביאת נכרי, מ"מ מרדכי לא גירש את אסתר כשהלכה למלך להצלת כלל ישראל, כדי שלא יודע ע"ז למלך שהיא היתה אשתו). ומי שאנסוהו נכרים והשתחוה לבהמה שלו, אם הנכרים כפפוהו אין זה נחשב שהשתחוה, ואם אנסוהו שיתכופף בעצמו, לרבי זירא הבהמה לא נאסרת אע"פ שהוא מחויב למסור נפשו, כיון שבדיעבד הוא פטור, ואם השתחוה שלא באונס מיתה, לאביי חייב אף אם לא קיבלה עליו באלוה, ולרבה אם השתחוה בפירוש לשם קבלת אלוהות חייב והבהמה נאסרת.

עוברה שהריחה אוכל ביוה"כ לוחשים לה שיהיה"כ היום. אמו של רבי יוחנן נתרצתה ע"י הלחישה, ואמו של שבתאי אוצר הפירות להפקיע שערים לא נתרצתה ע"י הלחישה.

פ"ג. מתי מאכילים חולה ביוה"כ-

מתני'- חולה מאכילים אותו על פי בקיאת שני רופאים שיאמרו שזה סכנה אם לא יאכל, ואם אין שם בקיאים מאכילים אותו על פי עצמו, עד שיאמר די.

חולה אומר צריך ורופא (דוקא באחד) אומר א"צ מאכילים אותו, ולא אומרים שהרופא יודע יותר, דלב יודע מרת נפשו. ולמר בר רב אשי הולכים אחרי החולה להקל אפי' נגד מאה רופאים. ונחלקו רבוותא אם הלכה כמו בר רב אשי או לא. י"א שהלכה כמותו בכל הש"ס חוץ ממפיץ שבועה ואודיתא, ולר"ח חוץ ממפיץ שבועה וחיוורי חוורי, ורב האי ורבינו גרשום פסקו כמותו רק במפיץ שבועה ואודיתא. תוד"ה מר.

רופא אומר צריך וחולה אומר א"צ מאכילים אותו, דתונבא (-שטות מחמת חוליו) הוא דנקיט ליה.

חולה ורופא אומרים א"צ, פשוט שמאכילים אותו ע"פ שני רופאים שאומרים שהוא צריך, דספק נפשות להקל.

חולה וב' רופאים אומרים א"צ, וב' רופאים אומרים שצריך, מאכילים אותו, ואע"פ שבענין התלוי באומדנא כגון בשומא ששמן לבעל חוב הולכים אחרי רוב דעות (משא"כ בעדות דתרי כמאה ומאה כתרי), הני

מי שאחזו ירקון מאכילים אותו בשר חמור, וחכמים אוסרים.

מקיזים דם לסרונכי, וחכמים אוסרים.

פ"ד: מי שצריך לקחת רפואה ח' ימים והיום הראשון חל בשבת אפילו אם אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות, מתחיל ליטלה בשבת אע"פ שיקחנה בב' שבתות, וא"צ להמתין למוצאי שבת.

פיקוח נפש

כפי שנתבאר לעיל פיקוח נפש דוחה שבת ושאר איסורים חוץ מג' עבירות חמורות. הגמרא לקמן מבארת פרטי הדינים בזה.

מחממים מים לחולה בשבת בין להשקותו ובין לרוחו אפילו שיש צד שיבריא מאיליו, ואפי' אין סכנתו אלא לשבת אחרת אין ממתנינים שמא יתרפא מאיליו.

חילול שבת לצורך חולה אין עושים ע"י נכרים אלא ע"י גדולי ישראל, ואפילו היכא דאפשר בנכרי מצוה לעשות ע"י ישראל, שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויבוא לידי סכנה. תוד"ה אלא.

נשים וכותים שאמרו שצריך לחלל שבת אין מחללים על פיהם, אבל מצטרפים לדעת אחרת שאם שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אין צריך, וכותי או אשה אומרים צריך, מצטרפים אותם והוי פלגא וספק נפשות להקל.

הזריז לחלל שבת לפיקוח נפש בכל דבר הנצרך לו לנפש להעביר סכנת מות הרי זה משובח, וא"צ לימלך בבי"ד אפילו כשיש לו תועלת נוספת בדבר, ומוותר לפרוש מצודה להציל תינוק שנפל לים אעפ"י שצד דגים, ולעקור חוליא להציל תינוק שנפל לבור אע"פ שבונה מדרגה שהוא משפיל שפת הבור ועי"ז נח להכנס לבור, ולשבור דלת שננעלה בפני תינוק והתינוק נבעת אע"פ שכוונתו לשיפי - נסרים, וי"מ קיסמים להדלקה, ולכבות הדליקה במים אע"פ שהוא מיישר את הגחלים לצלות עליהם לערב, או להפסיק ע"י מים בכלי מתכת או חרס בפני הדליקה שיש בה סכנת נפשות אפי' אם הסכנה היא בחצר אחרת שיש שם חולים או קטנים. (וכתבו התוס' ד"ה מכבין) ההחידוש המיוחד בזה הוא שמוותר להביא כלים גם דרך רה"ר, אע"פ שעובר על הוצאה והכנסה וגרם כיבוי, וכן י"ל שהוצאה זו אסורה שמא קודם שיביאם תעבור הדליקה). וצריכא.

רבי יהודה ורבי יוסי הפקידו ממונם אצלו, ור"מ לא אמר להם, מפני שיש לחשוש מפניו אבל אין להחזיקו כרשע, וכידור אמר להם לא היו דברים מעולם, והשקוהו יין וראו על שפמו עדשים, ואמרו לאשתו שתתן להם ממונם לפי הסימן שאכל עדשים, ונתנה להם, וכידור הרג אותה. ועל זה אמרו שבגלל מים אחרונים נהרגה נפש, שדרך הנוטלים ידים לקנח שפמם, ואם היה עושה כך לא היו רואים שאכל עדשים. (ובבגלל מים ראשונים האכילו אדם בשר חזיר בפונדק שהיה מוכר לנכרים בשר חזיר ולישראל בשר כשר, ונכנס ישראל שלא נטל, ונתנו לו בשר חזיר).

כלב שוטה

סימני כלב שוטה הם שפיו פתוח, ורירו נוטף, ואוזניו סרוחות (-גדולות ומתקפלות כלפי מטה), וזנבו מוטל על ירכותיו, ומהלך בצידי דרכים. וי"א אף נובח ואין קולו נשמע.

פ"ד: נעשה כלב שוטה ע"י נשים כשפניות, וי"א ע"י רוח רעה, ונ"מ שאם זה רוח רעה לא יהרגנו מקרוב אלא ע"י חץ מרחוק.

המתחכך בכלב שוטה מסתכן, ומי שנשכו כלב שוטה מות, והגמ' מבארת מה הרפואה לדברים אלו.

מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילים אותו מחצר כבד שלו מפני שאין זה רפואה גמורה להתיר איסור בהמה טמאה, ולר' מתיא בן חרש מותר דס"ל שהיא רפואה גמורה.

דיני רפואה בשבת

מלבד איסור חילול שבת שהותר לחולה במקום פיקוח נפש, חכמים אסרו לקחת תרופות בשבת גזירה שמא יבוא לשחוק סממנים, ואיסור זה מותר בחולה שנפל למשכב או שהוא חולה בכל גופו. ולהלן יבואר מתי מותר לקחת תרופות בשבת.

החושש בפיו מטילים סם לתוך פיו בשבת, מפני שספק נפשות דוחה את השבת, ומוזים בזה רבנן לר' מתיא בן חרש, כדמצינו שרבי יוחנן עשה רפואה בשבת לחולי צפדינא שהוא בשיניים וחניכיים, הואיל ומתחיל בפה ונגמר בבני מעיים ומסוכן הוא.

רבי יוחנן גילתה לו מטרונתא רפואה ונשבע לה "לא לוקי ישראל לא מגלינא" ודרש רפואה זו בפירקא, שהרי לא נשבע שלא יגלה לעמו ישראל, ולא היה בזה משום חילול ד' שסבורה שעובר על שבועתו כי אמר לה שעתיד לגלות.

מי שנפלה עליו מפולת ויש ספק אם הוא שם או לא, או שיש ספק אם הוא חי או מת, או שיש ספק אם הוא כותי או ישראל, מפקחים עליו את הגל. עד היכן הוא מפקח אם הוא נראה כמת שאינו מזויז אבריו, אם מפקחים מלמטה למעלה שמצאו דרך מרגלותיו, י"א עד חוטמו ואם אינו מוציא רוח מחוטמו ודאי הוא מת ויניחוהו, ואף אם אין ליבו דופק ממושיכים לפקח, דלפעמים אין החיות ניכרת בליבו וניכרת בחוטמו, וי"א עד ליבו, (ואינו תלוי במחלוקת אם הולד נוצר מראשו או מטבורו, דאפילו לאבא שאול לענין יצירה האדם נוצר מהאמצע, אבל החיות עיקרה באף), והני מילי מלמטה, אבל מלמעלה אם אין רוח חיים באפיו לכו"ע אין ממושיכים לפקח. בדק ומצא שעליונים מתו ימשיך לפקח בשביל התחתונים שמא הם חיים, וכן היה מעשה.

מנין שפיקוח נפש דוחה שבת-

לרבי ישמעאל לומדים מדין בא במחירת שמותר להצילו בנפשו אף שיתכן שבא רק לגנוב ממון, ועוון שפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל, וק"ו שדוחה שבת.

לר"ע לומדים מדכתיב "מעם מזבחי תקחנו למות" ולא מעל מזבחי להתחייב מיתה אלא משלים עבודתו, אבל להחיות כגון ללמד זכות על אדם שנדון בבי"ד ליהרג לוקחים אפילו מעל מזבחי, אע"פ שיש ספק אם יש ממש בדבריו, ואע"פ שעבודה דוחה שבת, ק"ו שפיקוח נפש דוחה שבת.

פ"ה: לרבי אלעזר אם מילה שהיא לאחד מרמ"ח אברים דוחה שבת מפני שחייבים עליה כרת לאחר זמן, כ"ש שתיקון כל גופו דוחה שבת.

לרבי יוסי ברבי יהודה לומדים מדכתיב "אֶךְ את שבתותי תשמורו", אך חילק.

לרבי יונתן בן יוסף לומדים מ"קודש היא לכם" היא מסורה בידכם ולא אתם בידה.

לרבי שמעון בן מנסיא לומדים מדכתיב "ושמרו בני ישראל את השבת", חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה כדמסיים קרא "לעשות את השבת" והיינו לעשות שבתות אחרות.

לשמואל לומדים מ"אשר יעשה אותם (את המצוות) וחי בהם" שודאי יחיה על ידם ולא שיגיע לידי ספק שמא ימות בהם.

רוב בפיקוח נפש - ט' ישראל וכותי אחד ונפלה מפולת על אחד מהם ואינו יודע אם הוא ישראל או כותי, מחללים ע"פ הרוב, מחצה על מחצה מחללים דספק נפשות להקל, ט' כותים וישראל אחד מחללים דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ובפרשו לחצר אחרת ושם נפלה על אחד מפולת, דבעלמא בניידי אמרינן כל דפריש מרובא פריש, אם פרשו כולם מחללים כיון שהוחזק ישראל בחצר השניה (אע"פ שיצאו כולם חוץ מאחד מהחצר השניה. תוד"ה הא), דאמור שמואל אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב דכתיב "וחי בהם" שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל. (תוד"ה ולפקח), ואם פרשו מקצתם אין מחללים הואיל ולא הוחזק ישראל בחצר השניה.

פ"ה. מצא תינוק מושלך בעיר שדירים בה ישראל

וכותים, אם רובה כותים, דנים אותו ככותי ומותר להאכילו נבילות עד שיגדל ויקבל עליו גירות, (אבל לשמואל לענין פיקוח נפש מפקחים וכן"ל וכ"ש דמזוזה להחיותו), ואם שור שלו נגח שור של ישראל משלם נזק שלם ככותי (תוד"ה לא). אם רוב ישראל דינו כישראל לענין שמחזירים לו אבידתו (ואף לשמואל שאין הולכין בממון אחר הרוב, הני מילי בדבר שהגיע לידו ברשות בעלים כמו מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן, אבל בדבר שלא הגיע לידו ברשות בעלים לא. ובכתובות איתא שיש כאן חידוש שאע"פ שזו עבירה גדולה להחזיר אבידה לכותי מחזירים רוב ישראל, וכ"ש להחיותו שאינו כ"כ עבירה שהרי מפרנסים עניי כותים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. תוד"ה להחזיר. ואם נגח שור של ישראל שור שלו, חייב. תוד"ה לא), ומצווים להחיותו, אבל לייחסו כגון אם היא נקיבה ובאים להתיירא לכהן לא (ואף באופן שאין חוששים לאסופי כגון שאבירה מתוקנים, חוששים שהיא נכרית, וגזירת אסורה לכהונה, ואע"פ שיש רוב ישראל, עשו מעלה ביוחסין להצריך תרי רובי). מחצה על מחצה ישראל, וכגון שנגח שורו תם את שור ישראל שמשלם חצי נזק, אבל בנגח שור ישראל את שורו פטור עד שיביא ראיה שיששראל הוא, ואין מצווים להחיותו. (תוד"ה להאכילו). ואין מחזירים לו אבידה, דאמר ליה אייתי ראיה שיששראל את ואחזיר לך. (תוד"ה להחזיר). ואם נגח שור שלו שור שלנו אינו משלם אלא פלגא. (תוד"ה לא).

מחללים שבת אפי' לצורך חיי שעה.

אין מצילים את המת מפני הדליקה, ולרבי יהודה בן לקיש מצילים, דאדם בהול על מתו ואם לא יוכל להציל יבוא לכבות, אבל בפיקוח הגל אם מצאוהו מת אסור להמשיך לפקח לכו"ע כיון שאין חשש שיעבור איסור דאורייתא אם יבהל.

עשה ולא תעשה הניתק לעשה התשובה מכפרת בהם.

פ"ו. לא תעשה י"א שהתשובה מכפרת חוץ מלאו דלא תישא, וי"א שבכל הלאוים התשובה תולה ויוה"כ מכפר.

ונקה לשבים לא ינקה לשאינם שבים.

ד' חילוקי כפרה - עבר עשה ושב מוחלים לו מיד, עבר על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויוה"כ מכפר, עבר על כריתות ומיתות ביי"ד תשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים, ובחילול ד' כולם תולים ומיתה ממרקת.

חילול ד' - הגמ' מביאה כמה דוגמאות לחילול ד' אצל ת"ח בדבר שאינו אסור מדינא אבל אינו ראוי לת"ח, כגון תשלום בזמן במקום שאין רגילים לתבוע את החוב שהוא לומד ממנו לזלזל בגזל, הליכת ד' אמות בלא תורה ותפילין שלומדים ממנו לבטל תורה, ת"ח שיצא עליו שם רע, אם אין משא ומתן שלו באמונה, ואין דיבורו בנחת.

כמה עניינים בתשובה

כתב רבינו יונה (תחילת ספר שערי תשובה) מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם. עכ"ל. ולהלן יבואר המעלות המיוחדות שיש בתשובה, ומתי היא מועילה.

פ"ו: גדולה תשובה שהיא מביאה רפואה לעולם, ומגעת עד כסא הכבוד, ודוחה לא תעשה שבתורה "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה", שאע"פ שישראל זנו יחזרו, ומקרבת את הגאולה, ומארכת שנותיו של אדם, ובשביל יחיד שעשה תשובה מוחלים לכל העולם.

תשובה מאהבה עוקרת למפרע, ותשובה מיראה רק מכאן ולהבא. בתשובה מאהבה זדונות נעשים כזכויות, ובתשובה מיראה נעשים כשגגות.

ע"י תשובה מאהבה ומיראה נקראים בנים, וע"י יסורים שלא שבו עד שנתיסרו ביסורים נקראים עבדים.

בוא וראה שלא כמידת הקב"ה בתשובה כמידת בשר ודם, שהקב"ה ודאי מתפייס, ומחזיק לו טובה, ומעלה

הגמ' אומרת שלכל הלימודים יש פירכא חוץ מהלימוד מ"וחי בהם", (מחתרת לפי רבא זה ודאי פיקוח נפש, דחזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, וממילא הגנב יהרגהו אם יעמוד כנגדו ועל דעת זה הוא בא, והבא להורגך השכם להוגו. מעם מזבחי - שמא הכונה כדאמר אביי לענין מה שאם בדרך להסקל הנדון טוען שיש לו זכות ללמד על עצמו, שמחזירים אותו אפילו ד' וה' פעמים, והכונה ששולחים זוגא דרבנן ובודקים דבריו אם יש בהם ממש, והוי ודאי, וכן שאר דרשות י"ל דהוי ודאי, ספק מנלן).

דרך כפרת העוונות

כתב הרמב"ם (תחילת הלכות תשובה) בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר "רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו", ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עוד כתב הרמב"ם אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכפורים מכפר, יש עבירות שהן מתכפרים לשעתן ויש עבירות שאין מתכפרים אלא לאחר זמן. עכ"ל. ולהלן יבוארו דרכי הכפרה בכל סוגי העבירות.

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" ואומר "מקוה ישראל ד' ", מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

כפרת הקרבנות - חטאת ואשם ודאי, מכפרים, ומסתמא איכא תשובה, שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן. אשם תלוי הבא על שגגת ספק כרת מכפר אך זה לא כפרה גמורה, אלא תולה להגן עליו מן היסורים עד שידע לו שודאי חטא ויביא חטאת, ואם הגיע יוה"כ א"צ להביא אשם תלוי מפני שכבר נתכפר ביוה"כ.

מיתה ויוה"כ מכפרים עם התשובה. יוה"כ מכפר על כל עבירות שבתורה, לרבי אף בלא תשובה, חוץ מפורק עול (-כופר בקב"ה), ומגלה פנים בתורה (-שדורש אותה לגנאי), ומי שלא מל, שאין יוה"כ מכפר בלי תשובה, וי"ל שאף לרבי יוה"כ מכפר שאר עבירות בלא תשובה, ותשובה בלי יוה"כ לא. (ולרבי יהודה בכל העבירות תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר).

שלות הרשעים מביאה לידי תקלה שמחמת השלוח הם יושבים ומהרהרים בעבירות.

השררה מקברת את בעליה, ואין לאדם הנאה ממנה, ולואי שלא יחטא על ידה, הגמ' מביאה מדברי רב ורבא מה אמרו כשיצאו מביתם לדון דין.

פ"ז. הגמ' מביאה דברי רב ורב זוטרא שאמרו כשכיבדום, כדי שלא יבואו לידי גאווה.

לא טוב לרשעים שמקבלים שכר בעוה"ז, וטוב לצדיקים שמקבלים עונש בעוה"ז, הצדיקים מזכים לבניהם עד סוף כל הדורות, והרשעים מחייבים לבניהם עד סוף כל הדורות.

כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, שהקב"ה מדחה את העבירה מפניו שלא תבוא לידי, כדי שלא יהיה הוא בגיהנום ותלמידיו בגן עדן, וכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה, כדי שלא יהיה הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנום.

האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה, דאחרי פעמיים נעשה לו כהיתר.

האומר אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר, אפילו לרבי שיוה"כ מכפר בלא תשובה, מאחר שסומך עליו לחטוא אינו מכפר.

עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, דכתיב "מכל חטאותיכם לפני ד' תטהרו", ואפי' מקניטו בדברים צריך לפייסו, וצריך לפייסו עם שלש שורות של שלשה בני אדם כלומר ג' פעמים ובכל פעם ג' אנשים, ולא יבקש ממנו יותר מג' פעמים, ואם מת מביא י' בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלוקי ישראל ולפלוני.

רבי זירא היה ממציא עצמו לפני מי שחטא לו כדי שיוכל לבקש מחילה.

רב הביא עצמו בערב יוה"כ לפני טבח שחטא לו, ולא רצה הטבח לבקש מחילה, ומת הטבח.

פ"ח: רב לא חזר לתחילת הדרשה בשביל רבי חנינא והקפיד רבי חנינא, וביקש ממנו רב י"ג פעמים בערב יוה"כ מחילה (ואע"פ שצריך לבקש רק ג' פעמים, רב שאני שהחמיר על עצמו) ולא מחל, ואע"פ שכל המעביר

עליו כאילו הקריב פרים בנדבה, ואין זו מידת בשר ודם.

היכי דמי בעל תשובה כגון שבא דבר עבירה לידו פעם ראשונה ושניה, באותה אשה ובאותו זמן ובאותו מקום, שבה יצרו מתגבר עלו ואומר לו קום עשה מה שעשית כבר וכבש את יצרו.

אדם עובר עבירה פעם ראשונה ושניה ושלישית מוחלים לו, רביעית אין מוחלים לו, בין בציבור בין ביחיד.

כללי וידוי

כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ב') ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמור בלבו. עכ"ל. ולהלן יבואו פרטי דיני וידוי. ועוד מענייני תשובה והמנועות מחטאים.

פרסום החטאים - על חטא שאינו מפורסם נאמר "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" שזה כבוד ד', שכשאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט כבוד שמים, ועל המפורסם נאמר "מכסה פשעיו לא יצליח". וי"א כאן בבין אדם למקום, כאן בבין אדם לחבירו שיגלה לרבים כדי שיבקשו ממנו שימחל לו. משה רצה שיכתבו בתורה שמת בגלל "יען לא האמנתם בי להקדישני" כדי שלא יחשבו שחטא בחטא המרגלים.

עבירות שהתוודה עליהם יוה"כ אחד ושנה בהם, יחזור ויתוודה יוה"כ אחר, ואם לא שנה י"א שאם מתוודה הרי הוא ככלב שב על קיאו, וי"א שהחוזר ומתוודה משובח, דכתיב "וחטאתי נגדי תמיד" שאיני סבור שכיפרת לי, והרי הוא כאילו הוא עומד נגדי.

עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהתר.

לר"י בן בבא צריך לפרט החטא בידוי לומר חטא פלוני חטאתי, ולר"ע א"צ.

תשובה מעכבת את הפורענות אף ברשעים גמורים שכבר נחתם עליהם גזר דין של פורענות.

מפרסמים את החנפים מפני חילול ד' כדי שלא ילמדו ממעשיהם, וכדי שכשבאה עליהם פורענות לא יאמרו מה הועיל להם זכותם.

שגם למ"ד תפילת ערבית רשות, אין לבטלה אלא מפני מצוה עוברת, או כגון מה שמצינו שאם התיר חגורו לא מטריחים אותו להתפלל, (דלא תיקנה יעקב אבינו לחינם, ועוד שכיון שתיקנוה כנגד אברים ופדרים, הרי אע"פ שאינם מעכבים את הכפרה מ"מ מצוה להקטירם), והכי נמי במוצאי יוה"כ שמצוה לטרוח ולהכין צרכי סעודה מפני שזה כעין יו"ט, כדאיתא במדרש שבת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה את לחמך. ודעת הירושלמי כהבבלי לענין שאין לבטל תפילת מעריב בחינם, אמנם מבואר שם שדווקא למ"ד תפילת ערבית רשות נעילה בלילה פוסרת מעריב. ומסיק שנחלקו בזה תנאים ולמ"ד שאין זמנה בלילה אינה פוסרת של ערבית

פ"ח. במעריב שחרית ומוסף מתפלל ז' ברכות ומתוודה, ובמעריב של מוצאי יוה"כ י"א שמתפלל ז' ברכות ואומר באמצעות מעין שמונה עשרה והיינו הבינו שיש בה מעין י"ג ברכות, והיא תפילה קצרה שתיקנו לעוברי דרכים, ובמוצאי יוה"כ התירו לצאת בה מפני הטורח. רש"י. ורשב"ם (תוד"ה מתפלל) מפרש שכיון שהוא עדיין מתענה זה נחשב כיוה"כ להתפלל ז' ברכות, וכיון שזה כבר חול מתפלל מעין שמונה עשרה. וי"א שמתפלל י"ח שלימות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת, ואף שהגמרא בברכות כ"ט שואלת שאפשר לכלול הבדלה בהיינו, שאלת הגמרא שם היא לגבי כל המוצאי שבתות, אבל אם תמיד מתפלל י"ח שלימות אין לשנות רק במוצאי יוה"כ. תוד"ה מפני.

טבילה ביוה"כ

כל חייבי טבילות (כגון זב וזבה מצורע ומצורעת בועל נדה טמא מת) טובלים כדרכם ביוה"כ, נדה ויולדת טובלות בלילה, ובעל קרי שאסור בדברי תורה מתקנת עזרא, אם אירע לו קרי לפני מנחה טובל עד המנחה כדי שיוכל להתפלל מנחה, אבל אם אירע לו קרי אח"כ לא יטבול אלא בלילה, דס"ל כרבנן שתפילת נעילה בלילה. ולרבי יוסי בר יהודה יכול לטבול כל היום אא"כ התפלל כבר תפילת נעילה, דס"ל שטבילה בזמנה אינה מצוה (ולכן אשה שחייבת כמה טבילות בכמה ימים מספיק שתטבול ביום האחרון). ולחכמים (לרש"י זו דעה שלישית, ועיין תוד"ה אי) יכול לטבול אף אם התפלל תפילת נעילה, דס"ל טבילה בזמנה מצוה ומצוה לטבול ביום דכתיב "והיה לפנות ערב ירחץ במים", (ורבי יוסי סובר שטבילה בזמנה מצוה, כדמצינו שמי ששם ד' כתוב על בשרו לא ירחץ ולא יסוך שמא ימחוק את השם, ולא יעמוד במקום הטינופת, ואם נזדמנה לו טבילת מצוה כורך עליו גמי להגן עליו משטף המים, ויורד וטובל, ואם אין לו גמי ימתין למחר ויחפש גמי דטבילה בזמנה אינה

על מידותיו מעבירים לו על כל פשעיו, ראה בחלום שרב יעלה לגדולה, וחשש שימות כדי שרב יהיה ראש ישיבה במקומו מפני שאין מלכות נוגעת בחברתה, ורצה לדחותו מלפניו כדי שיברח לבבל ושם יהיה ראש ישיבה.

זמן מצות וידוי ביוה"כ עם חשיכה לאחר אכילה משקיבל עליו יוה"כ, ומ"מ יתוודה לפני האכילה שזמא תיטרף דעתו בסעודה מחמת שכרות, ויחזור ויתודה ערבית שזמא אירע דבר קלקלה של חטא בסעודה, וכן שחרית מוסף מנחה ונעילה. (ונחלקו בירושלמי אם הכונה לנעילת שערי שמים או לנעילת שערי העזרה), יחיד אומרו אחר תפילתו וש"צ באמצע.

נוסח הוידוי - הגמ' מביאה מכמה אמוראים מה לומר בוידוי (אתה יודע רזי עולם, מעמקי הלב, ובתורתך כתוב לאמר כי ביום הזה וכו', רבון העולמים כי לא על צדקותינו וכו', כי עוונותינו רבו, אלוקי עד שלא נוצרתי איני כדאי), ועיקר הוידוי הוא אנחנו חטאנו.

תפילות יום הכיפורים

ביוה"כ מלבד ערבית שחרית ומנחה שמתפללים בכל יום, ותפילת מוסף שמתפללים במועדים, מוסיפים להתפלל גם נעילה, מפני שכל המרבה בתפילה נענה. הגמרא מבארת באלו מהתפילות נושאים כפים, וכמה ברכות יש בתפילות אלו, ומבארת דיני תפילת מעריב של מוצאי יוה"כ.

נשיאת כפים בתעניות - בתעניות של גשמים ובמעמדות ד' ימים בכל שבוע שאנשי משמור ישראל מתכנסים בעריהם ומתענים וקוראים במעשה בראשית, וביוה"כ כהנים נושאים ידיהם בשחרית מוסף (לא קאי על תעניות ומעמדות שאין בהם מוסף) מנחה (דבשאר ימות השנה אין נושאים כפים במנחה מחשש שכרות, ותעניות לא שייך שכרות) ונעילה.

בנעילה מתפלל ז' ברכות (ושמואל אמר שאומר רק מה אנו מה חיינו ואינו מתפלל, והגמרא מקשה על דבריו מברייתא) לר"מ חותם בוידוי הקל הסלחן, ולא מקדש ישראל, ולחכמים רק אם רוצה והיינו בנעילה, וי"מ שלחכמים בכל תפילה של ז' ברכות יכול לחתום בוידוי. עולא בר רב פתח בברכת אתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו, ושיבחו רבא, ויחיד אומרה אחר תפילתו.

לרב נעילה שזמנו משחשיכה פוסרת מלהתפלל ערבית אף למ"ד תפילת ערבית חובה. וכתבו התוס' (ד"ה והאמר)

מצוה, ולרבי יוסי יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף, דטבילה בזמנה מצוה).

הרואה קרי ביוה"כ יורד וטובל, ולפני יוה"כ ישפשף בחמין כדי שאם יראה קרי למחר יוכל לטבול בלא חציצה. ואיתא בברייתא שהרואה קרי ביוה"כ שלא במתכוין עוונותיו מחולים לו. ובברייתא אחרת איתא שידאג כל השנה כולה שמא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שיכולים להשביעו כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו, ואם עלתה לו שנה שלא מת מובטח לו שהוא בן עולם הבא שהמעשים הטובים שלו הגנו עליו, שהרי כל העולם רעב והוא שבע, ויראה זרע ויאריך ימים.

הדרן עלך מסכת יומא

